

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ГОД. XLIX

1 ФЕБРУАР 1931

БР. 2—3

САДРЖАЈ:

Београдска трошарина — Рад. Драшковић, инспектор Минист. финансија — — — — —	111
Изгласавање општинског буџета у „начелу“ — Д-р Милорад Недељковић, генерал. директор Поштанске штедионице, одборник О. Г. Б., — — — — —	120
Нека спорна питања у статуту Београдске општине (II) — Д-р Лаза М. Костић, проф. университета — — — — —	124
Београдске пекарнице у светлости хигијене — Д-р Сергије Рамзин, шеф Јавне хигијене О. Г. Б. — — — — —	128
Нова општинска кланица — Арх. Светозар Ј. Генић, шеф Архитектонског отсека О. Г. Б. — — — — —	141
Инострани комунални проблеми:	
Општинске финансије у Сједињеним Америчким Државама — Манојло Озеровић, новинар (Прерадио по студији З. Лепу-а) — — — — —	147
Комунално-технички проблеми:	
Грејање градова — Арх. Бранко Максимовић, — — — — —	152
Културна хроника Београда:	
Освећење Општинске библиотеке и музеја 11 јануара 1931 год. (Говор председника Општине града Београда, проф. универс. инж. Милана Нешића) — — — — —	156
Поклон г. Ђорђа Вајферта Музеју — Д-р Милослав Стојадиновић, потпредседник Београдске општине — — — — —	162
Поводом освећења библиотеке и музеја Општине града Београда 11 јануара 1931 год. — Д-р Марија Илић-Агапова, библиотекар, референт Библиотеке О. Г. Б. — — — — —	164
Прилози за историју Београда:	
Освојење Београда крајем новембра 1806 године — Војно-историска студија резервног пешад. капетана I класе адв. Светолика М. Гребенца — — — — —	169

Књижевни живот Београда:

Три београдске драме Душана С. Николајевића — Сло-
бодан Ж. Видаковић — — — — — 175

Из културног живота Београда:

Питање концертне дворане у Београду — Петар Ј. Кр-
стић, композитор — — — — — 181

Привредна хроника Београда:

Привредна перспектива 1931 — Влада Миленковић, по-
винар — — — — — 183

Социјално-комунална хроника:

Десет година рада Београдског антитуберкулозног дис-
пансера — — — — — 189

Освећење Теразиске основне школе Краља Александра I 191

Некролози:

† Велислав Вуловић, бив. председник Општине београд-
ске — — — — — 195

† Станоје Станојевић, шеф хемијске лабораторије О.
Г. Б. — — — — — 196

Фелтон „Београдских Општинских Новина“:

Непани јунаци — Драг. М. Стојадиновић, инспек. Мин.
трг. и индустрије — — — — — 197

Службени део:**Рад Општинског Одбора:**

Записник Одборске Седнице од 18 децембра 1930 — — — 200

Записник Одборске Седнице од 22 децембра 1930 — — — 202

Записник Одборске Седнице од 23 децембра 1930 — — — 208

Записник Одборске Седнице од 24 децембра 1930 — — — 210

Записник Одборске Седнице од 29 децембра 1930 — — — 212

Службене вести — — — — — 219

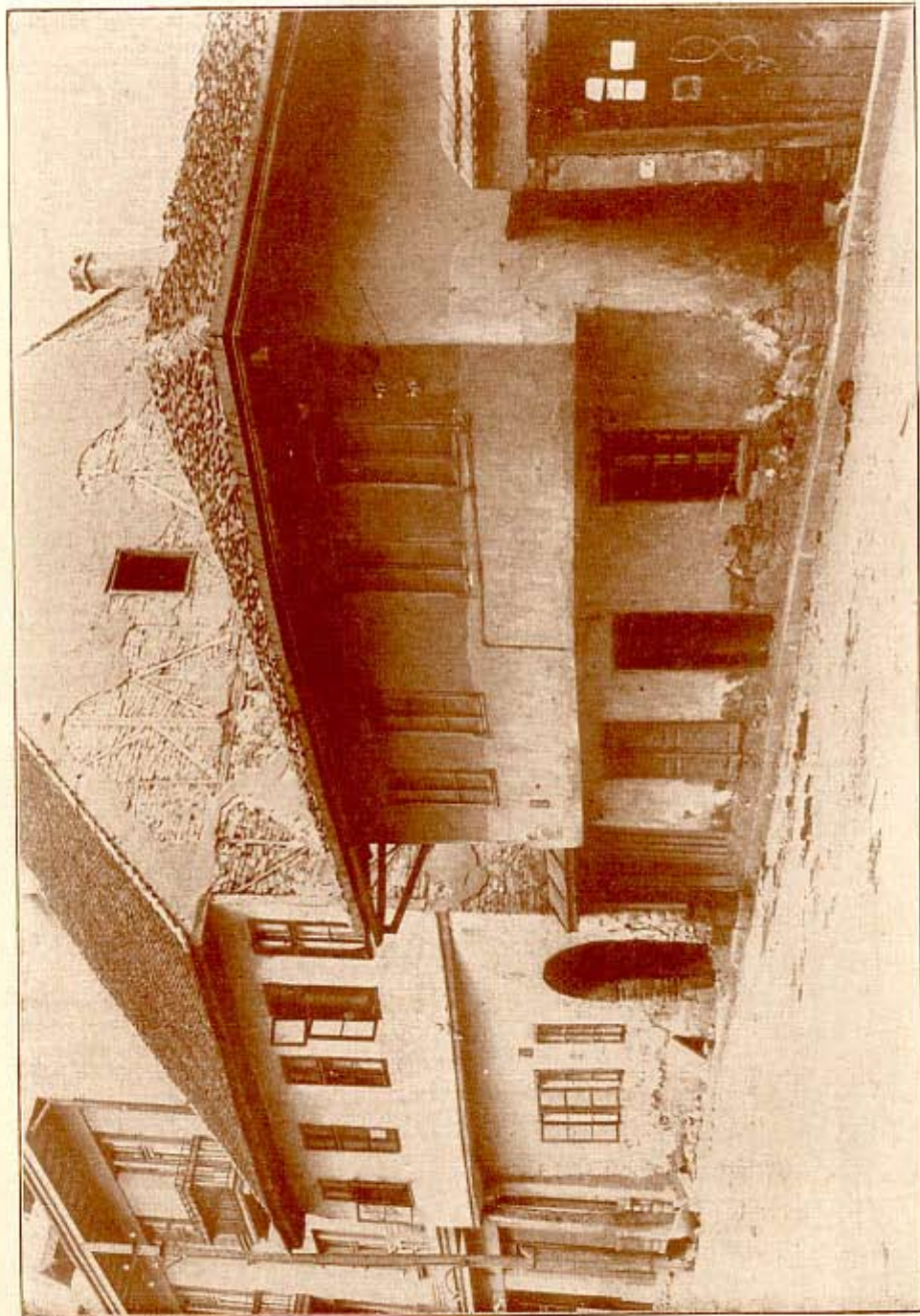
Службени огласи — — — — — 220

Цене животних намирница на београдској пијаци — — — 221

Одобрени планови зидања од 26 децембра 1930 до 21
јануара 1931 год. — — — — — 225

Приватни огласи — — — — —

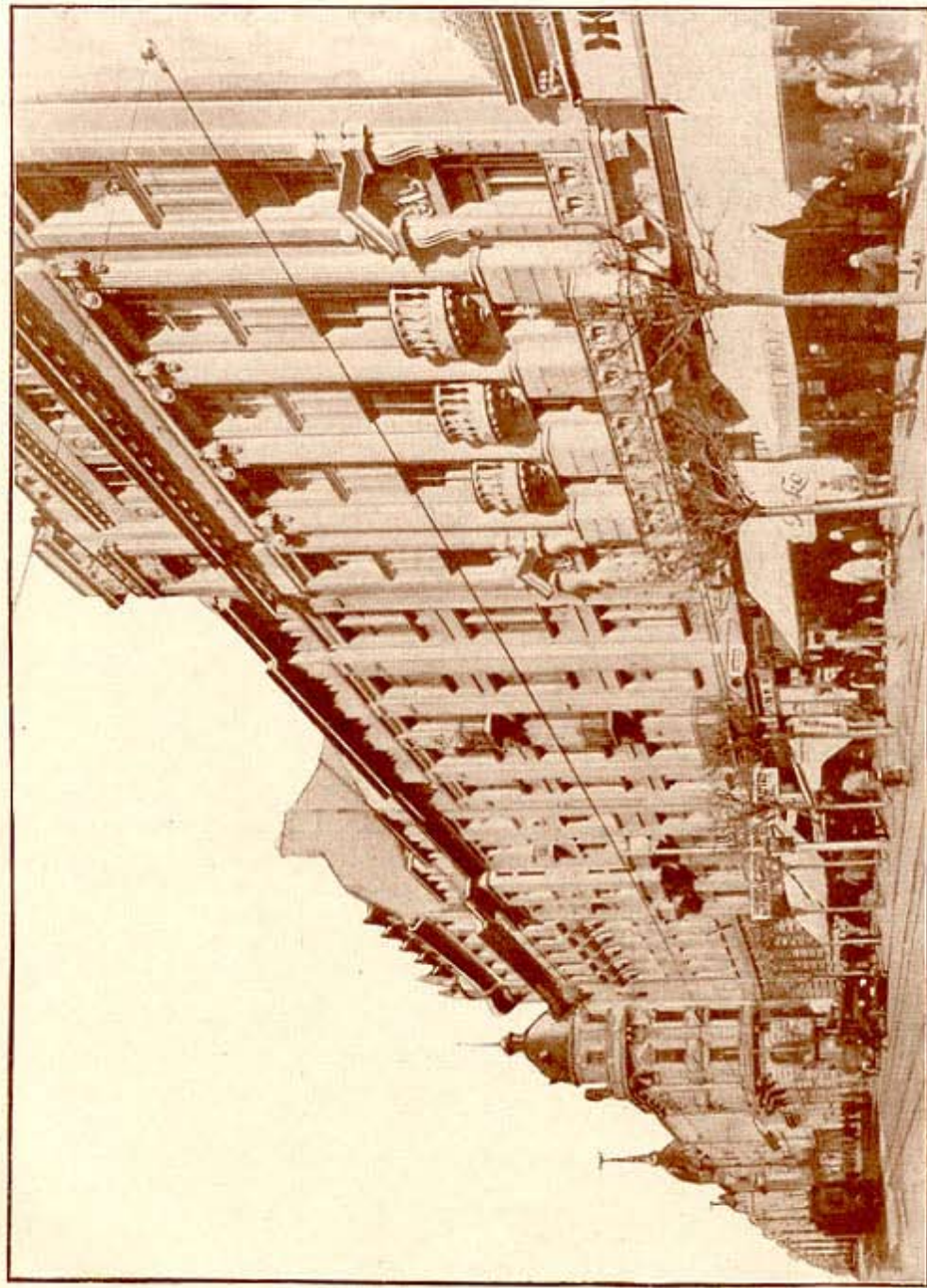
СТАРИ БЕОГРАД

из Босанске улице

Слика: фото-архива „Београдских општ. Новина“

НОВИ БЕОГРАД

из улице Краља Милана

Снимак фото-архива „Београдских општ. Новина“

БЕОГРАДСКЕ

ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Издаје двапут месечно	Београд, 1. фебруар 1931.	Година XLIX — Број 2—3.
Годишња претплата 150.— дина. На пола године . . . 80.— дина. Претплату слати на чеков, рачун бр. 54.300 Поштан. Штаб. Београд	Уредник: Слободан Ж. Видаковић референт за штампу О. Г. Б.	Уредништво и администрација: улица Краља Петра број 26/III

Рад. Драшковић,
инспектор Министарства финансија

Београдска трошарина

У теорији као и у пракси, подела на непосредне и посредне порезе влада, може се рећи, у свима европским државама, изузев Енглеске, Шведске и Норвешке, где се из буџета она апсолутно не види! Разлика између ова два пореза, карактеристичне особине њихове, тачно разграничење њиховог појединачног значења, још увек су предмет спора у научној литератури, али се у главном може узети, да је та разлика између непосредних и посредних пореза у начину порезивања снаге пореске. Док се код непосредних пореза порезује директно, непосредно појединачни додатак или имовина, сматрајући да су они једино израз и мерило пореске снаге, посредни порези су индиректни и код њих се порезује извесна чињеница употребе имовине дохотка, претпостављајући, да сам тај чин употребе јесте знак, да постоји извесан доходак и имовина и да се код тог чина огледа једна јача или слабија пореска снага.

По науци о финансијама, посредни порези деле се у две групе. Потрошни порези или трошарина били би они, где привредни акт има за циљ да задовољи једну људску потребу, као на пр. набавка предмета свакодневне потрошње (хлеб, месо, шећер и т. д.) или поред предмета који служе трајнијој употреби (кола, коњи, накит и т. д.). Саобраћајни порези пак јесу они, где чињенице имају први и непосредни циљ, да се изврши пренос економских добара из руку једног у руке другог пореског обвезника.

Онда, група потрошних пореза дели се, према својој природи, на потрошне порезе у ужем смислу и на луксузне потрошне порезе.

У прву врсту долази порезовање предмета свакодневне потрошње, тј. предмета који се при свакој употреби одмах утроше (хлеб, месо, шећер, кафа, пића и т. д.) и ови се порези наплаћују посредно — код продуцента или трговца (не код потрошача). У другу врсту долази порезовање предмета, који служе трајнијој (по правилу луксузној) употреби, т. ј. предмета који се не утроше потпуно при првој употреби, већ се само поступно троше (држање кола, коња, билијара и т. д.) и овај порез наплаћује се по правилу директно код потрошача, обично у облику годишњег пореза на посед тих предмета, због чега га неки уврштају у порезе на имовину.

Код потрошних пореза, порески је извор додатак потрошачев, чија се величина цени, претпоставља се, у јачини трошења. Порески обвезник је потрошач робе а порески објекат је сам потрошни предмет. Потрошни порез или трошарина наплаћује се обично од продуцента или продавца порезаних предмета, који тај плаћени порез преваљују, путем повећане продајне цене — на потрошаче. Сматра се, да ће се потрошач оптеретити према јачини своје пореске снаге, јер се претпоставља, да ће се јача пореска снага испољити у јачем трошењу, те ће и порезовање бити сразмерно пореској снази. Оваква хипотеза у начелу могла би се примити, али у појединостима то је бедна илузија, и ту се о размерном порезовању не може ни говорити.

Да то илуструјемо само једним примером: један потрошач из економски слабијег реда (чиновник, занатлија, ситан трговац, радник) са породицом од 6 до 8 чланова тро-

циће свакако много више порезованих предмета, па ће према томе и плаћати много већи потрошни порез од једног индустријског потрошача из економски најјаче класе, или таквог потрошача са малобројном породицом, који ни у ком случају не може конзумирати количину порезованих предмета онога првог. Да овде не може бити речи о равномерном порезовању јасно је као дан.

Потрошни порези били су јако развијени у средњем веку, чак су они били главни и изданајни извор државних прихода, поред прихода из домена, док су непосредни порези играли спореднију улогу, и само с времена на време били извор прихода. Сасвим је то разумљиво. Сталешке скупштине нису њих радо одобравале, али кад су их одобравале, они су их везивале за услове, који владоцима нису били тако пријатни. На другој страни пак, владаоц је могао без ичијег одобрења заводити посредне порезе и он је то издашно искоришћавао. Најзад, у то време није се знало за разлике између непосредног и посредног пореза, нити је био познат проблем превађивања и публика је била у уверењу да између посредних и непосредних пореза не постоји никаква разлика, већ да се они разликују само по имену.

У новом веку, под притиском фискалних потреба приступа се проширењу појединих пореза, и то се проширење изводи без плана и мере, што изазива тако звани „акцизни спор“ и као његову крајњу последицу, реакцију против потрошних пореза. Из овог спора произашло је правило: *да су потрошни порези неравномерни, јер оптерећују сиромашне класе сразмерно много јаче, по имућније класе, а иза тога следовао је захтев, да се потрошно порезивање укине, односно, сведе на што мању меру.* Али је пореска пракса код модерних држава била резервисана у примени овог захтева, јер фискалне потребе, које захтевају да у порезима добију што јачи извор прихода, грубо се оглушују о принципе праведности, и данас су потрошни порези различито у употреби: код држава које се налазе у финансијским недаћама, па морају чинити велике апеле на приходе нових извора, у јачој су употреби, док су пак много мањи у државама са срећеним финансијама.

Што се пак тиче посредних пореза које наплаћују самоуправна тела, могло би се рећи, да су оне узеле такве форме и размере, да за њих не постоји никакав критеријум. Разлике у системи и висини потрошних пореза међу самоуправним телима, не само код разних држава већ и у једној истој држави, тако су огромне, да се ту констатује јасно оскуство сваког мерила. Ево шта каже о томе г. Д-р Милан Тодоровић:

„Наука о порезима, на основу врло мар-

љиво израђених појединачних студија у области комуналних финансија, поставила је извесне постулате, који би и на том пољу довели до веће једнакости. У том погледу вреди споменути захтеве: *да се потрошни порези сасвим избришу из среских, окружних и покрајинских буџета, — јер би у противном случају, то могло довести до унутрашњих линија; и да се у комуналним буџетима њихова улога сведе на што мању меру.*“

„На жалост, ови захтеви нису још прихваћени, те на том пољу постоје велике разлике, нарочито код варошких општина, које чине врло јаку употребу, могло би се рећи и злоупотребу од потрошног порезивања. У сеоским општинама, а тако исто и у среским, окружним и покрајинским буџетима, потрошно порезивање није постојало пре рата, док се после рата оно и овде појављује и то у формама и обиму, који нису за препоруку.“

Колико је ово тачно, бар што се тиче наших прилика, види се из „Прегледа о стању свих самоуправних прихода и расхода за 1928 годину“, који издаје Министарство финансија. Приход од трошарине порастао је: у већим градовима од 107,6 на 137,1 милиона динара или од 15,1 на 15,8%, у осталим градовима 83,2 на 120,5 милиона динара или од 11,4 на 14,8% укупно 190,8 на 257,6 милиона динара или од 13,4 на 15,3%.

Од укупног оптерећења самоуправних дажбина у 1928. години у Дин. 1.301.054.857. отпада на трошарину Дин. 361.286.305.—

Целокупно повећање пореског терета у 1928. години пада на трошарине, које су се попеле код сеоских општина за 3,1 милиона динара, код градских за 53,7 милиона динара и код обласних самоуправа за 62,3 милиона динара, дакле, трошарине су порасле за 49 1%. Коментаришући ову чињеницу, и сам тај званичан извештај Министарство финансија каже, да је ван сваког спора, да ова појава има неповољне реперкусије на читав привредни живот наше Краљевине и да због тога, један од првих и најважнијих задатака, јесте *законско уређење самоуправног фискалног система.*

Главна замерка противу потрошних пореза у опште, јесте њихова неравномерност. Принципу праведног (равномерног) порезивања најбоље одговара т. зв. прогресивно порезивање, т. ј. сразмерно јаче оптерећење великих, а слабије оптерећење малих доходака; данас је већ утврђено правило, да порески обвезници са мањим дохотком издају много већи проценат свога дохотка на потрошне предмете који су порезовани, него што је проценат који на исте предмете издају порески обвезници са већим дохотком. Што значи, да потрошни порези не само нису прогресивни, већ су, на против диспропорционални, а што је најглавније, они су највише

неравномерни на неопходно потребним животним намирницама, јер је потрошња ових апсолутно потребна и врло мало зависна од величине личног дохотка.

По старој, али још увек важећој Најмањој анкети, неравномерност потрошног порезивања (шећер, со, пића, дуван, петролеј, хлеб) изгледа овако:

Доходак испод 800 марака са 4,43%
„ од 800 до 1200 марака са 3,60%
„ од 1200 до 2000 марака са 2,65%
„ од 2000 до 4000 марака са 1,64%
„ од 4000 до 10.000 марака са 1,52%
„ преко 10.000 марака са 1,09%

Исто тако порески обвезник, чија породица броји више чланова, биће увек јаче порезован потрошним порезом од инокосног обвезника, са малобројном породицом.

Затим, потрошни порези фаворизирају велика предузећа према малим, јер су способнија да изврше преваљивање овога пореза на потрошаче, а могу да приме један део и на себе.

Каже се обично да је трошарина згодан порез због своје издашности и еластичности. Међутим, то је нож са две оштрице. У времену економске кризе и потрошња и приходи могу бити у опадању. Циљ трошарине је чисто фискални: да да јавном фиску на располагање потребна сретства. Али кроз је погрешно и опасно трошарини придавати неки други карактер сем фискалног; приписивати јој извесне протекционистичке привредне циљеве и асимилитет је са царином. Битна разлика између трошарине и царине у погледу њиховог економског оправдања и лежи баш у томе: што царина поред фискалног циља има и економско-заштитни: увозна царина води рачуна о пореклу робе и инострану робу на улазу у земљу порезује тако, како би домаћу индустрију и радност у опште заштитила од евентуалне убитачне стране конкуренције. Трошарина међутим —, и ово нарочито важи за трошарину самоуправних тела, — не води рачуна, и не сме да води рачуна о пореклу робе, већ о месту потрошње. Не се не допушта диференцирање робе по провенјенцији ни јаче оптерећење стране робе. Јер ако држава, водећи рачуна о општем интересу народне привреде, и може да предузме извесне заштитне мере у корист ове или оне индустријске гране, кроз разне своје фискалне законе (царински, порески и т. д.), свађујући привремено јачи терет на домаће потрошаче —, то се не допушта самоуправама. Самоуправна тела не смеју заводити локалну заштиту. Трошарина, дакле, не може послужити као оруђе за заштиту локалне радности, на штету не само месних потрошача, већ на штету интереса народне привреде. Иначе би се стварали неједнаки услови за

привредну делатност у земљи. Министарство финансија је у том смислу давало објашњења и забранило градовима диференциално третирање робе домаћег порекла и робе локалне производње, а већ и због уговорних односа земље, страна роба не може се различито третирати.

Данас је дакле у нашој земљи трошарина само један фискални извор, зато није исправно тврђење да би укидање трошарине у Београду довело до краха извесне занатлије и индустријалце, због убитачне конкуренције других домаћих произвођача. У режиму трошарине, кас и без ње, београдска се индустрија налази у истим околностима као и њен конкурент са стране, јер трошарина подједнако погађа и једне и друге, и у случају ослобођења, олакшица би у подједнакој мери наступила и за једне и за друге. Трошарина, дакле, не може локалној радности да надокнади вештачким путем онај виталитет који би јој недостајао.

И због тога, што је потрошни порез парцијалан, т. ј. нису порезани сви, већ извесни артикли, па према томе нису порезовани ни сви порески обвезници, већ само они који такве артикле конзумирају —, чини му се приговор. Прво је тачно али друго не, јер ако су порезовани предмети опште потрошње, порез ће бити општи, јер такве предмете морају конзумирати сви порески обвезници. Принцип праведног порезивања захтева да минимум egzистенције буде ослобођен од порезивања, међутим, потрошни порез општеује и све оне пореске обвезнике, чији доходак не прелази минимум egzистенције, јер и ови морају конзумирати такве порезане предмете.

Назад, потрошни порези су у опште скупни; специјално код београдске трошарине овај се факат може најлепше илустровати, јер ова кошта Београдску општину близу 12.000.000.— динара годишње, не рачунајући ту и тантијему, која припада чиновништву у смислу чл. 85 Уредбе о варошкој трошарини у Београду.

Београдска трошарина првобитно је установљена за једну специјалну сврху. 13 јуна 1884 године проглашен је Закон о варошкој трошарини у Београду, по коме је Краљевска влада овлашћена, да по споразуму с одбором Општине београдске може на се узети извршење канализације за одвлачење варошког измета, водовода, калдрмисања и осветлења, као и све друге радове, који би за здравље становништва у Београду били нужни. Затим, да може уступити, било целокупно или почесно, извршење ових радова једном предузимачу или друштву, под условима који су прописани за јавне грађевине. У тој цели Краљевска влада је овлашћена, да може за рачун Београдске општине закључити и амортизације овога дуга, Влада је такође

овлашћена да по споразуму са Општином београдском установи у Београду варошку трошарину или плаћање извесне таксе на извесне предмете за потрошњу при њиховом уношењу у варош. Ова такса по том закону наплаћиваће се и водити по књигама Београдске општине, а приход од варошке трошарине не може се употребити ни за какву другу општинску потребу, пре него што се овде означена потреба подмири и пре него што на то Влада пристане. Кад горе означени радови буду извршени држава ће уступити општини трошарину, задржавајући себи право надзора, како због одржавања грађевина у добром стању, тако и због тачног плаћања интереса и амортизације на утрошени капитал.

У међувремену од дана проглашења овога закона, па до данас, уредбе о варошкој трошарини у Београду са тарифом, које су издаване на основу истог закона, мењале су се у потпуности и по њима чињене измене и допуне, ко зна колико пута. Све ове промене, измене и допуне имале су карактер проширења те уредбе, како у смислу порезованих предмета, тако и у смислу повећања тарифских ставова, и док је првобитна уредба вероватно давала ефекат потребан само за ануитет и амортизацију у закону поменутог зајма, последња уредба теретила је грађанство Општине београдске са једном сумом од 88,000.000.— динара годишње, што је чинило четвртину целокупних прихода по буџету Општине града Београда. Или ако узмемо са растуром, који је износио још толико, а што је утврђено комисијским путем, онда би то оптерећење ишло преко 160,000.000.— динара годишње. То је најлепши пример како се десетинама година непромишљено газдовало у Општини града Београда и како су се лако наваљивали терети на њене грађане без икакве системе и процене могућности њиховог подношења.

Нарочито после рата, како се је Београд почео развијати модерно и нагло, што је било скопчано са, из године у годину, све већим материјалним издацима, и Уредба о варошкој трошарини са својом тарифом, развијала се је истим темпом и у сваком смислу, пуњећи своје странице својим предметима, које су Београђани трошили и повећавајући тарифне ставове без икаквих скрупула, тако, да је повећање појединих ставова између старе и нове уредбе ишло од 100 до 1000%. Немогући доћи до једног већег дугорочног зајма, из кога би се Београд подизао, уведе на је једна пракса која је противна принципима финансиске и економске науке, да се инвестиције врше на терет редовних буџетских прихода, што је сасвим природно морало изазвати завођење нових трошаринских такса и нагло повећање већ постојећих.

Међутим, изградњу Београда не сме сносити само данашња генерација, већ она мора

пасти на један читав низ генерација, пошто ће они сви уживати плодове те изградње, па је право да за то поднесу и оне свој део жртве. Изградња Београда, дакле, треба да се врши из дугорочних зајмова, који ће се моћи добити, док се финансиска политика општине води по свима принципима модерне науке, и у том случају, данашње генерације неће бити погођене као што је то до сада било. А други пак услов, да се Београд изгради лакше и неосетно, јесте учешће целе земље у његовој изградњи, јер ни једна престоница свропска није изграђена из својих сопствених средстава. Париз је изграђивао француско краљевство па затим прво и друго царство столећима. Рим његова империја. Берлин целокупна немачка нација. Будим-Пешту све општине мађарске. Београд, дакле, треба да подигну сви Југословени, јер је он југословенска престоница, коју част носи заслужено и с правом и поносом. Он мора репрезентовати целу нацију и за то његова изградња мора пасти на све генерације и на све Југословене.

Јасно је, да се финансиска политика која је вођена у Општини града Београда са трошаринским наметом није могла одржати дуже, јер није била заснована на здравој подлози. И летос, када се последња уредба о варошкој трошарини осетила на пракси, целокупно грађанство, без разлике класа и стајежа, заузело је јединствен фронт против београдске трошарине. Трошарина Београдске општине пре тарифе од 8. марта 1930. године сносила се, може се рећи, ма да је и она, у колико је привредна депресија јачала, падала све теже, а нарочито од кад је државна управа децентралисана, услед чега је број лица која се привремено баве у Београду невероватно опао. Од установљења нове тарифе устало је против ње целокупно јавно мњење. Управа општине града Београда, да би сазнала право расположење својих грађана по питању београдске трошарине, а нарочито привредних организација, упутила је свима овима један циркулар, молећи их за њихово мишљење по томе питању. Трговина, индустрија и занатство преко својих комора, као и остале привредне организације поднеле су Општини града Београда званичан извештај а дали су своју реч о овом значајном питању и путем дневне штампе. У њој су они последњу уредбу београдске варошке трошарине са повишеним тарифским ставовима, једногласно осудили, и констатовали, да она кочи развитак трговине и индустрије и у опште спречава економски просперитет Београда. Привредници ван Београда солидарисали су се у овом мишљењу са својим колегама из престонице, и изјавили, да је увоз у Београд немогућ, услед повишених тарифских ставова београдске трошарине. Са колико се је одлучности ту иступало и шта се све

тражило, најлепше се може видети из тих одговора, које је председник општине г. Милан Нешић на једној одборској седници изнео, а који су били база консултације за ову реформу, и које ћемо фрагментарно навести.

Индустриска комора између осталог каже:

„..... Општина је морала да врши јачи фискални притисак на своје грађане да би одговорила својим задацима. Међутим, привреда има једну границу, до које се може оптерећивати. Док се оптерећење креће до те границе, привреда подноси терете и развија се. Увећањем своје активности она даје и држави и општини добре приходе. Али, прећели се та граница, убија се кокош са златним јајима.....“

„..... Други главни услов је радна снага. Београд је врло скупа варош и раднику треба више за живот но у којој другој вароши у земљи. Отуда је у њему и радна снага скупља.....“

„..... и најзад долази општинска трошарина чији су ставови заиста превисоки.....“

„..... Индустриској комори није ни мало пријатно што мора да обрати пажњу Суда општине на болан факат, да је из године у годину све мањи број нових индустрија које се покрећу у престоници и да томе треба лека. Јако оптерећење чини да се данас индустриски рад у престоници не рентири и последица тога је била да се већ неколико година запажа, како се предузећа, која су хтела да се оснују у Београду, оснивају у суседном Земуну или иду и даље, где су оптерећења мања. Чак је било дошло и до пресељавања већ постојећих предузећа из Београда у Земун.....“ и т. д.

Занатска комора у своме опширном реферату вели:

„..... Принципијелно управа занатске коморе у опште нема наклоности према трошаринској тарифи, као најнесимпатичнијој врсти посредних пореза. Али примајући је као нужно зло, она сматра, да треба наћи могућности да се трошарински ставови сведу на минимум, јер они у садашњој својој висини представљају један неиздрживи терет и производе један нежељени ефекат. На име високим трошаринским ставовима Београд не пружа ни најмање повољност за развој привреде, и самим тим он не може да издржи борбу у међуградској конкурентској утакмици, и у место да поред културног постане и привредни центар наше државе, Београд својом финансиском политиком онемогућује привлачење и концентрацију привредних предузећа и установа; шта више, доста их је, таквих, која су под теретом општинских дажбина морала да се иселе из Београда.....“

„..... Према томе при одређивању тро-

шаринских ставова требало би настојати да се сировине потребне за занатлиске радионице оптерете минималним ставовима.....“

„..... Животне намирнице које чине основ потреба грађанства требало би у опште ослободити.....“

Трговачка комора изјавила је, између осталог, да:

„..... Београд никад није био индустриски центар, није ни данас, а ко зна да ли ће то икада бити. Београд је био и јесте првенствено трговински, дистрибутивни центар за велики део наше земље.....“

„..... новим државним уређењем од 3 октобра пр. год. извршена је у највишем интересу државе деконцентрација државне управе. Београд је престао да буде престоница централистички уређене државе. С тим у вези, промет у Београду се осетно смањио и трговина на детаљ као и многе друге делатности у њему, знатно су попустиле. Преклањен у патриотизму, Београд, без и једне речи негодовања, свесно и радо поднео је ову жртву за добро отаџбине. Али после извесног времена Општина београдска, из чисто својих фискалних разлога, повишава своју трошаринску тарифу у толиком степену, да тиме угрожава и ону основну привредну карактеристику Београда, његову дистрибутивну трговину, угрожава Београд као трговински центар овога краја наше отаџбине. Поред тога, ова трошарина погађа врло јако и иначе оронулу трговину на детаљ, јер тешко оптерећује многе артикле који служе сиротим потрошачким слојевима.....“

„..... То је стварност, и према томе Комора са највећим задовољством поздравља Вашу иницијативу за смањење извесних ставова важеће тарифе, дубоко убеђена, да ћете, ма и овим делимичним отклоњењем невоље, отклонити делимично и опасност о којој смо напред говорили. Али та се опасност мора и дефинитивно отклонити и Београду се мора трајно осигурати миран развој и напредак..... Мислимо на име на прешну потребу и генералне ревизије, односно измене целокупне трошаринске тарифе.....“

„Трговински Гласник“, поздрављајући намеру Општине града Београда за укидање трошарине у броју од 20 новембра пр. године, каже:

„..... У своме листу ми смо у више наврата истицали потребу предузимања радикалних мера од стране Општинске управе, да се привреда Београда растерети и створи што повољнији услови за развој и напредак престонице. То смо нарочито поновили снога дана, када је било јасно да се Београд налази у кризи, да привредни Београд опада. Појачању кризе, између осталог, нарочито су доприносиле увећане дажбине. Износећи све ово апеловали смо на увиђавност Општинске управе да проучи и схвати поло-

жај Београда, па да му сродним мерама помогне. И данас са задовољством констатирамо, да је Суд општине дошао на срећну мисао растерећења Београда, не би ли тиме створио један од битних услова за што успешнији развитак наше престонице у будућности. Прва мера на томе путу треба да буде укидање трошарине....."

„Занатлија“, службени орган Земаљског савеза занатлијских удружења и еснафа у броју 32 од 10 августа 1930 године а у чланку: „Привредна криза и београдска трошаринска тарифа“, вели:

„..... Намера Краљевске владе да путем предузетих мера и оснивањем извесног броја институција, обезбеди правилан развој и просперитет трговине и привреде земље, погоршана је увођењем у живот претерано високе царинске тарифе Београдске општине, која озбиљно грози привредном животу Београда. Конференција претставника привреде, одржана недавно у сали Београдске општине, у присуству претставника општине и управника трошарине, показује добру вољу Општинске управе, да висину ставова трошаринске тарифе подеси сразмерно висини ставова трошаринске тарифе осталих већих привредних центара земље, као: Загреба, Новог Сада, Љубљане, Сарајева, Осјека и т. д. Београдска општина неће дозволити да грођем и другим свем натоварене дереглије обилазе Београд и истоварују се у Новом Саду ради препакивања и картирања за извоз у иностранство....."

„Привредни Преглед“ у своме уводном чланку: „Пред великим променама у Београдској општини“, а у бр. од 30 новембра 1930 године, између осталог вели:

„..... Ова одлука Управе београдске општине изненадила је све Београђане. А држимо и све становнике већих градова у држави, па и иностранства, јер она претставља потпун преокрет у комуналној финансијској политици. Она престава потпуно осушање од досадашњег система прибирања комуналних прихода и прилази оном учењу, који је у теорији, да сви приходи јавних тела требају да базирају на непосредним порезима....."

„..... Укидањем трошарине, Београдска општина објављује слободну трговину. Она брише све баријере града, са свога платнога списка брише читаву војску трошаринских службеника, који су је коштали једанаест милиона динара годишње и позива продуcente животних намирница целе државе, да своје производе продају на београдским пијацама без плаћања икаквих увозних трошаринских такса. Оно што је данас Енглеска у царинској политици, у свету, то ће Београдска општина бити у трошаринској, међу градовима. Још и више, јер Енглеска ипак

одржава неколико царинских ставова, докле ће Београд имати само на — алкохол. Ми смо за то да се и ова трошарина на алкохол збрише, јер кад се укида трошарина на другу луксузну робу нема смисла да се одржава трошарина на шљивовицу, вино, пиво, што је домаћи производ....."

„Претседник Општине мотивисао је укидање трошарине, у главном кризом претстоницке привреде. Њему леже на срцу оне масе привредника којима је тешко да се боре за опстанак. Ове речи свога претседника, београдски привредници примиће са највећим одушевљењем, јер, за последњих десет година, из Општине не само што се нису такве речи могле чути, већ се на привреднике није ни обазирало....."

Мануфактурно трговачко удружење своју преставку коју је упутило Општини завршава овако:

„... Овом приликом Управни одбор Мануфактурног трговачког удружења срдечно поздравља предлог Претседника Београдске општине о укидању трошарине и нада се, да ће ступањем на снагу истога, Београд почети да добија онај значај, који му и по његовом географском положају припада".

Најзад пак, Радничка комора и они редови грађански који живе од сталне плате: државни и приватни чиновници, намештеници по радњама и сва сиротиња поздравили су ову реформу са највећим задовољством, јер се њоме растеређује онај гро сиротнијег београдског становништва на које је до сада падало 90% општинског намета.

Општа криза која је нарочито у Београду дошла до кулминације, натерала је данашњу Општинску управу да о томе размисли и на томе питању сконцентрише сву своју пажњу, и констатирајући, да узроци кризе не леже на једном месту, она се одлучила да један по један проблем који тангира ово питање, решава. Није случајно, што се спотакла прво на трошарини, јер је ноторна чињеница, да је један од главних узрока поскупљивању живота и економске кризе у Београду, трошарина, која заиста због своје висине спутава сваки привредни замах. И сама Општинска управа приметила је, што се уосталом констатовало и у рефератима привредних организација, да се велике трговачке куће постепено губе из Београда и стварају своје централе у другим местима. Чиновништво, занатлије, ситни трговци, радници и сиротиња у опште напрегли су се невероватно, да издрже ово искушење. Јавност је почела да негодује и тражила узрока томе злу и тамо, где га није било. Земљорадници и пољопривредници били су у недоумици шта да раде са својим производима, јер капије Београда због његове високе трошарине биле су им затворене, и они су били прину-

њени да пред њима своје производе продају прекупцима и шпекулантима у бесцење.

Сасвим је природно, да је Општина београдска, у овако тешким приликама, морала интервенисати, и руковођена с једне стране општим расположењем свога грађанства, а с друге потребним изравњањем свога буџета, — решила је, не да укине трошарину, него да је сведе на једну меру, која неће покварити буџетску равнотежу, али која ће за то, не теретићи најбитније животне потребе наших грађана, олакшати живот у престоници, и заведе минимални прирез, олакшавајући у исто време овом реформом свој буџет, односно смањујући оптерећење грађана за читавих 25,000.000.— динара. За једну модерну варош као што је Београд, чији расходи стално расту и која због тога мора стално повећавати своје приходе, за извођење ове реформе не би било другог излаза.

Овај прирез од 20% који уводи Општина београдска уместо трошарине, упоређен са прирезима који наплаћују друге градске општине, представља тако минимално оптерећење, да би га други градови сматрали благостањем. Ово тврђење илустроваћемо статистичким подацима Министарства финансија.

У 1928. години (треба имати у виду, да преглед о стању свих самоуправних прихода и расхода, које издаје Министарство финансија, још није публикован за 1929. годину, те с тога узимамо податке из 1928.) са прирезом код градских општина овако је стајало:

242 градске општине имале су прирез од 1 до 300%;

61 градска општина имала је прирез од 300 до 500%;

81 градска општина имала је прирез од 500 до 1000%;

16 градских општина имало је прирез од 1000 до 2000%;

3 градске општине имале су прирез преко 2000%.

Код већине градских општина прирез чини главни извор прихода, а висина стопе приреза код појединих општина пенје се до невероватне цифре што ће се видети мало доцније. Просечна приреска стопа износи у 1925. години 127%, у 1926. год. 107%, у 1927. год. 91% и у 1928. год. 94%.

У 1929. год. стопа приреска код појединих градова кретала се овако:

Крагујевац 150%, Пожаревац 130%, Зајечар 140%, Чачак 100%, Ваљево 110%, Сплит 150%, Мостар 142%, Сарајево 21%, Бања Лука 96%, Тузла 70%, Загреб 28%, Карловац 158%, Осijek 146%, Бјеловар 90%, Вараждин 50%, Љубљана 100%, Марибор 49%, Крањ 99%, Нови Сад 118%, Вуковар 200%, Сомбор 250%, Суботица 300%, Бршац 207%, Бечкерек

227%, Панчево 82%, Земун 208%, Цеље 71%.

Истина, овај је проценат по старој основи, али и по новој, он је код свију градова већи, него ли што је овај, који уводи Општина града Београда. По новој основи, т. ј. прирез за 1930. год. наплаћивао је Нови Сад, поред трошарине, 120%, Земун 70%, Загреб 35%, Љубљана 60% и т. д.

Сеоске општине још даље иду у оптерећењу својих грађана. Код њих је прирез у 1928. години овако био распоређен:

983 сеоске општине имале су прирез од 1 до 300%;

619 сеоских општина имало је прирез од 301 до 500%;

1398 сеоских општина имало је прирез од 501 до 1000%;

769 сеоских општина имало је прирез од 1001 до 2000%;

147 сеоских општина имало је прирез од преко 2000%.

Куриозма ради да наведемо максималне стопе које су забележене у сеоским општинама бивше Зетске области, и то:

14067% у општини Горњо Лешанској, срезом Цетињског.

8548% у општини Цуцкој, срезом Цетињског;

7556% у општини Средње Лешанској, срезом Подгоричког;

6376% у општини Грљској, срезом Колашинског;

5027% у општини Прекобрдској, срезом Колашинског;

8261% у општини Будимској, срезом Београдског;

7141% у општини Ђучичкој, срезом Беранског.

Реформа са укидањем београдске трошарине заиста је значајна, и по ширини замаха представља нешто на шта ми нисмо навикли. Биће конзервативних и бојажљивих елемената, које ће ова реформа фрустрирати, јер кидане једне четрдесетогодишње традиције изазива скепсу, ма како та традиција била у ствари неправична, несавремена и антиекономска. Несоцијална. Али то не мења ствар. Треба имати у виду да они, који су донели оваку једну, од првокласне важности, одлуку, нису то урадили на пречац или лежерно, већ је истој претходила једна дубока студија, најшира консултација и најзад опште расположење грађана београдских.

Како ће укидање трошарине дејствовати на цене, да ли ће се снижавање цена одмах осетити или не, не може се са извесношћу предвидети, али је више него сигурно, да се у току године то мора осетити, и то без интервенције државних или самоуправних власти, већ само конкуренцијом. У осталом, ако се ово не би остварило, т. ј. ако би шпекуланти и препродавци дошли у искушење да

ову реформу искористе у своје личне сврхе, власти имају довољно начина да их у овоме спрече. Закон о сузбијању скупове, који је доста оштар, учиниће своје. Што до сада није био примењен у пуној својој строгости, савим је разумљиво; Општинска управа није могла, уводећи огромне и неподношљиве намете, у исто време и примењивати Закон о сузбијању скупове, јер је она сама ту скупову и изазивала. У овом случају њој ће бити одрешене руке.

Као што рекосмо, традиција је код нас јако развијена и сваку новину ми примамо са извесним неповерењем. Пре свега ми посматрамо њену материјалну страну и доводимо је у везу са нашим личним интересом. Мада код оваквих питања, која тангирају опште интересе није симпатично мешати и посебне, личне, али је донекле разумљиво у добу једне опште депресије бити по мало и субјективан. Но у великој заблуди су они, који држе да би овај незнатан прирез погодио најосетливије — кућевласнике! Пре свега, прирез, чији укупан ефекат 16,000.000 динара не може за Београд престављати тако осетан намет. Што се тиче власника нових зграда који су ослобођени и основне и допунске порезе и плаћају само 3% од чистог прихода, ако се буде изменио члан 6 Закона о изменама и допунама у Закону о непосредним порезима, овакав један намет неће престављати никакав терет. Сопственици пак старих зграда биће оптерећени нешто јаче само у односу према власницима нових зграда, у ствари пак и они ће бити оптерећени мање, но што су то до сада били. У најкарактеристичнијем случају једног грађанина, поседника једне мале старе куће на периферији, та би ствар овако изгледала: кућа има свега две собе са припадностима и опорезована је на оцењени принос од 4.200 дин. годишње; основна пореза на ову кућу разрезана је у 403.20 дин.; допунска још са 67.20 дин.; нови општински прирез од 20% на основну порезу од 403.20 дин., износи 80.60 дин. годишње. Тај исти плаћал, т. ј. сопственик ове куће, ако претпоставимо да има четири члана породице, плаћао је годишње до сада на име трошарине, рачунајући овде најнижи животне намирнице, које та породица утроши за годину дана по важећој табели 477.— динара годишње. Што значи, дакле, да тај власник куће не само неће бити оптерећен, већ ће бити растерећен т. ј. плаћаће шест пута мање него што је до сада плаћао.

Што се тиче самог начина убирања трошарине, он је претстављао тако један груб и некултуран поступак, да томе нема примера у свету. При наплати ове трошарине није се имало никаквих обзира. Манири са којима су трошарински органи пресретали на

станици и пристаништу, као и на улазима у варош, не само оне, који уносе у варош робу, већ и све путнике без разлике, па и странце, нису одговарали манирима културних људи, да се најблажије изразимо, и путници који су улазили у престоницу носили су са овог првог корака врло тешке утиске. Ова нетактичност нарочито нас је погађала пред странцима, а они који су непријатељски расположени према нашој држави, искоришћавали су ово злонамерно, те у својим тенденциозним написима по странијим штампима разносили разне лажне и мистификације, као што је то пре негде један фламански лист који излази у Гану, а оријентисан је према нашим непријатељима, донео између осталих измишљотина и гадости, да полиција на београдској станици врши уцењивачки претрес свих путника. На оваку глупу измишљотину писац ових инфамија могао је бити једино инспирисан грубом праксом општинских трошаринских органа, да сваког путника пресретну и завуку му руку у кофер. Овако нешто више се не сме догађати, јер углед и част наше државе мора бити изнад свега, и под претпоставком да трошарина на извесне предмете и остане још неко време, начин њене наплате мора се модернизирати а путнички пртљаг мора бити ослобођен апсолутно сваког прегледа.

Ни један приговор оправдан не може се ставити на супрот овој реформи Општине београдске; свако противно мишљење имало би обележје или сувише субјективно или заблуде. Трошарина је једна неоправдана, неправична и застарела традиција и њено укидање поздравља, као што смо видели, гро београдског становништва. Ово неће бити никакав експеримент, јер Београд није први који ову реформу изводи. Трошарина је укинута у Бечу, у Букурешту и у целој Италији, и ако је престављала један од главних извора прихода италијанских самоуправа. Нема сумње да ће за овим примером своје престонице поћи и остали градови југословенски, који још одржавају ову застарелу и неправичну дажбину.

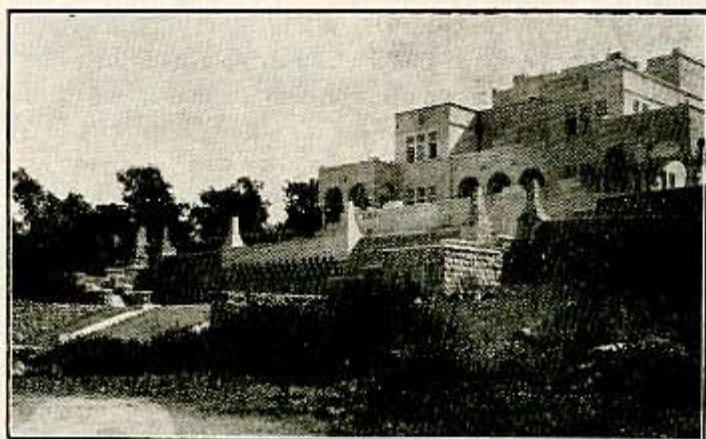
Уосталом, већ су многи наши градови показали разумевања за ову ствар. На пример, неки од њих захтевали су дозволу увођења прогресивних приреза. Овакви захтеви многих градских општина за увођење прогресивних и диференцијалних приреза оснивају се на истим принципима, који су руководили и Општину града Београда да укине трошарину. Разлози који говоре за прогресију и диференцијал исти су и за укидање трошарине: неправичност и неравномерност. И у толико је симпатичније ово утркивање наших градова и њихова одлучност при решавању тих шкакљивих проблема, у

чему ће их, нема сумње, потпомоћи и Краљевска југословенска влада, која је баш у овом правцу, а у смислу жеља са Највишег места, до сада много урадила.

У времену кад се на све стране говори о светској привредној кризи, непрестано се истиче као разлог тешког стања у коме се налази цео наш континент, велики број царинских међа и баријера, које сецају европско тржиште и спутавају промет добара. За то се у привредном основу „Пан-Европе“ налази потреба укидања или бар ублажавања царинских препрека или чак и стварање европске царинске уније. Доказано је да инфериорност Европе према Америци лежи баш у том оскућу јединственог широког тржишта, које фаворизира стварање и развитак великог

привредног полета и велике индустрије. И све многобројне привредне конференције у Женеви, Варшави, Букурешту и т. д. нису ништа друго него покушаји да се међуевропски привредни промет олакша и ојача.

Па кад се таква акција, која циља стварању благостања европских народа, афирмирала и дошла до изражаја и на међународном подручју, онда би било потпуно несхватљиво да државе, у својој интерној привредној политици пођу на супрот томе, правцем привредног регреса и суревњиво бране извесне конзервативне творевине, које су у јасној опреци како са елементарним захтевом правичности, тако и са здраво схваћеним интересима народне привреде.

Др. Милорад Недељковић,
генерални директор Поштанске штедионице,
одборник Општине београдске

Изгласавање општинског буџета „у начелу“

У нашем Закону о општинама од 5 јуна 1903., са свим изменама и допунама његовим пре и после 6 јануара 1929, као ни у Закону о окружним, среским и општинским буџетима од 31 јануара 1901, нема никаквих одредаба о поступку приликом изгласавања општинског буџета. У чл. 127—141 Закона о општинама говори се о саставу буџета, року подношења и изгласавања његовог у општинском одбору, висини приреза, надзору државне власти, завршним рачунима и т. д. О томе само говори и Закон о окружним, среским и општинским буџетима (чл. 32—42). Нигде у овим законским прописима није прописан поступак о подношењу буџета Одбору, његово упућивање Финансиском одбору, нити начин изгласавања буџета, у начелу и појединостима. Коментаришући ове законе, Г. проф. К. Кумануди (Административно Право, 1921, стр. 253—257) анализира само постојеће одредбе ових закона, а не дотиче се тих огромних законских празнина, па према томе и не предлаже ма какав начин њиховог попуњавања.

Како код нас није никада донет никакав правилник о раду општинских одбора, то је остало једино пракси да она утврди ред и начин рада приликом доношења општинског буџета. Пракса се код нас у Београду држала аналогиче са поступком у Народној Скупштини, утврђеним уставима од 1903 и 1921, и Скупштинским пословником. По ово придржавање није било потпуно, и пракса је свакогодишње показивала многа и велика мењања принципа (на пр. једне се године буџет изгласавао по главама, други пут

по партијама; и много што шта друго). Овакво лутање остаће и у будуће, и биће неизбежно, догод се каквим позитивним текстом (правилником) не утврди ред који ће се потом имати стално да одржава.

Нас овде интересују нарочито два питања из поступка изгласавања буџета, која мислимо да треба што пре да добију своје позитивно решење, ма којим путем.

Прво је питање о томе, колико пута треба гласати о буџету. У бившој Народној Скупштини, о сваком законском предлогу гласало се управо три пута: једном начелно, затим у појединостима (о сваком члану закона, одн. о свакој партији буџета посебно), и најзад завршно гласање о целом предлогу, онако како је изашао из гласања у појединостима (в. Слободан Јовановић, Уставно Право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1924, стр. 225—231, и — специјално о изгласавању буџета — стр. 272 т. 3). Код нас у Београдској општини међутим није било, бар за ове две последње године, коначног изгласавања буџета, после гласања у појединостима. Сматрало се, да је коначни вотум дат већ тиме, што је изгласана (бар већином гласова, ако не једногласно) свака поједина партија, одн. глава буџета.

Нама се чини, да је ова пракса врло добра, и да би је требало задржати у нашем будућем одборском пословнику. У наше бивше Уставе од 1903 и 1921 вероватно је, да су оне одредбе о два гласања о сваком законском предлогу (после начелног усвајања) унете као нека замена Горњег дома. Основна идеја делења законодавне власти у два дома

је (посматрано са чисто формално-правне, а не политичке и социјалне стране) у томе, што се желело да се са доношењем закона не брза, него да законски предлози буду проматрани у два разна тела, у извесном размаку времена. Код нас се, из демократских принципа, није хтео увести Горњи дом, али се остало под утиском, да је добро законске предлоге дуже времена проучавати и претресати у оном нашем једином посланичком дому; и зато су се предвидела два гласања у извесном размаку времена. (Вероватно је прва интенција законодавчева била да оба та гласања буду у појединостима, члан по члан, н. Сл. Јовановић, Јос. сит.; скупштинска пракса је, ради убрзања поступка, била свела друго гласање на сумарно изгласавање целог пројекта). — Ако је за извесне предлоге добро и пожељно, да се оваква пракса задржи и санкционише и у Општинским одборима (на пр. доношење разних персоналних и организационих статута, трошаринских тарифа и т. сл.), да би Одбор добио времена да се прибере и да документарно процени смисао и домаћај сваког таквог предлога, за изгласавање буџета изгледа да би оваква пракса била и излишна и нецелисходна. Излишна стога, што предлог буџета стоји доста дуго на расположењу Одбору ради студије (већ и за време рада Финансиског Одбора), и тиме је дата временска могућност за ближу оријентацију у појединим питањима; а нецелисходна стога, што би се дискусија о буџету, која је и иначе редовно веома дуга, отегла у бесконачност. Претерано развлачење дискусије о буџету било је болесно место свих народних скупштина и свих општинских одбора на свету; и с обзиром на то, не треба доносити још и такве законске прописе и уредбе, који ће развлачење буџетске дискусије управо наметати. — Дакле, детаљно изгласавање буџета треба да буде, по нашем мишљењу, само једанпут, и то по главама (а не по партијама), ради боље прегледности организације и потреба појединих читавих отсека. (Гласање по партијама мрви буџет у сувише ситне фрагменте, и онда се често од самих дрва не види шума).

Што се тиче претреса буџета у начелу, треба двојити две ствари: начелну дискусију од изгласавања буџета у начелу.

Врло је корисно и потребно задржати и

у будуће начелну дискусију о буџету. Том приликом може се најпре претрести цео програм рада једне општине, њена комунална, економска и финансијска политика. Затим, са основице тако утврђеног, или бар скицираног програма, могу се бацати општи погледи на предлог буџета, узети у оцену релативно распоређивање издатака на поједине општинске функције, проценити персонална питања, одмерити укупно оптерећење грађана према привредним приликама и пореској снази грађана тога времена, и т. д. Исто тако се могу подврћи општој оцени врсте општинских прихода, њихова релативна величина и целисходност; стање општинске имовине и општинских дугова, опште стање општинских финансија и тенденција њиховог развика. Током ове дискусије може се доћи до корисних погледа и обавештења, могу се донети закључци или поставити бар директиве којих се потом има придржавати у детаљном усвајању буџета.

Но колико год да нам се начелни претрес буџета приказује корисним и потребним, толико нам се опет изгласавање буџета „у начелу“ чини излишним и неумесним, нарочито при данашњем систему организације наших општина. Начелно изгласавање буџета у народним скупштинама уведено је аналогијом са начелним изгласавањем појединих законских предлога. Међутим, о једном предлогу закона (у правом смислу те речи) може се скупштина слободно одлучити већ унапред, начелно, за или против. Мало има таквих законских предлога, који се безусловно морају усвојити, јер би иначе настали тешки поремећаји живота дотичне земље. И зато је, код правих законских предлога, парламент заиста сасвим слободан у својим одлукама. — Напротив, буџет у ствари није никакав закон по својој суштини, није никакво правно правило које регулише људске односе, већ је један прорачун прихода и расхода. И само зато, што тај прорачун треба да буде одобрен од народног претставништва, добија буџет случајно спољну форму закона, па је и поступак у његовом доношењу усвојен исти као и за праве законе. Отуда долази да се и о буџету гласа у парламентима најпре начелно.

Но да ли може парламент у начелу одбити буџет? У правној науци ово питање је већ давно пречишћено (в. Слободан Јовановић,

О Држави, 1922, стр. 218—222), да начелно гласања о буџету може бити само код парламентарних облика владавине, тамо где Влада постаје из парламентарне већине, и може да остане на челу државе само док има за собом већину у парламенту. Гласање за или против буџета у начелу тада управо значи изгласавање поверења или неповерења влади. Ако буџет у начелу буде одбачен, из тога настају само политичке последице: влада мора да отступи, јер нема већину у скупштини. (То прегласавање о поверењу може уосталом да наступи приликом начелног гласања о ком законском предлогу). Међутим одбацивање буџета у начелу не може, по мишљењу најистакнутијих претставника науке, имати таквог правног значаја, да се даље не смеју убирати државни (општински) приходи, нити чинити државни (општински) издаци. Већина јавноправних прихода и расхода заснована је на законима општег, трајног значаја, или на уговорима (н. пр. царине, монополи, трошарине, непосредне порезе, приходи од државних имања; издаци на плате, пензије, инвалиде, на сервис државних одн. општинских дугова, на закуп зграда и т. д.); и дејство тих закона и уговора не може бити обустављено ни потрвено једним резултатом гласања чисто политичке оријентације и политичког значаја. Функционисање целокупног државног апарата, управо целокупног државног и народног живота, не може бити стављено у зависност од тренутних односа снага у парламенту.

Из овога излази јасно, да начелно гласање о буџету има смисла (и то чисто политичког) само при систему парламентаризма, т. ј. при условљености опстанка владе већином у парламенту. У свима другим облицима владавине начелно гласање за или против буџета у целини нема никаквог смисла ни правног значаја.

При данашњем систему организације општина у нашој држави, начелно гласање о буџету такође нема никаквог смисла ни значаја, нити практичне користи. Напротив, са практичног гледишта, оно је од велике штете.

Одбијање буџета у начелу не може да нас код нас имати никаквог политичког значаја, јер Претседништво Суда не зависи од бројног резултата при гласањима у Одбору. Одбор нема дакле моћи да негативним изгла-

савањем буџета обори Претседништво. Чим то није могуће, онда начелно гласање против буџета у целини нема никаквог практичног значаја.

Некорисност гласања у начелу о буџету показала се за ове последње две године нарочито у томе, што су се понеки одборници, у ватри начелне дискусије, одмах изјашњавали да ће гласати у начелу против целог буџета. Оваква опредељивања *à priori* нису ни мало целисходна. Јер овакве су изјаве скоро увек биле мотивисане незадовољством само са појединим одељцима буџетског предлога, а не са предлогом од почетка до краја. Ако се међутим неко декларира одмах спочетка против целог буџета, онда би логичка последица морала бити или да се он уопште уздржи од даљег учешћа у (детаљној) буџетској дебати, или да скроз гласа против свих глава (партија) у детаљном претресу. Уздржавање од даље дискусије (у детаљу) била би стварна штета, јер би дотични одборници баш код оних партија са којима су незадовољни, могли конкретније образложити своје гледиште и евентуално задобити за њега већину одборника. Тиме би они на најкориснији начин допринели рационалисању предложеног буџета, — много боље но потпуним апстинирањем или (што на исто излази) шаблонским гласањем против, због начелно тако заузетог става.

Искуство нас учи, да се и рђаво склопљени, или алкаво израђени предлози буџета могу у Одбору (ту рачунамо и рад у Финансијском одбору) поправити и довести до таквог стања да се могу прихватити. Конкретна сарадња одбора, од позиције до позиције, ту је веома потребна и корисна. Зато не треба да она буде спречена или отежана неким на брзу руку заузетим „начелним“ ставом.

Према свему овом нама се чини да би логично било унети у правилник, да се пре прелаза на детаљни претрес и изгласавање буџета по главама, има најпре отворити начелна дискусија. Кад се начелна дискусија заврши, онда да се без гласања „у начелу“ пређе на дискусију и изгласавање буџета у детаљима.

Пошто се буџет изгласа, идући од детаља до детаља (и то прво расходи, па приходи, па финансијска овлашћења), онда би добро било установити још једну завршну, начелну

дискусију, у којој би се могли резимирати резултати постигнути детаљним изграђивањем буџета, поредити их са намерама формулисаним за време уводне изачне дискусије, и бацити закључни општи погледи на предстојећи финансијски период. Ми смо увек осећали велику потребу за оваквим закључним рефлексијама на усвојени буџет, и мислимо да би то веома много подигло ниво целокупне финансијске функције општинских одбора.

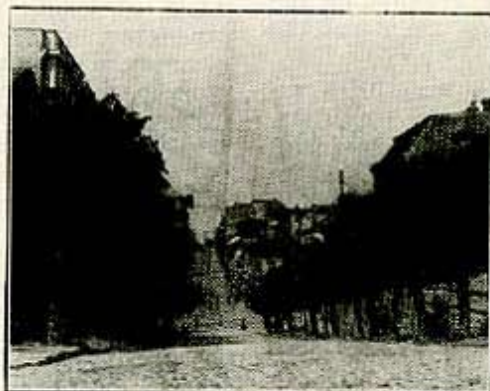
* * *

Износџи овде наше мисли о томе, како би требало регулисати изгласавање буџета у нашем Општинском Одбору, морамо додати још једну напомену. Код нас се утврђује пракса, да поједини одборници приликом претреса буџета у детаљу предлажу повећање појединих позиција и партија, и да такве предлоге Одбор одмах усваја. На тај начин постоји опасност, да се од Суда општинског предложена о у Одбору начелно утврђена сума општинских расхода накнадно увећа, и тиме поквари равнотежа буџета како га је Суд предложио. Тенденција увећања издатака у Одбору постаје све чешћа и све опаснија. При дискусији у детаљима, многи одборници губе из вида целину општинских потреба и сретстава за њихово подмирење, већ загрејани једним ближим циљем (н. пр. жељом за санитарним, култур-

ним, грађевинским и т. д. подизањем свога краја, или целе општине) предлажу и траже релативно несразмерне издатке.

Ова пракса постаје једна сасвим озбиљна опасност за финансије Београдске општине. Да би се та опасност у будућности предупредила, најбоље би било да и овде усвојимо начела која су раније била постављена у нашем парламенту. Устав Краљевине Србије од 1903, један од најдемократскијих устава целог света, предвиђао је у свом чл. 173 (четврта алинеја) ову одредбу: „Скупштина не може предложене поједине партије увећати, а може их смањити, или изоставити.“ Исту ту одредбу имао је и чл. 113 Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 1921: „Народна Скупштина не може предложене партије увећати, а може их смањивати и изоставити.“

Ми мислимо, да није потребно образлагати целисходност ових одредаба. И када су њих постављали (и постављају и у другом свету) основни земаљски закони, који су доношени у највећем напону демократизма, онда можемо бити уверени да су те одредбе потребне и неопходне и за наше општинске одборе. „Саставити крај с крајем“ није лака ствар ни у општинским финансијама, па се стога и ту мора тај задатак у крајњој линији поверити једном централном месту, спречавајући многобројне почесне интервенције, које би јединство финансијског плана морале на крају крајева увек и неповратно реметити.

Др. Лаза М. Костић,
проф. универзитета

Нека спорна питања у статуту Београдске општине

II

3) Примање у прву чиновничку категорију.

По члану 8 Статута (друга алинеја) „у прву чиновничку категорију примаће се само они кандидати који су завршили који факултет код нас или на страни, или неку вишу стручну школу у рангу наших факултета“.

У Комисији за разврставање општинских службеника појавило се било мишљење да иностране дипломе морају бити нострификоване на једном од наших универзитета да би могле бити узете у обзир. Већина је ипак решила друкчије. За такво решење имала је несумњиво оправданих доказа.

Пре свега, комисија за разврставање је заседавала док још није био донет Закон о нострификавању диплома са страних универзитета и високих школа (он је проглашен 6 јула 1930). Мишљење да је нострификација потребна базирано је на одредбама Закона о личним именима. Тај закон, међутим, регулише питање ко може **јавно** употребљавати неку **академску титулу**; њега се ништа не тиче питање кад ће се узети да је једно лице свршило редовне студије на некој школи и добило школско сведочанство (диплому) о томе.

Али и после Закона од 6 јула 1930 стале је остало готово неизмењено. Овим законом није прописана принуда нострификавања страних диплома; остављено је на вољу онога „ко жели“ да диплому нострификује или не. Он ће бити дужан да је нострификује само у том случају ако жели да постигне извесне бенефиције чије је стицање директно и изречно везано за „признату“ диплому. Кадгод то није случај, његова инострана диплома равна је домаћој.

Држава може, на пример, тражити од кандидата за њеног службеника I категорије само домаће дипломе или дипломе признате од домаћих универзитета. Тада се држава појављује као послодавац. Она неће да запосли, да прими у службу некога ко

нема потврде од домаћих власти да му школске квалификације одговарају постављеним условима. Држава је само апстрактно биће; она једино преко неког органа може испитати квалификације кандидата и, место да сваки министар сам одлучује о важности таквих квалификација, држава може поверити једном само органу да испитује ваљаност диплома кандидата за **све струке** државне службе. По природи својих функција, тај орган је редовно универзитет, или универзитети ако их је више. До сада, наша држава није, у већини случајева, постављала питање нострификације пре примања у државну службу. Ми имамо један низ судија који су школе свршили у Француској, Италији, Швајцарској и т. д., а да им дипломе никад нису биле нострификоване.

У приватном животу још мање може бити речи о обавези нострификације диплома. Један богати рудар може узети у своју службу неког апсолвента више рударске школе на страни и упослити га као свог рударског инжењера не тражећи му нострификацију. Он може пак таквог рударског инжењера, са једне реномиране школе у иностранству, претпоставити рударским инжењерима са наших универзитета. Ко може, на пример, присилити банке да не признају као оспособљење за највишу категорију својих службеника дипломиране студенте високих трговинских школа у Немачкој? Оне могу исто тако дипломе таквих школа претпоставити дипломама једнаких школа код нас. Али, и богати рудар и новчане установе могу и не знати увек карактер и ваљаност неке школе у иностранству. Они тада траже од кандидата потврду наших школа да иностранна диплома одговара дипломи једног од наших факултета, јер за мерило пријема у службу они су првенствено имали у виду научни ниво кандидата са домаћих универзитета. У таквим ситуацијама, кандидати за службу прибегавају нострификавању својих школских докумената.

Општина није ни држава ни приватна установа. Општина је самоуправно тело. Али, код одлучивања о пријему у своју службу, свака општина се појављује као засебан послодавац, независан од државе и од других општина. Она сама прописује услове кандидата и сама одлучује да ли су и у колико ти услови испуњени. Само изузетно, у Србији на пример за деловођу и благајника, држава може у закону поставити неке минималне услове. Једна од битних карактеристика општинске аутономије баш је у томе, што се општини препушта скоро потпуна слобода да сама одлучује преко којих ће лица испуњавати своје задатке.

Према томе, општина се може задовољити са страним дипломама једнако као са домаћим. Ако су надлежни органи за постављање чиновника сами у стању да оцене вредност једне дипломе и школе која ју је издала, они просто постављају кандидата у прву категорију без претходне нострификације дипломе. У противном случају, они траже претходну нострификацију. Има, уосталом, на страни таквих школа које немају еквивалента у нашој земљи, па, према томе, њихове дипломе не могу ни бити нострификоване. Довољно је потсетити на Академију за комуналне науке у Диселдорфу. Диплома те школе не може бити нострификована, што значи призната једнаком својој, ни од једног факултета у нашој држави, јер рачуних школа код нас нема. Ипак зато, свршени слушаоци такве школе могу бити потребнији једној општини него свршени студенти неког универзитета.

Сасвим друго је питање употребе академских титула. Такве титуле добивене у иностранству могу признати само наши факултети. Данас су у употреби ове академске титуле: доктор, инжењер, архитект, магистар. Друга и трећа титула имају један хомоним у означавању професије. Постоји занимање инжењера поред академске титуле инжењера. Оба та својства се обично налазе код исте личности, али то није увек и неопходно нужно. Као што може једно лице са свршеним техничким факултетом живети од ренте и не вршити инжењерске послове, носити дакле испред имена титулу инжењера (обично скраћено латиницом *ing.*) али не и иза имена занимање инжењера, тако исто може неко лице имати занимање инжењера ма да формално, по Закону о личним именима, није овлашћено да носи титулу *ing.* испред имена. Код лекара је ствар још очигледнија. Ми имамо доктора медицине који су министри, банови, политичари, а не лекари; имамо лекаре који нису доктори медицине (нарочито са руских универзитета). Да би свом **имену** могли додати (у ствари ставити испред имена) титулу доктора у нашој земљи, промовисани у иностранству доктори

морају према Закону о личним именима нострификовати **докторску** диплому. Да би стекли право праксе у нашој земљи, свршени медицинари са страних универзитета морају испунити услове посебних **санитетских** закона а не Закона о именима. Сличне одредбе могу да постоје и за инжењере, архитекте, магистре фармације и т. д.

Код питања признавања прве категорије општинских службеника, а једнако и државних, Закон о личним именима не улази у обзир. По другој алинеји члана 8 Статута Београдске општине, орган надлежан за пријем у општинску службу, а то је *in concreto* Општински суд, цени сам испуњава ли кандидат услове за прву категорију. Он може само у сумњивим случајевима тражити претходну нострификацију, каз што може уопште у спорним случајевима тражити мишљење од неког саветодавног органа пре него донесе своју одлуку. Само, ниједан факултет у земљи није властан да даје мишљење о томе, припада ли некоме кандидату за општинску службу прва категорија. Факултет оцењује само однос између стране и домаће дипломе, а Општински суд коначно решава да ли се може применити одредба члана 8 Статута. Специјално ово важи за факултете на страни, за разлику од самосталних високих школа. За ове школе је Статут прописао да морају бити у рангу наших факултета, што би се морало доказати или уверењем неког нашег факултета (не увек формалном нострификацијом, јер програм школе може бити друкчији што отежава нострификацију, али ранг школе уопште може бити факултетски), или уверењем дипломатског претставништва земље у којој се школа налази односно Министарства просвете те земље. За стране **факултете**, делове једног универзитета, Статут није учинио никаква ограничења. По њему, испуњавају услове за прву категорију сви они кандидати „који су свосилили факултет код нас или на страни“. Чим у дипломи стоји да је свршио кандидат неки **факултет**, Општински суд **није дужан** да тражи још и нострификацију дипломе. Он то може да чини из предострожности, али не мора да чини. Решење његово у оваквом случају нико не може оборити.

Несумњиво је да је ово дистингвирање имало свога смисла. Данас је свуда у свету универзитетска, у ужем смислу, настава скоро унификована. Изузетак постоји само за Совјетску Русију. Има факултета бољих и горих, али је наставни програм скоро свуда идентичан. Код специјалних високих школа то није случај. Оне носе разне називе (високе школе, академије, институти и т. д.) и програми њихови међусобно много диференцирају. Неке од њих нису ни формално у рангу факултета, друге опет не дају пуно факултетско образовање ма да имају у својој

земљи формалан ранг високе школе. Није било ништа природније него решити да се има њихов ранг утврдити у односу на наше факултете. Само што то не мора бити увек путем нострификације. Тај ранг може бити познат и самим члановима суда. Ако им није познат, он се може доказивати и уверењима компетентних органа.

Сем случаја из другог и трећег става члана 67 Статута, чија је примена већ сада престала (дајући ранијим разврставањем појединим чиновницима стечено право I категорије) ниједно друго лице не може у будуће ступити, по садашњем Статуту, у прву категорију општинске службе без школских квалификација потребних за ту категорију. У првобитном пројекту Статута је стајало да би се прва категорија могла изузетно признати и оним општинским чиновницима којима је раније, док су се налазили у државној служби, та категорија била призната од Државе ма да нису испуњавали школске квалификације за њу. Та је одредба избачена из пројекта. Према томе, не постоји више правна могућност признавања прве категорије без потребне школе, па чак ни за она лица која су раније ту категорију имала у државној служби.

У прву категорију чиновника Општине београдске не може ступити ниједно лице без факултетске или високошколске спреме. Која је то спрема код нас није тешко утврдити; какву спрему са стране претпоставља пропис друге алинеје чл. 8 Статута решава Општински суд, и то у принципу сам, а тек ако сматра за нужно може тражити и претходно мишљење неког домаћег факултета.

4) Ступање на дужност нових службеника.

Примећено је да у Статуту није означено у коме се року мора новопостављени општински службеник јавити на дужност. Нема у Статуту одредбе аналогне одредби чл. 102 Закона о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда. Тиме је настала једна формална празнина у Статуту, а проузрокована омашком његових редактора.

Па ипак, уз мало добре воље и уз помоћ општих принципа о интерпретирању правних норми, постоји могућност да се и у овом питању нађе излаз. Ако не директно, може бити да је индиректно Статут ипак предвидео ситуацију о којој је реч.

Ниједан члан Статута не прописује рок у коме се новопостављени службеник има увести у дужност. Али је за то члан 51 (друга алинеја) угрозио казном отпуштања из општинске службе сваком службенику „који се не јави на дужност за осам дана и то не оправда“. То важи првенствено за старије општинске службенике који су прекорачили одобрено отсуство или су дужност самовољно напустили. Чим прође осам дана од дана прекорачења отсуства (боловања, одмора)

или од дана самовољног напуштања дужности, а службеник то не може да оправда, његово дотадашње место се упражњује. Али не постоји препрека да се ова одредба примени и на новопостављене општинске службенике. И они су дужни да се „јаве на дужност за осам дана“. Тешкоћа је само у томе, што за њих треба одредити почетан рок, дан од кога ће тећи тих осам дана (*terminus a quo*).

У оскудици прецизних и специјалних одређења за тај рок, треба узети да важе опште одредбе из закона о грађанском судском поступку и Закона о општем управном поступку (§ 48). По тим законима, *dies a quo* се у принципу рачуна од дана саопштења одлуке или акта. И овде треба узети да рок од осам дана у коме се има јавити на дужност новопостављени службеник има тећи од дана саопштења одлуке да је постављен. Само овде треба напоменути још и то, да по члану 2 Правилника о уређивању и издавању „Београдских општинских новина“ од 12 јула 1929 (вид. те исте Новине бр. 11 стр. 31 за 1929) морају бити редовно публиковани у њима сви подаци о кретању у служби општинских службеника. Према томе, и решења Суда о постављењу нових општинских службеника имала би да буду редовно објављивана. Ово је било потребно напоменути због тога, што би се могло десити да новопостављени службеник избегава пријем решења о постављењу или се уопште не може пронаћи. У том случају морало би се сматрати да дан публиковања решења у званичном органу Општине важи као дан почетног рока.

С оваквим тумачењем би била попуњена формална празнина која иначе у Статуту постоји у питању рока пријаве на дужност новопостављених службеника и не би постојала потреба за аутентичним тумачењем Статута по овом питању.

Код примене друге тачке чл. 51 Статута наишло се било, међутим, на још један проблем: у ком року мора службеник да оправда нејављање на дужност, нарочито ако оно износи преко осам дана. У ствари, овај рок оправдања није било могуће одредити. Он ће зависити од брижљиве оцене конкретних околности које су произвеле нејављање. Претпоставимо да је општински службеник провео своје отсуство у иностранству и да су га при повратку задржали на граници (што је, на пример, изгубио пасош). Он се не може повратити пре него га пусте. Претпоставимо да је општински службеник у карантену због неке болести у кући; он не може оправдати нејављање на дужност докле га из карантена не пусте. Може бити исто тако притворен без своје кривице. И тако даље.

Због ових и оваквих разлога остављено

је надлежним органима да сами цене у ком року неовлаштено отсутни службеник има да правда своје одсуствовање. Само сад питање је који су то надлежни органи? По нашем мишљењу, ствар стоји овако.

Ако службеник уопште неће да се правда, место му упражњује Општински суд, као орган надлежан за постављање и отпуштање општинских службеника. Ако службеник поднесе извесне доказе у корист свога правдања, али Суд не налази да су они довољно снажни да га оправдају сасвим, има да га

преда Дисциплинској комисији која ће извести ислеђење и поднети Суду предлог о томе, има ли се на службеника применити друга тачка члана 51 Статута. У противном случају би Суд могао да ову тачку примењује на сваког службеника са прекораченим одсуством и одредба о правдању прекорачења могла би постати илузорна. Чим долази у питање кривица неког службеника, Дисциплинска комисија има да утврди постоји ли она заиста. То је смисао одредаба чл. 39—40 Статута Београдске општине.

Др. Сергије Рамзин,
шеф Јавне хигијене О. Г. Б.

Београдске пекарнице у светлости хигијене

„Прозори нашег подрума гледали су право у једну руну, која је ту била ископана и озидана циглама, које су се зелениле од влаге; споља су прозори били заштићени густом решетком, а кроз бранџава окна није могла допирати до нас сунчева светлост. Мајстор нас је називао мапунима и давао нам у место меса — трула црева.

Мрачан и тежак био је наш живот у овом каменом ковчегу под ниском тешком таваницом, која је била покривена чађем и научином, несносан и одвратан између дебелих зидина, које су биле украшене прљавином и мрљама од буђи... Изјутра бисмо устајали у пет, неиспањени, и — тупо, немарно — седели око шест за сто, да месимо хлеб; тесто би нам спремили наши другови, док смо ми још спавали. И васцели дан, од раног јутра до десет сати увече, седели би једни од нас за столом, развијали би еластично тесто и љуљали се, да се не би укочили; док би други у исто време мешали брашно и воду.

И преко целог дана зујала је замишљено и тужно кључала вода у казану у коме су се кували ђевреци; лопата пекарова стругала је ђутило и брао тле пећи, док је обарене ђевре комаде теста бацао на вреле цигле.

Од јутра до мрака гореле су на једној страни пећи цеванице, и првени облесак пламена дрхтао је на дувару као да нам се ђутке руга. — Грдна пећ личила је на страшу главу неке аждаје, која као да се помаља из латоса и која је из разјапљене усније чељусти сипала на нас огњ и посматрала наш бескрајни рад кроз две црне рупе на челу, које су служиле као вентилатори.

Те су две дубоке јаме личиле на два ока — два хладна ока некога чудовишта без срца; оне су нас стално гледале истим мрачним погледом, као да им је додијало гледати робове, па како нису од њих ништа човечно очекивале, то су их презирале хладним философским презирањем.

Из дана у дан месили смо тесто у облаку од брашна, у ђубрету које смо уносили из авлије на својим табанима, у тешкој загушљивој запарци, месили смо хлебове и квасили их својим знојем. Свој посао смо мразили из дубине душе и никада нисмо јели од онога што су наше руке производиле.

Ал. Кушин

Из чисто физиолошких разлога треба сматрати за нормалну храну човека ону, која је састављена једном трећином од анималне беланчевине и двема трећинама од беланче-

вине биљног порекла. 60% од ове беланчевине биљног порекла уноси се у организам човека у виду хлеба, који даје, у свакодневној храни широк сталежа, око 54% целокупне количине калорија, потребне за одржавање организма!

Проблем израде хлеба као и стања радионица хлеба, пекарница, стоји још увек у центру задаћа социјалне исхране, а проучавање тог питања и усавршавање технике и хигијене производње хлеба заузима и заузимаће једно од првих места.

Напредак у свима гранама индустрије, висока, разрађена техника XX stoleћа стоји у колизији са заосталим начином производње хлеба, најважнијег продукта народне исхране. Пекарски занат и техника производње хлеба у Београду несразмерно су заостали у низу других заната и техничких предузећа.

Акција коју сада води Београдска општина аналогно је акцији многих културних земаља, које су се бориле крајем прошлог и почетком последњег века против неприлика и техничких и социјално-економских и здравствених аномалија у пекарској индустрији.

Хигијена хлеба и стање пекарница не само у Београду него и по целој свету сачињавају Ахилову пету у хигијенском погледу. Пекарски занат, техника и хигијена рада у хлебарским радњама увек се описује у најцрњим бојама.

Поједини моменти и фактори који су створили антихигијенско стање овога заната, а специјално код наших београдских пекарница, биће у кратко истакнуто и статистички приказано онако, како је било констатовано приликом анкете организоване од стране Суда општине града Београда.

На основу извршене анкете свих београдских пекарница, начин производње хлеба стоји још на нивоу средњовековне турске, неусавршене технике, са свима атрибутима антихигијенских услова рада и заосталих социјално-професионалних односа, који им-

пренирају целу организацију пекарског ста-
лежа. Садања примитивна техника рада не
може да побољша квалитет хлеба, као про-
дукта народне исхране, а у исто време није
у стању ни да смањи трошкове око произво-
дње. У економском погледу је веома штетно
то, што се смањивање цена хлеба и другом
печиву не креће упоредно са другим индустријским производима, јер економски на-
предак може да буде остварен само напуштањем примитивног начина производње и
акцентирањем машинске рационалне техни-
ке. Само машинска техника у оквиру индустријских предузећа је у стању да модерни-
зира производњу хлеба, пекарски занат, и
подигне на потребну висину хигијену хлеба и
пекарски рад.

Проучавање грађевинских услова пекар-
ница, техничких услова производње и прода-
је хлеба, а такође социјално - медицинских
услова рада, живота, здравља пекарских рад-
ника у београдским пекарницама било је из-
вршено помоћу статистичког пописа.

Статистички подаци купили су се по јед-
ном израженом формулару, хигијенском из-
вештају. Овај извештај имао је за циљ, да
обухвати што шире и потпуније хигијенско
стање београдских пекарница у границама
техничких могућности и сретства којима је
располагао Хигијенски одсек Дирекције за
социјално и здравствено старање.

Хигијенска анкета, која је вршена упо-
редно са општим статистичким пописом, обу-
хвата:

- а) техничко-хигијенско уређење пекар-
ница;
- б) услове и хигијену рада;
- в) исхрану пекарских радника;
- г) физичко и здравствено стање пекар-
ских радника;

ХИГИЈЕНСКО-ТЕХНИЧКО УРЕЂЕЊЕ

Београд изобилује великим бројем пе-
карских радња, али ова хипертрофија пекар-
ница није створила разноврсне форме рад-
њи. Напротив велики број пекарница је
једног типа, тако рећи шаблонски. Огроман
број пекарница има исте недостатке и мане:
већина пати од истих или веома сличних
„патолошких“ појава.

Типична београдска пекарница има у
својем саставу:

- продавницу;
- фуруну;
- одељење за пећ;
- амурлук или радионицу;
- магацин;
- стан за раднике са клозетом.

Према овом распореду пекарских про-
сторија, вршен је попис који је даље табеларно приказан. Табела бр. I приказује
констатовано стање пекарница, продавница

и бурекарница у Београду приликом општин-
ске анкете у јесен 1930 год.

Анализа појединих рубрика ове табеле
даје интересантне податке у погледу хигијен-
ско-техничком. Други део табеле бр. I обу-
хвата стање оних одељења и просторија,
које су биле хигијенски и статистички проу-
чене те према томе и уведене у ову табелу.

Први и најважнији законски услов ис-
правних пекарница, ради правилног рада и
одржавања у хигијенском стању, састоји се
у изоловању свакога одељења од другог и
искоришћавању истог у оном циљу за који
је намењен. Међутим, београдске пекарнице
у већини случајева не испуњавају ове услове.
Продавнице, које служе правим биро-ом ра-
дње, које тако рећи, „комуницирају“ са спољ-
ним светом и које према томе треба да буду
потпуно одвојене од осталих радних про-
сторија пекарница, у 65% спојене су са фуру-
нама, т. ј. одељењем за пећ. Антихигијенски
значај овога факта је велики, ово спајање
са фуруном води примитивном начину про-
даје, турском — кроз прозор, затим, знатно
отежава обављање самог посла код фуруне
и омогућава сталну „циркулацију“ купаца и
осталог света, који долази у продавницу, а
истовремено у једно од важних радних про-
сторија пекарнице. Стална циркулација ду-
блике у тескобном малом простору ствара
неповољне услове за дизање прашине, доди-
ривање хлеба и алата за рад, који је више
пута смештен у истој просторији.

При таквим антихигијенским условима
непокривање хлеба и недовољна заштитеност
хлеба и другог печива од прашине и додири-
вања (ово је констатовано у 149 пекарница)
има веома велику негативну улогу. Покрива-
ње хлеба, које се иначе са натецањем спро-
води, а исто тако и додиривање које се
новчано кажњава, ипак не могу бити потпу-
но искорењени мерама забране већ мерама
и рационалним условима технике продаје
хлеба и грађевинским условима продавница.
Додиривање животних намирница, а нарочито
хлеба, има пресудан значај за пренос
инфекције дигестивног тракта т. ј. трбуш-
ног тифуса, паратифуса, дезинтерије, разли-
читих ентеритиса, туберкулозе и т. д. Нега-
тивни значај овог обичаја додиривања мо-
ћније се смањити само путем обилатне про-
даје хлеба увијеног у чисту провидну харти-
ју. Потреба за увијањем у провидну хартију
диктирана је тим разлогом што сваки купац
тражи хлеб, који му се свиђа на изглед, а та-
кође који му одговара по конзистенцији.
Код наших прилика недовољне хигијенске
просвећености и невисоког нивоа индивиду-
алне чистоће ова мера је неопходно потре-
бна.

ТАБЛИЦА I.

Преглед пекарница и других пек. радњи по квартовима

приликом пописа је регистровано и контролисано према подацима Статистичког одељења.

Од целокупног броја просторија, испитано је у хигијенском погледу и проучено.

(Просторије за које немамо тачне податке, нису унете у ову табелу).

	Покривач са продајом	Продајница од торгов. матер.	Продајница дизајна	Млекарна	Народних кујин	Бакла и пи- лара	Разнолика бурска	Продајница бурска	СВЕГА	Само продај- ница	Продајница са фуруном	Фуруна сама	Фуруна и амурак	Само амурак	Амурак и и магацин	Само магацин	Собе за станове	Клозет	Укупно одсја, пекарнице
I кв.	Свега од тога неисп.	22 2	13 1	2 1	1 —	4 2	— —	1 1	43 6	11 3	9 1	10 —	10 2	10 1	3 3	15 11	21 17	17 8	97 46
II кв.	Свега од тога неисп.	21 —	3 —	4 —	1 —	— —	6 —	— —	36 —	14 1	19 3	5 4	11 3	9 2	3 1	17 12	23 14	15 12	107 52
III кв.	Свега од тога неисп.	19 —	9 2	10 2	— —	— —	2 —	1 —	42 4	2 —	19 6	— —	1 —	8 1	7 3	10 5	19 15	13 8	79 38
IV кв.	Свега од тога неисп.	24 —	2 1	10 5	— —	— —	4 3	— —	40 9	4 2	8 —	2 1	4 2	10 3	— —	10 —	16 12	11 7	65 35
V кв.	Свега од тога неисп.	31 —	1 1	9 7	1 —	— —	9 6	— —	51 14	6 2	30 12	3 1	3 —	22 8	7 8	18 6	29 10	34 12	149 59
VI кв.	Свега од тога неисп.	39 —	2 1	10 10	— —	— —	17 14	— —	68 25	4 1	26 14	1 1	4 2	16 18	11 11	18 25	22 18	26 16	128 101
VII кв.	Свега од тога неисп.	42 —	5 3	4 3	1 1	1 —	19 18	— —	73 25	8 2	31 9	— —	6 4	23 19	10 5	26 20	27 18	39 16	170 93
VIII кв.	Свега од тога неисп.	39 —	6 3	11 9	2 1	3 —	11 4	1 —	77 17	11 2	27 5	1 1	8 4	20 5	11 2	24 18	35 14	32 11	169 62
IX кв.	Свега од тога неисп.	16 —	3 2	8 5	4 —	1 —	20 17	1 —	55 24	3 2	12 4	1 1	2 2	8 3	1 1	8 10	13 18	13 9	61 45
X кв.	Свега од тога неисп.	25 —	7 2	11 5	2 —	3 3	3 —	1 —	57 9	5 3	28 9	1 —	3 2	22 12	7 4	18 14	27 19	23 14	134 77
XI кв.	Свега од тога неисп.	49 —	1 —	2 —	— —	— —	27 15	— —	81 16	9 2	26 13	— —	4 3	28 23	3 5	24 19	25 10	30 13	139 91
XII кв.	Свега од тога неисп.	6 —	— —	— —	— —	— —	1 —	— —	7 —	— —	3 2	— —	— —	2 2	1 —	2 —	2 —	2 —	12 6
XIII кв.	Свега од тога неисп.	12 —	— —	1 —	— —	— —	8 —	— —	21 —	— —	9 7	— —	— —	5 5	4 1	4 3	7 2	8 7	37 25
XIV кв.	Свега од тога неисп.	14 —	— —	1 —	— —	1 —	— —	— —	16 —	6 2	8 4	1 1	5 2	4 2	3 2	7 4	8 5	13 8	55 30
Свега	Свега од тога неисп.	359 22	52 89	83 10	12 26	9 194	131 26	4 46	667 156	83 22	246 89	16 10	61 26	177 194	71 46	201 156	274 162	266 142	1305 757
% неисправ.										26,51	35,18	62,50	42,29	58,75	64,79	77,62	59,12	51,82	54,24

Од 83 одвојених продавница има 22 не-
исправне т. ј. преко 26% или 6% од цело-
купног броја хлебница.

Неисправности у одвојеним продавница-
ма су следеће:

- продавнице су влажне (4);
- нечисте (8);
- недовољно проветрене (1);
- имају инсеката (3);

у продавницама спавају (1);
смештене су у ходницима (5);

Неисправност оних продавница које су
смештене са фуруном следеће су:

- продавнице су влажне (6);
- нечисте (35);
- недовољно проветраване (10);
- имају инсеката (38);

Свега неисправних продавница од 246 спојених са фурунама има 89 т. ј. 36%.

Антихигијенско стање продавница има мањи значај по здравље особља запосленог у њима, већ дефекти продавница утичу пре на хигијену хлеба, који се продаје у овим просторијама и на тај начин на првом месту погађају здравље потрошача.

Фуруна или простор за пећ који као самостално одељење у већим пекарницама не

амурлуком у хигијенском погледу веома је нерационално и по здравље радника и по хигијену хлеба. Ложење примитивних пећи из истог одељења, где се справља и меси хлеб скопчано је са дизањем прашине приликом ложења, која пада на тесто.

Сем тога у амурлуку, где радници врше најтеже физичке послове, у већини пекарница ручног рада (91%) ствара се висока температура услед ложења фуруне и још више

Једна пекарница у Прокупачкој ул.

постоји, одвојено је само у 16 пекарница т. ј. око 5% од свих прегледаних и проучених пекарница, а од којих 62% нису исправне

- одељења су влажна 3;
- нечиста 4;
- без довољне вентилације 1;
- имају инсеката 2.

Већи број одељења за пећ (као што смо видели 246) спојен је заједно са продавницом, а чије смо антихигијенско стање већ приказали.

61 одељење за пећ спојено је са амурлуком (19%). Од ових одељења има 42% неисправних:

- влажних 2;
- мрачних, неосветљених 1;
- нечистих 10;
- смештено у ходнику 1;
- недовољно проветравано 9;
- има инсеката 1;
- смештено у подруму 1;
- у одељењу спавају 1.

Спајање фуруна са пекарницом, као што смо видели, повлачи за собом низ неповољних момената који шкоде хигијенском справљању хлеба. Исто тако спајање фуруне са

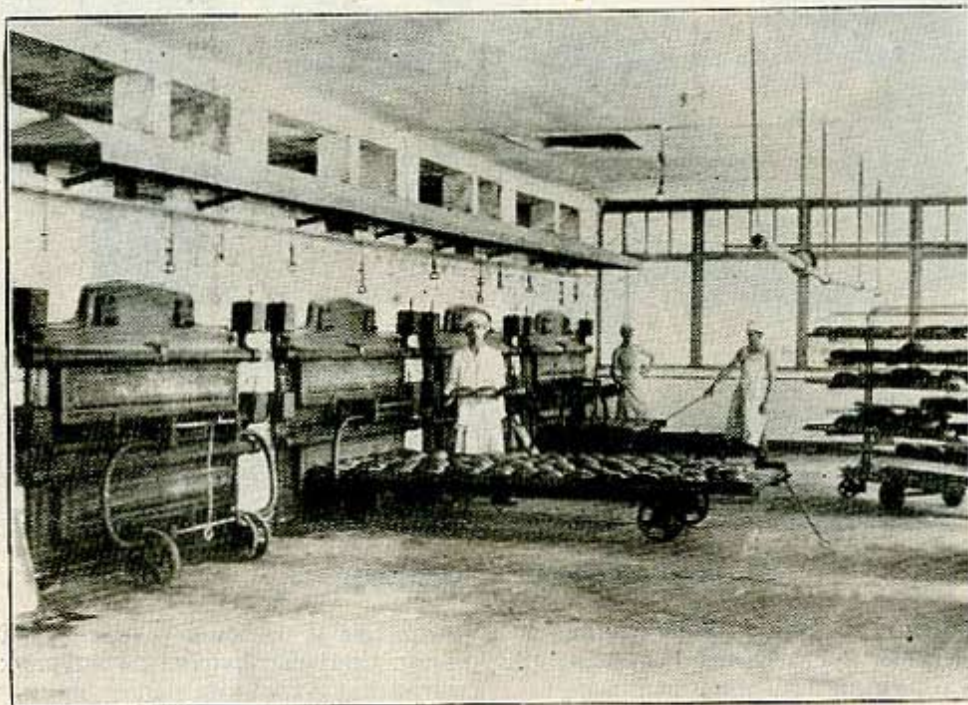
погоршава и отежава услове за рад у радионици. Спајање фуруна са амурлуком треба сматрати у условима наше примитивне пекарнице као једно од највећих техничко-хигијенских дефеката београдске пекарнице.

Све ове мане потенцирају се примитивном конструкцијом средњовековне пећи која нимало није еволуирала од тога доба и није усавршена ни у погледу техничком ни у хигијенском. Недовољно изолована примитивна пећ развија високу температуру, (унутра до 200—300°) а у самом одељењу до 40 степена тако да се рад обавља при температури од 40 степена и више, која свакако прелази дозвољене границе, ван којих већ лежи по здравље штетна термична зона. Већина пећи је лишена свих потребних техничких атрибута модерне пећи, ложење је примитивно, а контрола температуре уопште не постоји. Непотпуно сагоревање у примитивној фуруни проузрокује тровање особља са CO и другим гасним продукцима. Парне фуруне у београдским пекарницама су као изузетци; већина се ложе примитивно, дрвима. Последњи чин печења хлеба завршава се веома нехигијенском процедуром „пре-

мазивањем“ хлеба четкицама ради спољног изгледа. Ове четкице у већини случајева одржавају се и чувају нехигијенски, услед чега ово премазивање може да проузрокује инфекцију хлеба или свакако бар пуно погоршавање нехигијене хлеба, који се и иначе израђује нехигијенски. Свака контрола у овом погледу, ма како да буде строга, неће гарантовати потрошачу да хлеб није „премазан“ прљавом четком или случајно са траговима екскрета или зноја радника....

Што скорије увођење модерних пећи које су снабдеване модерним апаратима („швел апаратима“) који служе за стварање

ра све незгоде нехигијенских пекарница и пекарског заната, са условима средњевијековне производње. Машински рад тек се плашљиво уводи у поједине београдске пекарнице (9%); већа маса пекарских радника ради без помоћи машине, већ помоћу својих мишића. Ово стоји у некој ироничкој колизији са модерним напредовањем технике XX столећа. У доба радна, електрике и паре, кад се мишићни труд систематски замењује машинама, у једном од деликатних заната скопчаним са производњом хлеба - главне намирнице за живот, која без икакве даље прераде улази у наш организам, машина је скоро искључена. Рад-

Једна машинска београдска пекарница, са модерним пећима (покретне „платне“)

потребне коре хлебу, искорениће овај архаични и нехигијенски начин премазивања.

Радионица или „стручно“ амурлук је центар пекарнице, где се одигравају најважније и најделикатније фазе справљања хлеба, а такође и најнапорнији део рада пекарског заната.

Карактеристично је да за већину амурлука београдских пекарница служе мрачна, недовољно проветравана, бедна кубатуром, са неисправним патосом, јако загрејана одељења, где се у ноћно доба на ручни начин меси тесто. Амурлук са свим његовим дефектима у 50% објашњава и условљава социјалну патологију пекарског заната. У радионици ћемо наћи кључеве и узроке за дијагнозу и прогнозу социјалне болести пекара. Ноћни рад са свим његовим негативним странама по здравље и по контролу услова и хигијене рада крије у себи моћни фактор, који потенци-

ник у зноју свога тела справља хлеб за потрошаче. У колико је верски па и социјално оправдано и правично зарађивати свој хлеб у зноју лица, у толико је социјално неправично и хигијенски неоправдано у веку машина јести хлеб са знојем радника!...

Модерна радионица тражи засебно одвојено одељење за рашћење теста које из биолошких разлога захтева загревање одељења на већу температуру него за саму радионицу т. ј. на 28—30°. Ова температура се међутим, често налази па и прелази у самим београдским радионицама, где се обавља напоран физички рад.

Проучено је било 309 радионица, од којих 61 су спојене са фуруном, 177 као самостална одељења а 71 су спојене са магацином.

Прва група радионица имала је 104 хигијенско-техничких неисправних т. ј. 58%. Неисправности су следеће:

радионице нечисте 32;
недовољно проветрене 35;
мрачне 3;
имају инсеката 20;
у радионици спавају 4;
радионица у подруму 1;

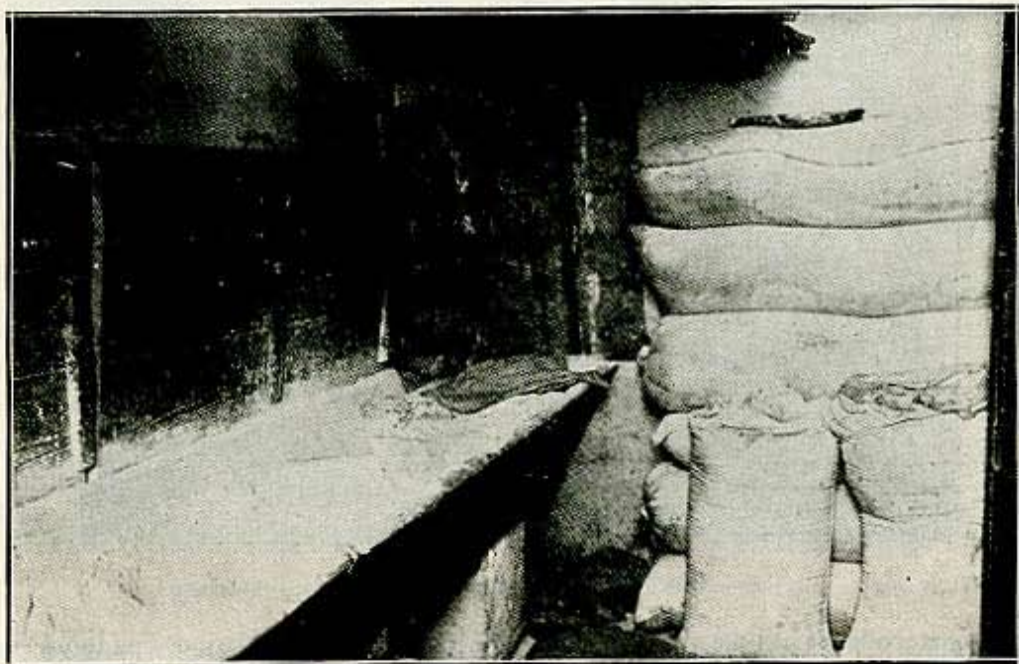
О другој групи радионица већ је речено
кад смо говорили о фурунама. Трећа група
има такође високи проценат неисправних
радионица и то 64%, од 76 неисправне су 46:

радионице влажне (8);
мрачне (3);
прљаве (15);
недовољно проветрене (4);
у радионици спавају (4);
има инсеката (12).

располаже магацинима. Број магацина, који
су одвојени од осталих просторија износи
свега 201 т. ј. има преко 100 радњи које или
немају специјално одељење за магацин или
уопште немају никакве резерве брашна, или
га држе ван радње, по неким авлијским шу-
пама.

Апсолутни број и проценат исправних
магацина је још мањи него осталих одељења
пекарнице. Од 201 одвојених пекарских мага-
цина има 156 неисправних т. ј. 77% неискрав-
ности су, и то:

магацини су влажни (20);
неосветљени, мрачни (16);
прљави (35);
смештени су у ходницима (9);

Једна пекарница у Србобранској ул.: Амурлук са остабом

Спајање амурлука са магацином такође
има своје антихигијенске последице по ква-
литет хлеба и брашна, који се налази у ком-
бинованом одељењу „магацину-амурлуку“. У
таквим одељењима нарочито се развија пра-
шина; џакови са брашном заузимају остатак
места у тескобној радионици и сметају раду.
Брашно се налази у атмосфери водене паре,
људскога зноја и невероватног смрада. Бра-
шно се влажи и апсорбује испарења. Таквих
комбината имамо 23%, код радионица и 36%
од целокупног броја прегледаних магацина.
Кубатура радионица рачунајући на једнога
радника у 22% београдских пекарница је
испод норме и понегде пада до 4 и мање м³.

Број магацина регистрованих приликом
хигијенског проучавања знатно је мањи од
броја фуруна и амурлука, што зависи од то-
га, што извештај број пекарница уопште не

уопште без проветравања (44);
у магацину спавају (7);
има инсеката (25).

У погледу хигијене, магацини београд-
ских пекарница стоје веома ниско. Већина
магацина су импровизирана одељења, на-
прављена од шупа без елементарних услова
хигијене и технике. Потребна одржавања и
чувања брашна у хигијенским условима није
још ушла у свест већине сопственика пекар-
ских радника. Квалитет брашна, који је у ве-
ћини случајева потпуно исправан, знатно се
снижава начином чувања у нехигијенским
магацинима.

Станове за раднике саставља један обли-
гаторан део скоро сваке пекарнице, јер 89%
радника станују уз пекарницу или у одеље-
њима пекарнице, а само око 11% станују ван
пекарских радњи. Становање пекарских рад-

ника код послодаваца, као што видимо, генерална је појава. Ова појава карактеристична је не само за београдске пекарнице него и за пекарнице европских градова у почетку нашег века. По статистици хигијеничара Епштајна (истина још из 1904 32,4% шегрта једе у кујни; 28% — у радним просторијама, 6% — у специјалним просторијама за трпезарију. У погледу спавања 3% спавају око наћи; 5,3% спавају у подрумима, и 28,7% живе под кровом.

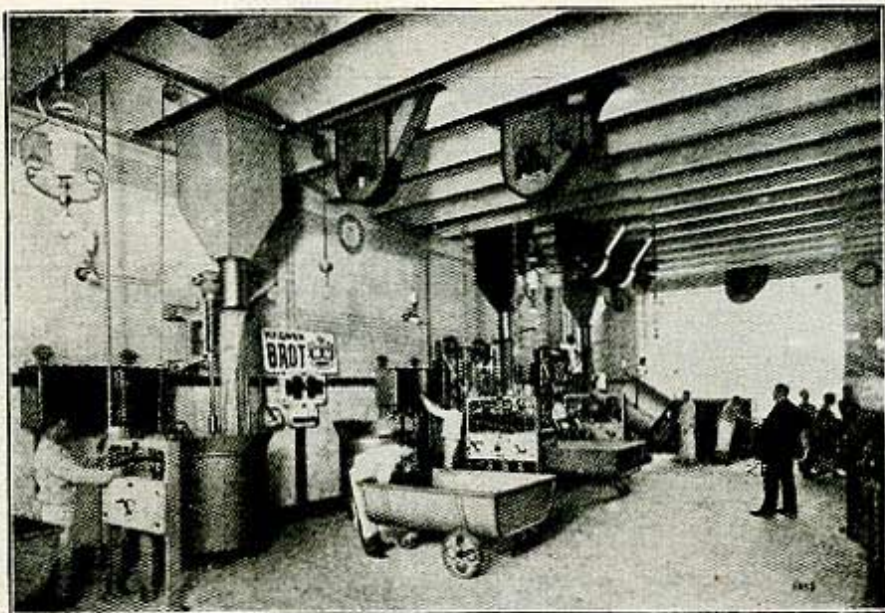
Соба за раднике београдских пекара представља један мизеран приказ. Већина „собе за момке“ смештена је под кровом.

пекарнице, у 84% нису исправни, нечисти су, загађени и т. д.

Авлије многих пекарница такође захтевају радикално побољшање у хигијенском погледу.

Услови рада и радно особље пекарница

У колико је било могуће бар приближно тачно регистровати техничко хигијенске услове пекарница, у толико је задаћа констатације услова рада много тежа. Извесна питања уопште остају без тачног одговора као на пр. питања добијања величине новчаних

Модерна хлебарска радионица

59% од ових соба за момке у београдским хлебаницама потпуно су нехигијенске, нездраве. Собе су влажне (27);

мрачне (19);

прљаве (45);

смештене у ходнику (13);

непроветрене (33);

има инсеката (25).

Не треба заборавити да је фактично стање још много горе него што даје ова анкета. Веома често радници спавају ван својих соба, по магацинима, амурлуку, на тавану, над фуруном и т. д.

Већина соба за становање очајно су тескобне и кубатура понегде пада до веома ниских граница где долази на једног радника свега 1,6 м³ ваздуха! Број кревета није довољан, јер више пута у једном кревету спавају по два радника, а постељне спреме или су веома прљаве и мизерне или у највише случајева и уопште не постоје.

Клозети, који сачињавају важан хигијенски услов за становање и функцију саме

награда, плата и дужине раднога времена; све је ово остало недовољно осветљено, пошто се није успело добити поузданих одговора. На основу извршене анкете успело се да се састави само приближна слика о овим важним питањима. Већина радника налази се у полufeудалним и родбинским односима према послодавцу, сачињавајући саставни део његове фамилије; налази се код њега на храни и прима као плус мизерну награду. Ова зарада варира од 200—300 дин.; 500—600 динара просечно и 1200—1400 дин. максимум месечно.

Што се тиче раднога времена, оно без обзира на тенденцију од стране послодавца да у исказима сакрије право стање, ипак се приказује као један рад преко дозвољене норме, који се обавља и ноћу. Радно време у појединим пекарским радњама достиже до 17 часова дневно. Запослење малолетних у току дневнога па чак и ноћнога рада је врло честа појава. Ова појава је била карактери-

стична у опште за пекарски занат по целој свету, до скоро. Али се у Београду задржала, изгледа, и најдуже и као најтежа.

1904 године по професору Чајес још у 346 вароши са 3133 радњи и 10594 радника 27% радило је више од 12 часова, па чак и до 14 часова.

Извештаји надлежних чиновника саопштавали су да радно време траје често 14—15 часова, за одрасле раднике и за шегрте. У средњим предузећима стање у овом погледу било је боље, још боље у крупним, индустријским предузећима.

сленог радника већ је и на штету потрошача, јер ноћни рад фаворизира и потенцира и онако очајно нехигијенско стање хлеба.

Исхрана пекарских радника служила је за објекат проучавања. Анкетом су утврђене веома важне појединости о којима ћемо доцније опширније говорити заједно са исхраном београдских радника других професија. Укратко ћемо рећи да се пекарски радници без обзира на напорни физички рад налазе стално у калоријском дефициту, (1000 до 2000). Главни дефицит лежи у недостатку ма-

изглед пекарнице на углу Дечанске и Скопљанске улице (из дворишта)

сти. Ово је бесумње важан фактор за стварање погодног биолошког терена за развој различитих оболења, а на првом месту туберкулозе.

У Бреславском округу на пр. било је у 1700 радњи око 1.200 малолетних и 3.000 одраслих радника. Шегрти у првој години рада радили су од 12—1 час ноћу до 5—6 часова ујутру а у другој години од 11—12 часова у ноћу до 5—6 часова ујутру. У Немачкој закон од 23 новембра 1918 год. потпуно је забрањено ноћни пекарски рад и одраслом радништву.

У појединости интересантног питања о трајању радног времена немамо намере да улазимо, јер ово питање специјално проучава претставник Радничке коморе, који је био као члан комисије. Јасно је, да садашњи услови рада хлебарских радника не могу бити доведени у склад ни са постојећим законским прописима, ни са хигијеном рада. Специјално ноћни рад није само на штету здравља запо-

сти. Ово је бесумње важан фактор за стварање погодног биолошког терена за развој различитих оболења, а на првом месту туберкулозе.

Бројно стање пекарских радника који су били лекарски прегледани у београдским пекарницама свакако је нешто веће од констатованог. Свега је било регистровано 1143 радника и шегрта. Распоред радника може се видети из горње табеле бр. II.

Из ових таблица види се да је сопственика са ортацима било запослено: 382 (33%); радника: 630 (55%); шегрта: 101 (9%); чланова породице: 30 (3%).

Огромна већина београдских пекарских радњи спада у тип ситних и средњих предузећа са једним до 3 радника и 4—10 радника.

Целокупно радно особље, изузев чланова породице, само је мушко. Нешто друкчије но у иностранству. На пр. по статистици Хаука 1907 године било је запослено у немачким пекарницама и посластичарницама

ТАБЛИЦА III

Статистика пекарских радника по добу старости, опсегу груди и висини у сантиметрима

	до 61 см. оп- сег груди	61—65	66—70	71—75	76—80	81—85	86—90	91—95	96—100	више	непознато	до 145 см. висине	146—150	151—155	156—160	161—165	166—170	171—175	176—180	непознато	Сврга	%
о 16 год. старости			4	4	6	2	3				7	7	4	8	2	4				1	26	2,27
16—20			2	9	39	54	45	14	1		45	2	4	18	37	57	51	22	9	9	209	18,29
21—25				1	8	39	56	20	5	3	13		1	5	22	41	47	34	8	7	165	14,44
26—30			1	1	5	31	59	31	15	2	32			4	12	64	53	23	11	10	177	15,48
31—35				3	5	13	26	15	6	2	15		2	3	5	16	28	16	3	12	85	7,44
36—40				1	4	18	33	15	9	1	22		1	4	12	33	31	11	4	7	103	9,01
41—45					3	11	18	8	7	9	22			1	15	21	15	12	3	11	70	6,82
46—50				1	3	10	23	11	5	8	12			1	13	22	12	11	5	9	73	6,38
51—55					1	10	20	13	6	3	9			2	10	14	13	9	5	9	62	5,42
56—60						8	6	4	6	1	5			1	3	11	9	4		2	30	2,63
61—70					1	3	5	4	3	7	4			2	7	4	3	7	2	2	27	2,37
непозн. доба старости			1	6	23	28	20	3	6	21				1	4	2		3		98	108	9,45
Сврга			7	21	81	222	322	155	66	42	227	9	12	50	142	289	262	152	50	177	1143	100,00
%			0,61	1,84	7,09	19,43	28,16	13,56	5,78	3,67	19,86	0,78	1,35	4,27	12,42	25,29	22,52	13,50	4,37	15,48	100,00	

старости са податцима о висини раста и опсегу груди. Највећи проценат између радника у доба 21—25 година имају опсег између 86—90 см.; затим, 81—85 см. и на трећем месту 91—95 см. Висина раста овог доба радника у највећем проценту заступљена је између 166—170 см., на другом месту 161—165 см. а на трећем 171—175 см. Од целокупног броја прегледаних радника највећи број 322 (28,16%) имају опсег груди 86—90 см., а најчешће висина је 161—165 см., код 289 радника (25,29%).

После описа техничко-хигијенских услова београдских пекарница, услова рада, добног састава и биометријских података морамо се дотаћи патологије радника, која је резултанта свих споменутих фактора.

Социјалном патологијом пекарског заната много се бавило у европским земљама, а нарочито у доба реформи и реорганизације пекарница и целог пекарског заната. Постоји низ веома интересантних статистичких података о патологији у ширем смислу, специјално о морбидитету. На основу података берлинског Уреда за осигурање радника (1905 до 1907 год.) пекари су боловали у 4,4% од болести респираторних органа; у 2,4% од болести плућа, специјално од туберкулозе.

Бреславска статистика показује да 5,6% оболелају од болести органа за дисање. Према статистици лајпцишког Уреда за осигурање радника од 1000 пекара који раде, болује:

свега: 223,9;

од инфекционих болести: 28,5;

од нервних болести: 4,5;

од болести органа за дисање: 29,9;

од болести органа за крвоток: 4,7;

од болести органа за варење: 25,7;

органа мокраћних и полних: 4;

болести коже: 41,7;

органа за кретање: 25,9;

болести очију: 4,9;

повреде: 49,5;

од реуматизма зглобова и мишића: 15,2;

и од тровања: 0,1.

У Бечу за време од седам година по подацима Уреда за осигурање радника на 10.000 чланова, био је констатован следећи морбидитет:

болести коже: 300,2;

венеричних болести: 277,9;

црвени ветар: 19,6;

тифуса: 8,5;

деформације: 22,7;

кила: 48,4.

На основу података већине Уреда за осигурање радника види се да пекарски занат у погледу морбидитета стоји веома рђаво према осталим професијама.

Податци, којима располажемо у погледу морбидитета београдских пекарских радника, не могу се сматрати као потпуни. Наши покушаји да дођемо до података београдског Уреда за осигурање радника нису успели. Према томе, базираћемо наше констатације

на оним подацима које смо покупили преко санитарско-полицијских лекара, антитуберкулозног диспанзера и поликлинике за кожне и венеричне болести, а у току саме анкете. Ова статистика због тога не може се сматрати као потпуна и апсолутно тачна већ је треба сматрати као бледу слику правог стања — као полазну тачку за даљи рад у правцу истраживања и испитивања професионалног морбидитета и mortalитета. Табела бр. IV даје слику морбидитета пекарских радника. Анализа главних рубрика оболења и њиховог узрока може бити укратко резимирана овако:

1). Главне патолошке појаве односе се на проширеност оболења органа за дисање 3.1% услед прашине у просторијама, недовољног проветравања, недовољне кубатуре и повећане температуре (35—40°) радних просторија. Стални надражај слузокоже органа за дисање (тако звани пекарски кашаљ) стварају предиспозицију за почетне форме *arthritis* (1.6%); туберкулозу (0.61%) и за друга оболења респираторних органа (0.9%).

2). Недостатак у кисеонику и светлости у радним просторијама, а такође недовољна исхрана (стални дефицит у калоријама) периодична тровања са угљеним моноксидом и другим штетним производима производње проузрокују анемију, малокрвност (8.5%) као професионалну болест пекарских радника.

3). Прашњива атмосфера изазива хронични катар конјунктиве и блефаритис.

4). Неуредни распоред радног времена, недовољна и нерационална храна изазивају поремећај органа за варење.

5). Нерационални средњовековни турски начин производње хлеба, у вези са физичким перманентним преоптерећењем, сачињавају услове за професионалне деформације коштура пекарских радника (15%) и закржљавање осталог скелета.

Ови често језиви печати београдског пекарског заната испољавају се у деформацији кичменог ступа, грудног коша и ногу, (X-ноге).

6). Патријархални односи и застарела техника рада неповољно утичу на психу и менталитет радника. Последица овог утицаја је духовна заосталост, висока неписменост (10% потпуна неписменост, 10% ограничена писменост) и проширење венеричних болести 3.1%).

Mortalитет и дужина века пекарских радника такође је служила као предмет врло карактеристичних студија. На основу енглеске, швајцарске и париске статистике mortalитет пекара и посластичара има средњу или још мању висину код млађих доба, напротив почев од 30—40 год. mortalитет прелази средњу висину.

По бечкој статистици mortalитет је био код:

пекара: 9,7%;

посластичара: 6.4%.

У вези са mortalитетом стоји питање о дужини живота појединих радника различитих професија.

По Рамацини умире пекар по правилу у добу од 40—50 година;

по Ломбарду — 50,3;

по Неувилу — 51.

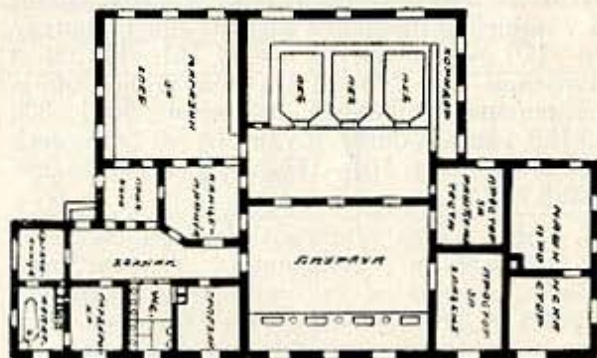
Хигијеничар Келш даје следећу табелу дужине живота према занимању базирајући је на статистици бечког Уреда за осигурање радника, обрађену од стране Хаука.

занимање:	просечна дужина живота:
гравери:	25,3;
бербери:	26,4;
кројачи:	34,1;
обућари:	36,3;
столари:	37,6;
бравари:	38,4;
штампари:	39,4;
хлебари:	39,9;
поткивачи:	40,3;
лимари:	43,2;
ткачи:	52,7;

Просечно: 39,1.

Наши подаци о mortalитету радника различитих професија сведоче да пекари, без

ПЛАН ХИГИЈЕНСКЕ ПЕКАРНИЦЕ
по „Хигијени“

обзира на антихигијенске услове рада, у погледу mortalитета не заузимају прво место између осталих професија.

У 1929 години на пример, на основу извора службене статистике, умрло је у Београду пекара, радника и послодаваца као и њихових чланова породице укупно 46 лица и то:

од туберкулозе: 8;

од луеса: 1;

од рака: 4;

од акутних и заразних болести: 2;

од нервних и душевних болести: 4;

од болести органа за крвоток: 2;

од болести органа за дисање: 13;

од болести органа за варење: 3;

од септицемије: 1;
од несретних случајева: 4;
од самоубиства: 1;
од болести коже: 1;
од непознатог узрока: 1.

По статистици Хигијенског отсека дирекције за социјално и здравствено старање целокупни морталитет пекарских радника 1929 год. је био 16,1‰; морталитет чланова породица — 18,0‰.

ЗАКЉУЧАК:

На основу овог нашег излагања следује:

1). Да садашњи тип београдских пекарница и већине пекарница од око 96% апсолутно не одговара законским техничко-хигијенским прописима.

2). Да садашњи начин производње и продаје хлеба не одговара модерној индустријској техници; да производња и продаја хлеба не пружају све неопходне гаранције хиги-

јенски исправног хлеба. Хигијена хлеба, главног продукта за исхрану широких маса грађанства, у београдским пекарницама не одговара ни најмање нормалним условима здраве хране.

3). Да услови рада пекарских радника, услед иррационалног начина производње и за остале организације пекарског заната, садрже у себи узрочне моменте патолошких појава у целом пекарском staleжу.

4). Права хигијена хлеба и рада није остварљива док постоје овако примитивне пекарнице као што су београдске. Нов тип пекарница унеће потпуну реорганизацију пекарских радња; он ће обезбедити становништву здрав, чист и у хигијенском погледу исправан хлеб. Горе наведене констатације императивно траже, по примеру других напредних земаља, радикалну реорганизацију пекарског заната и пекарница на модерној бази.

* * *

Неколико типичних примера нехигијенског очаја већине београдских пекарница

(Текстуелни изводи из записника комисије за преглед хлебарница и пекарница града Београда)

III кварт — пек. 11.

Амурдук — светлост прима из суседних амурдука кроз један унутарњи прозор; мрачан, ради се и дању при електричном осветљењу.

Соба за раднике: на тавану, очајно мала и бедна, светлост прима с прозора на тавану; зими спава у њој до 10 радника — некад чак и више!

Клозет-сандучар — прљав и пуи. Расадник за околицу.

III — 14.

Стан — станује пет радника са дрвеним креветима, управо рафовима, један изнад другог, соба врло мала, загушљива, са једним прозором, испод прозора сандук за ћубре.

III — 27.

Продавница: влажна и јако нечиста.

Амурдук: служи и за становање, нечист и овакав какав је претставља апсолутно легло свих болести и паразита и потпуно је неупотребљив.

III — 31.

Продавница и фуруна: под од изломљених цигала; зидови пранџани, чистоћа недовољна. Страховита влага свуда.

Магацин за брашно: полузидана шуна са отвореним прозором, излак, влажан; под од земље — неупотребљив и врло прљав.

Соба за становање: на тавану, мала и нечиста. Два кревета, у којима спавају четири радника.

II — 49.

Радионица која се налази у подруму потпуно нехигијенска.

II — 58.

Радионица у подруму, испод нивоа за 2 м. без довољне светлости; у њој је смештен и шпорет са четирим рерије; радионица још служи и као магацин; у

њој ценају и дрва; на сред радионице се налази отвор — шахт — канализације.

Догојачка соба се налази над улазом — висина 1 метар.

II — 64.

Радионица: под од бетона и поломљених цигала — нечист; светлост недовољна, ради се при електричном осветљењу и дању.

Стан — под од дасака — нечист; постеље нечисте.

Магацин: под од дасака — нечист, зидови влажни, клозет — чувавац у амбизи — у најгорем стању.

II — 69.

Радионица и пекарница одмах до клозета.

Магацин — влажан.

Сва одељења не одговарају прописима, нити се могу довести обичним преваркама у исправно стање.

Помијара — нечиста и заудара.

II — 74.

Зграда од слабог материјала — склона паду, ни мало не одговара условима.

Радионица са фуруном: мрачна, претерано тескобна, кроз прљаву.

I — 76.

Фуруна са радионицом и магацином у подруму: под нечист; светлости недовољно; у амурдуку је клозетски шахт; има и много лисеката.

Соба у којој спавају радници има свега 12 м²; влажна без прозора и светлости, нечиста.

I — 82.

Радионица и фуруна заједно у тескобном дворишту; кроз нечиста и загушљива.

Стан за спавање: Улаз из радионице, кроз нечист; скеде у три реда су у овом случају постеље за спавање; висина 3, 15м, кубатура 19,65м³; у соби се налазе крпе, алат и брашно.

I — 87.

Продавница: под од трошних цигаља, нун прашине и нечист; тезга, рафови и прозори — нечисти.
Радионица са фурнилом: под од поломљене цигле — нечист; зидови нечисти. Сав алат — нечист.
Стан: потпуно нечист.

Клозет: скроз нечист и пренун.
Зграда: од врло трошног материјала — склона паду.

I — 88.

Магацин: под и зидови нечисти.
Стан: под од бетона — нечист; постеље — нечисте; нема довољно светлости.
Двориште — прљаво.

I — 94.

Продавница: веома тескобна; магацин уз шуну до самог нуџника.

I — 95.

Ахурлук: без дневне светлости и вентилације.
Магацин: за брашно — у шуну, влажан, плафон од дасака.

I — 104.

Продавница: тезга нечиста.
Радионица: просторија врло мала; алат нечист.
Магацин за брашно: обична шуна, нечиста.
Соба за млађе: — просто немогућа.

X — 140.

Све просторије — потпуно нечисте и без светлости, под од цигаља, зидови влажни.

X — 153.

Под од поломљених цигаља.
Магацин и соба за млађе — просто немогући.

IV — 177.

Фурна, продавница и магацин заједно. У продавници претграђено одељење даскама које служи за спавање.

Сва одељења — нечиста и тескобна.

IV — 179.

Радионица: под и зидови нечисти, светлост недовољна. Текнота и алат — нечисти.

IV — 180.

Соба за млађе и магацин за брашно заједно и у једној шуну.
Двориште до крајности нечисто.

IV — 183.

Радионица са једним прозором из споредног одељења употребљен за собу момака.
Та соба за млађе — тескобна и нечиста.

IV — 185.

Магацин за брашно и соба за млађе — у шуну, крајње прљави и подупрта дирецима.

IV — 186.

Зграда — трошна.
Радионица служи и за магацин.
Стан — на тавану.
Просторије — тескобне и прљаве.

IV — 204.

Скроз неупотребљива одељења: продавница мала, радионица исувише тескобна, стан за раднике — први свинац.

VIII — 235.

Стан — нечист, нун смрада, непроветрен и нема постеље, него само под.

VIII — 270.

Соба за млађе — у шуну, без светлости и скроз влажна.

V — 354.

Просторије мрачне и тескобне, у радионици — влага у зидовима у великој мери.
Текнота — нечиста.

V — 380.

Све просторије тескобне, мрачне и прљаве.
Соба за млађе у шуну, прљави и без дневне светлости.
Пирог у свима одељењима покварен.

V — 386.

Зграда: стара и дотрајала, потпуно рушена, те није ни за какву употребу.
Магацин и соба за млађе у шуну.

VI — 413.

Зграда потпуно дотрајала и скроз влажна; Просторије: продавница, пекара и радионица потпуно мале и мрачне, нема магацина, ни собе за млађе; нема водовода — служе се сумњивом бунарском водом.

VII — 491.

Зграда стара и трошна; нема магацина и собе за млађе.
Нечистоћа — осрочна.

VII — 505.

Тескобне, ниске, мрачне просторије.
 Под од земље.
 Нема собе за млађе.
 Нема водовода.
 Тезга и текнота — нечиста.

VII — 515.

Радионица тескобна, мрачна и ниска без прозора са вратима право у дворишту.
Магацин — нечист, недовољно проветрен, у магацину смештен прљав веш.

VII — 528.

Радионица у подруму — без пода.

Арх. Светозар Ј. Генић,
шеф Архитектонског одељења О. Г. Б.

Нова општинска кланица

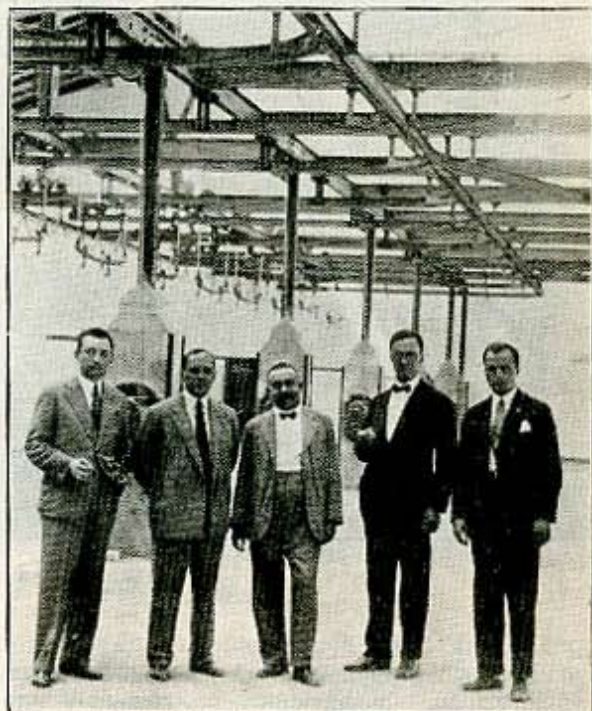
Приликом решавања кланичног питања, у време када је иза рата отпочело нагло раширење броја београдског становништва, као и ширење самог града, Суд општине београдске заједно са одбором донео је одлуку 26 септембра 1927 год. да се искористи постојећи Сточни Трг и трансформише у нову кланицу, јер је искоришћење зграда сточног трга за трансформацију у нову кланицу дало најбржу и најјефтинију могућност за изградњу нове општинске кланице. Велика хала, која има површине 2500 м² имала је се, према програму који је Суд поставио, адаптирати тако да обухвати све врсте клања: и групне стоке и свиња и ситне стоке. Осим главне хале одређена је била и једна штала за преуређење и хладњачу и простор до ње за прераду отпадака. Остале зграде, које су диспозиционим планом кланичног круга предвиђене, имала је Општина, пре постављања нових машинских инсталација, да припреми.

Главна кланична зграда — хале, подељена је на три дела: одељење за клање ситне стоке и малу телад, одељење за крупну сток и одељење за клање свиња.

Одељење за ситну сток је ново адаптирани део „Хале“, површине 780 м² и у њему се имају клати овце, јагњад и мала телад. Од машинског уређаја у овоме одељењу налазе 210 метара гвоздених носача, на којима су монтиране 680 комада кука за прихваћање заклане стоке. Клање ситне стоке врши се, не као до сада, примитивно на земљи, већ на специјалним столовима и нарочитом бетонском банку, који је конструисан тако да се спречи прскање и отицање крви по поду, већ да се иста хвата у нарочите судове. Крв од заклане стоке, на изложени начин, неће више ићи у растур као при ранијем клању, већ ће се, према најновијем искуству, употребити у индустријске сврхе. Ова новина код нове кланице ствара један посебан приход Општини, пошто се прикупљање крви у изложеном циљу може уступити у закуп или директно продавати.

Поред одељења за ситну сток је про-

стор за чишћење дроба — кутелај за ситну сток. У овоме кутелају су монтирани на конзолама 16 специјалних судова изнад којих је проведена инсталација топле и хладне воде, а код судова су, с доње стране одводне цеви за перманентно отицање нечисте воде. Уз су-

Ствараоци прве општинске модерне кланице у Београду. С лева на десно: г. г. ing. Ханџи, претставник Шкодиних завода; Ана Петровић, ветер. управник општинске кланице; Тома Чупић, шеф ветеринара општ. кланице; Тричковић, надзорни архитекта О. Г. Б.; ing. Фришковић, монтажни инжињер Шкодиних завода.

дове за чишћење утробе налазе се нарочите табле на које се стављају очишћени и опрани делови од утробе ситне стоке, а за пренос исте набављена су нарочита колица.

Месо од заклане стоке, кад се изврши клање, веша се о куке и транспортује нарочитим колосеком из машинског уређаја у претхладњачу. Но пре излаза из кланичног одељења све месо пролази преко једне ваге

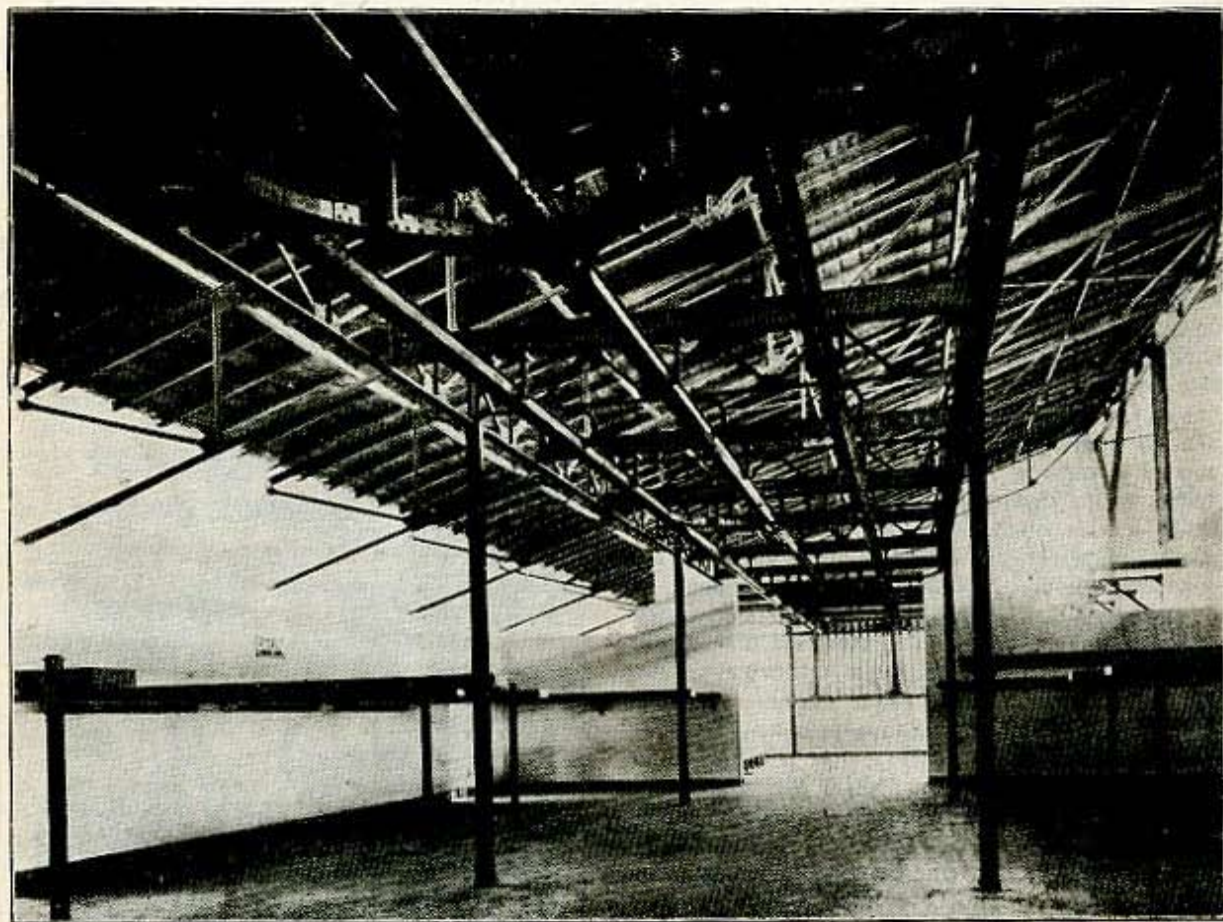
која аутоматски мери и региструје тежину заклане стоке, чиме се добија тачан податак за наплату кланичне таксе.

Аутоматским мерењем меса, чиме ће се од сада вршити правилна наплата такса, појачава се приход општински.

Како је, као што је речено, новим, врло модерним кланичким машинским уређајем

Одељење за крупну стоку има 29 потпуних места за клање — штандова, снабдених са дизалицама носивости од по 1250 кг, са жичаним ужадима од челика, од по 25 метра, којима се на аутоматским ченгелима диже заклана стока.

Ради везивања саме стоке, одређене за клање, утврђено је за под 29 прстенова,

Одељење за клање ситне стоке

предвиђена потпуно савремена и апсолутно хигијенска манипулација око клања све врсте стоке, то су у продужењу одељења за клање стоке израђене гардеробе, купатила и умиваоници и клозети за радништво кланично и пре сваког улаза на рад у одељења за клање, оно је дужно да своје обично одело замени другим за рад чистим, и пре и после рада да се окупа односно опере у умиваоницима.

Овакав апсолутно хигијенски начин рада даје пуну веру у чист и здрав рад при клању и преради меса, које консумира београдско грађанство.

Средина хале по целој својој дужини од 52 метра а у ширини од 20 метра обрађена је у одељење за клање крупне стоке, која из нарочитог простора, у коме чека на клање, улази у саму кланицу.

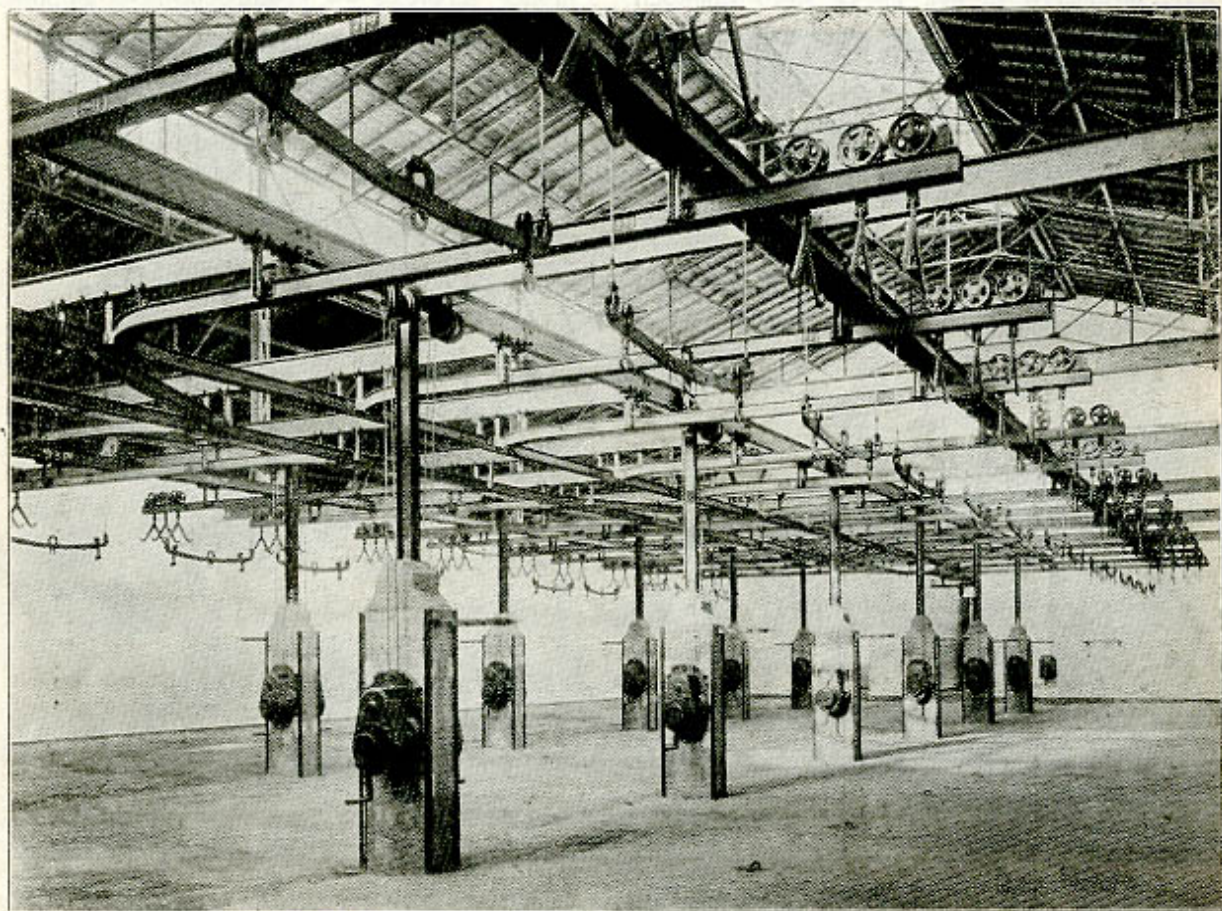
са којима се одмах по извршеном клању говече диже аутоматски на ченгеле и у обешеном стању прерађује даље. На овај начин избегнуто је до сада сечење заклане стоке на самом поду, који се чишћењем дроба увек упрља и загади, па није искључено било да и само месо буде од тога нечисто. Сама пак дроб, док се месо сече у делове, веша се о нарочиту куку на дизалици да се затим специјалним колицима пренесе у кутелај за чишћење дроба крупне стоке.

У закланом стању и исеченим деловима крупна стока се пребацује ваздушним транспортним колосецима, а преко аутоматске ваге, која региструје тежину заклане стоке ради наплате кланичне таксе, у претхладњачу где се месо сече на мање делове и уноси у хладњачу или у град за продају.

Дуж супротне стране одељења за клање крупне стоке уређено је одељење за клање свиња, дужине 52 метра и ширине 15 метара, у које се уводе свиње из прихватних обора рампом у простор, са два клопкама, из којих се по обављеном клању преко три решетке за пребацивање уносе у казан са топлим водом и на нарочитим столовима шуре.

лај за свиње са судовима за прање дроба од ливеног гвожђа, изнутра емаљираних, слично кутелају за ситну стоку. Осим овога у продужењу кутелаја за свиње је простор за стерилизатор бобичавог свињског меса.

Према стерилизатору подигнута је посебна зграда за кутелај крупне стоке у коме се врши чишћење дроба, глава и ногу гове-

Нова кланица: одељење за клање крупне стоке

Манипулација око клања и шурења је тако удешена да свиња ни једног момента није на поду, а за прање и вађење дроба одмах се цео брав са стола за шурење диже на нарочите ченгеле. По свршеном послу месо се преко ваздушних колосека транспортује у претхладњачу, пошто се преко нарочите ваге аутоматски измери и региструје његова тежина нарочитом етикетом.

Од интереса је поменути, за одељење у коме се кољу свиње, још и то да се ту, поред инсталације за шурење свиња, налази уведена и инсталација за драње свиња, што код кланица у другим градовима не постоји, већ је искључиво за београдску као специјалност предвиђена.

За чишћење дроба од закланих свиња, одмах уз одељење за клање, налази се куте-

љих. За екскременте предвиђено је одељење — ђубриште — са нарочитим коритима бетонским за прво прање извађене говеђе утробе. За ово одељење су набављена троја кола херметички затворена за одношење измета ван кланице.

Интересантно је напоменути да су како главна хала са већ означеним одељењима за клање тако и сви кутелаји и гардеробе са купатилима, обложени по зидовима, у висини до 2 метра, белим емаљираним керамичким плочицама чиме је заједно са израђеним подовима од непропустљивог материјала постигнуто идеално одржавање чистоће зидова и патоса.

У свима до сада поменутих одељењима уведена је инсталација електричног осветљења са знатним бројем светлећих тела по-

стављеним да се избегава и најмања сенка која би сметала чистом вршењу клања.

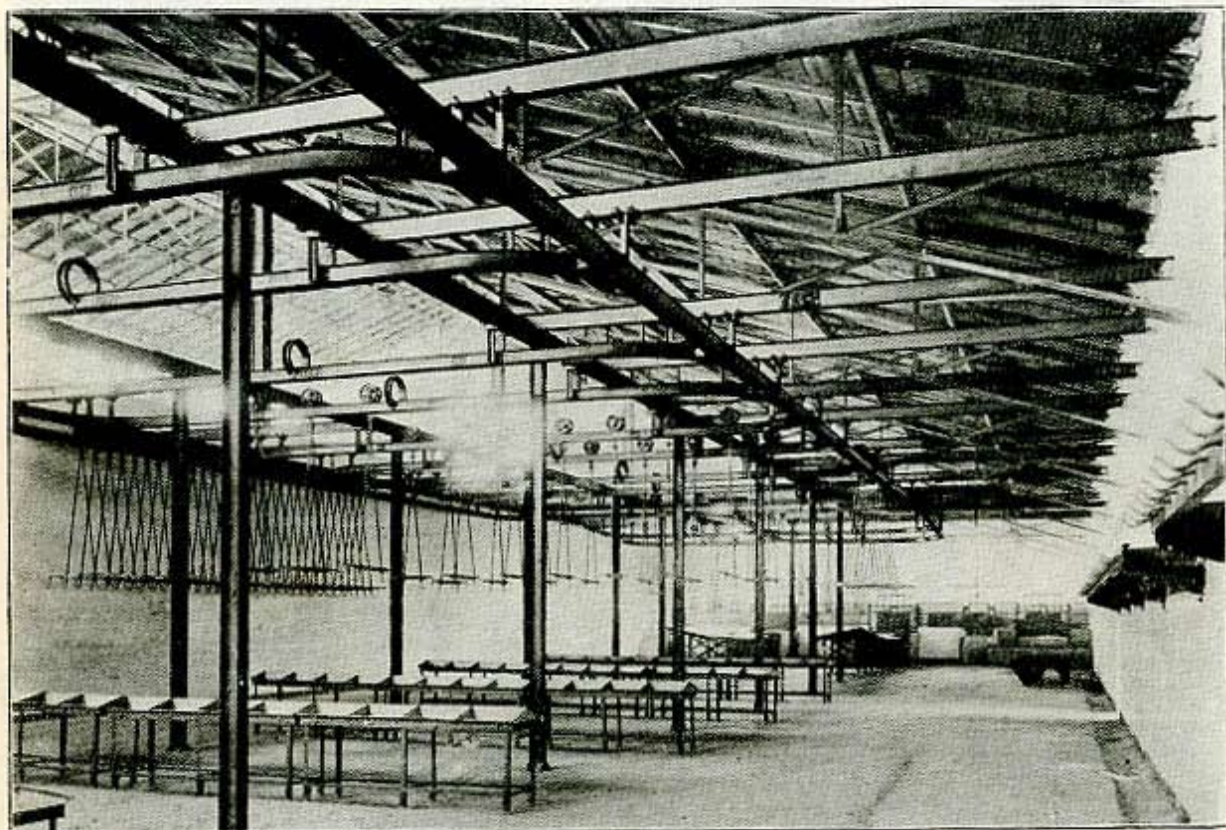
Разуме се да је у свима кланичним одељењима изведена потпуна канализација као и довод са разводом топле и хладне воде и паре, која ће се природно, ради што чистијег рада, у изобиљу трошити.

Из главних одељења за клање све три врсте, поменуто је већ да се месо преноси

Систем хлађења претхладњаче и хладњаче предвиђен је помоћу хладног ваздуха који се добија из нарочитих хладноца ваздуха изведених посебно како за претхладњачу тако и хладњачу.

Изолација оба простора за хлађење меса изведена је плочама од плуте 10 см. дебљине.

Погон за све инсталације за производњу хладног ваздуха — компресори — вршиће

Нова кланица: одељење за клање свиња

ваздушним транспортним колосецима, поред аутоматских вага а преко два висећа моста, у врло интересантан део целог кланичног постројења — претхладњачу и хладњачу, који су новина за београдске месаре.

У претхладњачу се месо, пре но што се унесе у хладњачу, прерађује т. ј. сече на мање комаде погодније за смештај у хелије хладњаче, у којој температура мора бити стална од $+4$ до $+6$ °C. На овај начин спремно месо уноси се у хладњачу која је издељена у 108 мањих одељења — хелија. Ове су хелије подвојене између себе гвозденим решеткама тако да сваки месар по својој жељи може чувати, дуже или краће време, месо ради своје потребе. У овим хелијама је инсталисан довољан број пониклованих кука за вешање меса.

Температура у хладњачи је предвиђена $+2$ до $+4$ °C.

се електричном енергијом из одељења које је дозидано уз саму хладњачу.

За производњу паре и топле воде, потребне за кланична одељења, озидаана је специјална зграда — котларница са димњаком висине од 40 метра.

У котларници су смештена два котла довољних димензија. Тако се омогућава по потреби и појачан рад кланице.

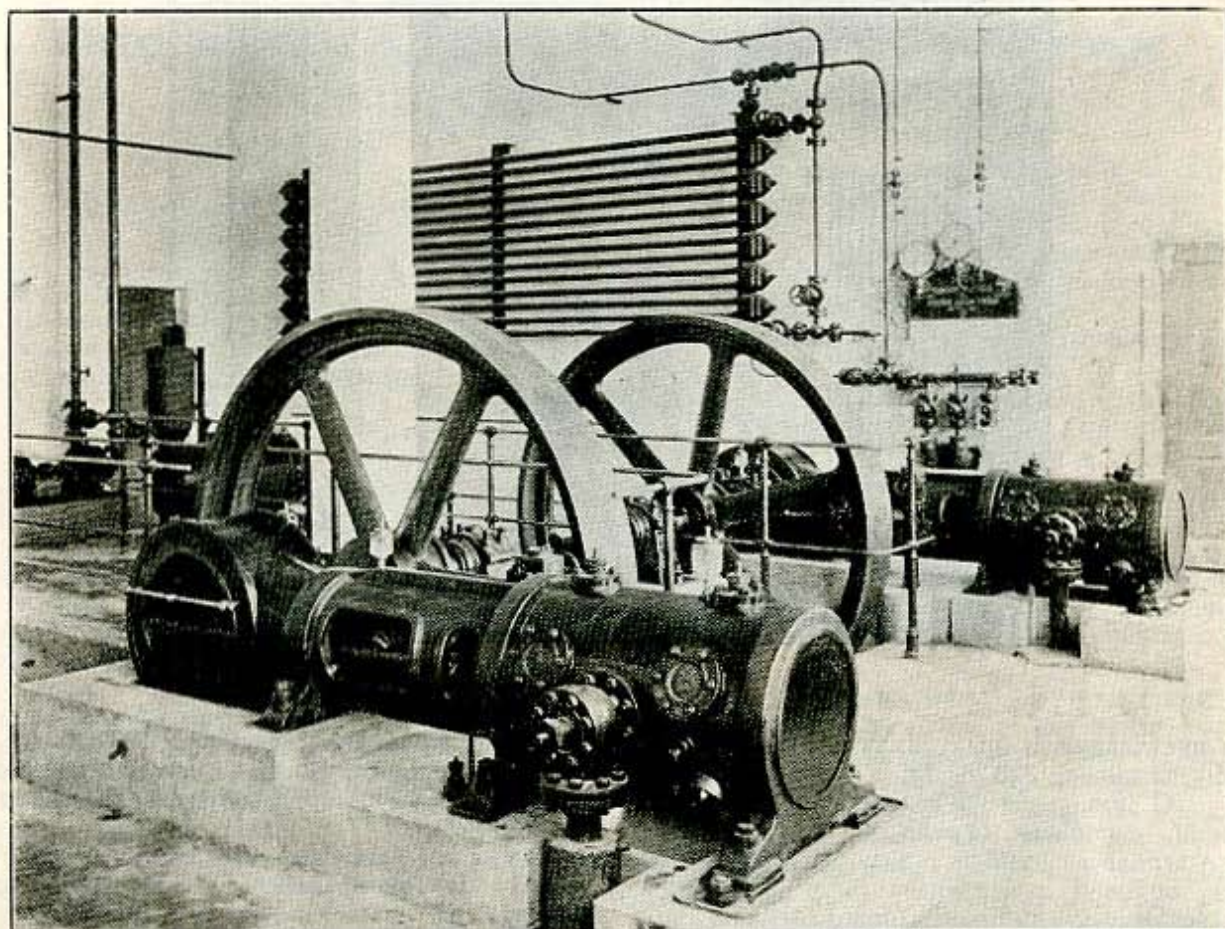
Изложивши у главном изведени машински уређај, који је испоручила и монтирала фирма А. Д. Шкодини Заводи из Пилзена, којим је трансформисан ранији Сточни Трг у кланична одељења, треба напоменути да је све то изведено у адаптираној хали поред које су с лева и десна дозидани кутелаји са прихватним оборима и са одељењима социјално-хигијенског уређаја за раднике и службенике кланичне — купатило, гардеробе и клозети.

Други грађевински радови и постројења, која је као неминовна било потребно изградити, поред већ поменутих јесу: канализација целокупног кланичног круга, административна зграда, оgrade око кланице, калдрма уског кланичног круга и пролази уз остали посао санитарно-грађевински, који се морао обавити да би се новом општинском кланицом омогућила контрола да се коље само здрава стока и она чије је месо пот-

II Набавку и монтажу парних котлова и зидање великог кланичног димњака извео је технички биро инж. г. Милоша Радојловића за суму од 668.977,23 динара.

III Зидање котларнице извео је предузимач г. Влајко Гранжан за динара 115.460,12.

IV Препокривање главне Хале извршио је предузимач г. Тодор Милошевић за динара 157.612,53.

Компресори у машинској сали.

пуно употребљиво за људску храну и да се пушта у продају само апсолутно здраво месо.

Најзад, интересантно је навести који су се све радови и инсталације, по наособ, извели код трансформације Сточног Трга у нову кланицу и која је њихова вредност.

По прегледу извршених радова изведено је следеће:

I Испоруку и монтажу машинског уређаја на трансформацији сточног трга зв. „Хале“ коју су 1912 год. озидали за 140.000 динара предузимачи инж. Клементије Букавац и архитектор Миливоје Смиљанић, извршила је фирма А. Д. пређе Шкодини Заводи из Пилзена за 5.040.102,63 динара;

V Измештање сточног трга из главне хале и изграду новог стајалишта за продају стоке извршио је предузимач г. Тодор Милошевић за динара 376.263,46.

VI Изграду грађевинских објеката за претхладњачу кутелај за крупну стоку са љубриштем, постојеће хале у одељења за клање, гардеробе, чекаонице, кутелај за ситну стоку, одељења за крупну стоку, која чека на клање; кутелај и оборе за свиње и правка постојеће штале у хладњачу предузимач г. Милан Секулић за дин. 2.299.246,78.

VII Премештање зграде за вагу предузимач г. Михајло Ракић за динара 46.500.—

VIII Машинску зграду за смештај резер-

воара и компресора предузимач г. Владимир Јовић за динара 391.312,86.

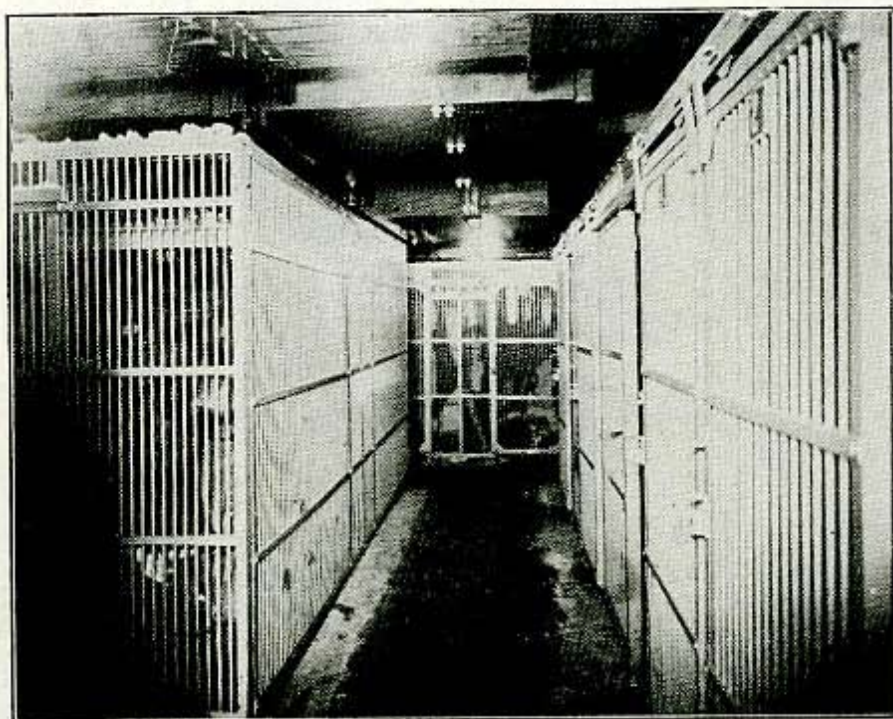
IX Канализацију кланице и унутрашњих простора и кланичног круга г. Влајко Гранжан, предузимач за динара 678.421,18.

X Израда подова у одељењима за клање, кутелаји за свиње, крупну стоку, ђубришту

претхладњачи предузимач г. Милош Поповић за динара 143.930.—;

XIII Израда кадрме у кланичном кругу — предузимач г. Милош Поповић за динара 514.879,85;

XIV Испорука и намештање светлећих тела-арматуре са сијалицама — предузеће

Хладњача

и претхладњачи предузимач г. Милош Поповић за динара 323.262,23;

XI Довршење унутрашњих радова у кланици — плочице, ограда око кланице, зидане зграде за администацију, прихватни обори, водовод и канализација и електрично осветлење у административној згради, чије је извршење путем офертне лицитације дато предузећу „Огран“ инж. г. Јану Швејкару за суму од 1.013.220,54 динара;

XII Бојење машинске инсталације и свих гвоздених делова на кланици, хладњачи —

г. Милана Премовића за динара 123.820.—;

XV Накнадно извођење инсталације електричног осветлења предузећу „Огран“ за динара 33.128.—;

XVI Спој кланичне инсталације за осветлење са улицом предузеће „Телеграфија“ за динара 7.000.—.

Укупна вредност свих радова и инсталација за нову општинску кланицу, која ће се ових дана отворити и пустити у саобраћај и активност, износи 11.933.137,41 динара.

Иностранни комунални проблеми:

Манојло Озеровић, новинар
(препратио по студији З. Лелу)

Општинске финансије у Сједињеним Америчким Државама

Приходи.

У развоју америчких општина настале су последњих година извесне појаве које у велико потсећају на прилике које запажамо и у европским комуналним финансијама. И у Сједињеним Државама су многобројне нове дужности и надлежности поверене општинама изазвале потребу изналажења нових извора прихода за обезбеђење тих функција.*)

Противно систему немешања у ствари остављене законодавству и надлежности појединих држава, који обично влада у односима између ових и централне владе у Вашингтону, америчке општине, као ни општине европских држава, нису никако независне у погледу финансијске политике од влада својих посебних савезних држава. У погледу два главна начина покривања општинских издатака — *фискалних мера и зајмова* — америчке општине потпуно зависе од овлашћења односно ограничења која им прописују њихове савезне државе. У погледу фискалних мера, то се ограничење састоји обично у максималним процентима, — прописаним у неким савезним државама самим уставом, а у другим законом — преко којих општинске управе несмеју ићи у појединим врстама фискалног оптерећења.

Док у Енглеској општине покривају готово половину својих расхода приходима из других извора по што су фискална оптере-

ћења, а нарочито из субвенција које им даје влада, извори прихода америчких општина просечно су у следећем међусобном односу: 70% од непосредних општинских дажбина, међу којима је обично најважнији општински порез на имовину; 10% од чистог добитка општинских привредних предузећа, —

20% од разних допунских пореза и такса на чисте добитке, на приход, на патенте, на приход од новчаних казни и сл.

Извесних државних субвенција градским општинама има само у неким савезним државама у западном и централно-западном делу Сједињених Америчких Држава. У замену за ту субвенцију појачано је право државне контроле и државног мешања у општинске послове.

Међу поменутих општинских непосредних дажбинама, као што смо већ рекли, најважнију улогу игра такозвана „општа имовинска пореза“ („General property tax“), који се наплаћује на процењену вредност сваке врсте покретне и непосредне имовине.

Сасвим независно од тога што се градовима измичу многи приходи на име овог пореза услед социјалности саме законске одредбе која извршава минимум ослобађа сваког опорезивања, невоља је нарочито у томе, што су готово у свим градовима државним уставом или законом утврђене поменуте максималне стопе већ одавно достигнуте. Често се предлагало да се томе доскочи тиме, што ће се ударити порез на увећање вредности пореског објекта. Међутим, до сад је у том правцу урађено толико, да се порезе на увећање вредности наплаћују само у случају, ако је до тог увећања вредности дошло услед општинских јавних радова поред пореског објекта, као што су н. пр. просецања нових улица, канализациони радови, поправка калдрме итд.; тај се посебни порез у ствари своди на допринос непосредно заинтересованих за те јавне радове, па је у толико популаран што знатно смањује опште терете за покри-

*) Још претседник Кулиџ, у својој посланици Конгресу од 22. јуна 1927. год., у којој говори о савезном буџету, пошто је с једне стране изразио своје задовољство са вишком прихода предвиђених у савезном буџету, није могао а да уједно не обрати с друге стране пажњу на контраст који постоји између тако повољног стања савезног буџета с једне стране, и сталног и наглог ранијења расхода у буџетима појединих савезних држава и појединих општинских управа. Претседник је том приликом истакао да су укупни издаци појединих савезних држава и општина од 1921. до 1925. год. порасли за читаву милијарду долара. Истакао је да су ти повећани издаци захтевали све нова повећања пореза и такса, која су опет са своје стране изазвала све веће и веће незадовољство код многих слојева грађанства, а нарочито код привредника.

ће тих радова. У осталом, и за овај допунски порез предвиђени су законски максимуми, који се не смеју прећи. Овај систем има неоспорно извесних користи, али има и својих мана и једностраности. С једне стране уштеђује општинама (делом или потпуно) закључење зајма за инвестиционе радове у питању, али је лишава права да од заинтересованих наплаћује таксе за одржавање дотичног објекта. Пошто она те трошкове сноси сама, то онда у неким случајевима излази готово на исто, као да је она ради подизања тог објекта закључила зајам, па сад на њега плаћа интерес и амортизацију. Најзад већина таквих објеката у првом реду користи власницима имања која се поред њега налазе.

Процену пореских објеката, разрез пореза, а често и саму наплату врше функционери које тамо зову „асесорима“. По неки градови имају своје властите „асесоре“, док други ту функцију делегирају „асесорима“ грофовије (округа; Сједињене Државе задржале су традиционални назив првостепене управне јединице, пренесен још у колонијално доба из Енглеске). Међутим, било да су „асесори“ општински, градски, било да су грофовијски, окружни, они долазе на положај избором, а не као постављени стручњаци. Кад се зна, колико је компликована савремена пореска техника, — у колико се тојест полаже на економски и социјални правични порески систем, — кад се зна колико научне спреме треба па да се уђе у све појединости тога система и његових резултата, може се замислити колико су недорасли оваквој функцији часници изабрани гласовима својих суграђана, чак и онда, кад у свој позив улажу најбољу вољу и готовост, да одоле свим политичким, котеријским и личним утицајима. И тај моменат претставља рак-рану ове комуналне делатности. У већини случајева, процедура разреза врло је проста: власник пореског објекта подноси пријаву о вредности објекта, „асесор“ је евентуално ревидира или допуни. У случају да је незадовољан примедбама „асесора“ на његову пријаву, заинтересовани власник има права да се жали неком нарочитом пореском одбору, састављеном опет из изабраних часника. Разрез обично — изузев случајева сасвим очигледних промена — важи за по три године. У последње време су у неким градовима покушали да тај систем бар мало усаврше у толико, што су завели табеле просечне вредности по квадратној стопи (енглеска стопа 0,347 м) за поједине блокове зграда. „Асесор“ је дужан ту просечну вредност по квадратној стопи узети као полазну тачку при својој процени, водећи рачуна о осталим околностима, које у једном или другом смислу утичу на вредност објекта. У неким су градовима израђене и нарочите катастарске табеле основне просечне вредности

по квадратној стопи, за поједине врсте грађевина по појединим блоковима.

Још је теже, и ако хоћете, примитивније, опорезивање покретне имовине. У главном важи начело, да се на њих плаћа пореза у месту пребивања њиховог власника. За нека покретна добра пак, као на пример за извесне категорије банкарских депо-а, прописано је опорезивање у месту где се само то добро налази. Отуда се често врло тешко избегавају случајеви двоструког опорезивања. У неким се савезним државама задовољавају заклетвом потврђеном пријавом пореског обвезника о вредности његове покретне имовине. Жалбе на разрез пак код оваквих пореских објеката, доста су неефикасне. Прва се жалба упућује самом „асесору“, затим у другој инстанцији грофовијском комесару или неком посебном одбору, чије су одлуке извршне, а који улази ретко у индивидуалне случајеве, него се обично задовољава да начелно повлачи границу између пореске обавезе према држави с једне и према општини с друге стране. У много држава постоје олакшице, нека врста „каса-сконта“ за порезу плаћену о самом року или још пре рока, док на против за пореске заостатке (дужну порезу из ранијих пореских периода) као и код нас порески обавезник плаћа интерес. Само тамо много строжији.

Релативно су врло популарне у Америци порезе на добит великих концесионираних предузећа, којима су поверене разне функције од јавног интереса, саобраћајне и друге. Просечни грађанин, заведен изборним говорима (у којима ова врста пореза вазда игра велику улогу), обично много очекује од тих пореза, ма да често не постоји довољно гаранција да их предузеће просто неће превалити на потрошача. За разрез те врсте пореза постоје посебни одбори, надлежни за читаву дотичну савезну државу. Они изврше процену вредности целокупног предузећа у питању, водећи рачуна о бруто-приходу, о чистом приходу, просечном пословном промету, акцијском капиталу, вредности инвестиција, трајању концесије итд. У савезној држави Њу-Јорк се вредност капитала појединих предузећа у пореско-техничком погледу процењује не по номиналном износу, већ на основу берзанског курса његових акција. У неким државама се за железничка и телеграфска друштва (телеграф је у С. А. Д. остављен приватној иницијативи) узима као главна пореска основица свака миља пруге, односно жице.

Што се чисте добити као пореске основице тиче, то је до пре три године било много произвољности, док је она сад олакшана увођењем заједничког, федералног пореза на чисте добитке, чије врло прецизне основне скале и јасно категорисана начела за поједине случајеве у велико користе и појединим

савезним државама и нарочито градским општинама.

Што се тиче посебних општинских пореза на патенте, дозволе и права за држање каф. радње, то је после доношења „сувог режима“ (чуведеног 18. амандмана уставу С. А. Д.) тај извор општинских прихода највећим делом — пресушио. На име до закона о забрани алкохолних пића, америчке општине су црпале три четвртине прихода од тог посебног пореског типа од општинских такса на дозволе за точење алкохолних пића. Неки градови покушавају да колико толико надокнаде губитак тог важног извора прихода неком врстом општинског пореза на пословни промет трговинских предузећа, без обзира да ли је њихово обављање везано за нарочиту дозволу или није.

Долазимо до другог главног начина којим општине, као и сва друга јавна тела прибављају себи средства за функционисање — до зајма. До пре педесетак година, поједине савезне државе нису се ни у колико мешале у питање зајмова својих градова, већ су их пуштале да се задужују како хоће и колико хоће. Пошто је у вези са закључењем општинских зајмова долазило често до управо невероватних трансакција, при којима су поједина велика друштва, железничка и друга, постизавала управо невероватне добити, то су поједине савезне државе почеле тиме, што су у први мах у опште забрањивале закључење општинских зајмова. Видевши убрзо да је таква забрана у савременој држави бесмислица, прибегле су одређивању више или мање јасних ограничења за закључење општинских зајмова, како у погледу њиховог износа, тако и у погледу њихове намене. У тридесетак савезних држава, та су ограничења чак унесена у устав. У осталим државама задовољили су се обичним законима.

Што се тиче начела усвојених за та ограничења, то у већини савезних држава налазимо одређен максимални проценат од допуштеног укупног задужења, процене вредности свих добара која подлежу опорезивању. Тај проценат у појединим државама варира између 1% и 10%; у многим је државама утврђен са 5%. На пример, ако је укупна вредност свих добара која подлежу порези у неком граду процењена са 500.000.000 долара, укупно задужење тога града не сме да пређе максимум од 25 милиона долара.

Та се ограничења не односе на краткорочне зајмове, који се закључују у сврху покривања текућих потреба, а до наплате извесних редовних прихода. По правилу, градови такве летеће дугове могу закључити без икаквих ограничења.

Што се пак правих, дугорочних зајмова тиче, то се неке савезне државе не задо-

вољавају горњим основним уставним или законским ограничењима односно укупног износа задужења и намене зајмова, већ њима додају још и нарочите лимитативне прописе у погледу услова емисије, трајања амортизационог рока, начина амортизације, а понегде чак и у погледу висине интересне стопе. У таквим случајевима наилазимо обично на пропис да градови морају себи обезбедити сталан амортизациони фонд, у који притичу одређени проценти редовних градских прихода.

Поједини градови у невољи често траже од законодавних тела својих савезних држава изузетне дозволе, за закључење зајмова уз отступања од законом предвиђених ограничења. То се може учинити само посебним законом или чак амандманима уставу. Са тим се овлашћењима у таквим случајевима после рата води невероватна партијско-политичка трговина. И овде се јасно показује оно, о чему смо се ми тако очигледно уверили од знаменитог 6. јануара 1929. на овамо: да и на пољу надзора над самоуправним телима као и на свим другим пољима добра, савесна и деполитизирана администрација може да учини куд и камо више него ли сви изабрани законодавци, захваћени вртлогом партијских борби и предрасуда.

У законодавству многих америчких држава предвиђа се (слично као у ранијем нашем општинском закону) за задужење града путем дугорочних облигација одобрење збора грађана. И та је одредба доста илузорна. Грађани врло често великом већином изгласавају такве одлуке, у уверењу да ће плаћати мање порезе за амортизациону службу, него ли у случају да морају својим редовним дажбинама покрити одмах од једном трошкове радова којима је зајам намењен.

С обзиром на то може се рећи да је велики број америчких градова јако оптерећен дуговима, да не кажемо више. Има тек неколико месеци, од кад је цела штампа говорила о врло тешком финансијском положају Чикага. Према г. Х. Џемсу просечни износ општинских дугова на једног становника у 1465 градова са преко 30.000 становника у Сједињеним Државама удвостручио се у времену од 1905. до 1917. год., кад је тај просечни износ достигао 80,75 долара. Од рата на овамо, тај је просечни износ градског задужења на једног становника порастао за 20%. У читавом низу великих градова као на пр. у Њујорку, Бостону, Питсбургу, Цинцинатију и Њу-Орлиансу — просечни износ општинског дуга на једног становника већ је у велико прешао своту од 100 долара.

Међу начинима којима се прибегавало да се општинама омогући стварање нових намета и обавеза и мимо уставних и закон-

ских максималних граница, нарочито ваља поменути следећи: поједине савезне државе нарочитим законима овлашћују своје веће градске општине да оснивају посебне јавноправне установе и корпорације са одређеним функцијама (аутономне школске одборе, канализационе одборе, водоводне одборе, саобраћајне одборе итд.), а правно одељене од саме општинске управе. Тим јавноправним општинским корпорацијама одобравано је да могу прописати у делокругу своје надлежности разне пропорционалне таксе и склапати зајмове за своје потребе, а да се ни те таксе ни ти зајмови не урачунавају у максимум опорезивања или задужења допуштен уставом или законима за саму општинску управу као такву. За тај систем нарочито је типичан пример Чикаго, препун најразноврснијих аутономних општинских установа, од којих може, без обзира на остале и без обзира за општинску управу као такву, да се задужи до закон. максимума на које дотична корпорација има права да удара таксе.

Поменути смо раније да се у неким савезним државама почиње јављати енглески систем државних субвенција општинама, и то поглавито у сврху одржавања извесних служби у којима је у већој мери заинтересовано не само становништво општине, већ и цела држава (полиција, народно здравље итд.). Међутим, за сада је на челу тај систем још доста непопуларан у Америци. Међутим многе околности, као н. пр. нагло рашћење криминалитета највећих размера, које изискује знатно и појачање полицијске службе, указују на потребу да се раније или доцније тај систем уопшти и у Америци, и да се јавна безбедност и чување народног здравља пренесу у потпуности на државу.

Буџетирања.

У погледу поступка при доношењу буџета међу америчким градовима влада велика разнородност, као год и по самом систему уређења, права и дужности њихових општинских управа и претставништава. Неке непосредне контроле државе над сваким буџетом понаособ (у смислу прегледања и коначног одобравања општинских буџета), каква постоји у многим европским државама, у Америци нема. Једино мешање државе у општинско буџетирање своди се на (стварно или привидно) респектовање уставних или законских ограничења намета и задужења, о којима је опширно било говора у претходним ретцима.

По унутрашњем уређењу, имамо у Сједињеним Државама на пример градова где су председник општине и општински одбор равни по датом јим власти. У таквим градовима, буџет у принципу саставља сам општински одбор. Међутим, силне незгоде и трза-

вице око буџета довеле су до тога, да је у великом броју тако уређених градова знатно скупљено право буџетирања општинског одбора. На име право састављања буџета или је уступљено самом претседнику општине или нарочитом сталном буџетском одбору. У последње време, у скоро свим градовима са таквим уређењем, буџетско право општинског одбора сведено је на право да може да брине или смањи извесне позиције, а не да уноси у буџет нове позиције или иначе мења сам основ буџета.

Имамо затим градова са такозваном комисијском управом, у којој је општинској управној комисији делегирана сва власт. У таквим градовима управна комисија не само потпуно самостално саставља буџет и решава о њему, него је у опште суверени господар над општинским финансијама.

Најзад имамо градова са такозваним „сити менаџером“ (управником града) на челу. У таквим градовима „сити менаџер“ спрема нацрт буџета, а општински одбор само гласа о њему у начелу.

Још мање јединства по у погледу буџетско-правних налазима у погледу буџетско-техничких начела примењених код америчких општина. Може се рећи да на том пољу, на пољу техничке израде буџета, не постоје апсолутно никаква опште усвојена правила. Код неких градова налазимо буџете рађене не може бити сумарније, са заокругљеним кредитима само за највиша одељења и службе, без икаквог посебнијег спецификарања на мање отсеке и одељке, док код других опет налазимо буџете где се и код прихода, а нарочито код издатака залази и у најмање и најдетаљније гране, строго ограничавајући међу собом и, најситније категорије кредита.

Контрола издатака и рачуноводство.

Из свега што је до сад речено, може се закључити да ни у погледу контроле издатака — тј. у главном функција које код нас врше Месна и Главна Контрола — као ни у погледу рачуноводства не постоји јединство у америчким општинама. Бар не постоји једнообразност у погледу прописаног поступка. Иначе, у главном у свим већим градовима контролне функције врши нарочити изабрани часник (једино у Чикагу, Детројту и Кливленду поставља га претседник општине), који у неким градовима носи титулу „контролер“, а у другим „аудитор“. У градовима где постоје горепоменути стални буџетски одбори, „контролер“ сарађује са њима при састављању буџета. Шеф-благајник је у неким градовима (нпр. у Њујорку) потчињени „контролера“, а у другим опет функционар истог ранга. У неким градовима и он има титулу „контролера“. Потраживања према општини упућују се прво надлежном одељењу, које их са мишљењем упућује „кон-

тролеру". Овај испитује исправност потраживања како са формалне, тако и са буџетске стране, па у позитивном случају даје налог шефу-благајнику ради исплате. У неким градовима „контролер“ има право и да води надзор над вршењем јавних радова и над начином комисијског пријема појединих завршених деоница. Раније поменуте многобројне аутономне општинске установе и корпорације (разни школски, полицијски, саобраћајни и др. одбори) имају, с обзиром на своју финансијску самосталност, и своје посебне „контролере“.

У рачуноводско-техничком смислу ретко да има у Америци по два-три града где би у том погледу владао исти систем. Свакако да у погледу уређења општинских управа треба водити пуног рачуна о месним особеностима појединих градова и избећи претерани шаблонизам, али се, можда, неби могла оправдати онолика разнородност система каква данас влада у Сједињеним Државама, а која, поред приличне накарадности самог комуналног живота, отежава и самоусавршавање америчких општинских финансија.

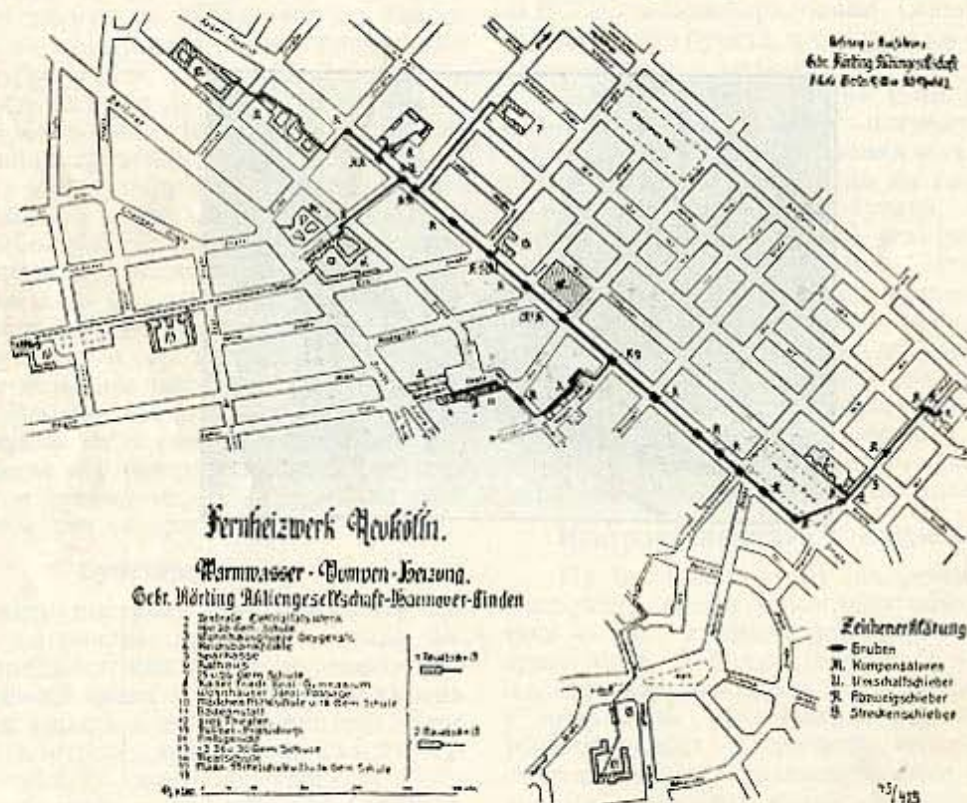
Комунално-технички проблеми:

Арх. Вранко Максимовић

Грејање градова

Велики социјални значај напретка технике састоји се у томе што се све више тежи ка томе, да се омогући и најширим слојевима народа што удобнији и здравији начин

привилегија само племића и најбогатијих који су имали своја сопствена кола, а да се данас возе много бржим и удобнијим средствима, трамвајима и аутобусима, и најсиро-

План мреже за грејање на даљину једног дела града (Берлин—Најкелн). Прикључници за поједине зграде означени су тачкама.

живота и што лакше и јефтиније обављање својих свакодневних послова.

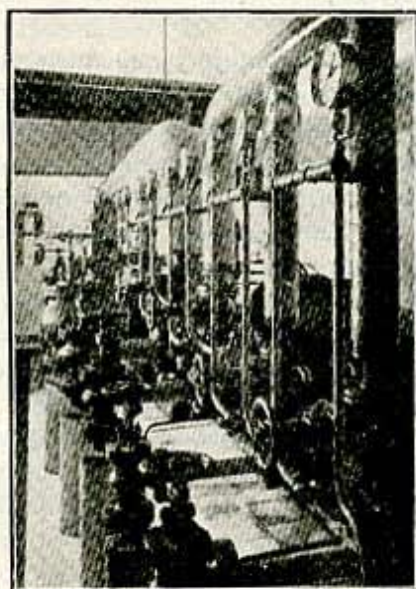
Напредак технике сваким даном све више умањује ону разлику у начину живота који је некад тако јасно делио људе на класе. Неколико примера најубедљивије ће нас моћи о томе уверити. Треба се само сетити да је возња по граду пре два столећа била

машнији. Док је путовање на даљину такође било ограничено само за богате, дотле је данас то омогућено свима слојевима. Треба се сетити огромних услуга које је учинила техника пружајући и градском и сеоском становништву да се служи електричном светлошћу, несравњено бољом од свеће и петролеумске лампе, и да електричну енергију упо-

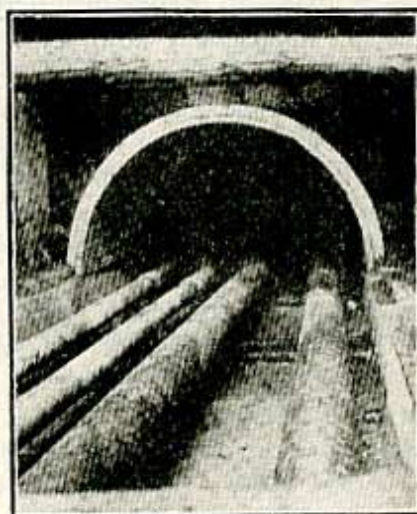
требљава за грејање и за моторну снагу. Од великог је културног значаја што је данас пружена могућност свима слојевима да путем радиофоније попуњавају ону духовну потребу која би можда за многе остала непопуњена само стога што им новчана средства не допуштају да посећују концерте, позоришта, и да слушају предавања.

На овоме месту смо раније већ говорили о значајним успесима који су се постигли у области стварања здравих, удобних а при том јевтиних станова за радничке и чиновничке слојеве. Општина и држава увиделе су сав национално-економски значај решења пи-

учешћа најбољи технички стручњаци. Када је било у питању инвестирање огромних сума општег новца, појмљиво је да се желело да се добије оно што је најсавременије. Најновије тековине из појединих области технике биле су примењиване приликом грађења нових насеобина за шире слојеве. И тако се десило да су они, који су до јуче становали по тескобним, мрачним и нездравим становима прешли у станове који по својој техничкој опреми, по удобности и хигијенским условима далеко надмашају т. зв. луксузне станове, грађене пре неколико деценија, у време када се много више пажња обраћала на спољашњи изглед него на унутарњу удобност стана.

Унутрашњост топлотне централе за једно посебно насеље у околини Франкфурта н. М.

Канал са главним цевима за довод и одвод топле воде (Франкфурт).

тања здравих и јевтиних станова, па су тај проблем поставиле међу најважније комуналне и државне проблеме. Не треба заборавити да је енглеска влада пре неколико година донела одлуку да се има приступити изградњи од два и по милиона једнопородичних кућа, које ће се саградити у току од 15 година са државним и општинским субвенцијама. Само годишња субвенција од стране државе износи 34 милиона фунти стерлинга или преко 9 милијарди динара.¹⁾

При решавању тога важног социјалног и национално-економског проблема узели су

Међутим, све то не би било могуће остварити, или бар не у тој мери, да се није упорно радило на изналажењу што простијих и рационалнијих путева у техници. Требало је да технички стручњаци јасним цифрама докажу да је градња станова у маси много јевтинија од појединачне градње; требало је да архитекти дугим студијама и искуством дођу до тога да изнађу типове стана са минималном квадратуром и са максималним искоришћењем па да се јасно покаже како је могуће дати свакој породици из најширих друштвених слојева један здрав и удобан стан који неће бити скупљи од рђавог и нездравог стана, грађеног од приватног спекуланта.

¹⁾ Der Aufbau, № 5 1926, Dr. Julius Wilhelm: „Neue Lebensformen des Wohnens und Wirtschaftens.“

Најзад, немогуће је овде побројати све оне примере где се техника, са свима својим гранама, јавља као прворазредни фактор у побољшању друштвених односа и у правичноме изједначењу у погледу права сваког појединца на добре животне услове.

Овога пута ми ћемо се задржати на једном техничком проблему који је интересантан баш стога, што се њиме решава једна животна потреба на простији и јевтинији начин него што се она данас решава. Реч је о проблему загревања станова из великих калоричних централа за читаве делове једног града или и читаве једне насебине.

* * *

Проблем градског грејања на даљину заслужује да се стави по важности у исту групу комуналних проблема у којој су и градски саобраћај, градско осветљење и др.

Америка је и овде, као и у многим другим стварима, била прва која је покушала са грејањем на даљину. Тако је још 1877 тамо изведено прво градско грејање. Данас имају скоро сви велики амерички градови велике калоричне централе из којих се гвозденим цевима, положеним испод улица, разводи топлота по приватним зградама. Њујорк је имао до 1928 четири такве централе са укупно 100 милиона калорија¹⁾.

У Немачкој се почело са извођењем градског грејања 1900, у Дрездену, са једном калоричном централом од 15 милиона калорија. Тек после рата, међутим, почиње се у већем обиму остварење грејања на даљину. Тако 1921 Хамбург добија централу са 40 милиона калорија, 1922 Кил са 14 милиона кал., Бармен са 6 милиона кал., Брауншвајг са 15 милиона, Шверин са 2½ милиона, Берлин-Најкелн са 15 милиона, Берлин-Панков са 15 милиона кал., Берлин-Штеглиц са 15 милиона, Берлин-Шарлотенбург са 36 милиона калорија и т. д.

Акциони радиус једне такве централе достиже у Шарлотенбургу 2,5 километра. Продајна цена за 1 милион калорија на месту потрошње износи 13,5 до 15 марака, према цени угља.

Први услов за изградњу једне централе за грејање је тај да унапред буде обезбеђена једна минимална потрошња топлотне

енергије. Други услов је тај да потрошачи буду колико је год могуће више концентрисани, да би губитак топлоте успут био што мањи; осим тога, спроводне цеви су веома скупе (4000—8000 дин. по дужном метру, према начину полагања и величини пречника), те је потребан прикључак на што краћим растојањима.

Данас се као топлотни носилац узима вода, иако је раније била у употреби водена пара ниског притиска. Међутим се грејање помоћу топле воде показало као економичније због мањих губитака у топлоти и јевтинијих цеву за развод. Поред тога кондензат код парног грејања баца се неискоришћен.

Да би експлоатација једне такве топлотне централе била што економичнија, препоручује се у ту сврху искоришћење већ постојећих електричних централа, које су постале нерентабилне, а чији је положај погодан. И обрнуто, могуће је једну топлотну централу тако уредити да се она топлота, која би иначе морала да пропадне као неискоришћена, употреби на производњу електричне енергије, и на тај начин повиси степен експлоатације предузећа. Овај пример би био интересантан баш за случај који ће наступити са електричном централом Београда, када се буде довршила нова централа¹⁾. Треба имати на уму да ни најмодернији парни котлови и парне машине не могу да корисно употребе више од 20% утрошене и развијене топлотне енергије, а да 75% од те топлоте пропада са расхлађивањем у кондензатору. Тих 75% топлотне енергије могу се корисно употребити за грејање на даљину.

Тако је градско грејање у Шверину (Немачка) изведено на тај начин што је искоришћена она топлота која се развија приликом хлађења Дизелових мотора у тамошњој електричној централі.

Занимљиво је у овом случају поменути да трошкови око уређења спољне мреже и потребних унутарњих инсталација нису били већи од 150.000 марака, док годишњи при-

¹⁾ И данас већ продаје један мали део топле воде Електрична централа за потребе парног купатила у Душановој ул. Међутим око 30.000 m³ топле воде температуре 28° С свакога дана отиче у Дунав неискоришћено. У општинском буџету за 1930 од продаје топле воде предвиђено је 25.000 динара.

¹⁾ Städteheizung, Landesobering. Tilly, Städtebau № 7, 1928.

ходи од продаје те топлоте која би иначе пропала неискоришћена износе 30.000 марака или 20% од инвестираног капитала. Важно је још напоменути да се издаци на особље нису ништа повећали јер ради исти број који је радио и пре искоришћавања топлоте.

Продаја топлоте вршена је на два начина: или према кубатури загреваних простора или је директно мерена специјалним бројачима за потрошњу топлоте. Овај други начин, где потрошач плаћа стварно утрошену количину топлоте, свакако да је zgodнији и за продавца и за купца.

Систем оваквог транспортовања топлоте на даљину могућно је рационално експлоатисати само по градским деловима где је проценат изградње и проценат специфичне насељености толики да буде обезбеђена једна извесна потрошња топлотне енергије на релативно кратком растојању. У Франкфурту је у неколико ванградских насеља изведено централно грејање тако да једна централа снабдева до 600 станова, међутим за сасвим ретка насеља, са приземним једносратним кућама, такав начин грејања показао се као неекономичан.

На крају, да изнесемо укратко добре

стране оваквог начина грејања станова које су сасвим јасно и убедљиво формулисане у већ цитираној студији по овом питању.

„1. Већа економичност према појединачном ложењу, нарочито ако се узме у обзир отпадање трошкова на ложаче и за смештање горива.

„2. Уштеда угља код топлотних централа, дакле користи национално-економског значаја.

„Лакоћа употребе само отварањем једног главног вентила.

„4. Одстрањење незгода које наступају услед чађи и дима у близини кућа за становање, т. ј. подизање народног здравља.

„5. Лакше и пријатније одржавање кућа и станова, јер отпада уношење горива и изношење пепела по становима, а кућне фасаде неће бити пре времена упропаштене од нагомилавања чађи и дима.

„6. Смањење опасности од пожара и према томе и смањење премија на осигурање од пожара, затим смањење опасности од штетних и отровних гасова из пећи.

„7. Убрзање уличног саобраћаја јер отпада транспорт горива, а нестанак многобројних димњака имао би свој значај у области естетике уређења градова.

Освећење Општинске библиотеке и Музеја 11 јануара 1931. год.

— Говор председника Општине града Београда, проф. универс. инж.
г. Милана Нешића —

Свечано освећење и отварање Библиотеке и Музеја Општине града Београда обављено је 11. Ј. 1931. год. у Краља Петра ул. бр. 26. II. у присуству великог броја гостију и угледног престоничког грађанства. — Након чинодејства проте г. Миливоја Петровића, родничко певачко друштво Електичне Централне „Никола Тесла“ отпевало је југословенску химну. Председник инж. г. М. Нешић одржао је овај говор:

„Госпође и господо,

Данашњи чин освећења наше Општинске библиотеке и Музеја у овим просторијама, које претстављају само њихов привремени смештај, значи у ствари постављање камена темељца тим двома важним градским установама и у исто време делимично остварење жеља и духовних потреба нашег грађанства.

У тишини и скромно, исто тако као што се и предају грађанству, организовале су се ове две установе скоро две године борећи се из дана у дан за своје право опстанка, свој развој и напредак. Своју идејну основу оне црпе из далеко ранијих времена; њихова потреба, њихова неминовна нужда, указала се у потенцираној мери особито после рата, који је по својим неминовним последицама, проширио делокруг рада не само савремених градских већ и сеоских општина и то нарочито на социјалном и културном пољу.

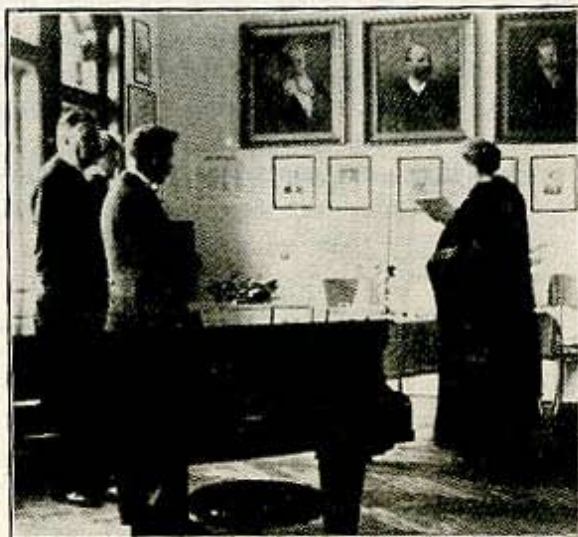
У овом општем превирању, овој општој еволуцији, на наше југословенске градове је као и наше општине у опште пала нарочита задаћа, да — према сили својих могућности — у појачаној мери сарађују на културном подизању народа.

Београд је из светског рата изашао тешко рањен али не и уништен. Његова се општина нашла на један мах пред целим једним комплексом проблема, који су се не само чинили него и доиста били сви једнако хитни. Са решавањем проблема: калдрмисања београдских улица, техничког уређења града у опште и подизања нових као и поправљања порушених зграда, стало је упоредо и питање социјалне заштите једног великог дела наших грађана а исто тако и подизање и

отварање просветних и културних установа.

Све су ово племенити и велики задаци чију потребу није могао нико порећи, само су могла бити различита схватања о томе, да ли решење свих ових проблема мора ићи упоредо или може и следовати једно за другим.

Ратови су велики непријатељи човечанства али они могу имати и своју позитивну страну. Светски рат, који је уништио безбројне културне тековине, показао нам је

Председник Општине инж. г. Милан Нешић и потпредседник г. Никола Крстић, присуствују свечаном чину освећења библиотеке.

како је у човечанству дубоко усађен пијетет према тим тековинама. О милионима људи који су погинули мање се говорило него о уништењу великих културних споменика као што су Ремска катедрала у Белгији, Лувенска библиотека и музеј у Белгији. Разлог том пијетету лежи у оној великој улози коју културни споменици врше у оплеменењању човечјег духа.

Међутим, одговор на питање о томе да ли општине код решавања извесног комплекса проблема, који им се намећу, могу културне

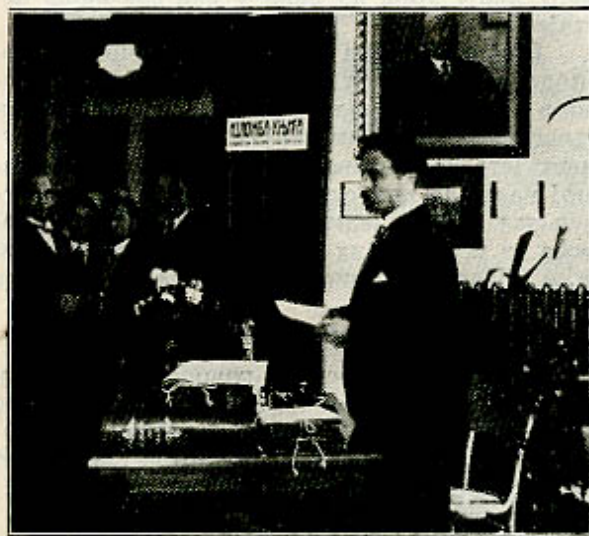
проблеме потчинити осталим, може бити само негативан. Та се питања морају решавати упоредо са свима осталим питањима и то на начин и у оној мери, како је то у даном случају могуће. Јер, као што су за живот и напредак грађана важни здрави, хигијенски услови физичког живота, исто тако су важни и услови за њихов душевни живот.

У целокупном свом културном раду налазе општине у својим градским музејима и библиотекама најбоље помагаче. На име:

Општински Музеји, износиће пред очи својих грађана видни приказ читавог развоја живота града од најстаријих епоха, не доприносе само учвршћивању љубави грађана према своме родном граду, већ у исто време њихову свест и веру како у колективне тако и у сопствене, индивидуалне способности.

О библиотекама је њихов велики поборник и оснивалац Карнеџи давно казао, да су оне најјача људска организација, најјача корист за друштво, јер стављају човеку на домак есенцију људског духа и његову материјализовану меморију, која је садржана у књигама.

Савремене општинске библиотеке, као и ова наша, иду за научним, просветним и забавним циљевима; оне по целој својој организацији теже за тим, да књига продре у најшире слојеве грађанства, да задовољи захтеве свих његових staleжа и свих узраста, имајући код тога нарочито у виду децу и омладину — оне најмлађе грађане на које је општина дужна обратити највећу пажњу у свима правцима изградње њихове личности.

Претседник Београдске општине, инж. г. Милан Нешић, го-
вори о значају градске библиотеке и музеја

Организација наше општинске библиотеке започета је у другој половини 1929. године благодарени настојању и заузимању нашег потпретседника г. Др. Милосава Стојадиновића. Овај започети рад је данашња

управа од срца прихватила у тек минулој 1930. години. О резултату тога рада ми смо у стању да се уверимо на делу. Ја само молим да га просуђујемо у релацији са временом и малим материјалним сретствима која су на тај рад утрошена.

Прикупљање материјала за наш Општински музеј започето је такође у 1929. години.

Са осећањима библиотеке О. Г. В.

Као и код организовања Општинске библиотеке и овде је рад морао бити заснован од почетка.

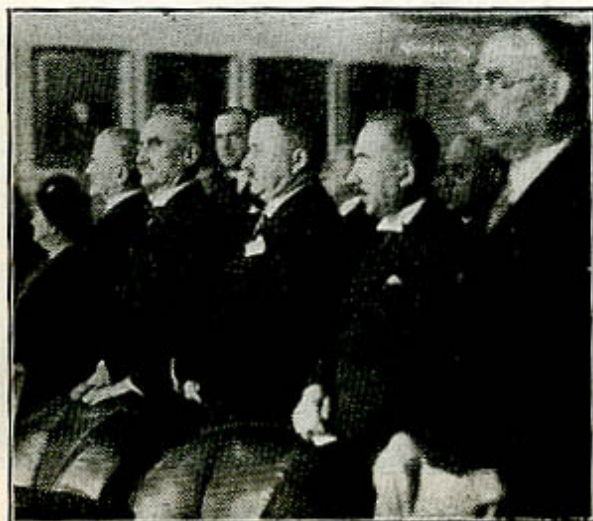
Љубав и прегнуће свих нас даће нам могућност, да у скорој будућности подигнемо ову нашу установу, ово наше место литерарног, научног и уметничког изучавања на такву висину, да ће нам оно — с обзиром на огромну историју Београда, његову везу са читавом светском историјом од најстаријих времена, његову улогу у стварању наше уједињене државе — бити не само привлачни центар и понос наших грађана, већ и место које ће привлачити интерес целокупног културног света.

Сместивши привремено библиотеку и музеј у ову зграду, Суд Општине града Београда хтео је дати нашем грађанству могућност да се што пре, па ма и у овако скромној мери, може користити овим двама установама. Нарочито смо имали у виду хитно задовољење потреба наше читалачке публике, не заборављајући при томе ни наше младе, па и оне најмлађе. Наиме, уз читаоницу за одрасле први пут у Београду и први пут у нашој држави уопште, отвара Општина и даје деци и младежи њихову нарочиту читаоницу и библиотеку, која ће се постарати да удовољи свима њиховим потребама.

По угледу на активност савремених модерних библиотека побудили смо се и ми да допринесемо што бољем, што привлачнијем и самом спољнем изгледу наших читаоница, како би њихови посетиоци увек желели да

се у њих поново врате и да долазе као у свој пријатни дом или у дом својих пријатеља.

Место за библиотеку и музеј изабрано је у овом културном делу нашег града, у делу у коме је сконцентрисана већина наших културних установа са Универзитетом на челу, на домак Калемегдана, тога симболичног места свих страдања и величине Београда.

Једна група одборника присуствује свечаном отварању библиотеке и музеја (г.г. Милан Стојановић, Драг. Милошевић, д-р Ђукић Пијаде, д-р Љуба Стојановић и Мих. Ђурић).

Госпође и Господо,

Сигурно је да не може бити пријатније дужности него отворити једну овако културну установу, чију је потребу Београд осећао већ одавно, потребу, која се често граничила и појмом насушног хлеба. Јер, Господо, за Београд који је за последњих десет година несумњиво показао гигантске скокове у своје материјално-културном развоју, може се са правом рећи, да је у погледу духовно-културних установа стајао доста незавидно. Његов нагли, скоро набујали пораст и прилив становништва, ове потребе духа грађанског још је више потенцирао, али се оне по самој природи својој нису могле да материјализирају за ноћ. Ту је требало много више времена и бар толико исто љубави и пожртвовања.

Нема града на свету, који историјом својом више заслужује један величанствени градски музеј од Београда; а тај Београдски музеј чији основ — истина скроман али и темељит — ми данас освећујемо заједно са библиотеком, представљаће за будућа покољења синтетичну слику велике, моћне али и пркосно чудне прошлости Београда, његовог Пијемонтског заставништва на челу остварења великих идеја и идеала.

Од Кара-Ђорђевог ослобођења Срба испод петвековног исламског ропства до уједињења свих Југословена под плодном владавином Кара-Ђорђевог Праунука, нашег му-

дрог Краља Александра Карађорђевића, овај будући музеј Београда биће храм, кроз који ће се напајати наше будуће генерације и који ће достојно представљати културном свету како стару српску уметност, тако и живот, развитац и ретко поносну прошлост Београда.

Данас, као што рекох, ми отварамо и предајемо животу први, основни део ових двеју великих будућих установа. Нека би дао Бог, да се оне благотворно развију у велике и богате колекције научних и уметничких докумената, а када се у њихове ризнице прибеге све оно историско благо, које би иначе за најкраће време од данас било силом времена неминовно уништено и изгубљено за увек. онда ћемо ми, ако Бог да, решити и завршити чин: сазидаћемо им једну лепу, величанствену музејску палату, сазидаћемо је у правцу култивисања и очувања народног стила, старе српске архитектуре која ће и сама представљати једну топлу привлачност за сваког оног који југословенску престоницу посети.

А док ово не остваримо задовољимо се оживљењем и ове библиотеке и музеја који, нарочито библиотека, већ и данас располаже са довољно материјала колико им је потребно па да имају право на живот а можда и више од тога.

У њима данас, између осталог, имамо и око седам хиљада књига као и скромну али и вредну и интересантну галерију уметничких и историјских слика старог Београда, кога је већ нестало, као и оног кога на прелому између двају доба из дана у дан све више нестaje...

Поздрављајући Вас, драге Госпође и Господо, и захваљујући Вам у име Суда и Одбора Општине града Београда на лепом интересовању које нам својим присуством документујете, ја мислим да смем дати израза нашој нади, да нам скоро будућност донесе испуњење наших једнодушних жеља које гажимо за успех ових наших двају мезимаца: прве градске библиотеке и првог градског музеја Београда.

Живели!"

На завршетку свога говора Претседник г. Нешић прочитао је писмо претседника Сите Универзитета у Паризу г. Андреја Хонора, које је код свих присутних изазвало спонтано одушевљење. Писмо гласи:

„СИТЕ УНИВЕРЗИТЕТ ДЕ ПАРИ

Париз 5. Јануара 1931.

Господину Професору Нешићу
Претседнику Београда.

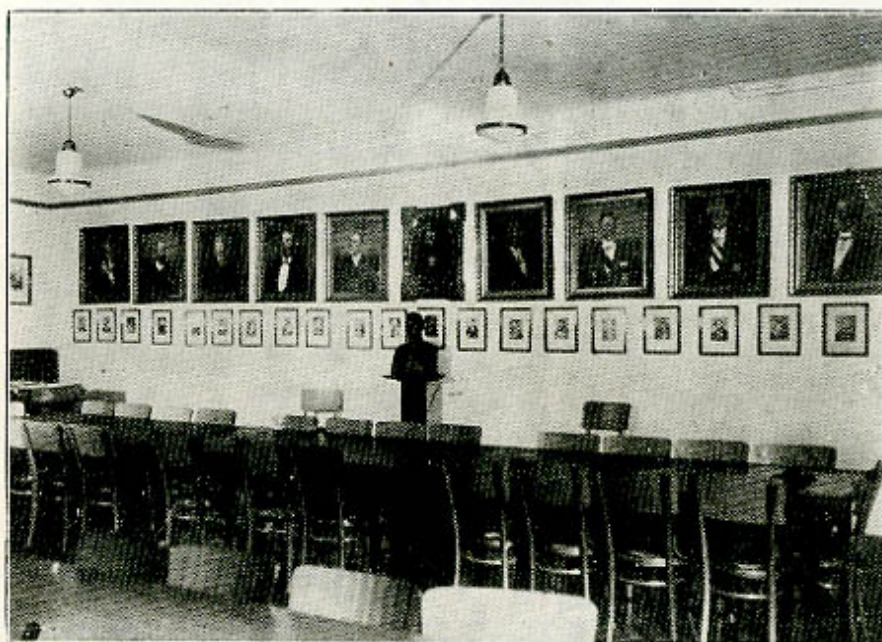
Господине Претседниче,

О свечаностима у Београду остала ми је тако дубока успомена да Вам морам изразити моју захвалност и моје жеље на трајан начин.

Дозволите ми, дакле, да Вам поднесем скромну успомену, коју прилажем овом писму и да се надам, да ћете је сматрати достојном, да нађе место међу историјским документима, које чува Град Београд.

Желим, да она буде — у сваком случају

жели те среће удостоитисе. Монарх! обрати взор Твој и на славено-сербов, у којима тиеш натћи мужество, и верност ка Благодетелу; време и случај оправдаће ову истину, и то су достојни Покровитељства великога Народа.

Читаоница Општинеке библиотеке у Београду

— сигуран залог жеља, које осећам према Вашој омладини и развоју духовних веза, које је вежу с нашом.

Понављам Вам, господине председниче, израз мојих захвалних осећаја и све моје истините и дубоке симпатије.

Андре Хонора с. р.
Председник

Писмо Карађорђа Петровића упућено Наполеону I гласи:

„Ваше Императорское Величество
Слава оружја и подвига Вашег Вели-

В надежди, што Ваше Императорское Величество всевисочајшим ответом ушчасите

(Место Печата.)

Вашего Императорског Величества
всенижајшега и покорнејшега слугу

Кара Георгија Петровића
верв. Предводитеља Народа Србскога
Правителствујушчиј Совет
Народниј Србскиј

в Белграде. 16 августа 809“

Овим је Председник Општине београдске проф. инж. Милан Нешић, увео у живот две знамените културне установе наше престонице Општине, чију је потребу грађанство одавно осећало.

Поклон господина Хонора с његовим оригиналним писмом господин председник инж. Нешић, поклатио је архиви Општинског музеја следећим речима:

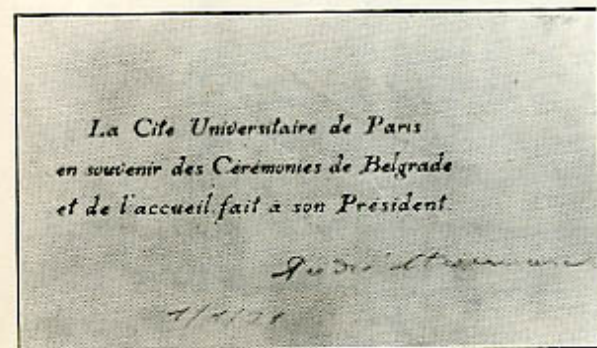
„Отсеку Библиотеке и Музеја

Достављам дозначени ми примерак овог значајног историјског документа за архиву Музеја и препоручујем га особитој пажњи.

Публиковати докуменат тек после освешања Музеја и Библиотеке.

10/1 1931

Председник
Београдске општине
Инж. М. Нешић с. р.“

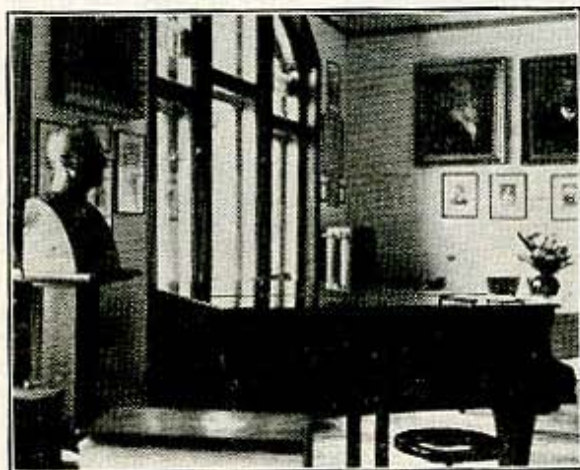
Посвета Београду дародавца председника г. Хонора

чества разсејаласе по целом свету. Народи налазе у Августејшеј Особи Вашој избавитеља, и законодавца свог. Србскиј род

се у изложениу Спомен-књигу Општинске библиотеке и музеја, која ће остати као трајан спомен овог свечаног датума у њиховом животу.

У Спомен-књигу уписала су се следећа лица: Проф. инж. Милан Нешић, председник О. Г. Б., Др. Милослав Стојадиновић, претседник О. Г. Б., Никола Крстић, претседник О. Г. Б., Мих. Ј. Ђурић, одборник О. Г. Б., Др. Љуб. Стојановић, лекар, Јов. Дравић, одборник О. Г. Б., Живан Живановић, држ. саветник у пенсији, Божа Павловић, деловођа О. Г. Б., Коста Д. Главинић, бив. претседник О. Г. Б., Даринка Т. Главинић, Др. М. Недељковић, одборник О. Г. Б., ген. директор Пошт. штедионице, Др. Букић-Пијаде, одборник О. Г. Б., Др. Јован Хаџи-Васиљевић за Главни одбор друштва Св. Саве, Јован Ђорђевић, проф. Војне академије, Сима Пандуровић, књижевник, Светозар Гођевац, Проф. Миливој М. Петровић, Ружа М. Ђурић у име кола Српских Сестара, Др. Лаза Генчић, Љуб. Покорни, управник Општ. добара, Славка К. Главинића, секретар Југосл. Жен. Савеза, Јелена Димитријевић, књижевник, Мих. Вучићевић, адвокат, Драгослав М. Јовановић, шеф Кабинета Мин. просвете, М. Стојановић, претседник Занатске коморе и одборник О. Г. Б., Драг. Милоше-

вић, одборник О. Г. Б., Трифун Јовановић, одборник О. Г. Б., у име Друштва, Српска Мајка Љубица Аранђеловић и Мица Др. Маринковић, Инж. Максимовић, претседник рад. пев. друштва „Никола Тесла“ и Савеза хуманих друштава, Слободан Ж. Видаковић, референт за штампу О. Г. Б., Бета Вукановић, акад. сликар, Др. Драг. Новаковић, одборник О. Г. Б., архитекта г-ђа Ангелина Мил. Нешић, Добрила Главинић-Кнез Милојковић, Генерал Астраханске козачке војске Т. Донсков, Катерина Богдановић, директор гимн. у Нишу, Зора Присекар-Станојевић, новинар, Др. Јелена Јанковић, Др. Марија Вајс, Генерал Борис Н. Литвинов, Радован Драшковић инсп. Мин. финансија, Инж. Дојчиновић, Др. Ђура Ђуровић, шеф отсека за Социј. помоћ О. Г. Б., Др. Страшимир Милетић, адвокат и одборник О. Г. Б., Др. Војислав Рашић, упр. Дома Стараца и Старица у Београду, Сава Ђорђевић, публициста, Стев. З. Иванић, Милан Шимић, фотограф О. Г. Б., Светислав Петровић, Мара Крстић, Др. Драг. Т. Ђулизибарић, Др. Васа Царићевић, Др. Драг. Радишић, Анђелка Иванић, Јелица Јевђенијевић, Максим Агапов у име руских скаута, инж. А. Крстић, Будимир Швабић, новинар, Вукосава Басуровић, Бора М. Барух, студ. права и т. д.

Д-р Милослав Стојадновић,
п-претседник Општине града Београда

Поклон г. Ђорђа Вајферта Музеју

Г. Ђорђе Вајферт, осведочени је пријатељ наше уметности као и науке у опште, што је показао лепим примерима у више случајева. Његова чувена нумизматичка збирка коју је поклонио нашем Универзитету и која репрезентује велику вредност била би по себи довољна да га оквалификује као једног од ретких народних добротвора и племенитих дароваоца. При томе треба нарочито истаћи да се значај оваквих поклона не треба да цени само по ужој, новчаној вредности, која је у овом конкретном случају веома велика, него и по чистини побуда којима се племенити даровалац руководи уступајући нашем народу бесплатно своју збирку коју је скупљао са великим напорима кроз више деценија.

Г. Ђорђе Вајферт није престао да се интересује ни за све друге гране старина из области уметности, па је као стари Београђанин одавно осећао потребу да скупља и употребљава збирку старих слика и објеката који се односе на прошлост наше престонице. Он је ово чинио са једном љубављу и доследношћу којом се увек одликовао у своме раду. Готово свака антикварска радња у Европи опомињана је стално од г. Вајферта, да све што има од старих слика или других предмета који се односе на Београд одмах упути њему, при чему никад није питао за трошкове који отуда проистичу. На тај начин г. Вајферт је прикупио једну лепу збирку многобројних слика и других објеката, чувајући их све до рата, када су му завојевачи у оној општој пљачки Државе и народа успели да отргну и однесу незнано куд неколико веома скуповених медаља из старог Београда, који се, на жалост, не могу видети ни у једном европском музеју. Но, и поред свега, г. Вајферт успео је да значајне слике старог Београда сачува у већем броју и да их неповређене задржи у својој колекцији све до наших дана.

Ову своју збирку г. Вајферт показао ми је онда кад сам издао књигу „Београд у прошлости и садашњости“, поводом 500 годишњице смрти Деспота Стевана. И не само

да је то учинио него ми је дозволио да велики број докумената фотографишем, које сам доцније, на жалост у мањем обиму, објавио у поменутој књизи и на тај начин први пут упознао јавност са значајном збирком г. Вајферта. Дошавши на положај потпретседника Општине, а ослањајући се на осведочену предусретљивост г. Вајферта и његову пажњу према нашој књизи и науци, дозволио сам себи да упутим молбу г. Вајферту износећи му неодложну потребу уступања те збирке Општинском музеју, на чему сам у то време још у почетку живо радио. Мислио сам да ће Музеј тешко моћи да пружи својим посетиоцима све оне слике из старине које би Београд у потпуности приказивале какав је он био у прошлости, ако нам г. Вајферт не буде ставио на расположење своју богату колекцију. Морам да признам, да је г. Вајферт одмах прихватио овај предлог, давши ми изјаву да ће ту збирку поклонити онога дана кад Општина буде основала свој Градски музеј. У вези свих осталих покушаја изјављујем да ми је нарочито дало потстрека у правцу оснивања Музеја ово племенито обећање г. Вајферта, које је он као осведочени центлимен и испунио. Ту скоро кад сам потсетио г. Вајферта на предстојеће отварање Општинског музеја, рекао је да је у истини дошао моменат кад он сматра да целокупну своју збирку треба да преда Општини. На основу овлашћења које ми је дао, а које је гласило јасно и одређено да могу да саопштим Суду и Одбору његову одлуку, ја сам прво упознао Суд са племенитим гестом дароваоца г. Вајферта. Суд је ову ствар примио са највећим задовољством. Одмах затим учинио сам у име Суда саопштење и Одбору општинском, које гласи:

Господо, ја бих имао да учиним једно саопштење чију ћете важност и сами правилно оценити. Јуче је г. претседник Општине, отварајући Библиотеку и Музеј био тумач оног општег расположења и осећаја које сви гајимо према нашој Библиотеци и књизи у опште, а нарочито према по-

во основаном Музеју. Господо, у колико се тиче самог Музеја ви знате да су средства мала и да смо ми принуђени да апелујемо на појединце и породице које располажу обилним историским материјалом, те да нам тај материјал даду за Музеј као свој прилог.

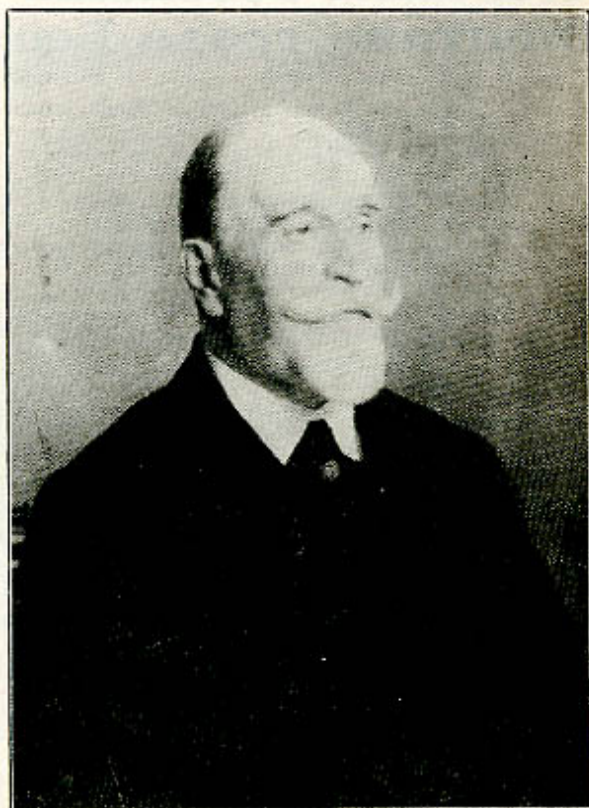
Ја бих могао вечерас да обрадујем Одбор једним важним саопштењем да је уважена старина г. Ђорђе Вајферт дао своју збирку, коју је скупљао и на којој је радио више деценија. Ова збирка износи велики број старих, оригиналних слика Београда, са великом вредношћу. Целу ову своју збирку, скупљену са великим напорима г. Вајферт поклатио је Музеју Општине града Београда. У неколико махова г. Вајферт говорио ми је, да ће онога дана кад Општина буде приступила оснивању свога Музеја, своју драгоцену збирку поклонити Београду. Г. Вајферт, који је осведочени пријатељ науке и књиге, који је недавно поклатио нашем Универзитету своју чувену нумизматичку збирку и, који не престаје да се алтруистички интересује за уметност помажући је свестрано, овластито ме је да у његово име дам вечерас пред Одбором изјаву, да он драгоцену своју збирку о Београду, на којој је радио више деценија уступа бесплатно Музеју Општине града Београда. (Сви одборници аплаузом и узвицима: Живео! поздрављају овај гест г. Вајферта). Ја мислим да ћу погодити вашу жељу, коју сте ви, ето, већ изразили својим једнодушним и срдачним аплаузом, ако још једаред са овога места у име Суда и Одбора дам израза нашој захвалности на овом лепом и скупом поклону. На тај начин, верујем, даћемо потстрека и осталим нашим људима, да своје старине, које имају музејске вредности, поклоне Музеју Општине града Београда, који је такође јуче свечано отворен. Верујемо тако исто да ћемо на тај начин удруженим силама убрзати целокупно старање на Општинском музеју, који је по општем признању прека потреба.

Општински одбор, који је ову изјаву, дату у име Суда, пропратио са изражајем пуне захвалности осећао је потребу да исту захвалност и сам изрази преко г. Др. Букића Пијаде, који је рекао:

Нека ми буде дозвољено да се и у име Одбора придружим захвалности Суда г. Вајферту. Г. Вајферт је стари и велики пријатељ Београда за чији је напредак и културни развитак он тихо и дискретно доприносио у не-

оцењивој мери. Дарежљивост г. Вајферта, којом је наш Општински музеј овако обилно обогаћен; изражавала се свагда не само у материјалном него и у културном и духовном правцу. И с тога сам ја слободан да се овом старом пријатељу Београда и у име Одбора Општине града Београда на његовом желирозном поклону Општинском музеју најтоплије захвалим.

Суд Општине Београдске, а и Одбор тако исто, чврсто верују да ће пример г. Ђорђа Вајферта у истини дати потстрека и сви-

Г. Ђорђе Вајферт,
добротвор Градског музеја у Београду

ма осталима да Општини, која иначе не изобиљује средствима за набавку предмета ове врсте, пружи што више старих слика и објеката музејске вредности и да ће то исто учинити и остале јавне и приватне установе, у колико сличним предметима буду располагале. На тај начин, верујемо, употпунићемо ускоро Општински музеј предметима, тако да ће он репрезентовати један релативно добар и уређен Градски музеј, који ће у исто време бити добра атракција за Београђане и оне који долазе у Београд. Општински Суд са своје стране може бити горд да је успео да ову лепу замисао приведе у дело и на тај начин реши једно од веома крупних питања садашњице.

Др. Марија Илић-Агапова,
библиотекар-референт Библиотеке О. Г. Б.

Поводом освећења Библиотеке и Музеја Општине града Београда 11. јануара 1931.

„Градови су као и људи — једини привлаче, други одбијају” — Београд је својом историјом од најстаријих времена до данас, својом великом улогом у целом нашем XIX веку, као и данашњом и будућом улогом у читавом културном и социјалном животу Југославије — привлачно и привлачи на себе општу пажњу, дубоку симпатију и љубав. — Света је свака његова успомена, света је дужност сарађивати на изградњи и даљем развоју његовог духовног лика”.

(Са програма освећења О. Б. и М.
11. I 1931.)

Једанаести јануар 1931. год. остаће без даљњег и у будућности нераздрживо везан с Библиотеком и Музејом Општине града Београда; он је чврсто зафиксиран и у самом чину њихова освећења и у околности, да су тим датумом београдском грађанству предаће две установе, које су у ту сврху стваране, по у вези с тим чином и с овим установама, које ће се сигурно развити до оне висине, коју траже и културне потребе Београда и његова велика историја — интересантно је и од вредности сачувати и неколико страница из њиховог најранијег дневника, који је завршен с 11 јануаром 1931. године. —

— Соба у којој је започет рад око организовања Београдске Општинске Библиотеке и Музеја данас више не постоји и ако је од тога прошло свега нешто преко године дана; та је соба већ преграђена и преудешена у друге сврхе и тешко би у њој било могуће препознати ону стару, велику собу с мноштвом прозора, монотоним фарбаним зидовима, у којој су били смештени први ормани наше садашње библиотеке и постепено, као крадомице, прикупљене и вешане прве уметничке и документарне слике нашег Музеја. — Пресељењем Општинске Библиотеке и Музеја, изгубила је њихова стара соба свој првобитни вид и ушла и сама у другу етапу свог живота....

Осмог јуна 1929. ушла сам први пут у ту стару собу наше Општинске Библиотеке и Музеја. Уз зид било је смештено 5—6 обичних, великих ормана, на средини велики, стари сто прекривен са зеленом чојом. К овој

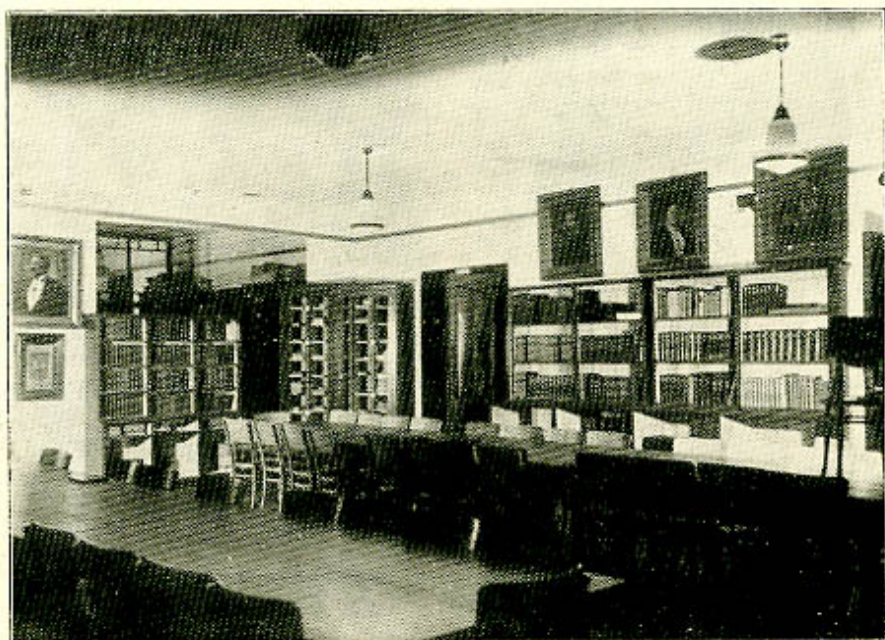
измешаној гарнитурџ, припадао је један сто, који је био сасвим посебног стила: претседнички сто из старе одборничке сале, који је улевао смесу чустава: и страх и сажаљење..... као стара, заслужна униформа смештена у прашној гардероби.

Велики ормани стајали су празни, а цела атмосфера неповерљива, само су неколико старих општинских служитеља, који су прешли албански фронт и били у емиграцији: у Француској, Енглеској, Тунису, Алжиру или у добровољачкој војсци у Русији и тамо видели велике градске културне установе — с интересом распитивали: да ли ће наша Општина доиста основати свој Музеј и Библиотеку, да ли ће и они моћи у њима читати, дуго су стајали над првим купљеним или поклоњеним књигама и сами доносили с тајанственим лицем књиге, које су случајно или по неком инстинктивном пијетету доспевале у њихове служитељске ормане. Иначе, скоро нико није веровао, да ће се нешто створити. Па ипак, празни су се ормани пунили, стизала су прва дела и часописи, који су сад већ били набављани по одређеном систему, у циљу, да што боље послуже нашој првој будућој градској библиотеци, која је од првог часа, под директивом претседника Др. Милослава Стојадиновића, почела радити по тачно одређеном програму и с тачно одређеним циљем: наука, просвета и забава, како је то приликом освећења Општинске Библиотеке и Музеја у свом говору дефинисао г. претседник, проф. инж. Милан Нешић. — Књиге су одмах, како су куповане и стизале у Библиотеку, класифициране по Међународном Децималном Систему, о коме је раније већ било речи у нашем престоничком часопису, а уз то су посебно прикупљана главна дела, која се односе на Београд и на нашу државу уопште, како би се будући посетиоци Београдске Општинске Библиотеке, у случају потребе, могли лако и брзо оријентирати у свему, што се односи на наш град и на нашу државу. Исто су тако посебно и с пажњом издвајана и дела из социјалног

подручја, као централног питања наше савремености, државне и општинске политике. Опширна правила Библиотеке, која су већ тад — у самом почетку — израђена, а која ће тек сада моћи у целости доћи до примене, јасно су изражавала ново схваћање и нову улогу библиотека, као активних чиниоца у културном животу, а рада око организације и вођења Библиотеке, као социјалног рада пар екселанс. У том пројекту за прва правила наше Општинске Библиотеке, предвиђено је и оснивање специјалне дечије библиотеке и читаонице, као интегралног дела градске библиотеке и с тим истакнут интерес

ника, уз име претседника Др. М. Стојадиновића, налазило још неколико имена, која се често враћају, име директора нашег Централног Хигијенског Завода, Др. С. Иванића, и имена општинских Одборника: директора Поштанске Штедионице М. Недељковића, проф. Дравића, претседника Радничке Коморе Н. Илића, проф. универ. Е. Поповића, Петровића и имена неколицине наших уметника међу којим на првом месту долази име акад. сликарке г-ђе Бете Вукановић, која је и идејно и конкретним радом помагала рад ових двеју установа од самог почетка.

Мислећи упоредо са Библиотеком и на

Један део читаонице библиотеке О. Г. Б.

Општине према деци, која их на овај начин уско доводи у везу с овим главним центром познавања културе и цивилизације родног града; не само у школи, већ и директно у једној општинској градској установи мисли се на децу уопће и хоће да им се даде место душевног одмора, интелектуалног и естетског задовољства. — То много значи у очима детета и не остаје без последица у његовој душевној формацији. У вези с тим, мислило се и на издавање једног посебног градског дечјег листа, који би имао бити додатка нашим Београдским Општинским Новинама; на заједнички рад између Библиотеке и Општинског Социјалног Отсека на подизању т. з. „Дечјих Домова“, који би питање градске дечје заштите поставили на модернију, савременију базу.

Изnoseћи ове мале податке документарног карактера о првим настојањима око организације наше Општинске Библиотеке и Музеја, на страницама њиховог првог днев-

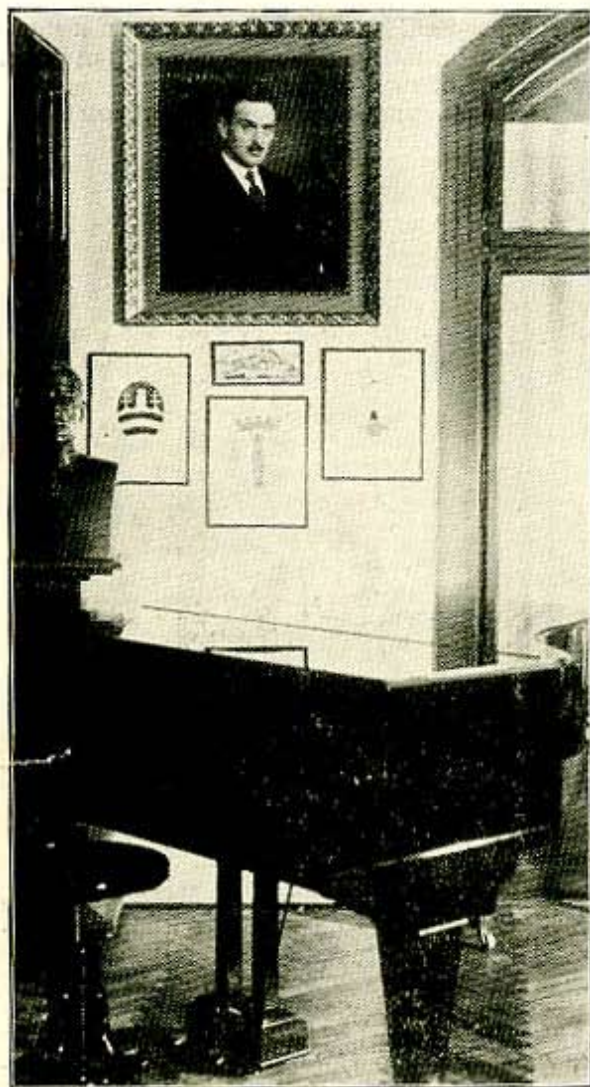
организацију нашег градског Музеја, Др. М. Стојадиновић издао је 7. септембра 1929. г. — Абр. 19274 налог: „Ради систематског прикупљања материјала за Општински Музеј и Библиотеку, наређује се општинском библиотекару Др. Марији Илић, да прегледа стару Општинску Архиву, уметничке слике и историјске драгоцености свих врста, као: планове града, грбове, повеље, старо оружје и старо покућство, да све те предмете по могућности прикупи у Општинској Библиотеци и о свему сачини тачан попис. Да би се овај посао омогућио и олакшао, позивају се шефови свих Општинских Одељења, да у најкраћем року обавесте тачно Општинског библиотекара, о предметима ове врсте, који се налазе у њиховим одељењима“.

На основу ове наредбе, започела сам, уз организацију Библиотеке, прикупљати материјал за наш Општински Музеј.

Већ у ранијим рефератима Суду и у написима за Београдске „Општинске Новине“,

споменуто је, да су најразличитији споменици историјског и уметничког карактера, који су касније, према поменутој наредби, прикупљени у Општинској Библиотеци, били разбацани по разним местима. Листајући старе странице, које се с 11. јануаром 1931. предају забораву, морам се сетити једног личног душевног доживљаја, који стоји с тим у вези. — Једног дана позвали су ме

сликар под дојмом нове стваралачке душевне емоције заборавно и предао прањини свог боемског стана. У општинској таванској собици лежали су један уз другог радови наших сликара: Добровића, Поповића, Веселог, Миловановића, Голубовића, Геџана, Петровића и др. — Имала сам исти осећај, кога имају деца кад отворе фијоку старог бакиног комода у ком она за каснија поколења чува свој накит. Чинило ми се сасвим немогуће. За ово откровење нисам се ни усудила ником саопштити. Бојала сам се да ће их опет неко однети и оставити у још ружнију, тамнију собу из које их баш сасвим неће бити могуће извући..... Сносила сам их као какав Тартиф мало по мало и вешала једну за другом на зид, искоришћујући простор до

Чело сале Општинске библиотеке у Београду

Изложба књига

да погледам неку малу, тамну, прањаву таванску собицу у нашој главној Општинској згради, у којој се налазила читава колекција слика наших појединих академских сликара и стари портрети наших председника. Тамни и прањави простор, никад није могао у себе прикупити чудније колекције. На ову су ме собицу потсећали некоји атељеи наших сликара, које сам од увек радо посећивала, а у којим често, у неком тамном кутку, леже одбачене читаве колекције слика, које је

задњег милиметра, јер ми се чинило, да оно што је извешено, да је већ и осигурано. Тако је донста и било. Но ове су слике задавале и многе муке, а највише претседнички портрети. Код идентификације била сам упућена на једног старог општинског служитеља из Дирекције Трамваја и Осветљења. Увек нешто весео, у својој олињалој служитељској униформи, стари је служитељ код сваког разговора најпре почињао с опширним уводом: што је видео у Америци, што у Русији, а онда је тек прелазио на претседничке портрете и причао о сваком на дуго и широко, а кад сам га на концу питала за име обично је затаивао.....

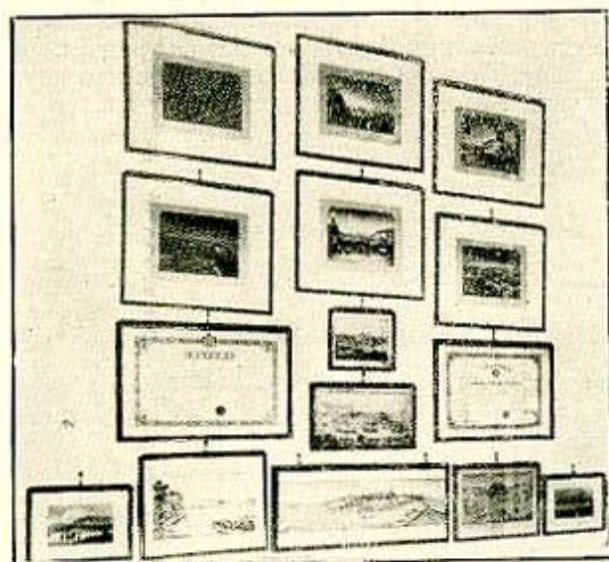
Као и ове слике, на сличан су начин у 1929. били прикупљани и остали објекти.

Персонално питање, које спада међу главна, ако и не и у најглавнија питања ових установа, решавано је постепено, у вези с поверењем, које је улевао њихов напредак и развој.

Од почетка организације Библиотеке и Музеја, од 8. јуна 1929. до 15. марта 1930. —

била сам у обема установама потпуно сама, без икакве помоћне силе. Ову врло тешку ситуацију решио је Суд постављањем првог помоћног чиновника ових установа у особи г-це Надежде Басуровић, а затим 12. VI. 1930. постављањем г-ђе Евгеније Пољакове, која је од самог почетка преузела на се један део администрације — сарађујући и у свим осталим пословима, који су многобројни и од којих зависи и сам развој ових установа. — У оба ова случаја, показало се, да су и једна и друга ново постављена чиновница и по својој спреми, интелигенцији, такту — што су све безуветне кондиције за сваки успешни рад у установама, чија је директна намена, да служе општинству — оправдале исказано им поверење.

Ови први чиновници Општинске Библиотеке и Музеја, схватили су свој задатак с много заноса и љубави и донста не би било исправно, кад овом згодом њихова имена не би била споменута.

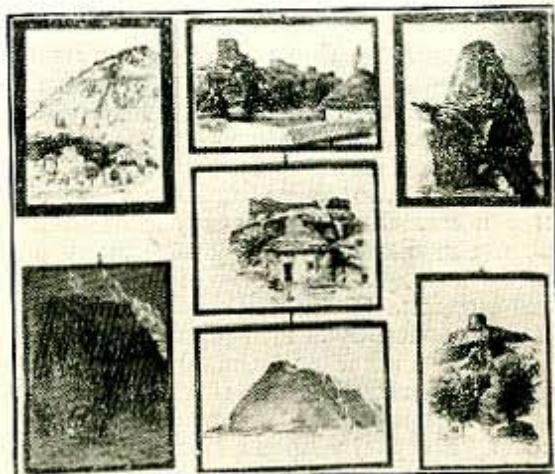

Један кућак музеја Општ. града Београда

Рад око пресељења Библиотеке и Музеја у нове просторије, био је огроман. С напором, али ипак је успешно завршен и с овим малим бројем чиновника захваљујући њиховом пожртвованом раду.

Санкционишући започети рад, Претседник г. проф. инж. Милан Нешић својим доласком на Општинску управу, као и претседник Никола Крстић, с пуно су разумевања и љубави помогли развоју ових двеју установа у 1930. год. и даља настојања претседника Др. М. Стојадиновића у том правцу. — Високо културан господин инж. Нешић је у овом раду пошао путем, ког је и сам у свом говору навео: културна питања престонице — морају ићи упоредо с техничким и финан-

сијским питањем. Једнодушност Општинског Суда, схваћање и љубав свих његових чланова према овим општинским мезимцима, једногласност целокупног нашег Одбора, дали су могућност, да се рад, започет полови-

Из галерије слика О. Г. Б.: Шобајићеве радови

ном 1929. под ауспицијама које нису увек биле повољне, једанаестог јануара 1931. крупнише њиховим освећењем.

У 1930. год. купљен је главни део књига и музејских објеката наше Општинске Библиотеке и Музеја: цели низ енциклопедија, сва потребна приручна дела, главна савремена научна и белетристичка дела наше и стране литературе, формирана дечја књижица, откупљен цео низ старих, скупоцених дела о Београду, као и сви наши стари часописи с написима о Београду, главна дела комуналног карактера, сва издања Интернационалног сортимент, а исто тако набављени занимљиви стари оригинални планови и купферштиси

Из дечје читаонице Општинске библиотеке

Београда из XVII, XVIII и XIX века. Код Савеза Градова, богати уметнички и музички сруирања старих грбова Београда, изражен

је и нацрт грба према предлозима нашег археолога и књижевника Ђорђа Стратимировића, објављеним у „Старинару“, књига 1—4, 1895. год.

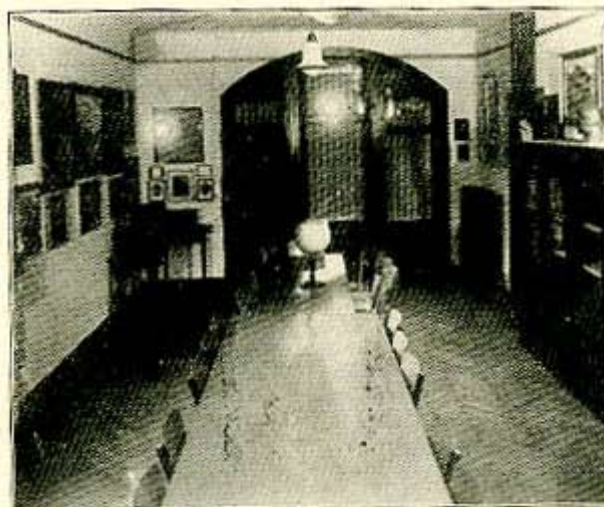
Улазећи у 1931. годину, за нашу је Општинску Библиотеку и Музеј било најхитније питање њиховог смештаја. — Правилно решити ово питање, могуће је једино путем подизања зграде, која је зидана у циљу да служи оваквим установама. Типичан пример, с колико пажње градови решавају ове проблеме пружа и Штокхолм.

Интересантно је приметити, да је архитект у новосазиданој градској штокхолмској библиотеци смештио и децу читавицу и читавицу за одрасле на другом спрату. На тај начин модерне библиотеке бар донекле решавају проблем буке што је ствара развијени саобраћај наших савремених градова.

Суд и Одбор Општине града Београда сместивши привремено нашу Општинску Библиотеку и Музеј у Краља Петра ул. бр. 26/II, омогућио је њихово функционисање према њиховој изворној намени. — Заузимајући цели други спрат, на коме се налазе и две велике сале за децу читавицу и читавицу за одрасле — свака са својим посебним улазом, Београдска Општинска Библиотека и

Музеј данас стоје отворени нашем грађанству. Број њихових посетиоца расте из дана у дан и није тешко у визији гледати нашу будућу Библиотеку и Музеј, који ће не само бити смештени у лепој и доличној палати, већ који ће до тог времена имати и свој формиран круг читаоца, формиран рад не само садашњих Матица, већ и реонских библиотека, које стоје у програму даљег рада наше Библиотеке.

Изложба из књига Библиотеке Општине града Београда, која је приређена пригодом освећења, привлачи и данас општу пажњу наших посетиоца. Албуми са фотографијама старих планова и купферштира Београда из колекције г. Е. Замбонија, заустављају их дуго пред оделењем изложбе, које носи наслов: „Београд“. Велико је душевно задовољство гледати љубав и симпатију, која се код тог на њиховом лицу одразује. — Стари наш Сингидунум, Нандор Фехервар, Алба Грека, спојени сви у нашем данашњем Београду, извучени су овде из заборавља и покрећу мисао не само на велику прошлост, већ и на велику будућност нашег града, који по својој лепоти и прошлости стоји као круна свих наших југославенских градова.

Прилози за историју Београда:

Освојење Београда крајем новембра 1806. године

Војно-историска студија резервног пешада. капетана I класе,
Светодика М. Гребенца

У почетку Карађорђевог Буне Београд је за устанике био центар догађаја, јер су у њему становале дахије, стварни господари вилајета. Због тога су устаници одмах и пре-
нули да концентришу своју снагу око Београда. Али и после бегства дахија, и после њихове погибје, Београд је и даље остао важан проблем за вође Устанка. Не стога што је био седиште вилајета, него због тврђаве његове, у којој је и после дахија остао царски заповедник, (градски мухафис) Сулејман Паша, појачан крцалиским*) трупама Гушанца Алије.

Према својој отпорној моћи и наоружању а с обзиром на ратна средства којима су располагали устаници Карађорђевог времена, Београдска тврђава значила је за њих читав један фронт. Карађорђе је то сасвим јасно увиђао, јер је од свих вођа Устанка био и највећи војнички таленат и највише упознат са војном вештином. Али остали вођи таква војничка значаја Београда нису увиђали. То се види по начину на који Прота Ненадовић бележи задатак Милоја Петровића из маја 1806 год., када су устаничке војске по други пут изашле на Врачар, а види се и по томе што о томе важном задатку — о коме ће ниже бити речи — ништа не бележе ни Анта Протић, ни Бата Лака и његови извори, а ништа не казује ни Петар Јокић, старешина (буљубаша) Карађорђевог гарде (момака). Исто тако, ови сви писци — од којих је Прота био један од вођа Устанка, Петар стални пратилац Карађорђевог као његов буљубаша (са рангом војводе) Анта, ађутант (писар) смедеревског војводе Вујице

Буличевића, а Бата Лака савременик догађаја као јак прве Велике Школе, — тек узгред бележе о осталим мерама које је Карађорђе наређивао пре и после погибје дахија ради обезбеђења устаника од стране Београда. И то, наравно, овај о овој, онај о оној мери. Али ни те све мере Вождове они нису забележили, што значи да су на њих гледали као на нешто мање важно те су их или заборавили или сматрали да их и не треба поменути. Па ипак, и према оваквим белешкама, какве су нам од њих остављене, лепо се може конструисати целокупан рад устаничке војске под Београдом, — до његова освојења.

1.

По избору Карађорђа за старешину, први посао који су устаници са Орашца и Вожд предузели, био је марш ка Остружници. Остружница је у оно време имала скелу за превоз стоке — нарочито свиња — која се из Шумадије извозила у Аустрију. Карађорђе је већ био познат са трговцима у Земуну, јер се и он до Устанка бавио извозом стоке. Отуда се и сада са Орашца морало прво у Остружницу да би се из Земуна набавило барута, којег није имало довољно код устаника. А чим је барут донет и од стране Станоја Главаша подељен, Карађорђе је издао и другу заповест, која је гласила:

— Браћо! Хајмо сад доле до Београда! Нека нас виде Турци да и ми смо изаћи на Врачар!*)

То није био поход на Београд, али је свакако имао значај објаве рата. Тако су устаници, предвођени Карађорђем, Главашем и протом Атанасијем из Буковика, преко „Макиша“, Топчидерског Брда и Врачара прошли поред Београда и пошли селу Кумодражу. Турци су их доиста и спазили и неколико коњаника напало их је. Али озбиљнијег боја није било и све се свршило погибјом једног Турчина. Устаници су сутрадан, целог дана, свакако под Торлаком,

*) Ко су биле крцалије није досада јасно и прецизно објашњено. Обично се за њих каже да су били послужени војници. То је објашњење, међутим, нетачно. Турска у оно доба и није имала сталног кадра у данашњем смислу. Ни јаничарска војна организација није била оно што је данас стални кадар. Зато ни назив крцалија не може бити идентичан са данашњим појмом послуженог војника. Зато у крцалијама треба гледати данашње комитације у Бугарској. Крцалије су, дакле, били бивши ратници и њихове пришипетље за које у расклинатој Турској није било власти која би их могла сузбити у границе закона.

чекали да Турци изађу и да се побију, али Турци не изађоше.

Овим је свршена прва посета устаника Београду, али Карађорђе никако није сметао с ума опасност која грози са те стране. Јер после паљења хана у Сибници и погибије оних Турака који су ишли из Београда за Рудник, носећи ново одело Сали-аги, „Рудничком бику“, брату дахије Кучук-Алије, Карађорђе је издао овакву заповест:

— Браћо! Турци ће изаћи из Београда и ударити на нас! Они би и онда изашли, али нису били спремни! Зато да се ми налазимо овде око Космаја, да их дочекамо како не би робља одвели!

Карађорђево предвиђање, изражено овом заповешћу, и испунило се. Турци су, доиста, и изашли из Београда, али не у намери да се туку, него да преговарају. Прво је изашао дахија Аганлија и стигао до села Дрлупе, под Космајем. Устанички штаб био је тада у оближњем селу Рогачи, у кући војводе Јанка Катића.

Али од преговора није било ништа, а до мањег боја је ипак дошло. Отада, па све до погибије дахије, око Београда се водио читав низ бојева и чарки, знаних и незнаних (код Сопота, Лештана и др.). И вршила осигурања од изненађења са те стране. У том циљу први шанац направљен је на положају „Володер“*) код села Раковице. По наредби Карађорђевој шанац је направио војвода Васца Чарапић и њему је поверено да одатле чува да Турци из Београда не прођу даље у унутрашњост „и не начине какву штету збоговима“**).

У исте дане подигнута су још два шанца, код Ресника и код Железника. Реснички је по Карађорђеву наређењу правио војвода Јанко Катић. Он га је имао посести са својим људима и одатле мотрити на кретање београдских Турака. А шанац код Железника израдили су кнез Симо Марковић и Ђорђе Гузоња и њима је Карађорђе поверио да са те стране бдију над Београдом.

Све је то било урађено пре Васкрса 1804 године, то јест пре 24 Априла, јер је Васкрс у 1804 год. падао у тај дан.

Али је према Београду требало вршити осигурање и с других страна. То су били војнички разлози који су Карађорђа журно гонили да се спусти низ Дунав и освоји Смедерево и Пожаревац. Тај моменат, ти чисто стратешки, војнички разлози за напад на ове две вароши нису уочени како треба ни од савремених мемоариста, ни од доцнијих исто-

ричара, те нам пада чудновато што устаници одмах не иду ка Нишу и тамо се не учвршћују, него прелазе Мораву према Пожаревцу. И тај распоред Карађорђев, приказује га као војсковођу од талента. А сасвим је разумљиво, данас, да је Карађорђе пошао на Смедерево и Пожаревац да би тако довршио осигурање устаничке акције са стране Београда. Ова велика тврђава на граници Царства, која је после Цариграда била, доиста, најважнија војничка тачка, имала је и водени пут за везу са престоницом — Дунав. Ако би побуњеници подigli шанчеве и на домак Цариградског Друма и тако са сува блокира-

Карађорђе Петровић

ли тврђаву, царском мухафису ипак је остала веза са државним центром путем Дунава. У ово доба царски мухафис није значао ништа, што значи да су дахије имале Дунав на расположењу. Дунавом су могли, дакле и они добити помоћ од својих пријатеља, који су такође били узурпирани градић Адакале и град Видин, оба на Дунаву.

То је, ето, разлог због чега се Карађорђе, одмах после Васкрса 1804 год. одлучио да заузме Смедерево, где је постојала тврђава, и Пожаревац, који је био важан као утврђени логор, јер је био утврђен земљаним утврђењима. Заузећем Смедерева имало се допустити посета Цариградског Друма и блокада Београда са сува, а у исто време и

*) Где је то место и како се данас зове, нисам још могао пронаћи. Ни А. Богвић, који г. 1863. у „Гласнику српског ученог друштва“ (књ. II, свеска XIX старог реда) описао срез врачарски па и село Раковицу, не помиње да ма где постоји брдо или место које би се звало „Володер“.

**) Јокић — стр. 31.

Дунав се стављао под сигурну ватру устаника; Пожаревац је остајао као „друга линија“, у резервном положају, за помагање задатака, који су припадали Смедереву, и у исто време омогућавао је устаницима и пуњу контролу над доњим током Мораве.

Полазећи на Пожаревац, Карађорђе је повео собом и војводу Јанка Катића с његовим трупима. Али је и опсада Београда проширена тада, те је и Цариградски Друм стављен под контролу устаника. Иначе би илузорно било ићи Пожаревацу. Тако је Београд тек сада био потпуно отсечен са свих страна са сува.

Васа Чарапић

Опсада, која је са стране Саве већ била успостављена пре Васкрса и којом су пресечене комуникације Београда са Босном, Рудником (Ужицем, Новим Пазаром) и Тополом, остала је у истој линији, само је учињен нов распоред трупа. Тако је кнез Симо Марковић са трупима Београдске нахије добио фронт од Саве до Михајловца. Његов је фронт полазио од Општинске кафане на Чукарици па косом изнад фабрике шећера и свршавао се код старог корита Топчидерске Реке, онде где је она била премошћена зиданим мостом, званом: „Царева Ђуприја“, онде од прилике где се данас Царева улица одваја од пута за Михајловац. Одатле па косом изнад штампарије Народне Банке, поред Топчидер-

ског Гробља, па све до подножја „Дединог Брда“ („Дедиње“) где је некада била турска артилериска касарна (од које је доцније направљен Казнени Завод а у наше дане опет претворена у касарну) фронт је поседоа војвода Милаш Обреновић са својим трупима из Рудничке нахије. Централни положај овога отсека био је у подножју Банова Брда, изнад саме Царева Ђуприје. Његово поседање додељено је Ваљевцима, којих је било око хиљаду људи под командом Николе Грбовића, оборкнеза Колубарске кнежине, јер су се Јаков Ненадовић и Прота Матеја морали налазити ближе Шапцу и Соколу и чувати те крајеве од напада из Босне.

Даљу, нсву линију опсаде, која је од Топчидерске касарне водила Дунаву, односно Цариградском Друму, није лако утврдити. За тај даљи распоред Јокић вели само толико да је линија од „Ледернице“ (то јест од Топчидерске касарне) „до спрам Камаља“ дата за поседање Младену Миловановићу с војском Крагујевачке нахије, „а на самом Камаљу“ да је постављен војвода Васа Чарапић с Грочанском нахијом.

Где се налазио тај положај „Камаљ“? Данас се то не зна. Њега није нашао ни Боггић, када је 1861 год. пролазио срез врачарски (в. напомену на страни 169). Отуда је дакле, нарочито тешко утврдити линију опсаде са стране Дунава, коју су, према речима Јокићевим, држали: Чарапић, и, левим крилом Младен. Положај левог крила Младеновог, са стране Саве, донекле је могућно утврдити. Он се налазио на падинама Дединог и Бањичког Брда. То је она коса која је допирала до „Ледернице“, а под којом се данас налази Гардски Дом у Топчидеру и по којој су израђени официјерски станови и касарне Краљеве Гарде. Та се коса, издижући се над долином Топчидерске Реке, на своме другом крају губи делом у Дедино Брдо а делом у Бањичко. Извесно је, да је даља линија опсаде ишла на Бањичко а не на Дедино Брдо, које је више у страни и позади линије коју су поседале војске са стране Саве. Али којим је правцем одатле настављена линија опсаде не можемо тачно утврдити зато што не знамо где се Камаљ налазио. Једино је извесно да је то неки положај који доминира Цариградским Друмом. То је извесно стога што ово продужење опсадне линије није другог циља могло имати, пошто су остале комуникације са Београдом већ биле пресечене. А извесно је и по томе што је тај положај дат Грочанима, јер је Цариградски Друм за њих био комуникација за снабдевање храном од својих кућа, — како се онда вршило снабдевање.

Посматрајући терен са стране Дунава према Београду, имало би више положаја који би могли одговорати Камаљу, али два

су положаја који се издвајају и од којих један треба да је био тај *Камаљ*. Ако је Карађорђе хтео из ближе ценирати Београд онда је *Камаљ* могао бити положај више Београдског гробља, који данас зовемо *Велики Врачар* и онда би се десно крило Младеново са Бањичког Брда повијало ка данашњем Пашином Брду и ту негде избијало би на Цариградски (данас Смедеревски) друм, негде око „Боровог Парка“ или мало ниже. Међутим *Камаљ* може бити и она коса коју данас називамо „Емеклук“. И много је вероватније да ће ту бити *Камаљ*. Опсадна војска у томе моменту није могла бити богзна колика, јер не само да смо још у самом почетку Устанка, него је и Карађорђе знатан део трупа одвео на Пожаревац и Смедерево. Отуда је он опсадну линију морао измаћи што даље од тврђаве, како би устаници били изван домаћаја тврђавских топова и што сигурнији од евентуалних испада тврђавске посаде, која, опет, није била толико многобројна да би смела изаћи из тврђаве на једну већу даљину. Уосталом циљ ове опсаде и није био да се тврђава заузме него да се комуникације, које њојзи воде са сува, ставе под власт устаника.

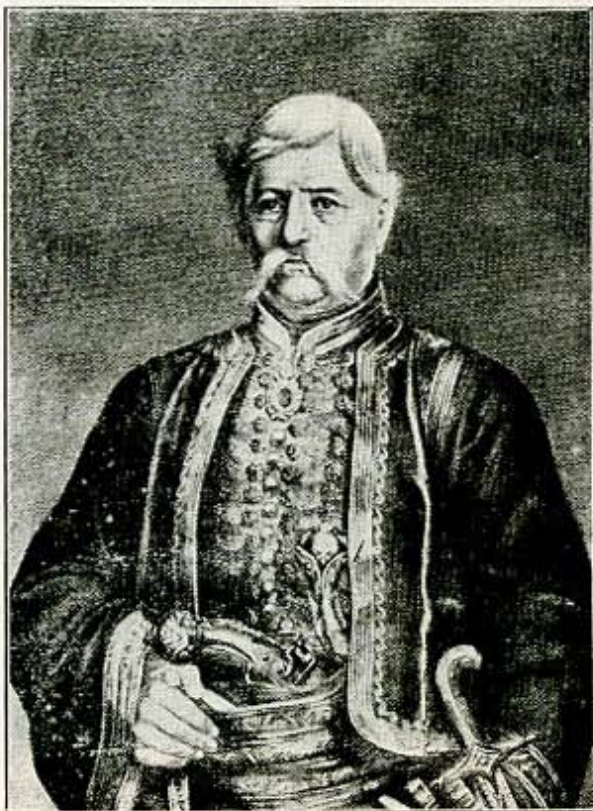
Да је *Камаљем* зват положај негде око данашњег „Емеклука“ говорила би и та околност што су се у то доба ту налазили — а и данас још има трагова — велики опкопи, пасивни заклони, које су подизали Принц Евгени и Генерал Лаудан при ранијим опсадама Београда. У те опкопе и сада се могла угодно сместити устаничка војска и не само заклонити од напада из тврђаве, него и лако спречавати саобраћај друмом.

У прилог ове претпоставке иде и то што је и потребну везу између Младеновог десног крила и Чарапићеве војске овде било лакше успоставити и чвршће је држати, него ли што би то било могућно извести на Великом Врачару, голем брду које је испред себе, ка тврђави, имало голу ледину. Јер ни оно што ми данас зовемо Врачарем ни овај данашњи Вел. Врачар никада није било под шумом. А шума је нашим устаницима, нарочито у прве дане Устанка, била најглавнији и најсигурнији савезник.

Има још и ово. Јокић каже да је Младенова војска допирала до наспрам „Камаља“. Тако се ни у ком случају Јокић не би могао изразити, ако би Велики Врачар био „Камаљ“. Јер где би то требало да се довршава десно крило Младеново, да би се за њ рекло да је било наспрам Великом Врачару. То би било негде око данашњег гробља, а то је толико далеко од Топчидерске касарне („Ледернице“) да је тешко претпоставити у Младена толико војске колико би требало да се покрије оволико дугачки фронт. А када загледамо земљиште код „Емеклука“ видеће-

мо да одмах преко пута њега, и с десне стране Цариградског Друма (пошав од Београда) има једна коса, тако да је она таман наспрам „Емеклука“).

Најзад с обзиром на циљ ове опсаде, који је, као што већ рекосмо, био у томе да се пресеку све сувоземне комуникације с Београдом, и на тај начин с једне стране брани Турцима из тврђаве и вароши да излазе у унутрашњост земље, у народ, како каже Јокић, а с друге стране да им се онемогући долазак помоћи, — лако је увидети да трупе са Великог Врачара не би могле одговарати постављеноме задатку тако ефикасно као са „Емеклука“. Цариградски Друм додирује и „Емеклук“ и косу наспрам њега, док је од

Петар Јокић

Великом Врачара, за оно доба, био врло далеко. Устаници нису располагали никаквим далекометним оружјем да би се могли чак горе и тако далеко измаћи од друма, ако су хтели спречавати саобраћај њиме.

У таквом распореду трупа око Београда Срби су дочекали долазак босанског везира, Ебу-Бећир-пашу, и тако остали све док дахије нису побијене.

*) Оно место данас многи зову „Емеклук“. Ја га називам „Емеклук“, јер га је тако писао и Јов. Ристић у својим списима. Претпостављам, дакле, да је Ристић могао знати тачније тај турски назив, него ли ми данас.

II.

Заузећем Пожареваца и Смедерева (вароши) завршено је осигурање према Београду. У таквом распореду трупа око Београда дочекан је и после неколико месеца и испраћен босански везир Бећир. И цела 1805 год. већим делом протекла је без акције устаника на овој страни. Тек пред крај 1805 позиције су устаничке појачане освајањем Смедеревске тврђаве и подизањем једног шанца и код Болеча према Београду, за чију је посаду одређена војска смедеревске нахије под командом војводе Вујиче Вуличевића.

Већ је поменуто како је главна турска

Сима Марковић

сила у Београдској тврђави била у рукама крцалиског старешине Гушанца Алије, који је и сам био нека врста одметника од Султана. Због тога је Карађорђе, да би му осигурање од стране Београда било још сигурније, водио некакве преговоре о пријатељству са Гушанцем. Јасно је да од тих преговора није могло бити ништа. Они су Карађорђу требали само ради добијања у времену. И то се постигло, јер је цела 1805 протекла без значајнијих бораба између опседнутих и опсађивача.

Примирије ово прекинуо је Гушанац. Прилику је уграбио пред Васкрс 1806 год., када војводе, старешине појединих одсека (шанчева) одоше кућама да проведу празник.

Тако Турци скоро без икакве борбе заузму шанец код села Ресника. Војска војводе Васе Чарапића, која се налазила у шанцу на „Володеру“ код Раковице, потисла је Турке и шанец повратила, — али то је већ била довољна опомена за талентованог Врховног Војда.

Овде треба напоменути да се из података, који нам стоје на расположењу, јасно уочава да су Срби до ово доба имали две линије у опсади Београда, једну ближу и једну даљу. Ближа је она која је повучена пред одлазак Карађорђевог у Пожаревац, и у којој је главни положај Камал на Врачару, а даља је она коју чине шанчеви код села: Железника, Ресника, на „Володеру“ и код Болеча. Извесно је да је устаничка војска у овој другој, даљој линији опсаде провела зиму 1805—1806 године и да се на њој налазила и уочи Васкрса када су Турци освојили Реснички шанец, али се не зна када је и зашто напуштена прва, ближа линија опсаде. Најважнији разлог за то, били су, свакако, преговори са Гушанцем, коме се овим пружала као некаква гаранција о искрености Карађорђевој.

Карађорђе је, чим је у Тополи добио вест од Чарапића шта се догодило код Београда, одмах пешке (ваљда због пречица) отишао за Ресник. По речима његовог бубубаше Јокића „ту он вика, псова и резиле све старешине што су тако немарно чувале шанец“.

Према акцијама које је Карађорђе предузео после овога резила старешина јасно је да је Карађорђе већ био на чисто са проценом војне ситуације према Београду. Јокић вели да је Карађорђе у Ресничком шанцу остао неколико дана „докле нам од кућа не доведоше коње и донеше преобуке“, а после тога све крете на Камал, где се војска улогори. Међутим је извесно да је из Ресника, одмах после доласка, Карађорђе послао наређења свима војводама по нахијама, да се крећу Београду, јер и прота Ненадовић бележи да је и војвода Јаков Ненадовић дошао тада од Шанца на Врачар са 300 коњаника, а у распореду трупа, који је учињен четвртога дана по доласку на Камал, видимо и војску пожаревацке нахије под командом војводе Петра Добрића, које војске раније није било под Београдом.

Прва три дана по доласку на Камал Карађорђе је одбијао нападе које су вршили Турци, а четвртога дана Карађорђе је прешао у офанзиву наредивши скупљеној војсци да поседне опкопе Лаудановог Шанца, који су опколи са стране Саве (лево крило) и центра били још ближи вароши од оне већ поменуте прве линије опсаде. Распоред трупа за напад и поседане нове опсадне линије изгледао је тада овако: фронт од ушћа ре-

чице Мокрог Луга (сада зване Мокролушки Поток) у Саву, па нивицом Циганске Баре (доцније зване „Венеције“, која је већим делом затрпана ради грађења железничке станице а која се пружала све до места где је некада била фабрика дувана — до близу данашње кафане „Мостар“) па све до под брдо (на коме је данас болница за душевне болести) поседао је војвода Милоје Петровић-Трнавац, под чијом су командом били бећари (добровољци, махом Срби са других страна). Одатле па до данашње астрономске обсерваторије („Звездаре“) фронт је поседала војска нахије Београдске под командом кнеза Симе Марковића и војводе Јанка Катића. Одатле па све поред шанца, идући ка данашњем Источном Врачару, фронт је поседала војска Крагујевачке нахије под командом кнеза Марка из Орашца и кнеза Ђуке из Јагњила. Ту, на том делу фронта био је и Карађорђеви штаб. Јокић каже: „Господар се смести баш до пута београдског, где је сада Споменик“ — што значи да је штаб био на месту које данас зовемо *Карађорђеви Парк*. (Ето и објашњења зашто је народ тај парк назвао Карађорђевићем). До Крагујевачке нахије фронт је настављао Грочанска под командом војводе Васе Чарапића и кнеза Вићентија из Корабице. Даљи део фронта, све до „Емеклука“, поседале су Смедеревска нахија под командом војводе Вујинце Вуличевића, а на самом „Емеклуку“, где се десно крило опсаде свршавало, Пожаревачка нахија под командом војводе Петра Добриња.

Ово поседање извршено је у току од 24 сата. Турци су одмах покушали да Србе сузбију и већ сутра дан су их напали. Војска ерлиска (народна) којом су командовали пашини људи — јер су ерлије, то јест грађани у војној обавези, били покорни Султану — нападали су на фронт који су држали кнез Симо и Крагујевачка нахија а лево од њих нападала је Гушгичева трупа. Борба је трајала целог дана и Турци су се морали вратити у места свога полазишта. Свој испад Турци су покушали и сутра дан, али без резултата. После тога њихова је офанзива маласкала, али и Србе видимо непомичне у опкопицама.

Из догађаја који су по том настали, ми видимо и Карађорђа и Јакова и Катића код Шанца, где остају цело лето у борби са Босанском војском и где Катић и гине. Карађорђа видимо и на Делиграду, где се бори против Ибрахим-паше, скадарског везира. Према томе јасно је што су Срби сад код Београда мировали и што Карађорђе још тога лета није пречистио са овим фронтом. Отуда Прота Ненадовић погрешно мисли када

овом покрету ка Београду приписује демонстративни карактер. („Онда је и Јаков са 300 коњаника ото на Врачар, док су Турке заплашили и у град отерали“.)

Међутим, ако су Срби морали за неко време остати у дефанзивном положају, Турци из Београда нису престајали с испадима. Ти испади нису више били онако енергични као првих дана, свакако због губитака које су претрпели, али су ипак нападали. Јокић вели: „Цело лето, до пред дубоку јесен, сваки други или трећи дан излазише Турци,

Узун-Мирко Апостоловић

и бисмо се сваки пут. Један дан ударе на Милоја, други дан на „Емеклук“, где мисле да ће се овајдита, али се ни мало не помогаше“.

Тако су устаници током 1806 год. били активни на три фронта: према Босни, према Нишу, и према Београду. Рад Карађорђа и у току ове године приказује га као великог стратега. Он је био пошао на Београд, али како су се појавиле веће опасности са запада и с југа, он се тамо бацио; пошто је ту ситуацију окренуо у корист устаника, сузбивши и Ибрахим пашу и Кулина капетана, враћа се Београду да пречисти и са ситуацијом код њега.

(Наставиће се)

Књижевни живот Београда:

Слободан Ж. Видаковић

Три београдске драме Душана С. Николајевића

Драма је код нас најслабије обрађен књижевни облик. И ако има близу сто година од првих појава наше драме, ипак је она све до скоро била у повоју, технички несавршена, психички слабо мотивисана, социјално бледа, анемична и неверна животу.

Стерија и Трифковић, комедиографи по превасходству, дали су један низ уметничких творевина, врло добрих са гледишта драмске технике, занимљивих, иако понекад наивних до отужности, али увек зато дидактичких, као што је то уосталом било у духу њиховог времена и под утицајем неорационализма, који је код нас, као и све идеје, био задоцнио за неколико деценија.

Али се ни Стерија, ни Трифковић нису бавили драмом у ужем смислу те речи. Драма, нарочито њена проблемска врста, захтева ширу и развијенију социјалну средину него што је то био наш живот средином XIX века, па чак и у завршној, другој половини његовој. Војвођанске вароши биле су у урбанистичком смислу једва паланке, које су тек излазиле из доба патријархалности. Стерија и Трифковић нису ни могли да помишљају на какав виши драмски облик него на лаку комедију нарави, живећи на прекретници и раскршћу два друштва, једног примитивног, које се са страхом и конзервативизмом старијих грчевито бранило и другог, новијег, пола буржоаског, пола сељачког, нешто слободнијег у схватањима, примљеног у галопу од мушке и женске омладине, али по правилу примљеног формалистички, без уласка у његову суштину, копираног најпре у његовим комичним странама. Отуда су Стеријина драмска дела природан резултат те неразвијене социјалне средине с једне стране и с друге стране јакот утицаја француских комедиографа, нарочито Молијера.

Драмско-трагедијски покушаји Матеје Бана, Цветића, Драгутина Д. Илића, Лазе Костића, Владана Ђорђевића и других мање или више познатих, рађени већином на историјској основи, имају вредности само за књижевног историографа, јер су сва та дела без веће литерарне вредности, ма да сценски и у погледу драмских ефеката често врло успела.

Тако је стање у нашој драми владало све до појаве Бранислава Нушића. За њега се може с правом да каже, да је први покушао да београдски и србијански живот унесе у драму. Нушић је, као и његови даровити претходници Стерија и Трифковић, искључиво комедиограф, рођени хумориста и сатиричар, и кад год је закорачио у драму, нарочито у драму са социјалном тезом, он је то чинио на штету свог у истини врло лепог талента. Његове две најизразитије драме тог жанра „Тако је морало бити“ и „Лучина“ претстављају технички врло добре, али литерарно најслабије Нушићеве драмске творевине.

1907 год. појављује се *Предићева Голгота*. Као и увек што то бива, мишљења су била подељена: једни су прецењивали њену вредност, други подцењивали. Али су и једни и други били на погрешном путу. *Голгота* је садржавала извесне добре елементе праве београдске драме, али јој је недостајао смисао друштвене атмосфере, затим драмске динамике и оно што је главно — социјални критеријум за избор драмског градива и тезе. Била је уз то много сентиментална, мелодрамска, писана више да побуди бујицу суза, него бујицу мисли. Ипак она означава несумњив напредак и један добар корак ближе ка правој друштвеној београдској драми.

Ратови за ослобођење спречили су даљи

развитак наше драме, која је и без тога тражила своје путеве и очекивала свога маистра.

После рата јавља се прво Мита Димитријевић са проблемском драмом. Не може се спорити да је Димитријевић успео да уђе у драмски дијалог а донекле и у драмску технику. Али то није никакво чудо за овог уистини ретко окретног и довитљивог човека, који са истом лакоћом пише статистичке брошуре, политичке полемике, песме у застарелом десетарцу и драме са савременим тезом!

Димитријевић је отпочео своју политичку каријеру као социјалиста, а завршио као ултралибералац. Своје литерарно крштење извршио је књигом песама, коју је посветио Краљини Драги. То му није донело славу чак ни Драгиног песника, јер је ту славу суревниво бранио чика Љубинко, писац „Субаја“... Доцније је Димитријевић у животу постао новинар. И да би се одужио том деликатном позиву, он нам је у својој проблемској драми „Пировање“ приказао једног дефранданта, робијаша, са чијих се рамена није још стресла робијашка прашина, који држи на позорници читаву тираду једном новинару, бацајући му у лице да је лопов и корупционаш, далеко већи од њега. Публика је задовољно пљескала. Да ли је у томе гледала истину или парадокс, ко зна!.. Завеса је брзо пала да покрије овај најистинитији шамар по образу српског новинара, нанет му од стране новинара Мите Димитријевића.

Да није било тог негативног детаља, о драми Мите Димитријевића не би се могло ни говорити. Са гледишта технике она се може још да гледа, местимично је и врло допаљива, лака, конверзационо вешта, али проблемски нетачна, памфлетска, и у погледу изношења друштвеног живота и његове патолошке психе толико нетачна и толико удаљена као што је некадашњи Мита Димитријевић, револуционарни крагујевачки суплент удаљен од садашњег Мите Димитријевића, члана великих финансиских предузећа...

Тек са појавом Душана С. Николајевића као драмског писца, јавља се права београдска драма. По мишљењу огромне већине и књижевних кругова, и гледишта, Николајевић је тај драмски мајстор, кога београдска драма очекује већ неколико деценија.

*

Пре него је почео писати драме, Николајевић је већ био стекао лепо име и као писац, и као мислилац. У безбројним есејима, студијама, критикама, мисаоним чланцима, он је показао многостраност свога јаког дара и велике ерудиције. Улазио је често у врло тешке проблеме, решавајући их са сигурношћу и искреношћу, која се истина много пута граничила и литерарном дрскошћу.

Идеје Душана С. Николајевића о Досто-

јевском, Толстоју, Стриндбергу, Клемансоу, као и његове критичке анализе Гетеова спева Фауста и Шекспировог Хамлета иду у најбоље ствари те врсте. Тако је Николајевић у расправи Антифауст дубоко и немилоствито критиковао главне линије Гетеовог спева, задржавајући се нарочито на психологији сажаљења и кајања. Критички погледи Николајевића на сажаљење и кајање довели су га до његове пуне нехришћанске филозофије. У критици Хришћанства Николајевић је, без обзира на то да ли ми можемо у таквим схватањима усвојити његово гледиште, показао великог смисла за компликоване психолошке проблеме, као и знатне, врло уочљиве филозофске способности.

Душан С. Николајевић

У студији Шта је Хамлет, Николајевић је ушао у једну ретко смелу али и спиритуалну анализу овог Шекспировог јунака. Плод свестране Николајевићеве анализе је негативан по Хамлета.

Николајевић налази, да је требало да Хамлет убије стрица-очуха баш када га је затекао на молитви. Одбацујући хришћанско гледиште на кајање, Николајевић с правом сматра да се Хамлет морао побунити на Бога, који прима кајање и са уседеличким моралом опрашта и тако гнусне злочине, као што је братоубиство и родооскрвљење. Хамлет у Шекспировој трагедији не убија стрица зато што га је затекао где се моли Богу, него оставља да га убије у часу када га буде затекао са својом мајком у блудној постели. Николајевић осећа да је ова одлука

Хамлетова нешто најниже: Хамлет, да је био прави човек, убио би стрица баш зато да не би дошло до те родоскрвности! Тачна је Николајевићева анализа и сцене на гробљу, где он истиче да је Хамлет сасвим веран енглеском империјализму. Хамлет, држећи Јоркову лобању не пита за неког мислиоца, Платона или Аристотела, него за лобању територијалног освајача — Александра Македонског!

Као писац и мислилац, Николајевић је по превасходству једна интуитивна природа. Великом дару и обилној интелигенцији придружила се овде и ретка ерудитивност. Николајевић је — а то је, такође, од огромне важности — писац који осећа свој матерњи језик. Он је обогатио нашу књижевност многим речима, спонтано нађеним или скованим потпуно у духу нашег језика. Његове речи, па и многе фразе, обрти, усвојени су и постали су саставни део нашег стила.

Душан Николајевић је врло много и реформатор нашег стила. Ми бисмо рекли да су у новије доба три писца наша међу првима, највише учинили да се створи и изради стил наше књижевности. То су Слободан Јовановић, затим Јован Скерлић и Душан Николајевић. Занимљиви посао будућих књижевних историчара биће да испита и подвуче рад ове тројице на формирању стила у нас.

Са таквим именом, Николајевић је, кад је његова прва драма *Многаја лета* стављена на репертоар Народног позоришта у Београду, пробудио опште интересовање. ОDMA, својом првом драмом, Николајевић је освојио широку београдску публику, ушавши у први ред наших драмских писаца.

Драма *Многаја лета* има доста техничких недостатака, местимично је брзо писана, монолог Јованов претерано је дуг и развучен, али су *Многаја лета* једна велика социјална београдска драма, широкога замаха и изванредне психолошке анализе (на пр. сцена са уништавањем тестаментa). *Многаја лета* осећају средину, знају све покрете једног дела београдског света. Тако је Николајевић својом првом драмом обновио и реформисао социјалну драму, створену бар у комедиографском облику Стеријом, и изградио праву београдску драму. У историји наше драмске књижевности ту је његов значај. Српски књижевни гласник с разлогом је поредио драматичара Николајевића са Бомаршем.

Као драматичар Николајевић дела у два правца. Он је реалиста, кова Балзаковог и симболичар. У овогодишњем Југословенском додатку бечке „*Нове слободне пресе*“ наш познати књижевник Вељко Петровић реферисао је о нашој савременој књижевности. Овом приликом је Петровић правилно одредио место које припада Николајевићу као —

драматичару. Он је неоспориво на челу генерације драмских писаца, која је дошла после Нушића. Истичући Николајевићеву снагу као драмског писца, његове философске и социјалне тенденце и симболичност, Вељко Петровић је боље неко ико пре њега осетио праву вредност драматичарског стварања писца *Многаја лета*, *Пароле*, и *Преко мртвих*. Д-р Прохаска, професор универзитета у Прагу и познати словенски критичар, пише, да је драматичарска делатност београдског књижевника Душана С. Николајевића близу генијалности. То је тачно. Дrame Николајевића, ма да нису без многих недостатака, носе отисак једне изразите генијалности. Сцена код Николајевића врло често има нечега што је по психологији близу најинтуитивнијим познаваоцима људске природе, а сценски, сцена Николајевићева прикује често гледаоца као да је Шекспирова.

Све три београдске драме Николајевића, које су у органској вези, увеле су нашу београдску драму у светску књижевност. Критичар париских *Књижевних Новости*, пишући о појави *Многаја лета* то је изванредно лепо и тачно запазио.

Београдске драме Николајевићеве су у органској вези и претстављају једну унутрашњу целину, али је задовољство констатовати да се Николајевић као драматичар и даље непрекидно развија! Од *Многаја лета*, па преко *Пароле* до *Преко мртвих*, Николајевић се продубљава. Његова психологија постаје оштрија и са више система. Стил више драмски, концизнији.

У *Пароли* силази Николајевић у психологију балканског дегенерика, који се често сретa у београдском „парајлијском“ друштву. Ми смемо и можемо тврдити да је овде наш Николајевић у психолошкој анализи Ђорђа Јовановића много дубљи од *Панајота Истратија*. Није обична способност Николајевићева да запажа и душевне абнормалности. Са широком и драматичарском силином изводи он на позорницу лудакa, а ваља подвући, да је Николајевић у београдској драми *Пароли* не само уметник него и ерудит, који је визионерно медицински тачан. По мишљењу стручњака, Николајевић је са научном верзираношћу, невероватном за једнога човека коме медицина није струка, изнео јунака *Пароле* и остале ненормалне београдске типове својих драма.

Парола је потврдила, и својом буром у јавности и критици, учврстила углед и место Николајевићево као нашег најбољег друштвеног драматичара, специјално београдског живота.

После *Пароле* Николајевић, поред успешног публицистичког и есејског рада, где је увек био и остаје најснажнији, као драматичар у *Волга, Волга*, напушта београдску дра-

му, али се у *Преко мртвих* опет враћа њој.

Волга, Волга! је велико дело и као драма и као филозофија. Николајевићеве интуитивно осећање Достојевскога и његове генијалности нашло је у овој његовој драми широко поље. Квапил је за ову драму рекао, да је знаменита појава у словенској књижевности у опште, а одлични познавалац Достојевскога стварања, професор на прашком универзитету г. Д-р А. Бем подвукао је да Николајевић решава сјајно најтеже проблеме Достојевске душе и генијалности.

На *Волги, Волги*, нећемо се задржавати дуже пошто нас овога пута занимају само и на првом месту београдске драме Николајевићеве. Његова трећа београдска драма је

„Преко мртвих“: „Запалили ти!“, сцена између оца Д. Гошића и сина (М. Милошевића) у I чину.

Преко мртвих и она са *Многаја лета* и *Паролом*, могли бисмо рећи, чини београдску трилогију.

Преко мртвих је најбоља београдска драма Николајевићева, ишчупана из конкретне београдске средине. Психолошки верна, силна у својој динамичности, можда чак и бржа, жустрија него што је требала бити, ова драма слика негативност наше београдске средине и пружа трагедију људскога духа.

Потпуно београдска, а у исто време универсална, последња драма Николајевићева није само најбоља београдска драма, него је и дело једног новог правца. Она живо, па чак донекле претерано нервозно, показује да је Београд данас позорница борбе духа са материјом. На том путу наша драмска књижевност ће, уверени смо, донети најбоље резултате. Николајевић је створац и реформатор београдске поратне социјалне драме.

*

И ако нисмо имали намеру да овде дајемо делимично и позоришну рецензију Николајевићеве најновије драме „*Преко мртвих*“, ипак смо приморани самом анализом њеном да се тренутно задржимо и на београдском позоришном ансамблу, који је њу креирао.

Први утисак који смо добили — очајан је. Где, на пример, у Београду постоји салон, који нас је на премијери „*Преко мртвих*“ зграњавао, салон у коме је лева страна поплочана клозетским плочицама од мајолике а друга накардно удешена од црвенкасте крепиране хартије, као да су се мале девојчице играле лутака и кућа!.. Ако је тиме требало да се представи укус једне дегенерисане породице, у основи парвенијске, која комично копира модернизам, онда се није успело!

„Преко мртвих“: „Ево, да љубим земљу...“, сцена између зета (Р. Плаовића) и таста (Д. Гошића).

Београдски салони са, можда, изузетком два три екстравагантна, нису овакви, чак ни приближни.

Зар нема у Београдском народном позоришту компетентних лица, која би глумцима објаснила смисао и филозофију Николајевићеве драме, него су допустили да се она онако унакажено креира.

Наводимо само примера ради, да је г-ђица Ружа Текић, која игра заљубљену Олгу, за све време говорила као сомнамбул у једном лажном и ретко извештаченом ставу. Једино у истини дирљиво креирано и лепо место у њеној интерпретацији било је када је сагледала визију смрти, прекрстила се и узвикинула у болу за својом мајком: „Мајко! Мајко!.. Боже, смилуј се на моју мајку!“ Та млада глумица могла би бити добра, чак врло добра, само да има кога да јој покаже, да декламаторска патетичност старе глумачке школе убија и најјачи таленат!

Плаовић је играо хуманог мислиоца Стевана. Али оно што је он дао то је безмерно далеко од Николајевићеве концепције. Плаовићев је Стеван местимично више лично на човека, кога је већ добро нагризао прв лутичке парализе, него на нормалног човека, нежне душе, кога свирепост меље живот. Ипак, Плаовић је био диван у другом чину у сукобу са Јаковом... Опет да упитамо: зашто му није објашњена улога, него му је остављено да је сам креира и схвата како хоће. У ствари нигде на свету та глумачка лиценција није бескрајна. Глумцу се допушта да се удуби у улогу, да је схвати како он мисли, али где год је ствар јасна и писац жив, произвољне су интерпретације недопу-

фразер, полупатолошки тип, који не зна ништа хоће, ништа ради!

То је доиста страшна ствар, нарочито кад се то односи на једног врло даровитог глумца, који је другим чином показао да би могао да буде сјајан интерпретатор модерне драме. Само више студије и мање, бар за сада, самосвојности.

Требало је заронити се у дубину Николајевићеве драме. Она тражи понижање. Па кад се она схвати као што треба, схватиће се лако и њени јунаци. И онда ће они бити истинита људска бића од крви и меса, а не фантоми, који су или побегли из луднице, или се спремају да улете у њу, као што су их наши глумци приказали.

„Преко мртвих“: „Немам више, немам беруће!“
Сцена из другог чина (г-ђа Роса Луковић и
Д. Гошић)

„Преко мртвих“: завршна сцена III чина: „Толике
паре, толике паре!“ (г-ђа З. Златковић, Д. Гошић
и г-ђа М. Ризнић).

штене. У класичним комадима још које како. Нико тачно не зна како је и шта је, на пример, замишљао Шекспир у Магбету, Хамлету и осталој плејади својих главних јунака. Коментатори класичних дела су многобројни, разноврсни и контрадикторни. Често пута они проналазе оно што писац никад није ни мислио. Коментари су по некад чак дубљи и духовитији од писца кога тумаче и објашњавају. Гетеов Фауст има до сада преко четири стотине фамозних коментара; а ни пет се у основи не слажу. Да Гете нешто још једном оживи, сигурно би оспорио свима видovitост!

У овом случају ствар је сасвим другојачија. Николајевић је жив, средина која нам се приказује на позорници — то је наша, данашња, београдска средина. Ничега непознатог и алхемичарски мистичног. Па поред свега тога Стеван је од честитог младог човека, нежног и добродушног, али не типа Базаровљевог, испао један збуњен

Николајевић је својом последњом драмом „Преко мртвих“ хтео да покаже: да Јаковштина — а под тим именом треба схватити владавину новца, која као полип стеже људску мисао, убија човекову душу и самртнички исисава њене племените манифестације — да та Јаковштина, коју у делу претставља богаташки парвени Јаков Стојановић, да она и преко мртвих, невиних и идеалних душа триумфује у београдском животу. То је сукоб с једне стране новчане плутократије, засноване на зеленашким зајмовима, прљавим аферама, преварама са уговорима и тестаментима, и с друге стране наивних и безазлених лица, неначетих туберкулозом душе, болно осетљивих, који би у једном загрљају хтели да загрле цео свет.

Ту тезу, само у разним варијацијама, спроводи Николајевић кроз сва своја београдска драмска дела.

Плаовић, па и г-ђица Текићева, схватили су своје улоге сасвим друкчије. Пре све-

га индивидуалистички. Николајевић није индивидуалиста као Ибзен са његовим Солвагијем, Пер Гинтом, Габриелом Баркманом и другим чудним норвешким личностима, тако чудним да вам се чини, да такво само једно једино лице постоји на свету и то оно које је Ибзен оцртао.

Николајевић је реалиста и то у позитивном смислу те речи. До душе он је за сада више негативан, јер ће наше затровано друштво још за извесно време бити више негативно него конструктивно. Николајевићев је Стеван непрактичан, али честит човек; материјално пропао баш зато што је филозоф *sui generis*. А Плаовићев Стеван је дегенерик, и у последњем чину, кад се убија, више личи на невештог конференсијера, који чита публици, него на глумца интерпретатора једне тешке али и захвалне улоге.

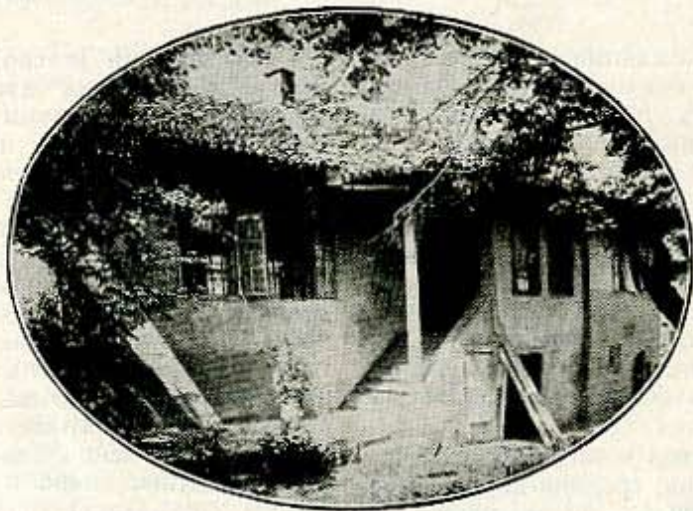
Плаовић, који ће заменити Добрицу, и који мора имати лепу будућност, треба ове примедбе да прими срцу.

Јаков, протагониста комада, кога је играо Д. Гошић, био је одличан. Овом је улогом Гошић потврдио опште мишљење, да је он један од најдаровитијих чланова београдског ансамбла. Са мало мање нервозе био би овде, као Јаков, савршен. Још да није

било њега, слуге Лазара, и само у једном делу мајке Христине (г-ђа Луковић) комад би на позорници био потпуно измрцварен. (У свима београдским команда Николајевић има једног филозофа слугу, Јована или Лазара. То су обично моралне и филозофске природе. Чудно, да Николајевић тако деликатне улоге досуђује слугама, по правилу лумипролетерима и пауперима, који су обично чанколизми и носиоци свега другог пре но високих етичких особина!). Гошић је, као што рекосмо, незаменљив као Јаков. Само не би било згорега да мало ограничи онај крти, бездушни смеј, јер га тако често злоупотребљава да се по некад у многоме промаши утисак.

*

Београдска драма *Преко мртвих* садржи прегршти бисера, али бисмо јој на крају, учинили још један приговор. Она је сувише песимистичка. Дух у њој долази до самоуништења. Ако Николајевић буде дао и позитивну страну Београда, бар онолико колико је има, управо ако нам буде претставио ону борбу Новог, које се бори са мрачним странама наше психе, — Душан С. Николајевић ће довршити своју велику мисију у нашој драмској књижевности.

Из културног живота Београда:

Петар Ј. Крстић

Питање концертне дворане у Београду

Питање концертне дворане у Београду постаје из дана у дан све више актуелно. Оно је актуелно услед пораста броја становника у Београду и услед живог развоја музичког живота у њему. И док је Београд пре четрдесет и више година, када смо у школи учили да Београд има 20.000 становника, имао дворане: код „Коларца“, у Старом Универзитету, у Грађанској Касини, у Краљевој пивари и т. д., које су с обзиром на број становника могле у пуној мери да задовоље потребе не само музичког живота, већ и различитих других јавних манифестација, дотле данас, код обрнутога стања ствари, код десет пута већег броја становника и код развијеног музичког живота, Београд у погледу концертних дворана стоји несразмерно, већ апсолутно горе, но што је то било пре четрдесет година. Данас је дворана код „Коларца“ претворена у биоскопску дворану, дворану Старог Университета замењује дворана Новог Университета са школским клупама, дворане Грађанске Касине и Краљеве пиваре више нема. У том међувремену Београд је добио три дворане: дворану „Станковића“, „Кола српских сестара“ и „Уметничког павиљона Цвијете Зузорић“. Те три дворане, мале по простору, које не могу да пруже више од 300 седишта, могу се искористити само за интимне камермузичке концерте. Оне се не могу употребити ни за хорске концерте, ни за оркестарске, ни за забаве — играчке већег стила. Ни дворана Радничке Коморе не може бити узета у обзир, када су у питању концерти великог стила, јер је она грађена за сврхе радничких организација, а не искључиво за концертне сврхе.

Из наведених разлога, концерти великог стила упућени су или на нову зграду Народног позоришта, или на „Манеж“ или на дворану Новог Университета. Све те дворане не одговарају ни из далека концертним потребама, јер нису за те циљеве ни грађене

и имају пуно негативних страна. Народно позориште и „Манеж“ и ако нису концертне већ позоришне дворане, па се по нужди претворе у концертне, онда оне за вечерње концерте стају толико, колико прихода баца једна позоришна претстава за вече. Та висока закупнина необично оптерећује цену улазницама и знатно утиче на развој музичког живота наше престонице. Поред свега тога, управа Народног позоришта не мора да стави дворану на расположење, ако јој то није угодно ма из кога узрока. Прибегне ли се дворани Новог Университета, која је релативно најјефтинија дворана, излажу се и уметници и публика свима нелагодностима и непријатностима, које су са том двораном у вези. Пре свега, то је учионица са школским клупама и непокретном катедром. С њоме не стоји у непосредној вези соба за уметнике. Нема гардеробе. А да не говоримо о оним сталним испадима студената приликом концерата, о којима је и у јавности било речи. Све то није атмосфера за концерт високог стила, ма да је у тој дворани и наша филхармонија једном или два пута концертирала.

Све веће дворане у Београду су у рукама власника биоскопа. Оне имају то преимућство што су простране, ма да су и оне намењене биоскопским, а не концертним сврхама. Њих је још теже добити по скупе цене, него ли Народно позориште. А и кад се добију, онда се јасно виде сви њихови недостаци за приређивање концерата. Сетимо се само Хуберманова два концерта у Београду пре неколико година. Први је био у дворани „Касине“. За време свирања отварања су велика врата у дну дворане, и уметник је био принуђен да у суседној дворани види како гости вечерају, келнери их служе, и да чује звекет посуђа. На другом концерту, који је био у дворани „Луксора“, за све време концерта чуло се пуцање из доње биоскопске дворане. Даван је неки филм са

пуцњавом. Публика је мање патила од тога, више уметник на позорници, која је за доњу дворану спојена степеницама. Несумњиво из тих разлога Хуберман ове сезоне није хтео да дође у Београд, ма да је дао концерт у месту на два часа далеко од Београда, у Новом Саду.

После наведених примера, и свега напред изложеног мислимо да није потребно доказивати хитну потребу једне савремене концертне дворане у Београду. Њу тражи музички живот престонице. Њу Београд мора да створи и као престоница и као најјачи културни центар у земљи и као град, који води рачуна о својим културним потребама. Београду недостаје музичка кућа, музички храм. Потребно је једно место, један центар, једна зграда, у коју ће се скупљати сви музички уметници и музичка публика, једна дворана, која ће пружати све могуће угодности и уметницима и публици, и која ће својом привлачношћу и угодношћу подизати ниво наше музичке културе. Музичка дворана је потребна и филхармонији и музичким школама и певачким друштвима и уметницима, који нам долазе са стране. Та дворана треба да има око 2000 угодних места из разлога, што ће при великом броју улазница исте моћи бити јефтине, што ће ниске цене привући велики број публике и што ће Београд у кратком времену порастати у становништву већ и самим тиме, чим местовима буде везан за Земун и Панчево.

Та дворана, грађена искључиво за концерте великога стила, служила би и за друге сврхе. У њој би се могле давати забаве, игранке, предавања и т. д. Само је у овом случају ситуација обрнута. Дворана, која је грађена специјално за концерте, употребиће се за игранке, предавања и т. д. по нужди, а

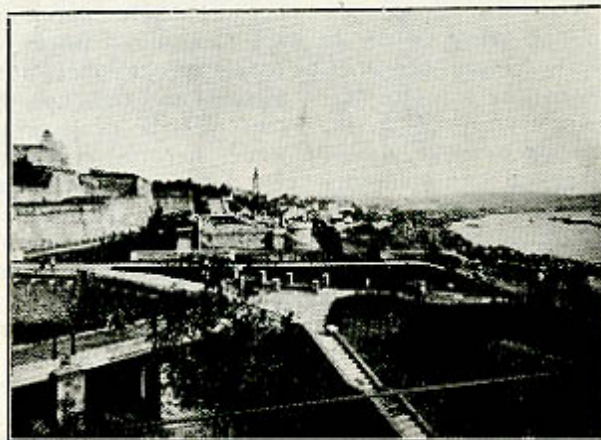
неће се на пример учионица по нужди претварати у концертну дворану.

Не мислимо овде да улазимо детаљно у план и димензије такве једне концертне дворане, која мора имати оргуље, велики концертни подиум за извођење великих дела с оркестром, хором и солистима, велики број споредних просторија и т. д.

Нама је била тенденција да преко органа Београда покренемо то важно питање. А њега треба да прихвате и на његовом остварењу да сарађују сви музичари и све музичке организације, у првом реду Београдска филхармонија, Музичке школе и певачка друштва.

Исто се тако не може *ad hoc* рећи, ко треба да поднесе материјалне издатке за изградњу концертне дворане. Ако она буде грађена уз конзерваторијум или уз Музичку академију у Београду, онда ће њена изградња пасти на терет државе. Ако се концертна дворана гради одвојено од државне музичке школе, онда несумњиво један велики део терета треба да падне на Београдску општину, јер ће она ући у састав културних установа Београда. Можда би се она могла подићи у заједници са којом музичком установом, чије се потребе поклапају у погледу концертне дворане. Можда у заједници са Београдском Радио-станицом. Можда ће се јавити и који легатор, који би припомогао остварењу ове потребе.

Свакако питање је зрело и актуелно. Његово решење зависи поглавито од решења финансијског проблема. А при решавању финансијског проблема треба имати на уму: да се зграда зида за будућност, да не треба да је луксузна и скупочена, али угодна и довољно пространа, с обзиром на нагли напредак Београда.

Привредна хроника Београда:

Влада Миленковић, новинар

Привредна перспектива 1931

Привредни Београд ушао је у 1931 са знатно више неизвесности и песимизма него ли ранијих година. И за њега, као и за целокупну светску привреду, два су битна питања. Прво је, у коме се стадијуму кризе налазимо данас; да ли је криза већ достигла своју најдубљу тачку? Друго је питање, у коме ће се правцу и са каквим резултатима кретати индивидуални и колективни напори за санирање привредне кризе и обезбеђење услова боље привредне конјунктуре. И на једно и на друго питање нема се још позитивног одговора. Следствено томе, тешко је одредити и привредну перспективу Београда у овој години. У место тога може се учинити неколико општих констатација, које проистичу из развоја опште привредне ситуације и тенденција у њој изражених.

У Народном Благостању (27 децембар 1930) Д-р В. Бајкић анализом структуре београдског становништва дошао је до закључка, да је Београд чиновничко-раднички град. По његовом рачуну у Београду живи 17.059 лица са просечним месечним приходом од 2100 динара, 48.603 лица са 3000 динара, 88.944 лица са 1400 динара, и 19.787 лица са 720 динара. Обзиром на ово у Београду постоји „читав низ произвођачких и трговачких радња, које служе искључиво потрошачким потребама становништва.“ Сем тога, београдска привредна радност је капиталистички примитивна, техника производње и трговине је назадна. У гранама које служе искључиво „потрошачким потребама чиновничко-радничког становништва“ капитал се формира споро и слабо, а то значи изостаје основни елеменат за проширење данашње и изградњу једне нове, савремене привредне базе, која би проширила поље делатности и омогућавала брже и рационалније формирање капитала (у производњи, а не на бази услуга за потребе месног становништва).

Оваква привредна основица Београда има за резултат и све остале појаве које претстављају праву кочницу за привредни

и социјални развитак и напредак Београда. Прва негативна појава огледа се у примитивизму и заосталости привредног staleжа Београда, који ни за деценију није успео да у себи развије приватну иницијативу у духу потреба савременог капиталистичког развојног процеса, да свој предузетнички дух оспособи за данашње доба, које у пословању тражи и више метода и више напора и више знања, једном речи, више пословних и интелектуалних способности. Отуда је идеал просечног београдског привредника банка. Са улажењем у банку он решава свој животни проблем. У колико успе да уђе у већи број банака у толико се сматра да је више и боље успео. Он се не труди да проучава своје пословне могућности, да примитивне методе рада замењује савременим, да своје пословање развија стручно, систематски и плански проширујући круг својих веза и интереса, да свој предузетнички дух јача и своју иницијативу чини интензивнијом. За њега често није проблем измена технике и метода пословања ради постизања већег и трајнијег успеха, колико да на бази старе технике и застарелих метода обезбеди потребни и жељени успех. Отуда просечни београдски привредник никада неће да види узроке својим тешкоћама у властитом раду и у самој себи, већ изван свога предузећа и ван себе. Логички томе, његова приватна иницијатива остаје инертна пред тешкоћама, не жели да их отклања, већ тражи помоћ на другој страни — од државе, општине и других јавних установа. Овакав примитивизам условљава да је просечан београдски привредник меркантилиста у пуном смислу учења ове економске доктрине.

Горња анализа била нам је неопходна да би могли да учинимо прву и најважнију констатацију у погледу перспектива привредног Београда у 1931. Код овакве ситуације привредне основице Београда и њених носилаца и за ову годину перспектива не изгледа ни мало ружичаста. Да би наступиле

радикалнје промене на боље истичу се ове потребе:

1) да се у привредној основици изврше промене у правцу јачања производње и тиме од Београда створи индустријско-извозна и трговачко-посредничка варош (Бајкић);

2) да се у носиоца београдске привреде развије више предузетничког духа и смисла; да београдска привреда буде ношена и вођена од савременог привредника, који у усавршавању технике и метода свога пословања гледа главне могућности својих успеха;

3) да се за јачи привредни развитак Београда створе сви нужни услови чије остварење зависи од опште и комуналне привредне политике.

Прва и друга промена не могу се десити у току једне године. А како баш од измена на тој страни зависи значајнији привредни напредак Београда то се интензивнији процес у овом погледу не може очекивати у 1931. Највећи део привредне радиности Београда и у овој години зависиће од обима потрошачке способности 80% београдског становништва. Ако се обим ове буде и даље смањивао онда ће наступити погоршање привредних прилика. Да се обим потрошачке способности повећа услов је да се побољша положај и увећа упослење приватних чиновника, намештеника и радника уопште и да се увећа грађевинска делатност, јер ова грана у стању је да упосли најшири круг радних руку и предузетника.

У погледу треће потребе привреда Београда треба да буде задовољна, јер се у комуналној политици пошло путем значајних и великих рефорама. Главне реформе се тичу привредно-финансијске комуналне политике. Циљ је да се из буџета прихода Општине Београда одстране све дажбине и намети и да се целокупно финансирање Општине заснује на приходу од реалних такса. Први корак у овом правцу било је укидање трошарине на све потребе живота, изузев алкохола и луксузних артикала и завођење минималног општинског приреза. Ова реформа у овој години увећаће куповну снагу београдског становништва за близу 20 (а можда и више) милиона динара. Односно за оволику суму коштање укупног живота у Београду у 1931 требало би да буде јевтиније. У циљу појевтњавања живота у Београду осећа се потреба реформе и у области других дажбина. Ево једног примера за то, који је изнет у „Привредном Прегледу“ од 1 јануара 1931: На вагон свиња из Инђије до Београда плати се 900 дин. подвоза и 1500 д. утоварног и пасошног трошка. Овоме се додаје београдски трошак, који изгледа овако: истовар и лекарски преглед 600 дин., пијачарина 600 дин., пренос пасоша на купца 180 дин., 30% трошарине на 7000 кг. 2100 дин., општинска аренда (100 дин. комад)

6000 дин. или укупно 11.800 дин. То је рачун за 60 свиња у тежини око 7000 кг. живих или 4.600 кг. заклано. Према томе, са 2.50 дин. по кили мртве тежине оптерећује се свињче од утоварне станице до кланице београдске. Код данашње цене то чини преко 25% оптерећења. Нема сумње да ће се временом спровести нужне реформе и у овој области. Кад је реч о месоу треба истаћи нову општинску кланицу, која обезбедиће снабдевање Београда добрим и хигијенским месом. Трећа комунално-политичка реформа, која ће се такође ускоро реализовати, јесте појевтњење електричне струје и воде.

У својој изјави уочи Нове Године председник инж. г. М. Нешић, констатујући да ће укупно растерећење Београда у 1931 према претходној години претстављати преко 60 милиона динара, пожељно је да нам ова година донесе: 1) Закон о грађењу пристаништа, а тиме и почетак изградње савског кеја; 2) да се после мостовског спајања изврши и законско спајање Општине београдске са Земунском и Панчевом; 3) да се донесе грађевински закон, који би омогућио будућу неметану изградњу престонице.

Из овога излази да ће нам државна и комунална привредна политика у 1931 донети много корисних новина, срачунатих на неметану и систематско привредно, социјално и културно унапређење Београда. На овој страни Београд ће у 1931 показати велики активни салдо. Штета је само што он неће бити праћен и активом на страни приватне иницијативе привредничког staleжа Београда. Али је несумњиво да ће активност са стране државне и комуналне привредне политике бити од великог подстицаја да се и на овој другој страни почну бржим темпом да извршују нужне промене у правцу јачања производње, развијања промета Београда са унутрашњошћу и израђивање нове, модерне привредничке класе.

ТРГОВИНА

Децембра прошле и јануара ове године, као и обично, осетило се живље пословање везано за увећано снабдевање о празницима. Али је обим послова, према браншама, био за 10—30% мањи него ли у истом периоду прошле године. Што је најглавније, није смањена само набавка потреба у одећи, обући и др., већ и у животним намирницама. Београдске тржнице уочи празника биле су довољно снабдевене, а како тражња ни у једном моменту није превазилазила понуду то и цене нису показивале веће скокове, која се појава редовно појављивала све до 1929 године. Само су цене неких артикала скочиле (јаја, сир, живина и мала прасад). Али узрок овоме скоку није био толико у знатно увећаној тражњи преко понуде, колико у одсуству једне боље организације снабдевања.

Тако, на пример, уочи Божића јаја су у Београду продавана 1.30—1.50 дин. комад. У исто време у Краљеву цена је била 0.50—0.60 дин. ком. Тако излази да су јаја у Београду у ово време била скупља за 160 до 150 од сто од цене по којој су се могла добити на унутрашњим тржиштима.

Обзиром на смањени обрт у пословима приметили се да су и остале трговачке радње приступиле извесној редукцији цена и то нарочито у оној роби са којом су претрпели лагере или за коју прети опасност да ће за идущу сезону изићи из моде. У току 1931 требао би да се очекује већи пад цена у трговини на мало ако ни због чега другог, а оно због конкуренције. Пад ових цена знатно би допринело снижење кирија на локале, јер ове у режијским трошковима претстављају ставку која сама изазива увећање цена са 5 до 15 од сто. Значај закупне цене локала у трговини на мало у укупној суми режијских трошкова и за повећање цена видеће се најбоље из овога податка који је узет из Југословенског Текстилног Весника: Цена трособном стану у Загребу управо је толика, колика и у Лондону, светском центру економског живота... Једино су станови у Њујорку скупљи од лондонских. Према томе, долазимо до закључка да су садање цене у Загребу и Београду за станарине неодрживе. У најпрометнијем крају Лондона St. James Street-а стоји локал доста простран за трговину годишње 600 фунти стерлинга (165.000 дин.). Исти такав локал у Загребу у Илици кошта месечно 12.000, 15.000 и 18.000 дин. што прелази лондонске цене. Наши трговци морају према томе, да на сваки продани метар креп де шина прирачунају 6—10 дин., на сваки метар шифона 1.50—2 дин., на сваки метар сукна 10—15 дин. на рачун закупнине локала! У трговини на мало, у вези са кризом, примећује се и појава опадања потрошње финије, квалитетне робе а тражи се све више простија и јевтинија роба. Исто тако већина трговаца указује и на губљење традиције понављања о празнику.

Организација снабдевања животним намирницама и појевтињење живота

Ако се узме за тачан закључак др. Б. Бајкића у цитираном чланку, да 80% београдског становништва има приход нижи од стандарског минимума (који је, уосталом донео на основу самих статистичких извештаја, донетих у „Беогр. Оп. Новинама“, бр. 24 од пр. год.), онда је јасно од колике је важности за Београд организација снабдевања животним намирницама и појевтињавање живота. У ранијим написима о проблемима снабдевања Београда ми смо истицали да данашњи систем снабдевања — кроз руку безброј посредника — није добар, јер знатно поскупљује робу и тиме чини тежак и не-

подношљив живот већини београдског становништва. Истицали смо два пута за решење овог питања у корист привредног, социјалног и културног развијања Београда. Први би био да Општина преузме у своје руке организацију снабдевања, а други да се ова препусти задружној иницијативи. Изјаснили смо се за други као бољи и ефикаснији. У толико пре, јер смо сматрали да се наше задружне организације првенствено морају посветити обради унутрашњих пијаца, на њима се својом организацијом снабдевања појавити као једини посредници између произвођача и потрошача и, на тај начин, обезбедити произвођачу бољу цену, а потрошачу јевтинији живот.

На почетку ове године београдски потрошачи били су пријатно изненађени једном новином. На пијаци на Зеленом венцу Главни савез српских земљорадничких задруга отворио је своју прву продавницу животним намирницама. Савез, како смо обавештени, намерава да своје продавнице отвори на свима београдским пијацама, да после Београда задружно снабдевање животним намирницама организује и у другим већим местима. Преко ових продавница, када их се буде основало толико да покривају већи део потрошње, београдско становништво биће обезбеђено снабдевањем добре и јевтиније робе. Цена на тржишту више неће зависити од безброј комбинација посредничког ланца срачунатих на то да се оствари што већи профит. Временом ова организација треба да искључи и пиљарске радње по улицама, да би доцније преузела на себе модерну организацију директног снабдевања извесним артиклима потрошача по кућама.

Други покушај у овом погледу изгледа да ће ускоро бити извршен са млеком. На име, претпрошле и прошле године у Дунавској бановини основан је већи број млекарских задруга којима је било намењено да раде за извоз. За кратко време, међутим, ове су дошле у кризу и преко централе у Новом Саду, у сарадњи са Министарством пољопривреде и банском управом, почели су се тражити путеви за санирање ових задруга. Као полазна тачка, овом санирању истакнута је потреба да се првенствена пажња обрати обради унутрашњег тржишта тј. снабдевању великих конзумних центара. У ту сврху имала би се створити два реона за ове задруге: београдски и новосадски. Снабдевање би се вршило преко централних установа великог капацитета. Оваква установа (централна млекара) већ постоји у Новом Саду, док би се у Београду имала тек да оснује. У овим централним установама вршило би се сабирање и пастеризирање млека. У прво време снабдевање Новог Сада и Београда преузела би централна млекара новосадска. За Београд би долазило у обзир

само вишак и то би трајало све дотле док се и у Београду не буде подигла централна млекарна. Подизање централне млекуаре за Београд је од значаја и у једном другом погледу. На име, рентабилност централне млекуаре зависна је од искоришћавања отпадака (др. Чебулар). Отуда је неопходно потребно да се централној млекуари прикључи и гајење свиња за продукцију меса. На тај начин Београд би добио и првокласно свињско месо.

Савез набављачких задруга државних службеника у Београду одлучио је да приступи подизању модерне, хигијенске фабрике хлеба која би снабдевала све чиновничке породице у Београду. Предност фабрике не би била само у томе што би дала јевтинији и хигијенски хлеб државним службеницима. У погледу цене хлеба она би, према изјави управника Савеза, могла да ради и без икакве зараде, јер би искоришћавала брашно произведено у сопственим задружним млиновима. У ствари фабрика хлеба би послужила као изгредно предузеће за бољи рентабилитет и увећање капацитета млинова. Тако би нова задружна фабрика хлеба постала одличан регулатор и у погледу цена и у погледу каквоће хлеба. Њоме би се дневна продукција фабричног хигијенског хлеба у Београду повећала на скоро 30.000 кг. или 36% укупне дневне производње. Питање примитивних и нехигијенских пекарница било би на тај начин у многоме решено, јер би њихов рентабилитет био доведен у питање.

ВИСОКА ТРГОВАЧКА ШКОЛА.

Поновна је покренуто питање Високе комерцијалне и финансијске школе у Београду. Вероватно из разлога што се потреба за овом школом последњих година осећа све више.

Као што је познато, оснивање Високе комерцијалне и финансијске школе предвиђено је Финансијским законом од 1925. Потом се кроз неколико наредних Финансијских закона стално провлачило док се најзад, изгубило. Али и ако га више није било у законским овлашћењима оно је добијало све већу актуелност. У колико се у привредном животу осећао све већи недостатак стручних и спремних привредника, у толико је растао и значај ове школе. Данашње привредне прилике су такве да захтевају све већу стручност, све више спреме и све више знања. У колико се осећа већи недостатак оваквих снага у толико привредна радиност не напредује, у њој се не врши замена застареле техничке основе новом и савршењем, у пословање се не уносе нове методе. Савремени предузетник не може се замишљати без солидне и широке стручне спреме. Трговац данашњи мора да има преглед про-

изводње и потрошње, да прати кретање цена не само готових производа са којима ради, већ и сировина које служе производњи дотичних артикала; он мора да прати све појаве у вези са променом капацитета потрошње свога подручја; у свој рад мора да организује рада прилагођава новим потребама итд. Још се далеко више тражи од индустријалца и финансијера — банкара! Спрему за ове позиве у данашње доба не могу дати школе за опште и апстрактно образовање. То се код нас увидело још пре неколико година када је настао поклич: Укидајмо гимназије и отварајмо стручне школе! Али исто тако, водећа места у привреди све мање могу да заузму људи са нижом и средњом стручном спремом. То исто важи и за државну администрацију. И у овој све се више осећа потреба стручних снага са вишом спремом. Потреба за привредно-финансијским стручњацима осећа се, најзад, све више и у нашим великим општинама. У великој општини привредна и финансијска политика претстављају основицу на којој се заснива и од које зависи сва остала комунално-политичка акција.

Ово неколико напомена сматрамо да су довољне да истакну сву важност потребе стварања што већег броја стручњака у области трговинско-финансијској. Зато је неопходно потребно да се што скорије приступи остварењу давнашње замисли у погледу Високе комерцијалне и финансијске школе. Данас имамо само једну овакву школу у Загребу. Друга би била у Београду. Па када би се основала и ова у Београду ипак се не би могло рећи да их имамо довољно и да ће оне бити у стању да задовоље сву потребу у погледу стручних снага.

Потреба хитног отварања Високе комерцијално-финансијске школе у Београду диктирана је још и једном специјалном околности. На име, подручје предатне Краљевине Србије и Јужне Србије, које гравитира Београду, нема још израђени тип модерног привредника. Много је србијанских индустријских предузећа, која воде такорећи, полуписмени људи. Стручна знања тамошњег привредног света не излази из оквира оног најнужнијег, везаног за браншу коју води. Отуда се слободно може рећи да највећи део неуспеха ових људи долази из недостатка стручног знања и способности. Са таквим менталитетом привредника тешко се може замислити неки значајнији напредак, који треба да буде инаугурисан и вођен стручном и зналачком привредном иницијативом. Таква привредничка класа на целом овом огромном подручју треба да буде замењена. Замена се може извршити снагама било из властите средине било са стране. Пожељно би било да се она изврши из властите сре-

дине, али је за то први услов оснивање Високе комерцијално-финансијске школе у Београду.

ЕФЕКТНО ТРЖИШТЕ У 1930

Свој први реферат треба да допунимо детаљнијим приказом развојем прилика на београдском ефектном тржишту у току прошле године. Као што смо рекли, волумен ефектних послова београдске Берзе у прошлој, према 1929, опао је. Послови на ефектном тржишту били су слабији не само у погледу обима, већ и у погледу курса. Године 1928 укупни промет ефеката на београдској Берзи био је 915, 1929 — 445, а у прошлој 394 мил. динара. Последица слабијих послова свакако се морала одразити на курсу, који се код многих ефеката није могао поправити. Ратна штета је почела и завршила годину са приближно истим курсем. У јануару је нотирала 435—445, а у децембру је имала курс око 450 дин. 7% инвестициони зајам показивао је у прошлој години прилично велике промене. Годину је почео са курсем 83—84 (после сечења купона), а завршио је са 89—90 дин. 4% аграрне обвезнице задржале су свој курс од 50 дин., али их је било врло мало на тржишту. Нове 6% бегдучке обвезнице на крају године имале су курс од 67 дин. Највећи догађај на ефектном тржишту у прошлој години претставља увођење нотирања доларских папира (7 и 8 од сто Блерове обвезнице и 7% заложнице Државне хипотекарне банке — Селигман). Котирање ових папира Министарство финансија дозволило је на тај начин што је одобрило слободну набавку страних девиза за куповину истих. За ове папире показано је велико интересовање, обзиром на високо укамаћење (преко 8%) и на потребу да се ликвидна сретства што боље и сигурније пласирају. Промет са акцијама новчаних завода и других предузећа, који је на београдској Берзи и онако слаб, у прошлој години опао је још више. Сав посао код овога сводио се на акције Народне Банке, неколика друга навчана завода и на екзекутивне продаје. Акције Народне Банке почеле су годину са курсом 8.205, а завршиле са 8.100—8.200 динара. Уопште узев, пословање на ефектном тржишту у 1930 показује врло слабе тенденције које су наступиле под утицајем опште превредне кризе.

ПРВИ БИЛАНСИ НОВЧАНИХ ЗАВОДА, СА СЕДИШТЕМ У БЕОГРАДУ.

Први биланс пословања у 1930 објавила је Народна Банка, а одмах за њом и Поштанска Штедионица. Стање Народне Банке у поређењу са 1929 показује на концу 1930 овакве резултате: укупни банчини приходи смањени су за 6.97 мил. дин. Смањење

код есконта износи 9.56 мил. дин., а код ломбарда 2.79 мил. дин. Смањење прихода на овој страни резултат је спуштања каматне стопе, јер се иначе менични портфељ према прошлој години повећао. Због опадања прихода смањило се и учешће државе у добити са 3.65 мил. дин., а добит за поделу акционарима са 2.54 мил. дин. Метална подлога у злату и сребру повећала се, а опао је девизни сток. Зајмови на менице са 1287.5 крајем 1929 повисили су се 31 децембра 1930 на 1,433.6 мил. дин. или са 146.1 мил. дин. Зајмови на хартије од вредности смањили су се за 26.7 мил. дин. (1929 — 230.1, 1930 — 203.4, мил. дин.). Државни дуг концем 1929 и 1930 овако изгледа:

31. XII. 1929 1930
у мил. дин.

Рачун откупа крунских новчаница	948.3	897.7
Рачун привремене размене	205.9	126.2
Зајмови на бонове	2.998.8	2.996.8

Укупно 4.153.0 4.020.7

Према томе, државни дуг код Народне Банке на крају 1930 смањено се за 132.3 мил. дин. Волумен новчаница, оптицај на крају 1930 износи 5.396.5 мил. дин. према 5.817.9 мил. дин. крајем 1929. Смањење, дакле, износи 421.4 мил. дин. Остале важније позајмице на страни пасиве пружају ову слику:

1929 1930
у мил. дин.

Државни рачун привремен. размене	205.9	126.2
Потраживање државе по разним рач.	99.6	59.3
Обавезе по жиро рачуну	1.250.0	667.2
Обавезе по разним рачун.	160.8	195.6

Укупно 1.716.3 1.048.3

Видимо, дакле, да су се данашње тешке привредне прилике одразиле и у раду Народне Банке. Треба истаћи да је у циљу унапређења пољопривреде поноваотирано два милиона динара и то 1 милион Фонду Њ. В. Краља Александра I при Народној Банци за потпомагање и препорођај земаљске пољопривреде, а други милион Фонду Народне Банке за унификацију и стандардизацију земаљских производа.

Биланс Поштанске Штедионице за 1930 показује у свима гранама осетан напредак према ранијим годинама. Главне позиције пословања овако изгледају: улози по чековним и штедним рачунима 1.182,141.648 динара; укупан промет по свима рачунима 239.704,233.932 динара; стање улога по чековним рачунима 978.788.062 дин.; промет по чековним рачунима 65.550.336.946 дин.; број штедних књижица износи 127.196 (1929 — 59.362); стање улога по штедним књижица-

ма 209.612.992 дин. У међународном вирменском промету број вирмена је порастао са 12.967 на 17.072, а укупан промет повећао се за скоро 20 мил. дин. и износи 97.535.885 д. Исплате у готову за иностранство износе 27.168.831 дин. према 18.238.769 дин. крајем 1929. Главне позиције биланса изгледају овако: дужници по летећим рачунима (новчани заводи) 381.527.828 дин.; дужници по ломбардним зајмовима дин. 164.759.668; хартије од вредности и државни папири 344 милиона 288.463 дин.; готовина 309.147.831 дин.; чиста добит 35.344.923 дин.

Од интереса је да наведемо неколико главних података из којих се види како се развијала делатност Поштанске Штедионице:

1922	17.270	226	8.294
1925	36.980	348	12.459
1926	40.570	368	13.627
1927	46.340	622	15.178
1928	53.820	666	16.516
1929	59.730	913	17.793
1930	65.540	979	19.193

АУТОМАТСКА ТЕЛЕФОНСКА ЦЕНТРАЛА БЕОГРАДА

Радови на инсталисању нове Аутоматске телефонске централе приводе се крају. По гласу уговора, закљученог између Министарства грађевина и фирме, сви ће радови бити завршени до 1 августа и тада ће нова централа бити предана саобраћају. Једна крупна потреба привредног Београда биће тиме задовољена. Али проблем телефонског саобраћаја у престоници неће, ипак, бити дефинитивно решен. На име, капацитет нове централе је 10.000 бројева. Садања централа има око 6.500 претплатника. То значи да ће се пуштањем у саобраћај нове централе моћи да задовољи потреба још свега 3.500 претплатника. Међутим, број оних који чекају на телефон далеко је већи. Потребу телефонског саобраћаја данашњег Београда стручњаци цене на 12—14.000 бројева. Али ће се Београд развијати, а претпоставља се и појевтињавање увођења телефона и претплате. По свему судећи, нова аутоматска централа још првих дана показује се недовољном. За тај случај предвиђа се или комбиновање нове аутоматске са садашњом мануелном централом или проширење нове централе са 3—4000 бројева. Према томе, можемо се надати да ће у овој години за Београд бити решен проблем телефонског саобраћаја. Новом аутоматском централом Београд је добио институцију без које се не може замислити савремени већи град.

ДЕСЕТОГОДИШЊИЦА „ЕКОНОМИСТА“

Крајем прошле године навршило се 10 година ефективног излажења нашег најстаријег економско-политичког часописа „Економиста“. Први број Економиста изишао је 1 маја 1912 и од тога непрекидно излазио два пута месечно до 1 јула 1914. После рата наставио је своје излажење 1 јануара 1924.

У току свога излажења „Економист“ је, расправљајући све истакнуте економско-политичке проблеме, служио унапређењу наше економске политике и привреде уопште. Он је прихватио сва питања истакнута и често сугерирао њихова практична решења. Поред давања информација о привредном животу на страни и у земљи он је попуњавао и празнину једног национално-економског часописа доносећи често и теоријске расправе. Он је први увео критику и коментарисање закона. Исто тако први је почео да посвећује пажњу комунално-политичким проблемима. У Економисту се почело први пут стручно да расправља о станбеној политици, о регулационом плану Београда, о подизању модерних градова, о комуналној социјалној политици итд.

За свих 10 година Економист је остао једина привредна месечна ревија Београда, која се бавила третирањем свих економских проблема. Нажалост, и ако једини часопис ове восте, он није наилазио на потребан одзив. Привредни кругови Београда нису му поклонили потребну пажњу. За све време свога излажења часопис је зависио првенствено од напора чланова редакције. Благодарни тим напорима часопис је и поред слабог одзива привредних кругова успео да издржи 10 година. Улазећи у другу деценију надати се да ће бити надокнађени напори појединачних учиница за одржање часописа у првој деценији. Економска социјална питања данас апсорбују главни део брига и државе и појединаца. Свако ко хоће да издржи доба тешке привредне кризе мора да буде што свестраније упутан у све проблеме. Привредници напреднијих земаља упуштају се у третирање најтежих економско-политичких проблема, често показују широка теоријска знања која им допуштају да се упуте у полемике и са видним економистима итд. Надати се да ће се и у нас осетити потреба за новим типом привредника, који би допринео бржој измени физиономије данашњег примитивног и заосталог стања. Тада ће бити створени услови за просперитет не једног, већ више економских часописа. У сваком случају треба свима сретствима настојати да се Економист одржи, да Друштво за економску и социјалну политику (чији је орган) постане привлачним средиштем за покретање и расправу свих економско-политичких, социјалних и комуналних проблема.

Социјална хроника:

Десет година рада београдског антитуберкулозног диспансера

Највеће зло Београда је туберкулоза. Она из дана у дан немилосрдно десеткује београдско становништво. Она је увукла своје смртоносне пипке у сваку београдску породицу и нема породице коју она бар једном у животу није завела у црнину, којој она није нанела огромне болове за изгубљеним оцем, сином, ћерком или братом. Зато је највећи проблем у здравственој политици Београда питање систематске и снажне борбе противу туберкулозе.

Једно од најмоћнијих средстава у борби противу туберкулозе јесу антитуберкулозни диспансери, централне градске установе за ову акцију, у којима су заступљене све научне методе и све социјалне мере за сузбијање ове најстраховитије болести. Кроз антитуберкулозне диспансере прегледају се сви туберкулозни болесници, лече, упућују у санаторијуме и климатска опоравилишта, кроз антитуберкулозне диспансере врши се пропаганда на сузбијању ове велике социјалне болести, ради се на побољшању хигијенских услова и прилика живота, подизању културног и хигијенског нивоа сиротињских класа у интересу заштите њихових властитих живота и т. д. У целом културном свету Европе и Америке врше се организоване борбе противу туберкулозе само кроз антитуберкулозне диспансере. Данас Европа има преко 4000 антитуберкулозних диспансера а Америка још хиљаду и по више.

Београд има један антитуберкулозни диспансер. Он је 21. јануара ове године прославио десетогодишњицу свога заслужног и ретко пожртвованог рада на сузбијању туберкулозе у Београду, у граду за кога сви стручњаци веде да је најтуберкулознија варош на свету, а ту исту констатацију дају нам и званичне статистике, само још у мало већој језивости говора својих цифара.

Зато сматрамо да је у хроници здравствене политике Београда био врло значајан дан 21. јануар 1921. год. када је иницијативом д-ра Андрије Штампара а уз помоћ д-ра Љубе Стојановића, председника Лиге проти-

ву туберкулозе, основан први антитуберкулозни диспансер.

Јубилеј десетогодишњице снажне активности ове врло важне социјалне установе Београда прослављен је у новој згради диспансера, у улици Синђелићевој бр. 2, коју је зграду Општина београдска дала овој установи за њен корисни смештај.

Овој свечаности су присуствовали: у име министра Социјалне политике и народног здравља д-р Влад. Катичић, начелник народног здравља, у име Општине београдске д-р Светислав Стефановић, шеф санитета и д-р Љуба Стојановић, председник Лиге противу туберкулозе и одборник Општине града Београда, д-р Чеда Михајловић, бив. министар народног здравља; д-р Стеван Иванић, директор Централног хигијенског завода; д-р Чеда Ђурђевић, председник Друштва за чување народног здравља; д-р Жарко Рувидић, санитетски генерал; д-р Шнајдер, директор Здравствених задруга; Слободан Ж. Видековић, отправник послова Савеза Градова и гл. секретар Лиге противу туберкулозе, д-р Сима Илић, шеф кожне клинике, д-р Смиљанић, лекар и т. д.

Госте је поздравио вредни и пожртвовани директор антитуберкулозног диспансера г. д-р Миодраг Врачевић једним лепим говором, у коме је истакао како значај борбе противу туберкулозе у Београду тако и резултате рада ове установе за десет година уназад. Из извештаја г. д-р Врачевића, кога ми доносимо у најважнијим изводима и статистичким подацима, види се да је стање туберкулозе у Београду још и даље више него очајно, али и да је антитуберкулозни диспансер уложио сву своју снагу на сузбијању туберкулозе у Београду. Из овог извештаја још једном се потврђује наше гледиште да се не може у Београду водити озбиљнија борба против туберкулозе све док београдски становни буду огњишта и расадници туберкулозе, све док у Београду, у његовим широким грађанским слојевима не буде решено питање њихове рационалне ис-

хране, све док Београд не добије довољно шума, зеленила и паркова, све док хиљаде сиромашних туберкулозних болесника буду спавали у једној истој постељи са својим здравим укућанима и малом децом, односно све док економска, социјална и хигијенска снага грађана не буде била кадра да се одупре овоме злу...

За десет година рада извршено је у Београдском антитуберкулозном диспансеру 38157 прегледа код 19528 разних особа. Од овога броја је било туберкулозних укупно 6589 што чини 33,6%.

Од свих туберкулозних било је: плућне туберкулозе 76,9%, туберкулозе жлезда и скрофулозе 11,4%, туб. плућне марамице 6,2%, туб. костију и зглобова 3,4%, осталих органа 2,1%.

Дакле туберкулоза плућа према туберкулози других органа стоји као 3:1.

Од плућне туберкулозе боловало је: мушких 41,6%, женских 43,7%, и деце 14,7%.

Пиркеових реакција је извршено 2817, од којих је 57% било позитивних а 43% негативних. Прегледано је 4199 испљивака, од којих су у 26% нађене Кохове клице. Радио-скопија плућа извршено је 1926, од којих у 1930. години 1130.

Лечено је: разним лековима 6442 лица 8512 пута, туберкулином 314 лица 4070 пута, инјекцијама 2899 лица 34916 пута, кварц-лампама 4066 лица 33704 пута, вештачким пнеумотораксом 51 лице 244 пута.

Четири сестре походиће извршиле су 10208 посета по становима болесника и на-шле: да 3605 болесника живи у породицама (86%) а 586 као самци (14%). Засебну собу имало је у Београду 18,5%, а 81,5% живило је у заједничким собама са здравима. Од оних који станују у истој соби са здравима нашле су да 21,5% није имало чак ни своје постеле већ су спавали у истим постелима са здравима. Ово је најјача илустрација зашто се туберкулоза у Београду тако страховито шири.

Од 3605 посећених породица 75,5% је имало по једног а 24,5% више од једног болесника. Исто тако 75% од свих породица имало је само по једну једину собу за живот, 14% имало је по две собе а само 11% више одељења.

Од 4191 станова 47% је било нездравих, опасних и по здравље здравих, а камоли болесних и начетих.

У својим собама је само 46% туберкулозних болесника имало плуваонице, док их 54% није имало већ је плувало ван плуваоница.

По годинама старости било је болесних:

Година	болесника	%
0—1	4	0,06
1—10	391	5,9
10—20	969	14,3
20—30	2.006	31,5
30—40	1.798	27,6
40—50	909	13,7
50—60	355	5,6
60—70	156	2,2
70—80	1	0,01

Из овога видимо да се број оболења пење до 30. године, затим опада. Највише је туберкулозних између 20. и 30. године — (31,5%).

По квартовима било је туберкулозе:

Кварт	болесника	%
Варошки	212	3,2
Теразијски	228	3,4
Савамаљски	831	12,6
Дорћолски	644	9,7
Палилулски	1419	21,5
Врачарски	1590	24,1
Сењак	62	0,9
Топчидер	500	7,5
Околина	368	5,5
Ван Београда	722	10,9
Чукарица	13	0,1

Из овога видимо да је највише туберкулозе било у врачарском и палилулском кварту, где живи сиромашнији сталеж, а најмање у варошком и теразијском.

Диспансер је својим болесницима, поред лечења и лекова и бесплатно поделио из својих средстава: топломера 974, плуваоница 1827, одеља и постеља 600, брошура и летака 2080, књига о туберкулози 2600 комада.

Бар у хигијенском погледу, ако не и у погледу моралитета од туберкулозе, иде се нешто напред. И то захваљујући на првом месту активности овог београдског диспансера. Тако на пример:

1928 г. засебну собу имало је 19% болесника	
1930 г. засебну собу имало је 32%	„
1928 г. плуваон. нису имали 46%	„
1930 г. плуваон. нису имали 36%	„
1928 г. зас. пост. нису имали 37%	„
1930 г. зас. пост. нису имали 16%	„

Ово је резултат диспансеровог рада, помагања и пропаганде.

Рад диспансера служио је својим радом на част својим осниваоцима, а држави и Општини служиће и даље, очекујући од њих још већу моралну и материјалну помоћ.

Освећење Теразиске основне школе Краља Александра I

24 јануара т. год. освећена је нова и монументална зграда Теразиске основне школе Краља Александра I. Изградња ове лепе школе претставља неоспорно један значајан датум у живом венцу многобројних успеха комуналне делатности на унапређењу наше миле престонице а у исто време и један леп успех у збиру непрекидних акција у заједничкој предузимљивости и старању за што снажније ширење културе и подизања нашег подмлатка.

Нова Теразиска основна школа биће један велики фактор у животу и развоју

широкогрудошћу и код нас. За последњих три године социјална делатност учинила је много за заштиту београдског детета. Једно од тих великих дела је и ова модерна хигијенски изграђена школа, у чијем ће се животу увек осећати благотворни резултати синтеза свих наших пожртвовања и одушевљења за добро наше деце.

Свечаност освећења нове Теразиске школе била је врло лепа, достојна ове високе установе.

Освећење је обављено у великој дворани, која је за ову свечаност била нарочито

Нова зграда Теразиске основне школе Краља Александра I

нашег подмлатка. Нарочито у погледу здравственом. Само у здравом подмлатку, здравом и духовно и физички лежи снага и моћ једне нације. Осећајући то, културно човечанство ставило је данас све силе свога социјалног генија у службу очувања детета, тог носиоца будућег друштва. Свест данашњице, потпомогнута снагом науке, подигла је моћним замахом медицинску и социјалну заштиту детета на један завидан ниво.

Ова висока и савремена начела у подизању детета прихваћена су са словенском

украшена. Свечаном чину присуствовали су изасланик Њ. В. Краља пешадиски пуковник г. Крстић, изасланик Њ. Свет. Патријарха прота г. М. Петровић, изасланик г. председника Краљевске Владе врх. инспектор г. Ж. Будимовић, претставник Министра просвете начелник г. Д. Ђорђевић, председник Општине г. инж. Милан Нешић са госпођом и потпретседник г. Н. Крстић са госпођом, више општинских одборника између којих и г. г. Д-р Драг. Аранђеловић, Драгиша Матејић, Д-р Л. Генчић, Д-р Љ. Стојановић, Д-р Бу-

кић Пијаде, Влада К. Петровић, Милош Ђурић, арх. Ђура Бајаловић, инж. Кл. Букавац, инж. Јован Мисирлић, Д-р Страшимир Милетић, Шемајо де Мајо, Антонијевић, проф. Јов. Дравић и други.

Поред присуства свих виших функционера, директора и шефова одељења Општине града Београда, запажено је и много старих и угледних Београђана као г. г. Коста Главинић, б. претседник Опш. београдске, инж. Ђељко Милошевић, Попадић и други. Исто тако били су у великом броју заступљени ђачки родитељи, док је галерија била пуна веселих београдских малишана.

По свршеном црквеном обреду освешћења, претседник Општине града Београда г.

Старе зграде Теразиске основне школе

инж. Милан Нешић, предајући Теразиску нову школу животу и раду, одржао је овај лепи говор:

Господине Краљев изасланиче,
Госпође и господо,

Суд и Одбор Општине града Београда са оправданим поносом освешће данас једну модерну, једну хигијенски опремљену основну школу, у којој ће многе наше будуће генерације добијати своја прва знања и спремати се за живот и победу националног духа.

Освећујући ову школу ми освешћујемо једну културну матицу, један светионик, једну просветну лучу за путоказ у животу будућих генерација најмлађих Београђана. Ми тиме испуњујемо заветну мисао неумрлог Змаја чија деца, српска деца, тако топло моле и из једне душе кличу: „Дижимо школе!“

Овај светли чин освешћења дакле, представља један ретко значајан датум за развитац нашег подмлатка у толико значајнији, што се у овој школи модерним и хигијенским уређењем њеним збрињавају једновременно оба важна и нераз-

двојна чиниоца: физичко и духовно васпитање наше узданице, — наше деце. Ум и срце; срце народа југословенског сједињује се у народним школама са мозгом Југославије; сједињује се у једну једину тежњу којој је циљ само добро, величина и снага народа.

Велики реформатор дечје заштите у Сједињеним Америчким Државама Д-р Улиан Хаггрев истакао је у својој социјалној акцији прву велику мисао и заповест да нам школе по свом уређењу и програму рада морају бити пре свега расна опоравилишта, преванторијум за будућа прегнућа; да буду не само храмови науке и просвете, него и зграде сунца, свежине и здравља. И у томе духу најзнаменитијих тежњи Општина је у Београду живо настала да подиже све саме лепе, простране и здраве школе, на место старих, мемљивих и већ дотрајалих зграда, у којима су наша млада деца истина подизала свој дух, али у исти мах јако доводила у питање своје здравље. А у овој тек освешћеној школи, која потпуно одговара свима хигијенским условима и која носи лично име Његовог Величанства Краља, унеће се према намерама нашег београдског Школског одбора, још и један нов школски програм, завладаће један нов, бујан дух на висини свих социјалних програма за пуну заштиту детета и светог детињег права.

У овој лепој школи, поред хигијенских и педагошких реформи, ми ћемо пружити деци сиромашних грађана и школску кујну, једну посве корисну и савремену установу, коју је данас примио цео културни свет. У даљем стремљењу Општинске управе и Школског одбора ми идемо и ка подизању читавог низа других потребних установа за заштиту детета: дечијих купатила, читаоница и библиотеке, вежбаљих, радионица и т. д. Али, разуме се, не може се у једанпут остварити све оно, што бисмо иначе тако радо желели. У сваком случају ми дајемо максимум онога што при најбољој вољи и код данашњих прилика можемо дати. Дао би Бог да у том настојању истрајемо, а онда већ нећемо више бити странци у веку у коме живимо.

Сматрам за дужност, Господо, да Вам у најкраћем потезу дам неколико техничких података о овој у истини лепој грађевини.

Пројекти за ову школу израђени су у Архитектонском отсеку Техничке дирекције наше Општине. Школа располаже једним сутереном, једним приземљем и са још два спрата, покривајући површину од 900 м² и обухватајући запреми-

ну од 16.000 м². Изнад II спрата има 200 м² велику терасу за сунчање деце, а у приземљу, осим простора за грејање и станова за домаћина школе и ложаца, има школску кујну са ручаоницом, амбуланту за преглед деце, купатило са кадама и тушевима и специјалном инсталацијом за топлу и хладну воду.

Школа располаже са 12 учионица од по 55—60 м² површине и 4 м чисте висине тако да свака може примити по 50 ученика од којих на сваког отпада по 4—5 м³ ваздуха.

тилатора смештених у таванском простору.

Пред школом је једно двориште од 900 м² а иза школе једно слично од 1000 м², оба намењена дечијем игралишту.

Целокупно коштање зграде са свима инсталацијама износи 4.716.940,78 динара. Извођење њено поверено је конурсом предузећу „Рад“ коме свако признање за квалитет и савесност, са којом оно консеквентно оправдава своје лепо име.

Међутим мени је пријатно одати за-

Свечани чин освећења ноће зграде Теразишке основне школе Краља Александра I

Кроз I и II спрат изведена је ова свечана сала која има 9 м ширине и 20,0 м дужине.

Уза све зграда располаже и потребним бројем простора за канцеларије наставника, управитеља школе, за библиотеку и збирку учила.

Спољна обрада до пода I спрата изведена је монументално у природном, босираном камену — дациту са нашег Рудника а остатак фасаде је у оригиналној теранови.

Унутрашње уређење свих учионица, вестибила и ходника, изведено је по последњим искуствима школске хигијене. Подови учионица, ручаонице, свлачионице и амбулантних простора израђени су од линолеума на асфалтној подлози преко армирано-бетонских конструкција.

Ветрење је збринуто нарочитим уређењем посредством електромоторних вен-

служено признање и Општинској управи која је инаугурисала подизање ове школе. Још од пре рата је њено грађење било саставни део сваког грађевинског програма сваке Општинске управе, јер некадања турска мезулана, која је до прошле године стајала на овоме месту и служила на место школе, ни издалека није одговарала времену у коме живимо. Али је тек прошлој Општинској управи пало у део да ефективно уђе у решење тога питања, док је данашња управа следећу своме програму овај корисни рад само прихватила, и најзад ево, Богу хвала, и окончала.

Овакву једну потпуну установу ја сам срећан што могу да предам освеченом протектору и иницијатору многобројних потхвата на нашој у вечитом обрађивању просветној њиви, г. Министру Просвете Божи Максимовићу као и

г. Миладину Цвијовићу, вредном управитељу ове школе, чији досадашњи просветни рад даје тако много јемства да ће рад у школи бити вођен по најбољим педагошким методама, имајући пред очима увек и само национални геније нашег народа.

Нека би најзад ова школа уз свети благослов Његове Светости Патријарха била установа која ће својим високим лучом културе доказати право на највеће име које је добила, на име нашег вољеног и великог народног Краља Александра I Карађорђевића.

После говора председника г. Нешића, који је одушевљено поздрављен, изасланик Њ. С. Патријарха Варнаве испоручио је благослов Њ. С. Патријарха.

Начелник Министарства просвете г. Д. Ђорђевић захвалио се у име Министра просвете свима који су својим трудом допринели да се подигне школа, са којом се Београд може поносити.

У име управе школе говорио је управитељ исте господин Миладин Цвијовић. Он је у своме топлом и искреном говору са најдубљим осећајима заблагодарио се преко изасланика пуковника г. Крстића Њ. В. Краљу на Високој пажњи, којом је Теразиску школу благоизволео одликовати дајући јој Своје име. Затим се г. Цвијовић захвалио господину Министру просвете као врховном носоцу просветних идеја наше домовине.

Г. Цвијовић се даље у своме говору обраћа и ученичким родитељима:

— Радујте се и Ви, матере и очеви наших ђака, јер Вам је изградњом ове школе скинут велики терет са Вашег родитељског срца. Отклоњена је бојазан да Ваша деца и даље трују своја млада плућа прастаром и нездравом прашином некадање мезулане, од које је стицајем прилика постала Теразијска основна школа. Одстрањена је опасност, која је претила да се сваког момента сручи на главе Ваше деце читаво брдо иструлених греда и малтера доскорашње старе и дотрајале школске зграде...

На крају свога говора, управник новоосвећене школе још се једном захваљује Општини београдској овим речима, упућеним присутном председнику г. Нешићу.

— Господине председниче Београда, ни једна се идеја не може остварити без потребних материјалних средстава. Па ни идеја о подизању ове школе, и поред најбољих жеља и највеће воље, не би се могла никад реализовати, да Ви ту идеју нисте прихватили и постарали се за њену материјалну страну. Благодарени томе старању, ми смо данас доживели једно ретко задовољство. Дочекали смо да наше Теразије добије овај у истини величанствени и модерни просветни храм. Тај храм биће вечити чувар Вашег цењеног имена и најбољи доказ да гредите путем, којим ћете основно школство наше лепе престонице, у колико је Вашем старању поверено, уздићи на ступањ школства најкултурнијих европских градова. Констатујући овај факат, а знајући да се само у пространим и хигијенским учионама може одгајити здраво тело и снажан дух наше будуће узданице, ја Вас, Господине Председниче, молим, да ми — примајући ову величанствену зграду под своју скромну управу — изволите допустити, да Вас у име овог одличног и многобројног скупа, у име садање и будућих генерација теразијског подмлатка, у име наставника ове школе и у име своје поздравим и да Вама и Вашим друговима у Општини одам топлу захвалност на пажњи, коју сте просвети овог краја указали, и да сва та осећања захвалности слијем, у један снажан усклик: Живели и благо земљи која таквих синова има!

Свечаност је завршена химном и врло лепим дејним програмом. Са дејег програма прешло се у бифе на закуску, где је био патиониран домаћин г. инж. Јован Мисирлић. Расположење одушевљеног домаћина прешло је и на госте, и ова лепа свечаност у истини се словенски завршила, уз здрави, хигијенски смех и пуно расположење.

НЕКРОЛОЗИ:

† Велислав Вуловић

бивши председник Општине града Београда

Шеснаестог јануара пре подне умро је Велислав Вуловић, бив. председник Општине града Београда, министар и државни саветник; свој живот завршио је један грађанин Београда који је био и његов председник и његов изградитељ.

У име Београда и његових грађана пок. Вуловић добио је пуно признање у опроштајном говору председника престоног града г. инж. Милана Нешића. Кроз његове речи Београд му се поклонио са дубоким пијететом и његови грађани са срцем и свешћу, онако како су научили да испраћају на вечни гочинак оне, који су за живота предано и свесно радили и остали Београду верни до гроба. Пок. Велислав Вуловић био је један од таквих.

Седамнаестог јануара последњи пут је Београд преко старих другова покојникових пружио руке, прихватио и спустио на вечни починак свога старог, бившег председника. А млада генерација, она коју је он толико волео, и која ће још за дуго уживати плодове његовог часног рада у престоници, послала му је своје спонтано, и дубоко:

Хвала и Слава!

* * *

17. јануара уз огромно учешће старих и младих, уз учешће грађана из свих слојева сахрањен је бивши председник Београдске општине Велислав Вуловић.

Спровод је кренуо из стана пок. Вуловића у Јовановој улици према цркви Александра Невског где је извршено опело. Многобројно грађанство и венци били су видан доказ колико је уважаван и цењен покојник. Венце су положили: Њ. В. Краљ, Краљевска влада, Мита Теокаревић с породицом, пријатељи са Врачара, особље техничке дирекције Београдске општине и особље Министарства грађевина.

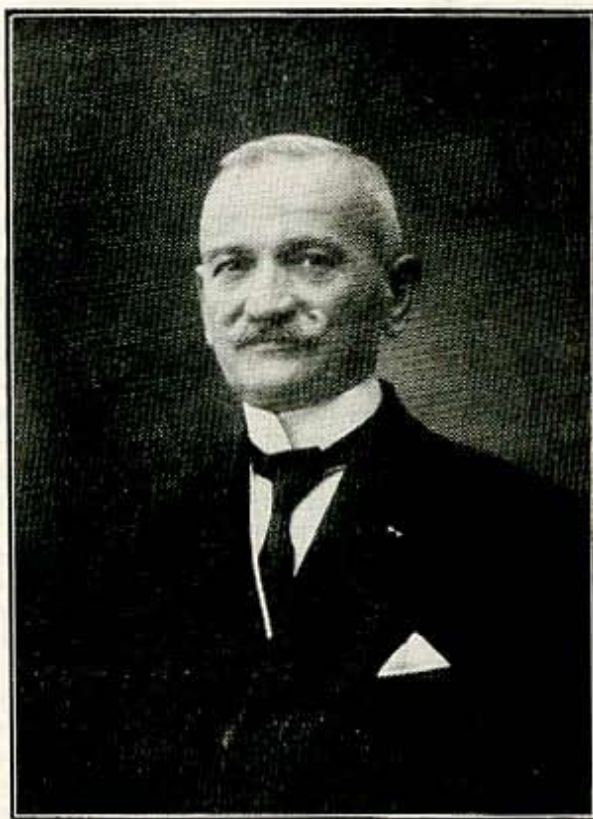
Поред осталог многобројног грађанства у спроводу су иза покојникове породице ишли преставници Владе г. г. министри: Љ. Радивојевић, Ж. Трифуновић, др. К. Кумануди; помоћници министара г. г. Сењановић и Кнежевић; затим преставници Београдске општине г. г. инж. Милан Нешић, председник и Никола Крстић, претседник.

Стари Београђани и многобројни пријатељи пок. Вуловића били су готово сви ту.

Први говор одржао је пред црквом госп. Константин Павловић, инспектор, изразивши хвалу пок. Вуловићу у име Дирекције државних железница и Удружења железничара и

подвукавши да пок. Вуловић има искључиву заслугу за спровођење првога доброг Закона о дирекцији железница.

Кроз улице Јованову, Краља Петра и Узун-Миркову, спровод је приспео пред Општину. Са балкона Београдске општине опростио се у име њено, у име Београда и њего-

† Велислав Вуловић

вих грађана председник г. инж. Милан Нешић овим топлим и дирљивим говором:

„Као председнику Општине града Београда, који је положај покојник раније узимао, мени је дужност да истакнем само неколико његових заслуга, ограничавајући се на ону ширу комуналну делатност која за свој успех захваљује добрим делом и пок. Велиславу Вуловићу.

Свом родном граду он се одужио преданим радом на побољшању услова и подизању. У судбоносним данима анексионе кризе изабран је за председника Београдске општине и за време његовог председниковања отпочели су у већем обиму радови око уређења Београда, нарочито на канализацији,

водоводу, калдрми, при чему је вредно напоменути да је под њим уведена прва дрвена калдрма. Тада је Београд закључио и свој први зајам од 60,000.000 дин., којим је приступио модернизацији престонице, онако како то диктују свестрани интереси.

И поред високих положаја које је раније заузимао као министар и као председник Београдске општине, пок. Вуловић не бежећи од рада, примио се положаја директора Техничке управе и то баш у време када отпочињу технички радови и уређење Београда у већим размерама. Било би врло обимно ако би се потанко износило његово велико учешће у тим радовима и непосредни утицај који је испољавао на ток свих техничких општинских послова.

Праштајући се са покојником у име престонице Општине и одајући му пуно призн

нање за рад, пожртвовање и стручност на крупним комуналним пословима, ја чврсто верујем, да ће Београђани чувати свога бившег заслужног председника у трајној успомени.

Нека је слава и хвала Велиславу Вуловићу!"

Преко Теразија спровод се упутио Краља Александра улицом ка гробљу. Пред Уредом за осигурање радника опростио се са покојником у име Удружења инжењера и архитекта г. инж. Милан Јојић. На гробљу је у име пријатеља са Врачара говорио госп. П. Илић.

Тачно у подне спуштено је у гроб тело бившег председника Београдске општине пок. Велислава Вуловића, једног од оних који су представљали истинске трудебенике за добро Београда.

† Станоје Станојевић

шеф Хемијске лабораторије Општине града Београда

15 ов. месеца умро је после дуготрајне болести, коју је све до своје смрти издржао на ногама и раду, Станоје Станојевић, шеф Хемијске лабораторије Општине београдске.

Станоје Станојевић рођен је 1889. г. у Београду у угледној чиновничкој породици пок. Витомира Станојевића, онда инспектора Министарства финансија, чији су претци знамените фигуре из првог српског Устанка: Кнез Станоје од Зека, Прота Матеја и Алекса Ненадовић. По свршеној матури студирао је две године технику па затим се уписао на Хемију, коју је после рата 1919. г. у Тулузи завршио.

По свршетку студија радио је у Скопљу скоро седам година, па је 1927. г. постављен за шефа Хемијске лабораторије О. Г. Б., где је савесно вршио службу све до дана смрти. За време свога службовања он је Хемијску лабораторију из основа реорганизовао и проширио на потпуно модерној основи, а по угледу на лабораторије великих европских градова.

Као млад, одушевљен националиста пок. Станоје је учествовао у сзима ратовима, и то за време турског рата 1912 као добровољац-четник, а у светском рату без прекида. Албанска Голгота оставила му је трагове неизлечиве болести.

На погребу је поред многих угледних лица био и изасланик Њ. В. Краља, све чиновништво Дирекције за социјално и здрав. старање, на челу са директором г. Д-р Радишићем и шефом г. Симом Пандуровићем.

У име хемичара и особља лабораторије одржала је опростајни говор хемичар, г-ца Лукић, опростивши се лепим говором са својим шефом пок. Станојем Станојевићем.

† Станоје Станојевић

Општина београдска губи у поч. Ст. Станојевићу једног одличног и врло вредног чиновника.

Фелтон „Београдских општинских новина“:

Драгиша М. Стојадиновић,
инспектор Министар. трг. и индустр.

Незнани јунаци

Дан се тужно приближио крају. Небом се гоњаху бели светли облаци као у сред лета. Ветар их је ваљао у правцу Београда. Ми смо преморени, неиспавани, блатњави, изгладнели, замрлих живаца, ћутљиви и равнодушни напустили ровове испред Торлака и измицали под борбом ка Авали. Торлак се није више смео бранити јер лево крило одбране беше се повило долином Топчидерске Реке, пред навалом Немаца. Требало је исправљати фронт и бранити Авалу. Низ падине са Торлака десно и лево од нас сливала се заостала војска. Пушке праште на све стране. То се бију немачка одељења за гоњење са остацима наше пешадије која се повлачи.

Једна батерија пласирана позади Торлака у малој шумици покушава да помогне трупе да се извуку. Два топа сипају бесно ватру. Силазимо и гледамо ову нашу батерију. Преостала послуга трчи тамо и амо довлачећи муницију из испретураних кара. За нас заглунуле од тешких топова немачких, ова два топа изгледају играчке, али су нам они ипак мили, јер се нисмо надали да ће се наћи још који куражан артиљерац да се ухвати у коштац са Немцима. Сваки топовски пуцањ откривао је батерију и значно је за све време борбе на Торлаку, ни више ни мање, него раширити руке пред немачким топовима и извршити самоубиство. Циљ ова два топа бејаше гребен торлачког брда, где избијају немачки пешаци у групама, гонећи наше. Црни стубови дима од наших граната нижу се по венцу, избацујући разривену земљу у ваздух. Немци пробаше да се укопавају па када им се то учини бесциљно, нагоше бежати гомилицама иза брега.

Један немачки аероплан, који је крстарио изнад нас сузаваше свој круг изнад ове наше батерије. Једна зелена ракетла сину испод аероплана и тог момента у нашу батерију згроми се страшна експлозија од четири рафалних немачких граната. Црни облак зави целу батерију. Кроз тај црни ковитлави облак синусе нове експлозије, стварајући пакао у батерији и око ње. Ишчупано шибље и стабла од дрвећа, измешано са парчадима земље, пршти на све стране из овога облака. С времена на време, када ветар повије облак, видимо ар-

тиљерце како беже већ далеко од топова и кара. Неке каре погођене горе. Расут барут запаљен светли се чудном светлошћу. Сви топови и каре испретуране су и са сваком новом експлозијом скачу у вис претурајући се понова.

Аероплан понова пусти једну ракетлу. Немачки топови ућуташе. Дим се лагано пови преко шумарице те се развалине наше батерије указаше у пуној својој жалости.

Око топова све је пусто. Они који су могли да измакну измакли су. Мртви леже непомично измешани са проривеном земљом. Рањеници бауљају и котрљају се низа страну грабећи да измакну што даље од овог страшног места.

Таман оданусмо од узбуђења верујући да је двобој свршен, јер се беше све утишало, када из шумице испод батерије изађе један наш официр. За њим иде један по један, заостала послуга батерије. Журним кораком одоше право ка топовима. Згомилаше се око њих и за мало па два наша топа почеше опет да севају, циљајући на ланац немачке пешадије који се креташе слободно по гребену на Торлаку. Озлојеђени артиљерци сипаху сада још очајнију ватру. Више нема коректуре већ се само чује тресак за треском. Ми смо стали, не дишемо и чекамо шта ће бити. Јасно нам је да је без сумње заповест да се по цену живота не прекида паљба. Наредба се мора извршити. Страшан тресак задрма земљом. Немачка тешка батерија понова поче своје дејство противу ових наших јадника. Аероплан је опет изнад батерије и мотри. Борба је страшна, на живот и смрт. Кроз црни облак од експлозија немачких граната сијају и наши топови, али све ређе и ређе. Прво један ућута, па мало после и други. Из облака истрчаше заостали артиљерци и понова побегоше у поток испод батерије.

Аероплан сигналом обустави паљбу немачких топова. Ветар опет разби облак око батерије и поново нам показа испретуране ове топове поваљане и поразбијане каре помешане са изгинулом послугом.

Поверовасмо да је крај борби, јер очевидно беше без разлога покушавати више ма шта, али се из потока испод батерије, чим Немци ућуташе, појавише официри и четири преостала војника. Претрчаше топовима.

Сви прионули да подигну један топ, али га честито и не прихватише када их зави нов облак од експлозије. Војници се распришаше и побегоше низ брег. Крај топа остаде само официр. Немци не прекидају са ватром. Црна маса дима, земље и грања витла се око батерије. Јече експлозије и фијучу парчад тешких граната. Ветар повија масу тамо и амо преко шумарице, и с времена на време очисти терен око батерије. У батерији видимо само оног официра, како наслоњен лактом на штит од топа стоји као кип непомичан. Остаде до краја тако, чекајући резигнирано смрт, међу својим топовима.

Не знамо да ли је остао у животу, нити да ли га је каква релација споменула. Нисмо могли сазнати ни његово име.

Ако је погинуо, пао је као највећи херој. Пао је као што је пало безброј наших незнатих јунака, правих бранилаца Београда, чије се јунаштво нигде није причало, нигде није славило, јер их је мало ко могао видети како су умирали

. Посели смо редуте код Белопоточке механе и ту је требало прихватити борбу и заштитити повлачење свих оделења.

Последње заштитнице силазе већ у падину. Немци се шире и заузимају гребен све даље и даље. Нико их више не спречава у томе

Једна наша патрола од три војника упућена је на последњи брежуљак иза Торлака ка Авали, да прати кретање Немаца и одржава везу са њима док мрак не падне.

Издвојени од другова, који журно силазе низ падину на Авали, ова тројица застадоше мало на ледини, обзирући се и мотрећи на врхове брега где су Немци. Прегледаше пушке и кренуше разређени уз брег. Врх брега обрастао је кукурузом и њива се пружа ка истоку обилазећи љувик са две стране. Патрола граби у правцу љувика. Сва тројица у десној руци држе бомбе, а у левој су им пушке. Сунце је близу заласка и његови зраци с времена на време сину на бајонетима патроле.

Примичу се врху брега. Обазриво корачају и мотре у правцу Торлака одакле се надају да наиђе немачка пешадија. Међутим Немци су већ близу. Са друге стране подишли су овом истакнутом брегу. Ми их видимо, осам их је на броју, али их патрола не види, а од нас су далеко да им не можемо ни довикнути, ни дати какав знак. Иза нас на падини Авале поред пута намештају наши једну хаубицу коју су довели на рукама са Торлака. Известисмо командира и замолисмо да туче ону групу Немаца која жури да сачека нашу патролу. Командир без оклевања, са откривеном батеријом, пусти једну гранату. Она звизну више нас, прелете преко патроле и тресну иза брега.

Патрола застаде, окрете се ка Авали, погледа одакле то наши пуцају и крену понова напред.

Упро сам поглед у њих и пратим шта ће са њима бити.

Њима са леве стране долажаху шест Немаца безбрижно и не надајући се ничему. Патрола их прва примети и прилегнувши уз земљу поче милети ка њима. Онај што бејаше први скоро се надвисио над Немцима, диже се на колена, завитла бомбу и бела експлозија сину међу самим Немцима. Три Немаца падоше, а тројица нагоше у бегство ка Торлаку. Пушке зацикташе и наша патрола поче грабити за њима, гађајући их. Она друга група од осам Немаца већ је избила на врх брега и изненађена пуцњавом осматраше и испитиваше шта се то под њима дешава. За мало и угледаше наша три војника. Прилегоше у кукуруз и када ови наиђоше према њима на педесет метара, дочекаше их плотуном. Куршуми подигоше прашину око патроле и двојица од наших падоше одмах мртви на земљу. Трећи затетур, покуша да се задржи па и он паде. Изгледа да му је нога сломљена. Немци поскакаше и потрчаше, рачунајући да су сви мртви. Онај последњи наш војник поче да их обара брзом палбом из пушке. Два Немаца посрнуше и испружише се близу наших, а остали побегоше у кукуруз и полегаше иза оцака. Наста језива борба. Куршуми са једне и са друге стране остављају траг по сувој земљи, из које се диже бразда од прашине, тамо где ударају. Наш војник нема заклона. Привукао се до мртвог друга, преко њега пребацио пушку и тако се бори. Око њега на све стране беле бразде прашине од немачких куршума, али он не суштаје већ пуца немилице. Немци се купе све више и више. На брегу је читав вод. Једна граната из наше хаубице погађа у сам врх брега и Немци побегоше сви. Командир ове хаубице, који види све ово, помаже и даље својом хаубицом. Наш заостали војник изгледа да је тешко рањен и не може да се креће да би се повукао са овог места и ако има времена за то. За мало па хаубица, по наређењу, одлази. Немци понова избијају на брег и покушавају да заобиђу рањеника. Он их види, и на ледини остају још три Немаца. Остали беже натраг у кукуруз. Мајор Света Ђукић узбуђен и нервозан одваја једну десетину из свога батаљона и шаље је да што пре стигне у помоћ овоме нашем јунаку. Војници трчећи одлазе, али даљина је таква да ми и не верујемо да се може шта помоћи. Овај јадни рањеник из патроле, с времена на време, како је престала хаубица да дејствује, окрене се и погледа у нашем правцу, па наставља борбу. Не дају му ни тренутка мира Већ га са три стране свио обруч од Немаца и са три стране сипају куршуми на њега. Он

упорно бије на све стране, али све ређе и ређе, ваљда штеди муницију . . .

Сунце је већ давно зашло те се сада једва назире силуета торлачког брега. По целом фронту зацарио мир, али само на оном месту праште и даље пушке. Дубоко у ноћ водила се ова очајна борба, па је најзад и тамо све замукло. Мајора Ђукића десетина вратила се после поноћи водећи једног заробљеног Немца, али друго није ништа нашла.

И ова три јунака, чији се животи угасише пред нашим очима, остадоше непознати и незнани. Нико није могао сазнати њихова имена, нити ће икад дознати. И они су као хиљаде других умрли као незнани јунаци, умрли у легендарној одбрани Београда, да би се њиховом славом многи други подичили.

Тако је то обично у животу.

СЛУЖБЕНИ ДЕО :**Рад општинског одбора:****ЗАПИСНИК**

XXXI Редовне Седнице Одбора општине Београдске, одржане 18. децембра 1930. год.
у 6 часова по подне.

Претседавао Претседник г. Милан Нешић.

Пеловоћа Божидар Павловић.

Потпретседници г. г. Д-р Милослав Стојалиновић и Никола Крстић; и кмет-правник г. Исидор Протић.

Од одборника били су: г. г. Светозар Гоњевац, Д-р Д. Аранђеловић, Д-р М. Недељковић, Јов. Дравић, Триф. Јовановић, М. Ј. Стојановић, инж. Јован Мисиолић, Влад. К. Петровић, О. Б. Благојевић, Д-р Страш. Љ. Милетић, Ник. Ђорђевић, Д-р Лазар Генчић, Ранко Живковић, Д-р Б. Пијаде, Д-р Љ. Стојановић, Мих. Л. Ђурић, Дим. Станчуловић, Драг. Матејић, Бранко Поповић, Негослав Идић, Петар М. Гребенац, К. Гиноввић, Бл. Ј. Антонијевић, Драг. Милошевић, Ђура Бајаловић, Т. Здравковић, А. Фирт, инж. Павле Миљанић, Д-р Александар М. Леко, Ти. Старчевић, Ђ. Попара, Ст. К. Топковић, Шемајо де Мајо, Д-р Мића Апић, Јосиф Фрид, Милош П. Радоиловић, Мил. Ђ. Радосављевић и Богдан Крекић.

1.

Записници XXIX и XXX редовне седнице нису прочитани, пошто још нису одобрени од Господина Министра унутрашњих послова.

2.

Пеловоћа Одбора саопштава да су се извинили одборници г. г. Д-р Драгољуб Новковић и Клементије Букавац.

3.

Код тачке дневног реда: „Избор проценилаца за процену експроприсаног имања г-ђе Хрисанде Балугџић“ прочитан је предлог Суда, па је затим прочитана и претставка г-ђе Балугџић под ОБр. 30668, којом нуди Суду да путем директне погодбе утврде цену овога земљишта. За овим је Одбор на предлог Суда ОБр. 30625

РЕШИО:

Да се за процениоце експроприсаног имања г-ђе Хрисанде Балугџић на углу Поп Лукине Јаворске и Црногорске улице одреде и то: г. г. Милан Гмизовић, трговац Шафарикова ул. (зам. г. Драгојло Томић, столар Млетачка ул. бр. 12-14) и г. Чедо Ивановић, инж. Баба Вишњина бр. 14 (зам. г. Петар Милошевић Битољска бр. 11).

Ову одлуку доставити кварту X Управе Града Београда, ради састава Избраног Суда.

4.

На предлог Суда ОБр. 29977 Одбор је

РЕШИО:

Да се за процениоце имања г. Драг. Костића одреди г. Милан Гмизовић, трг. Шафарикова улица, на место г. Бор. Аранђеловића, који се налази на путу.

Ову одлуку доставити кварту VII Управе Града Београда, ради састава Избраног Суда.

5.

На предлог Суда ОБр. 30527 Одбор је

РЕШИО:

Да се за процениоца имања г. Радоша Нелића на Дедињу одреди г. Милан Гмизовић, трг. Шафарикова улица, на место г. Бор. Аранђеловића који је на путу.

Ову одлуку доставити надлежном кварту Управе Града Београда, ради састава Избраног Суда.

6.

На предлог Суда ОБр. 30115 Одбор је

РЕШИО:

Да се за тудоре цркве Св. Александра Невског за 1931. год. изабере и то: за главног тудора и благајника г. Гојко Митровић, благајник Народне Банке, а за помоћнике г. г. Љубомир Рајић, професор у пензији и Радосав Дравић, обвџао.

Нови тудори увешће се у дужност 1 јануара 1931. године, а досадашњи тудори ће се разрешити исте.

7.

Код тачке дневног реда: „Предлог буџета за 1931. год.“ настављена је начелна дискусија о буџету.

Г. Трифун Јовановић, истиче да је предлог новог буџета за 25.000.000 лип. већи од прошлогодишњег буџета, и да је Св. видећи се у немогућности да смањи издатке, прибегло укидању трошарине и увођењу почтоза. Трошарина постоји и у западним земљама, и земље као што су Француска и Италија покушавале су у разним приликама да то питање реше онако, како то сада општински Суд предлаже, али у томе нису могле успети. Једино је Белгија у томе успела, али она у свој државни буџет сваке године уноси велике суме, као помоћ градовима, да би се они могли несметано развијати. Београд по својме положају треба да буде варош која привлачи, а место тога она је данас варош која

се расељава. Укидањем трошарине београдски трговац и занатлија неће моћи издржати конкуренцију са стране и мораће да се селе из Београда. Кад се говорило о проширењу атара општине Београдске истицао се као главни моменат, да ће приходи од трошарине знатно порастати и да ће тек тада општина бити у могућности да уређење Београда нормално изводи. Сада се пак напада проширење атар, и каже да општина баш због тог проширења не може да одговори свима потребама, и да због тога треба вршити ревизију тога атара и грађевинског реона. Укидање трошарине неће изазвати пад цена, а завођење приреза тешко ће погодити трговце, индустријалце, занатлије и средњу класу грађанства. Предлаже да се питање о укидању трошарине и увођењу приреза одложи, и темељно проучи и тек после тога изнесе на решавање.

Г. Петар Гребенац, истиче да се пред Одбором налазе три ствари на решавање. Прво је буџет који треба да буде донет у законском року и по законским прописима. Друго је измена уредбе о трошарини и смањивање извесних ставова, а задржавање других који треба и даље да остану на снази. Треће је увођење општинског приреза, који треба да износи поред 20% бановинског, који је у ствари општински, још 20%, из чега излази да тај предложени прирез представља 40% од државне порезе. Сва та питања треба решавати засебно, јер су засебно и законима предвиђена. Говорећи о самом буџету наглашава, да треба чиновничко питање у општини Београдској правилно решити, и извршити ревизију плата и рада и обратити пажњу на руковање општинском имовином и привредним предузећима. Истиче као пример рђавог управљања случај са општинском цигланом, која је упропашћена немарношћу надлежних чиновника. Суд показује извесно колебање у питању трошарине, јер је прво изашао са предлогом о потпуном укидању, па је затим променио свој став и стао на гледиште, да се задржи трошарина на алкохол и на луксузне предмете. Међутим врло је широк појам, шта је то луксузни предмет. Кромпир не спада у те предмете, али рани кромпир чији килограм се продаје по 50 и више динара, свакако спада у луксузне предмете. Исти је случај са младим јагањцима а и другим предметима. У доба кад је први пут уведена, трошарина је служила као подлога једном зајму, који је употребљен за извођење општинских радова. Сада се говори о једном великом дугорочном зајму, а предлаже укидање трошарине. Од кад је у јавности почело да се говори о овим мерама, велике количине разне робе извозе се у Земун, и на основу тога тражи се повраћај трошарине, па ће се после, ако трошарина буде укинута, та ро-

ба несметано пренети у Београд. Од тога општинска каса може имати велике штете, а потрошачи ће такву робу платити по истој цени, као да је на њу плаћена трошарина. У Паризу трошарински органи мере количину бензина у аутомобилским моторима при излазу из вароши, као и при повратку у варош и тако контролишу да се у Париз не уноси бензин, на који није плаћена трошарина. Код нас се није још отишло тако далеко, али је јасно да цене неће пасти. Наводи за пример случај да је прошле године била смањена трошарина на пиво од 100 дин. на 40 дин. од хектолитра, али да је и поред тога цена пиву остала иста. Трошарину треба реформисати и изнова прерадити, па ако и после тога буџет не би могао бити доведен у равнотежу, може се приступити увођењу приреза, пошто се и та мера претходно проучи и продискутује. Предлаже да се предлог буџета врати једном проширеном буџетском одбору, који ће сва та питања пречистити и израдити општински Статут, па да се потом решава о предлогу буџета.

Г. Јован Мисирлић, у своме говору замера Суду, што предлаже укидање најсигурнијих општинских прихода, као што је трошарина. То укидање користиће радницима, чиновницима, власницима нових зграда и странцима, а оптеретиће много средњу класу, која ће и имати сама да поднесе цео терет. Питање није довољно проучено, а из предлога буџета види се, да није свуда спроведена довољна штедња, па се за то намеће одлука, да се овај предлог врати једном проширеном финансијском одбору, који ће све то проучити и ставити на своје место. Краљевска Влада је предузела читав низ мера за смањење терета пореским обвезницима и пословном свету, а општина место да пође тим путем, она предлаже укидање једних, а завођење других терета.

Г. Алберт Фирт, сматра да је Суд погрешно, што је једно време изашао са предлогом буџета и са укидањем трошарине. О трошарини се много говорило и још говори, па се често подвлачи недоследно држање претставника занатлија у овом питању. Међутим те недоследности нема. Конференција која је одржана у јулу месецу ове године, састала се по позиву Суда, да се изјасни о смањењу извесних трошаринских ставова. Суд тада није изашао са предлогом о укидању, па се привредници на тој конференцији нису ни могли изјашњавати о укидању, већ само о снижењу ставова. Чим је у штампи изашао комунике о укидању трошарине, привредне коморе из Београда упутиле су једну претставку Суду, којом су молиле, да се пре доношења дефинитивне одлуке, саслушају њихова мишљења, позивајући се на чл. 132 закона о радњама. Суд је одговорио да тим

законским прописом није обавезан, да врши консултовање ове врсте. Одборници су добили један списак тарифних бројева, који треба да остану на снази, али се већ на први поглед примећује, да су они одабрани на дохват и без довољне студије. Износи податке по којима трошаринска служба кошта општину око 6,500.000 дин. годишње, а до 1 децембра ове године трошарина је дала општини преко 81,000.000 дин. Наводи затим мишљења разних финансијера и економиста, који дају повољно мишљење о трошарини као једном врло издашном и еластичном извору општинских прихода. Исто тако наводи примере Загребачке и Новосадске тарифе, који имају двојни систем, један за домаће произвођаче, а други много тежи за произвођаче из других градова, који конкуришу домаћим. На царинарницама се не може вршити наплата трошарине, бар не успешно, јер има много могућности, да се избегне томе плаћању. Налази да дискусију о буџету не би требало завршити прегласавањем, већ да треба предлог заједно са свима питањима, која су с њим у вези, вратити једном одбору, како би се дала могућност свима одборницима да у њега уђу, па да потом буџет буде једнодушно примљен.

Г. Негослав Илић, у своме говору налази да су лични расходи велики и да је особље београдске општине пренатрпано. Замера Суду што у општини има велики број државних пензионера, који имају добре плате, а заузимају места млађим школованим људи-

ма, који не могу до службе доћи. Суд треба да спрема кадар својих чиновника, јер је општинска служба нарочита служба, за коју треба спремати људе, да буду добри и способни чиновници и да буду осигурани, како би са што више воље радили. Противан је предлогу да резервни официри и ратници имају првенство за пријем у општинску службу, јер је у рату вршио свако своју дужност и нема права да тражи нарочите бенефиције. Суд врло ретко консултује стручни санитарски Одбор, и ако би му он по свима социјалним и здравственим питањима могао бити од велике користи. Општинска се имања не искоришћују довољно. Трамвајски саобраћај требало би проширити и повећати, како би се сиромашни свет могао користити тим подвозним сретством. Општина би могла вршити калдрмисање улица у својој режији, јер за то има стручно особље, а и потребан инвентар, лакше би она могла набављати, него приватна лица. У питању трошарине изјашњава се за њено потпуно укидање, јер она већ 46 година дави Београд. Укидање трошарине напада се из страха пред прирезом. Ако се трошарина укине цене ће морати пасти, јер ће се појавити велика конкуренција. На крају изјављује да ће гласати за укидање трошарине, а ако одборници не буду хтели да приме предлог Суда, онда каже, да ће од два зла бирати мање.

Деловођа,
Бож. Л. Павловић, с. р.

Осваравају: Претседник
Београдске Општине
Милан Нешић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXXII Редовне Седнице Одбора општине Београдске, одржане 22. децембра 1930. године у 6 часова по подне.

Претседавао Претседник г. Милан Нешић.
Деловођа, г. Божићар Павловић.

Потпретседници г. г. Д-р Милослав Стојановић и Никола Крстић и кмет-правник г. Исидор Протић.

Од одборника били су: г. г. Драг. Матејић, Јов. Дравић, Д-р Лазар Генчић, Тјешмир Старчевић, Д-р Милорад Недељковић, Ник. Ђорђевић, Влад. К. Петровић, Свет. Гођенац, К. Гинових, Ст. К. Триковић, Триф. Јовановић, Мих. Ј. Бурић, Петар М. Гребенац, Д-р Љ. Стојановић, А. Фирт, Д-р Страш. Љ. Милетић, Ранко Живковић, Бранко Поповић, М. Ј. Стојановић, Бура Бајаловић, Милош П. Радојловић, Дим. Станчуловић, К. Букавац, Д-р Александар Леко, Ђ. Попара, Т. Здравковић, Павле Миљанић, Милован Ј. Матић, Драгољуб Милошевић, Д-р Драг. Аранђеловић, инж. Милић М. Сокић, Р. Ј. Јовановић, Д-р Мића Анић, Мил. Ђ. Радосављевић, Д-р Б. Пијаде, Благоје Антонијевић, инж. Јов. Мисирлић и О. Б. Благојевић.

1.

Записници XXIX и XXX редовне седнице нису прочитани, јер нису још отштампани и раздвојени одборницима, већ је остављено, да се о њима дискутује на једној од наредних седница.

2.

Деловођа одбора саопштава да се извино одборник Д-р Драгољуб Новаковић.

Даље саопштава акт Општине Параћинске у коме извештава, да је тамошњи општински Одбор једној улици у вароши Параћину дао назив „Београдска улица“.

3.

На предлог Суда Обр. 28951 Одбор је РЕШИО:

Да се за тудоре цркве Св. Вазнесења за 1931. и 1932. год. изберу и то:

1. — За главног тудора и благајника г. Михаила Јанковић, пензионер.

За туторске помоћнике:

2. — Г. Милан Маричић, трговац рентијер.

3. — Г. Здравко Антоновић, трговца.

4. — Г. Стева Чолановић, бакалина.

5. — Г. Драгутин Мушкатиновић, трг.

4.

Код тачке дневног реда: „Предлог Правилника о повлашћеним трамвајским картама“, прочитан је извештај комисије и предлог Суда, па је Претседник г. Милан Нешић образложио, да би и учитељима основних школа, који раде на прикупљању школске штедње, требало одобрити претплатне трамвајске карте, пошто природа њиховог посла захтева чешће кретање. Предлаже да се овакав један став дода чл. 4 Правилника код тачке В, што Одбор и усваја.

За овим је Одбор на предлог Суда Обр. 30705

РЕШИО:

Да се усвоји Правилник о издавању повлашћених трамвајских карата, како је израђен од стране комисије одборника, а који гласи:

1. ОПШТЕ ОДРЕДБЕ.

Чл. 1.

Поред лисних трамвајских карата, које кондуктери продају путницима приликом сваке вожње, постоје још и сталне карте: 1. бесплатне, 2. службене, 3. претплатне и 4. ђачке.

Чл. 2.

Бесплатне трамвајске и аутобуске карте за све пруге, издају се само члановима Суда и Одбора општине града Београда и то поименично.

Трајање ових карата је за једну календарску годину и сваког првог јануара се замењују новим.

Престанком звања губи се право на бесплатну карту.

Бесплатне карте издаје Дирекција трамваја и осветљења, а исте потписују г. г. Претседник и Директор трамваја и осветљења.

Чл. 3.

Службене трамвајске карте за све пруге и то I и II класе, издају се службеницима Општине града Београда, чији су послови такви, да по службеној дужности морају бити стално на терену, било као надзорни или као, извршни органи, — као и онима чији су послови такве природе, да је одобрење карте у интересу службе.

Службене трамвајске карте се могу издавати поименично и на доносиоца. Поименичне карте морају бити снабдевене фотографијом сопственика, жигом Д. Т. и О. и одељења у коме ради — ако је службеник ван Д. Т. и О. преко фотографије и својеручним

потписом, а карте на доносиоца морају бити оверене потписом шефа службе — одељења.

Службене трамвајске карте I класе могу се издати само службеницима I и II групе — категорије, а II класе службеницима осталих група — категорија.

Службене карте се издају по одобрењу г. Претседника општине града Београда, а на предлог г. Директора трамваја и осветљења према образложеним предлозима г. г. шефова службе — одељења.

Службене карте се издају за једну календарску годину, т. ј. од 1 до 1 јануара. Престанком службе губи се право на карту, а исто тако и у случају да је сопственик престао вршити функцију предвиђену у ал. I овога члана када гласи поименично.

Службене карте издаје Дирекција трамваја и осветљења и води списак истих, а потписују их г. г. Претседник општине града Београда и Директор трамваја и осветљења.

Службене карте ослобођене су плаћања. Може их бити издато највише 100 (једна стотина) комада како поименично тако и на доносиоца, од којих безимених може бити издато највише 10 комада прве класе а остале друге класе.

Чл. 4.

Претплатне трамвајске карте има их I класе, чија је цена 60 дин. месечно за две пруге и 100 дин. месечно за све пруге, — и II класе чија је цена 30 дин. месечно за две пруге и 50 дин. месечно за све пруге.

На ове карте имају право:

а) Сви службеници општине града Београда — месечари и дневничари и радници који су преко једне године у служби општине града Београда осим периодских надничара — и то за највише две пруге (рачунајући пруге I и Ia као једну пругу), а за ону трамвајску релацију која доводи службеника од стана до места сталног рада (канцеларије и радионице) и обратно.

Изузетно могу добити претплатне карте за све пруге они службеници чији су послови такве природе, да је ово одобрење у интересу службе.

б) Инвалиди стално настањени у Београду, на основу инвалидских платних књижица или уверења од тек год. и предлога Средишње Управе удружења ратних инвалида, — и то искључиво за две пруге.

в) Редакције: Дневних листова до пет комада; Недељних листова и часописа по два комада и месечних листова по један комад за све пруге.

Учитељима основних школа, који раде на прикупљању школске штедње, могу се издавати претплатне трамвајске карте.

Редакције повремених листова и часописа немају право на претплатне карте.

Претплатне карте важе за једну календарску годину, а претплата се обнавља сваког месеца и то најдаље до сваког петог дана у месецу.

Претплатна карта може гласити искључиво поименично и мора бити снабдевена фотографијом, жигом Д. Т. и О. и одељења у коме сопственик карте ради — и ако је на служби ван Д. Т. и О. — као и својеручним потписом.

Престанком службе (или губитком инвалидске помоћи — или престанком изласка листа) губи се право на претплатну трамвајску карту.

Издавање претплатних карата одобрава и својим потписом оверава г. Директор трамваја и осветљења.

Чл. 5.

Лични пензионери општине града Београда имају право на претплатне карте трамвајске искључиво за две пруге.

Чл. 6.

Ђачке трамвајске карте издају се студентима и ђацима свих државних, средњих и стручних школа, као и ђацима приватних школа признатих од државе, али само које имају свакодневно предавање.

Ђачке карте се састоје из картне књижице и трамвајске карте. Картна књижица важи за једну школску годину и стаје 5 динара, а трамвајска карта важи за један месец и обнавља се сваког првог у месецу, а наплата се врши по одређеној тарифи за поједине кружне линије и може се издати за једну, а највише две пруге.

Издавање ђачких карата се врши на основу ђачког листа — књижице, а по претходној овери картне књижице од стране надлежног школског старешине, жигом школе преко фотографије на књижици и својеручним потписом. Карте се издају за један месец у напред уз наплату.

Издавање ђачких карата и картне књижице оверава г. Директор трамваја и осветљења.

За месец јули и август не смеју се издавати ђачке карте.

Чл. 7.

Осим повлашћених карата по предњим члановима овога Правилника, постоји општа тарифска повластица за возњу на трамвајима која се састоји у томе, што је возња сваког дана од изласка вагона на рад па до 7 часова изјутра снижена за 0,50 дин. на свима линијама и за све врсте карата преко једног динара.

II. ПОСЕБНЕ ОДРЕДБЕ.

Чл. 8.

Наплату за претплатне и ђачке карте врши благајна трамвајских прихода Д. Т. и

О., а исто тако и издавање нових карата у току године, за које добије наређење.

Претплата се може наплатити само за наредни месец.

Чл. 9.

Израда свих карата врши се у саобраћајној служби Д. Т. и О.

Шефови свих одељења општине града Београда дужни су најдаље до 1. децембра сваке године доставити Дирекцији Т. и О. спискове подручног особља: 1. за претплатне карте са назначењем класе, трамвајских релација (за највише две пруге) и фотографија са именом и звањем на полеђини исте; 2. за претплатне карте за све пруге са образложењем и фотографијама; 3. за службене карте са образложеним предлогом и фотографијама (ако карта гласи поименично).

Саобраћајна служба је дужна, — по претходном одобрењу г. Директора Т. и О., — на основу одобрења по списковима издати претплатне карте за трамвајске релације и најдаље до 1 јануара доставити благајни трамвајских прихода ради наплате претплате.

Предлоге за службене и претплатне карте за све пруге дужна је Дирекција Т. и О. својим предлогом доставити на одобрење г. Председнику општине града Београда и по одобрењу изградити, а затим доставити благајни трам. прихода, која ће извршити наплату претплатних а регистровање и продају службених карата надлежним одељењима.

Од 1 до 5 јануара најдаље шефови одељења су дужни упутити једног службеника, који ће на благајни трам. прихода Д. Т. и О. уплатити претплату за све службенике тога одељења и примити карте.

По пријему карата за наредну годину, дужни су шефови одељења одузети карте протекле године и доставити Дирекцији Т. и О. која је дужна извршити поништај истих.

Чл. 10.

Обнављање претплатних карата по истеку календарске године за инвалиде и чланове редакција, вршиће благајна трамвајских прихода на основу наређења Дирекције Т. и О.

Чл. 11.

Обнављање месечне претплате за претплатне карте не може бити појединачно за службенике општине града Београда.

Шефови одељења и отсека су дужни најдаље до сваког петог дана у месецу доставити по једном службенику дотичног одељења — отсека списак са картама и новцем благајни трамвајских прихода Д. Т. и О., која ће одмах извршити наплату и оверу и повратити на употребу.

Чл. 12.

Благајна трамвајских прихода Д. Т. и О. дужна је да води сталну контролу уплате за претплатне карте.

Ако који службеник општине града Београда није обновио претплату, дужна је поменуца благајна поступити по казним одредбама овога Правилника.

Исто ће се тако поступити и у случају необнављања претплате од стране инвалида и чланова редакције.

Казнене одредбе овог Правилника примењиваће се после пет дана када је опомена за обнову претплате послата, без обзира да ли је иста саопштена именованом.

Чл. 13.

У случају да сопственик претплатне трамвајске карте не жели обнови претплату за наредни месец, — било због одсуства, боловања, близине стана са местом рада или из других узрока, дужан је рефератом карту предати својој шефи, овај исту одмах Дирекцији Т. и О., а ова благајна трамвајских прихода, где ће остати карта у евиденцији до обнове претплате.

Чл. 14.

Сваки сопственик претплатне карте може у току године тражити промену трамвајских релација у случају промене стана, али је дужан платити један динар за картон карте.

У случају да сопственик службене, претплатне или ђачке карте изгуби исту, дужан је одмах пријавити и губитак писмено Дирекцији Т. и О. која ће је огласити за неважећу и обавестити саобраћајно особље. У случају да се губљење карте понови три пута, губи се право на повлашћену карту у току текуће године.

Чл. 15.

Ако службеник буде отпуштен из службе, дужан је шеф одељења — отсека од дотичног да карту одмах при разрешењу дужности одузме, — без обзира на датум у месецу и плаћену претплату, пошто повластица важи само док је службеник О. Г. Б. — и доставити Д. Т. и О. на уништај.

У случају да се отпуштени службеник успротиви враћању карте, извршиће се одузимање помоћу полицијске власти.

Чл. 16.

Нико нема право возње на трамвајима помоћу легитимације, осим полицијских чиновника, агената и жандармеријских официра на служби при Управи града Београда, чије легитимације морају бити оверене код Дирекције трамваја и осветлења за возњу за текућу годину.

III КАЗНЕНЕ ОДРЕДБЕ.

Чл. 17.

Претплатне трамвајске карте са трамвајским релацијама важе само за оне пруге, које су означене на картама.

Ко се ухвати да се вози на прузи на коју нема право возње, кажњава се губитком права на карту за текући месец.

Чл. 18.

Сопственици службених и претплатних трамвајских карата II класе не могу се возити у I класи.

Ко се ухвати да се са картом II класе вози у I класи, кажњава се губитком права на карту за текући месец, а у поновном случају да се казни губитком права на карту за свагда.

Чл. 19.

Сопственик претплатне карте који не обнови претплату, а не депонује карту у евиденцији према прописима чл. 13 Правилника, кажњава се губитком права на карту за 3 месеца унапред и да плати дужну претплату за неуплаћене месеце, а у поновном случају да се казни губитком права на карту за свагда.

Чл. 20.

Сваки сопственик претплатне карте дужан је уредно уплаћивати претплату.

Ко се ухвати да се вози са картом за коју није обновљена претплата, кажњава се губитком права на карту за текућу годину, а у поновном случају да се казни губитком права на карту за свагда и оптужи дисциплинском суду за казну због преваре.

Чл. 21.

Сваки сопственик службене, претплатне и ђачке карте може карту употребити за возњу искључиво лично.

Ко се ухвати да карту да другом за возњу, кажњава се губитком права на карту за свагда.

Чл. 22.

Онај сопственик службене и претплатне трамвајске карте, који карту прошле календарске године употреби за возњу у текућој години изузев до 5 јануара т. ј. до пријема карте за тек. годину, — да се казни губитком права за свагда.

Чл. 23.

Кондуктери и контролори су дужни сваку бесплатну службену и ђачку карту сваке возње прегледати и утврдити исправност исте: 1) да ли је употребљавана сопственик; 2) да ли је обновљена претплата; 3) да ли гласи за дотичну пругу и 4) да ли одговара класи, — па ако утврде коју од наведених неисправности, дужни су карту одмах на лицу места одузети и уз реферат предати саобраћајној служби Д. Т. и О. на даљи поступак, а у случају да се сопственик неисправне карте успротиви, одузети помоћу полицијске власти.

Који кондуктер и контролор не поступи по прописима овога члана да се казни за злоупотребу трамвајских карата према прописима чл. 65 до 68 Статута Д. Т. и О.

Чл. 24.

Који се кондуктер и контролор ухвати да дозволи возњу помоћу легитимације — осим лица наведених у чл. 16. Правилника — да се казни због злоупотребе трамвајских карата према прописима чл. 65 до 68 Статута Д. Т. и О..

Чл. 25.

Непознавање прописа овог Правилника никога не ослобађа од предвиђених казни.

5.

Код тачке „Експропријације и Апропријације“ Одбор је

РЕШИО:

1. — На предлог Суда О. Бр. 30451:

„Да се за проширење Сребрничке улице експроприше део земљишта од имања г. Драгомира Здравковића на углу Сребрничке и Фрушкогорске улице и то тако: да му се за м² земљишта плати по 700 дин., а за постојећу зграду, која се мора рушити овом експропријацијом, плати паушално 10.000 динара, с тим да сопственик зграду поруши и материјал однесе. Преносне таксе сносиће сопственик.“

2. — На предлог Суда О. Бр. 29741:

„Да се изврши експро-апропријација имању г. Николе Спасојевића на углу Звечанске и Мокранчеве улице, но тако да се за метар квадратни експроприсаног земљишта да метар квадратни апроприсаног, а вишак око 98м² да сопственик плати општини по 150 динара од м². Преносну таксу да снесе обе стране по пола.“

3. — На предлог Суда О. Бр. 29739:

„Да се изврши апропријација имању г. Николе Радовановића у Гундулићевој улици број 5 дела земљишта Регулационог фонда општине Београдске, у површини око 3,09 м², по цени од 1.000 динара по м². Преносну таксу да сноси купац.“

4. — На предлог Суда О. Бр. 29740:

„Да се апроприше имању г. Илије Новковића у Толстојевој улици бр. 23 део земљишта Регулационог фонда општине Београдске, у површини око 95 м², а по цени од 200 динара по м². Преносну таксу да сноси купац.“

6

Код тачке дневнога реда „предлог буџета за 1931. годину“ настављена је дискусија о буџету.

Г. Бранко Поповић изјављује, да одустаје од говора из разлога, што жели да се добије у времену, да би одбор могао извршити извесне измене у поднетом буџетском предлогу. Налази да је у досадањим говорима

довољно речено с једне и с друге стране све што се имало рећи и да због тога дискусију треба скратити.

Г. Д-р Лазар Генчић пошто се у ранијем свом говору није изјаснио у погледу буџета, изјављује да ће гласати за буџет, а што се тиче трошаринске тарифе, изјављује да ће такође гласати за њену ревизију.

Г. Павле Миланић у своме говору истиче да је на њега највећи утисак оставио говор одборника г. Крекића, када је истицао разлоге за укидање трошарине. Од свих друштвених класа, радничка класа живи под најнеповољнијим условима и требало би учинити све што се може, да се она у културном и материјалном погледу подигне. Трошарину на алкохол треба задржати, ма да радници употребљавају алкохол у несразмери са зарадом коју имају, и тиме руше и своје здравље и своје економско стање. У погледу трошарине на луксузне предмете треба бити врло обазрив, јер нема тачно дефинисаних предмета, који би за сваког били луксуз. Каже се да укидањем трошарине цене неће пасти, већ да ће остати исте. Међутим више него сигурно да ће конкуренција утицати на обарање цена и на појевтињавање живота. Трговци и занатлије имаће много већи промет, када се трошарина укине, јер ће наступити повољнији услови за долазак странаца у Београд, који ће и ако не плаћају трошарину, своје новце ипак остављати Београду. Пошто су одборници у питању приреза подељени, то г. Миланић предлаже као излаз да се у буџет на име потраживања од Државе унесе сума од 16.000.000.— динара, а да се прирез за ову годину не уводи. Исто тако предлаже да се учини апел на владу, да са своје стране помогне изграђивање Београда, пошто је он престоница целе Државе. На крају изјављује да ће гласати за буџет, а задржава право да при претресу у појединостама учини извесне примедбе код појединих позиција.

Г. Д-р Александар Леко изјављује да ће гласати за буџет, стим да ће у појединачној дискусији ставити примедбе, које има да учини на буџет прихода. Поздравља укидање трошарине на животне намирнице, као једну праведну и нужну меру.

Г. Милан Стојановић у своме накнадном говору допуњује и понавља своје већ раније изнето гледиште по питањима укидања трошарине, увођења приреза, појевтињавању живота и неједнаким условима међуградске конкуренције.

Г. Светозар Гођевац истиче да укидањем трошарине цене неће пасти, и да због тога трошаринску тарифу треба подвргнути темељној ревизији, па неке ставове укинути, неке смањити, а неке можда и задржати.

Г. Милић Сокић у своме говору наводи да у ранијим годинама, када је под изборним општинским управама дискутован буџет у начелу, никада није дошло да опозиција гласа против буџета у начелу, и ако је врло оштро критиковала рад дотичне општинске управе. Данас када на челу општинске управе стоје људи, који су доказали, да раде са најбољим намерама и када предлажу реформе, које ће само помоћи напретку Београда и олакшати живот сиромашном свету, не би требало да буде подвајања, и да једни гласају за буџет, а други против буџета у начелу. На крају свога говора изјављује да ће гласати за буџет и за реформе, које сам Суд буџетом предлаже.

Г. Петар Гребенац изјављује да гласати против буџета у начелу не значи гласати неповерење Суду. Извесан број одборника поднео је једну преставку, којом је тражио да се питања укидања трошарине, увођења приреза и новог буџета одвојено расправљају, јер треба пре свега видети, који ће се трошарински ставови укинути, израчунати њихов ефекат и тек по том може се констатовати да ли има потребе да се прирез уводи. Ако су ови одборници за овакав начин рада, не значи да су против Суда. Они само сматрају да је лакше сва та питања проучити у ужем кругу, него у пленуму од 45 одборника.

Г. Др. Страшимир Милетић подвлачи, да је у целој дискусији, која траје већ неколико дана главно питање трошарина, а да о самом буџету тако рећи није ни било речи. Суд је изашао са својим предлогом о трошарини и настала је читава класна борба око тога, хоће ли се трошарина укинути или задржати и у којој мери. Говори о приреди у Београду и каже да је трговина у њему још конзервативна и да је треба модернизовати. Исто то важи и за индустрију. Не би требало да се позива у помоћ трошарина, већ треба озбиљно проучити питање рада и капитала у Београду, и предузети мере, које би омогућиле прилив и пласман капитала у Београду. У Загребу је капитал много боље пласиран, јер је сигурнији за улагаче, нарочито после искуства, које наши амерички исељеници имају са једном Београдском банком. Поново пледира за одвајање питања трошарине и приреза од буџета.

Г. Благоје Антонијевић реагирао је на говор г. Милетића, у колико се односи на Београдске трговце, истичући да Београдски трговац спада у најнапредније, и да питању капитала и појевтњавању живота треба посветити нарочиту пажњу.

Г. Др. Милорад Недељковић у име стручног Финансијског одбора прочитао је изјаву, у којој је овај Одбор, после свих критика, које су у току дискусије биле упу-

ћене, како на сам предлог буџета, тако и на реформу трошарине и увођење пореза, остаје и даље при гледишту изнетом у експозеу. Осим тога у овој изјави стручни Финансијски одбор истиче, да Београд треба да предлаже у обарању ограда, које одвајају градове Југославије један од другог. Трошарински системи у свима градовима створили су односе некадашњих бургова, који се у данашње време не могу ни желети нити оправдавати. У погледу подношења терета стручни Финансијски одбор се изјашњава, да би ове терете требало да снесе сви Београдски грађани, сразмерно својој економској снази, рачунајући ту и државне чиновнике и сопственике нових грађевина.

Претседник г. Милан Нешић, пошто је исцрпљена листа говорника, завршава начелну дискусију о буџету. Изјављује да Суд не може узети у обзир претставку и предлоге петнаесторице одборника о буџету, реформи трошарине и о прирезу, јер се у ужим комисијама не може ништа више рећи, него што је речено у досадашњој дискусији. У току начелне дискусије изређало се 33 говорника, и сваки од тих говора претставља једну озбиљну студију. Уз то постоје писмена мишљења комора и других јавних радника. Питање реформе трошарине и завођење приреза, претресано је до темеља и Одбор треба сада, да се гласањем изјасни о буџету и овим реформама. Објашњава да ће се прво гласати о реформи трошарине по предлогу Суда, у смислу укидања свих трошаринских ставова, који се не односе на алкохол и луксузне артикле, а који ће у претресу у појединостима бити још и таксативно утврђени. Као корелат ове реформе обухвата се прирез од 20%, с тим да у дискусији у појединостима овај проценат може бити само смањен. Затим ће се гласати за сам буџет у начелу.

Затим је приступљено гласању, гласало се поименично.

За предлог Суда о трошарини и прирезу гласали су: г. г. др. Букић Пијаде, Благоје Антонијевић, др. Александар Леко, Драгиша Матејић, Димитрије Станчуловић, Ђура Бајаловић, Ђорђе Попара, Јован Дравић, Клементије Букавац, др. Лазар Генчић, др. Љуба Стојановић, др. Мића Анић, др. Милорад Недељковић, Милић Сокић, Милан Радосављевић, Милован Матић, Михаило Ђурић, Никола Ђорђевић, Павле Миљанић, Радисав Јовановић, Светозар Гојевац, Танасије Здравковић и Тјешимир Старчевић.

Од гласања се уздржао г. Влада Петровић.

Против предлога Суда гласали су: г. г. Јован Мисирлић, Милош Радојловић, Петар Гребенац, др. Страшимир Милетић, и Ставра Трпковић.

Изашли су из одборске сале: г. г. Алберт Фирт, Бранко Поповић, Драгољуб Милошевић, Крста Гинових, Милан Стојановић, Обрад Благојевић, Ранко Живковић, Трифун Јовановић, и др. Драгољуб Аранђеловић.

Претседник г. Милан Нешић објављује да је за предлог Суда гласало 23 одборника, и да је према томе у начелу усвојен предлог реформе општинске трошарине, са пет гласова против.

За овим је обављено поименично гласање за предлог буџета у начелу. За предлог Суда гласали су: г. г. Драгиша Матејић, Јован Дравић, Д-р Лазар Генчић, Т. Старчевић, др. М. Недељковић, Никола Ђорђевић, Свет. Гођевац, Михаило Ђурић, др. Љ. Стојановић, Ђура Бајаловић, Милош Радојловић, Дим. Станчуловић, Клементије Букавац, Д-р Алек. Леко Ђорђе Попара, Т. Здравковић, Павле Миљанић, Милић Сокић, Радисав Јовановић, др. Мића Анић, Милан Радосављевић, Мило-

ван Матић, др. Букић Пијаде и Благоје Антонијевић.

Против предлога буџета гласао је г. Петар Гребенац

Напустили су седницу: г. г. Влада Петровић, Крста Гинових, Ставра Трпковић, Трифун Јовановић, Алберт Фирт, др. Страшимир Милетић, Ранко Живковић, Бранко Поповић, Милан Стојановић, др. Драг. Аранђеловић, Јован Мисирлић и Обрад Благојевић.

По завршеном гласању претседник г. Милан Нешић објављује да је Одбор усвојио предлог буџета за 1931 годину у начелу са свима гласовима присутних одборника, против једног гласа.

Седница је закључена у 9.15 часова у вече.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић с. р.

Претседник
Београдске Општине
Милан Нешић с. р.,

ЗАПИСНИК

XXXIII Редовне седнице Одбора општине Београдске, одржане 23. децембра 1930 год. у 6 часова по подне.

Претседавао претседник г. Милан Нешић. Деловођа г. Божидар Павловић.

Потпретседници г. г. Д-р Милослав Стојановић и Никола Крстић и кмет-правник г. Исидор Протић.

Од одборника били су: г. г. Д-р Лазар Генчић, Богдан Крекић, Дим. М. Станчуловић, Ник. Ђорђевић, Д-р Д. Аранђеловић, А. Фирт, Д-р Б. Пијаде, Д-р Александар М. Леко, М. Стојановић, Влад. К. Петровић, Јов. Дравић, Петар М. Гребенац, Негослав Илић, Инж. К. Букавац, Д-р М. Недељковић, Драг. Матејић, Триф. Јовановић, Д-р Страш. Љ. Милетић, Т. Здравковић, Милош П. Радојловић, Ранко Живковић, Драгољуб Милошевић, Инж. Јов. Мисирлић, Милован Ј. Матић, Ђура Бајаловић, Ђ. Попара, С. Гођевац, Павле Миљанић, Јоца Поповић, Р. Ј. Јовановић, Мил. Ђ. Радосављевић, Благоје Антонијевић и Д-р Љ. Стојановић.

1

Записници XXIX, XXX, XXXI и XXXII редовне седнице нису прочитани, јер нису још сви готови, већ ће се прочитати на једној од наредних седница.

2

Деловођа Одбора саопштава да су се извинили одборници г. г. Михајло Ђурић, Тјешимир Старчевић и Крста Гинових.

Одборник г. Д-р Драг. Аранђеловић обавестио је Одбор о разлозима због којих је напустио јучерашњу седницу. Хтео је да говори о начину гласања, али није добио реч.

Изјављује да има поверење у ову Општинску управу и да би гласао за буџет. Моли Суд за обавештење на идућој седници, ко све има да плаћа нови прирез.

Одборник г. Милан Стојановић обавештава такође Одбор о разлозима због којих су он и његови другови напустили јучерашњу седницу.

3

На предлог Суда Обр. 27360 Одбор је РЕШИО:

Да се проучавање жалбе Милоша Андрашевића, бив. службеника Општине београдске, изјављене на решење Пензионог фонда бр. 193 од 28 октобра 1930 године изbere једна комисија одборника, која ће по овом предмету доставити своје мишљење Суду.

У ову комисију су изабрани г. г. Петар Гребенац, Шемајо де Мајо и Д-р Мића Анић.

4

Код тачке дневног реда „признање година службе Надежди Драшковић, књиговођи Општине београдске“ прочитан је предлог Суда, па се по том развила дискусија у којој су учествовали г. г. Ранко Живковић, Д-р М. Недељковић, Никола Крстић и Д-р Страшимир Милетић, па је по предлогу г. Милетића овај предмет скинут с дневног реда, да га претходно проучи стручни управни одбор.

5

Код тачке дневног реда „одобрење кредита за закуп досадашње зграде у којој је

смештена 4 жандармеријска чета" развила се дискусија у којој су учествовали г. г. Д-р Страшимир Милетић, Петар Гребенац, Никола Крстић и претседник г. Нешић, па је Одбор на предлог Суда Обр. 30815

РЕШИО:

Да се г. Ђорђу Здравковићу, трговцу, сопственику зграде у Царинској ул. бр. 2 за заузете просторије од стране 4 жандармеријске чете, плаћа на име кирије по 2.000.— динара месечно, рачунајући од 1 јуна 1930 године, па све док се 4 чета не исели, с тим да Суд надлежним путем провери, да ли је Општина дужна да и у будуће плаћа кирију за смештај ове чете.

6

Код тачке дневног реда „одређивање месечне помоћи Живки, удови И. Тврдишића, бив. шефа депоа Дирекције трамваја и осветљења" прочитани су предлози Суда, па је одборник г. Негослав Илић тражио обавештење о томе, кад ће бити готов Правилник о пензионском фонду и о осигурању службеника. У погледу предложене помоћи налази да је она мала, и да би је требало повећати.

Потпретседник г. Д-р М. Стојадиновић одговорио је г. Илићу да комисија за израду овога Правилника ради већ дуже времена и да је скоро завршила свој рад. Одбор ће ускоро бити упознат с тим Правилником, чим он буде потпуно довршен.

Одборник г. Алберт Фирт скренуо је пажњу Суду на неједнакост у погледу додељивања помоћи у појединим случајевима.

За овим је на предлог Суда Обр. 29758 Одбор

РЕШИО:

Да се Живки, удови Илије Тврдишића, бив. шефа депоа Дирекције трамваја и осветљења одреди месечна помоћ од 600.— динара рачунајући од 1 децембра 1930 године. Изда-так пада на терет партије 34 позиције 2.

7

Код тачке дневног реда „одређивање месечне помоћи Марији, удови Јована Куна, бив. надзорника разводне табле Дирекције трамваја и осветљења" прочитан је предлог Суда, па је одборник г. Фирт предложио да се на место 500.— динара и у овом случају одреди помоћ од 600.— динара. Затим је Одбор по предлогу Суда Обр. 29841

РЕШИО:

Да се Марији, удови Јована Куна, бив. надзорника разводне табле Дирекције трамваја и осветљења одреди месечна помоћ у износу од 600.— динара, рачунајући од 1 децембра 1930 године. Изда-так пада на терет партије 34 позиције 2.

8

Код тачке дневног реда „предлог буџета за 1931 годину" претседник г. Милан Не-

шић обавештава Одбор о начину на који ће се дискутовати предлог буџета у поједино-стима. Пошто су поједине главе врло велике то ће се лакше и прегледније дискусија моћи водити, ако се прелази отсек по отсек. Али пре прелаза на појединачну дискусију, предлаже да се избере једна комисија одборника, која ће таксативно побројати све оне артикле, који се односе на луксузне ствари, јер ће то бити потребно доцније приликом дефинитивног одређивања трошаринских ставова, који ће остати на снази. Ова комисија треба одмах и да приступи послу, како би га на време свршила. Предлаже да у комисију уђе од стране Суда потпретседник г. Крстић и Финансијски директор, а од одборника г. г. Михајло Ђурић, Милован Матић и Алберт Фирт.

Одборник г. Ранко Живковић предлаже поред претставника Суда да уђу одборници Д-р Аранђеловић, Милан Стојановић, П. Гребенац, Ставра Трпковић и Богдан Крекић.

Поводом овога предлога развила се дужа дискусија, у којој су учествовали г. г. Алберт Фирт, Д-р Аранђеловић, Петар Гребенац, Д-р М. Недељковић, Ранко Живковић, Јован Мисирлић, Милан Стојановић, Ђура Бајаловић, Д-р Јазар Ђенчић, Радисав Јовановић и претседник г. Нешић. Дискусија се поглавито кретала око тога, да ли ова комисија треба да изврши ревизију трошаринске уредбе и тарифе на широј основи или само у смислу судског предлога.

Претседник г. Милан Нешић изјавио је, да је то питање решено јучерашњим гласањем, према коме имају да се утврде само они трошарински ставови, који се односе на алкохол и на артикле т. зв. луксузне потрошње. Комисија не може проширити своју надлежност изван ове пуноважне одлуке Одбора.

За овим је Одбор одлучио, да у комисију за утврђивање трошаринских ставова, који ће остати на снази у смислу јучерашњег гласања уђу одборници: г. г. Михајло Ђурић, Негослав Илић, Милован Матић, Таса Здравковић, Радисав Јовановић, Милан Стојановић и Петар Гребенац.

Претседник г. Милан Нешић предложио је затим да се избере још једна комисија одборника, која ће у смислу изражених жеља у Одбору извршити ревизију статута Општине града Београда, али под условом да се та ревизија врши одвојено од доношења буџета, пошто ће рад на том послу трајати прилично дуго.

Одборник г. Негослав Илић истиче да у закону стоји да се овлашћује Суд општине града Београда, да по претходном саслушању општинског одбора, пропише нов Статут за општинско особље. При доношењу садашњег Статута Суд је саслушао Одбор, али

одборници нису показали велико интересовање за ову измену. Сад Суд предлаже да се поново вратимо на исти пут и ако доношење Статута спада у његову надлежност.

За овим је Одбор одлучио, да у комисију за ревизију Статута општинског особља уђу одборници г. г. Д-р Драг. Аранђеловић, Д-р Лазар Генчић, Клементије Букавац, Милан Радосављевић, Јован Дравић, Петар Гребенац, Богдан Крекић и Павле Миљанић.

Ова ће комисија заједно са члановима Суда, директорима и шефовима што пре приступити послу на ревизији Статута.

Седница је закључена у 9.15 часова у вече.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић с. р.

Претседник
Београдске Општине
Милан Нешић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXXIV Редовне Седнице Одбора општине Београдске, одржане 24. децембра 1930. год
у 6 часова по подне.

Претседавао претседник г. Милан Нешић.
Деловођа г. Божидар Павловић.

Потпретседници г. г. Д-р Милослав Стојадиновић и Никола Крстић и кмет-правник г. Исидор Протић.

Од одборника били су: г. г. Инж. К. Букавац, Јов. Дравић, Д-р Лазар Генчић, Д-р Страшимир Милетић, Влад. К. Петровић, Петар М. Гребенац, С. Гођевац, А. Фирт, Драг. Матејић, М. Ј. Стојановић, Д-р М. Недељковић, К. Гиновић, Негослав Илић, Дим. Станчуловић, Мих. Л. Ђурић, Ђура Бајаловић, Трифун Јовановић, Тјешимир Старчевић, Ст. К. Трпковић, Милош П. Радојловић, Т. Здравковић, Д-р Љуба Стојановић, Богдан Крекић, Д-р Б. Пијаде, Д-р А. Леко, Б. Поповић, Мил. Ђ. Радосављевић, Драг. Милошевић, Инж. Јован Мисирлић, Д-р Драг. Аранђеловић, Милан Ј. Матић, Павле Миљанић, Р. Ј. Јовановић, Б. Ј. Антонијевић и Јосиф Фрид.

1

Записници XXIX, XXX, XXXI, XXXII и XXXIII редовне седнице нису прочитани из разлога, што због краткоће времена нису могли бити сви одобрени од стране Господина Министра унутрашњих послова, а исто тако нису могли бити ни умножени. Остављено је да буду примљени на једној од наредних одборских седница.

2

Деловођа одбора саопштава да су се извинили одборници г. г. Д-р Мића Анић и Ранко Живковић.

Одборник г. Драгиша Матејић предлаже да се комисија за ревизију трошаринске тарифе допуни, и да у њу уђе још одборник г. Светозар Гођевац, као индустријалац.

Одбор је прихватио овај предлог.

Претседник г. Нешић саопштава, да је спремио одговор на питање одборника г. Д-р Аранђеловића о томе, ко ће све имати да плаћа прирез у Београду. Пошто г. Аранђеловић још није био дошао на седницу, изјављује да ће му уручити писмени одговор, чим дође.

Даље саопштава, да је Суд проучио писмени предлог одборника г. Д-р Недељковића о томе, да се умоли Краљевска влада, да једним законом уведе подложност нових зграда плаћању општинског приреза, а исто тако законом уведе, да и државни чиновници у месту живљења плаћају општински прирез. Суд је заузео становиште, да са овим предлогом треба сачекати крај дискусије у појединостима. Можда ће се постићи уштеде, које би омогућиле смањење, па и потпуно укидање усвојеног процента општинског приреза. — У погледу резолуције, коју је предложио г. Д-р Недељковић, да се умоли Краљевска влада, да једним законом укине све оне одредбе трошаринских тарифа појединих градова, које су у супротности са државним и националним јединством, г. Нешић изјављује да Одбор може да се изјасни о тој резолуцији.

Одлучено је да се и овај предлог изнесе на крају дискусије у појединостима.

3

На предлог Суда Обр. 30827 Одбор је

РЕШИО:

1) Да се усвоји протокол колаудације извршених радова на корекцији раскрснице Румунске и Темишварске улице, које је извршило предузеће „М. Антоновића“, сходно решењу Суда Т. Д. Бр. 11035-29 г.

2) Да се поменутом предузећу исплати остатак потраживања у износу од 14.208,88 динара, који има пасти на терет швајцарског зајма, тачка 19.

3) Пошто се овај посао, према изјави предузећа, има сматрати као саставни део уговора, закљученог између Општине београдске и предузећа „М. Антоновића“ из 1927 године за извршење радова III групе, по коме уговору постоји лиценцијона кауција у суми од 1.600.000,— динара, то се предузећу М. Антоновића може вратити допунска кауција.

4

На предлог Суда Обр. 30485 Одбор је

РЕШИО:

1) Да се Инжињерском отсеку Општине београдске одобри кредит од 242.158,32 динара, као вишак радова у улици Љутице Богдана, за израду калдрме око сквера поред игралишта „Југославија“.

2) Да овај посао изврши техничко предузеће „Фундобетон“ по истим ценама као и за већ повођене радове у тој улици.

Издатак пада на терет унутрашњег зајма од 125.000.000, као допуна раније ангажованог кредита од 1.285.887,89 динара.

5

На предлог Суда Обр. 31022 Одбор је

РЕШИО:

Да се измени одлука Одбора Обр. 15275 од 16 и 17 јула текуће године, којом је испорука 13 комада вага уступљена фирми „Југословенска Флоренц творница вага и утега Д. Д.“, у толико, што ће фирма имати да испоручи:

Једну вагу за крупну стоку меривости 3.000 кгр. место 4.000 кгр.

Једну вагу за ситну стоку меривости 1.000 кгр. место 3.000 кгр.

Једну вагу за свиње меривости 2.000 кгр. место 4.000.

6

Код тачке 6 дневног реда Одбор је

РЕШИО:

1) На предлог Суда Обр. 30843:

Да се Петар Јовановић ослободи дужне кирије за стан у улици Старине Новака бр. 15, а за време од 1 октобра до 15 новембра 1930 године у укупном износу од 105.— динара због тога, што је отумарао незнано куд, и није се могао пронаћи ни преко полицијске власти.

2) На предлог Суда Обр. 30772:

Да се Јосиф Шарковски ослободи дужне кирије за стан у улици Старине Новака бр. 15 за време од 1 октобра до 15 новембра 1930 године у укупном износу од 450.— динара, пошто је отишао незнано куд, и није се могао пронаћи ни преко полицијске власти.

3) На предлог Суда Обр. 30845:

Да се Милош Миленовић ослободи дужне кирије за стан у улици Старине Новака бр. 15 за време од 1 октобра до 15 новембра 1930 године у укупном износу од динара 225.— због тога што је отишао незнано куд, а није се могао пронаћи ни преко полицијске власти.

4) На предлог Суда Обр. 30846:

Да се Петар Пештин ослободи дужне кирије за стан у улици Старине Новака бр. 15 за време од 20 августа до 1 новембра 1930 године у износу од 700.— динара, због тога што је отишао незнано куд, а није се могао пронаћи ни преко полицијске власти.

5) На предлог Суда Обр. 30369:

Да се Милан Јеремић, бив. општински служитељ ослободи дужне кирије у суми од 628.— динара за стан у Бранковој ул. бр. 2, а за месец мај и јун 1930 године, пошто је његова жена чистила бесплатно канцеларије Статистичког отсека у месецу јулу и августу.

6) На предлог Суда Обр. 29843:

Да се Милоје В. Ђорђевић, бив. трошарински чиновник ослободи дужне кирије у суми од 1.820.— динара за стан у улици Св. Николе за време од 1 јула до 1 децембра 1930 године, као и за време од 1 децембра 1930 године до 1 маја 1931 године, пошто је сиромашног стања, а поред тога болестан и оптерећен ситном децом, с тим да се из стапа има иселити 1 маја 1931 године.

7) На предлог Суда Обр. 29844:

Да се Димитрије Петровић, рибар, ослободи дужне кирије у суми од 1.050.— динара за закупљени плац у продужењу Дубровачке улице, а за време од I-III до I-X-1930 године, пошто је сиромашног стања, за доказ чега је поднео и уверење.

7

На предлог Суда Обр. 30442 Одбор је

РЕШИО:

Да се лествице за извлачење, које су до сада служиле Пожарној команди, расходују и избришу из инвентара и уступе у својину Одбору за пошумљавање и уређење околине Београда.

8

На предлог Суда Обр. 30104 Одбор је

РЕШИО:

Да се разни неупотребљиви алати, који су расходовани решењем Одбора Обр. 22722 од 3 октобра текуће године, предају Дирекцији трамваја и осветљења као старо гвожђе, а не као материјал од вредности, који би се имао инвентарисати.

9

Код тачке дневног реда „Предлог буџета за 1931 године“ приступљено је претресу буџета у појединостима.

Целовођа одбора прочитао је личне и материјалне расходе претседништва.

Одборник г. Милан Стојановић, с обзиром на привредну кризу, предлаже да се смањи плата претседништву и то: претседнику на 200.000.— динара годишње, потпретседницима по 150.000.— динара, а кметуправнику 120.000.— динара, а да се позиција за одборске комисије такође смањи на дин. 200.000.— Предлаже затим да се и ове године у буџет унесе сума од пола милиона динара, као фонд при Општинској штедионици за Београдски сајам.

По овом последњем предлогу г. Стојановића развила се дужа дискусија, у којој су

учествовали г. г. Милован Матић, Д-р Милорад Недељковић, председник г. Нешић, М. Стојановић, Д-р С. Милетић, Драгиша Матејић и Бранко Поповић, који су истакли и нагласили потребу, да се што пре и интензивније настави рад на стварању овога сајма. Дискутовано је о месту на коме би се он имао изградити, па су споменута три места: простор у доњем граду, простор између Савског железничког моста, Земунске пруге и Саве, и простор на коме је данас тркалиште код „Цареве ћуприје“.

По предлогу г. Д-р Недељковића, који је Суд прихватио, одлучено је да се ове године буџет не оптерећује предложеном сумом, пошто иначе она не би могла бити употребљена због недостатка простора за сајмиште, већ да се Општина, кад питање простора буде решено, може задужити на бази већ постојеће суме од пола милиона динара, што би за почетак било довољно.

За овим је извршено гласање по предлогу Суда. Лични и материјални расходи председништва усвојени су већином гласова, против шест.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Дирекције општег одељења.

Прочитани су лични расходи кабинета председништва.

Одборник г. Петар Гребенац предлаже да се избрише позиција за хонорарног сарадника и преводиоца, као и позиција за функциони додатак.

Председник г. Нешић изнео је разлоге, због којих је унета позиција за сарадника, а у погледу функционог додатка истакао, да се он даје само оним лицима, којима је то сам Одбор својом одлуком о функционим додацима доделио. Рад ових чиновника и службеника је врло напоран, врло често прекорвремен и захтева нарочиту пажњу. Издаци на плате кабинета председништва су смањени, и наводи да је ранији шеф кабинета примао укупно месечно преко 11.000.— динара, а да садашњи шеф кабинета прима 6.000.— динара месечно.

За овим је Одбор примио личне расходе кабинета председништва, са три гласа против.

Прочитани су лични и материјални расходи Деловодства.

Одборник г. Д-р Страшимир Милетић предлаже да се брише позиција за хонорарног секретара и наглашава да су функциони додаци неравномерно распоређени.

Одборници г. г. Ставра Трпковић и Крста Гиновић истакли су, да је по разним одељењима Општине запослен велики број хонорарних чиновника, који су у исто време и пензионери. Њихове плате су у Општини велике и они заузимају места, на која не могу да дођу млађи људи са одговарајућим квалификацијама.

Председник г. Нешић наводи податке, по којима је у Општини запослено 235 хонорарних службеника, и да њихове плате годишње износе нешто преко 6.000.000.— динара, што према укупном буџету личних расхода претставља 6%. Та сума није велика, нарочито кад се узме у обзир да ти чиновници нису стални, да не примају никакве друге додатке и да су у већини случајева опробани стручњаци.

За овим је Одбор примио личне и материјалне расходе Деловодства, са шест гласова против.

Прочитани су лични расходи Главне архиве.

Одборник г. Јован Мисирлић истиче да је организација архивске службе рђаво изведена, да се документа не чувају у довољној мери и да би за архиваре требало узимати сталне чиновнике, а не хонорарне, и дати им добру плату, јер је њихов посао тежак.

Затим је Одбор примио личне расходе Главне архиве.

Седница је закључена у 9 часова у вече.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић, с. р.

Председник
Београдске Општине,
Милан Нешић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXXV Редовне Седнице Одбора општине Београдске, одржане 29. децембра 1930. године у 6 часова по подне.

Претседавао председник г. Милан Нешић.
Деловођа г. Божидар Павловић.

Потпредседници г. г. Д-р Милослав Стојановић и Никола Крстић и кмет-правник г. Исидор Протић.

Од одборника били су г. г.: Мих. Л. Ђурић, Светозар Гојевац, Д-р Лазар Генчић,

Јован Дравић, Бл. Ј. Антонијевић, Никола Ђорђевић, А. Фирт, Влад. К. Петровић, Негослав Илић, Д-р Страш. Љ. Милетић, М. Стојановић, Дим. Станчуловић, Ранко Живковић, Д-р Љуба Стојановић, К. Гиновић, Петар М. Гребенац, Драг. Милошевић, Д-р Драг. Ђ. Новаковић, Тјешимир Старчевић, Р. Ј. Јовановић, Милош П. Радојловић, Бог-

дан Крекић, Т. Здравковић, Ст. К. Трпковић, Д-р Александар М. Леко, Трифун Јовановић, Ђура Бајаловић, К. Букавац, Милован Матић, Д-р Драг. Аранђеловић, Мил. Ђ. Радосављевић, Д-р Б. Пијаде, Јоца Поповић, Јован Мисирлић, Ђ. Попара, Драг. Матејић, Бранко Поповић и Јосиф Фрид.

1.

Код тачке дневног реда: „Примање записника XXIX—XXXIV редовне седнице“, развила се подужа дискусија.

Поводом XXIX записника, одборник г. *Негослав Илић*, прецизирао је своје гледиште на питању укидања трошарине, у том смислу да су он и г. Крекић за потпуно укидање трошарине, али ако Одбор то не би примио, онда су они за предлог Суда о трошарини. Осим тога, извињава изостанак свој и г. Крекића са седнице од 22 ов. мес., јер су били на путу.

Одборник г. *Ранко Живковић*, ставља примедбу да у записник није унет онај део његовог говора, у коме је тврдио да Суд не ради у сагласности са Одбором. Као пример наводи случај лицитације за израду водовода на почек, која је уступљена предузећу инж. г. Бадера и тврди да је тиме општина оштећена са 4—5.000.000 динара. — Лицитација је била расписана за време претседништва г. Савчића, али је коначно усвојена под овом општинском управом. Напомиње да се по вароши говори да је ова лицитација одобрена само зато, што је у Надзорном одбору г. Бадер а г. Нешић је члан управе.

(Претседник г. *Нешић*: Господине одборниче! Ја вас молим да ме таквих инсинуација поштедите).

Г. *Живковић* наводи да се из извештаја види да је г. Нешић члан управе.

Одборник г. *Страшимир Милетић*, истиче да записник треба да буде огледало рада општинског Суда и општинског Одбора. У њега треба уносити поглавито оно, што могу и доцније генерације да виде о важности појединих чињеница, које се истичу у буџетској дебати. Из свега што је у записник унето не види се значај експозеа нити говора г. Претседника, нити суштина извештаја Финансијског Одбора, а тако исто ни говора појединих говорника. Изражава жаљење што се стенографске белешке не штампају.

Претседник г. *Милан Нешић*, изјављује да Суд намерава с обзиром на важност питања и богатство материјала, изнетог поводом предлога о реформи трошарине, да штампа све стенографске белешке као засебно издање, које ће сваки одборник добити. У погледу записника каже, да је могуће да у њему није довољно изнето све оно што је на седници исказано, али се у записници-

ма не може све изнети, јер би они били претерано опширни.

За овим је примљен записник XXIX седнице.

Поводом записника XXX редовне седнице, говорио је одборник г. *Ранко Живковић*, који је поновио своје гледиште по питању општинских аутомобила, покренуто још на XX редовној седници.

На питање г. Претседника Одбор се већином гласова (против осам) изјаснио да се примедбе г. Живковића не унесу у записник. За овим је примљен записник XXX редовне седнице.

Поводом записника XXXI редовне седнице, одборник г. *Петар Гребенац*, ставио је примедбу, да је у дискусији нагласно да трговци на велико извозе робу у Земун и на основу тога траже повраћај плаћања трошарине, а у записнику је стављено безлично „да се роба извози у Земун“.

За овим је примљен записник XXXI редовне седнице са овом исправком г. Гребенца.

Поводом записника XXXII редовне седнице одборник г. *Радисав Јовановић*, истиче, да је при првом гласању, које се односило на трошарину, он гласао против, али кад је објашњено, да се то гласање односи на ревизију трошарине, онда је изјавио да гласа за ревизију. Ако ове ревизије не буде, треба сматрати да је гласао против.

После тога је примљен записник XXXII редовне седнице.

Поводом записника XXXIII редовне седнице развила се дискусија у којој је одборник г. *Алберт Фирт*, ставио примедбу да у записник није унет говор г. Д-р Недељковића, нити његови писмени предлози о образовању комисије за трошарину и комисије за статут, по којима је Одбор донео своју одлуку, као ни о трећем предлогу, чије је решавање одложено за идућу седницу. Затим г. Фирт примећује да је Претседник г. Нешић пристао да се трошаринска тарифа ревидира и из ње изваде они ставови који се сматрају за луксуз и који се имају оптеретити трошарином. На основу тога општински Суд упutio је акт Коморама, да у року од три дана даду одговор о томе шта је луксуз. У томе акту се каже, да је према одлуци општинског Одбора решено, да се трошарина има наплаћивати само на царинарницама и да се трошаринске станице као такве имају укинути. Тврди да му такво решење Одбора није познато, и мисли да Коморе неће моћи да одговоре на постављено питање како би требало.

Претседник г. *Нешић*, одговара да су коморе правилно схватиле постављено питање, и да је већ стигао одговор од Индустијске

и Трговачке коморе, као и од удружења банака, који су одговори дати врло лепо онако како су тражени.

Одборник *г. Петар Гребенац*, истиче да је целу дискусију по предлогу *г. Д-р Недељковића* требало унети у записник, јер се из ње једино може видети прави смисао одборске одлуке. Онда би се тек видело да у одборској седници није донета никаква одлука о укидању трошаринских станица, које се налазе уз царинарнице. Карактеристично је да се кроз јавност чешће пуштају вести о укидању трошарине и увођењу приреза, затим како је све ово већ готова ствар и одобрена од *Г. Министра унутрашњих послова*, па се после тога и та вест демантује и износи да то питање има тек да се реши. Сматра да Одбор још није донео дефинитивну одлуку у погледу трошаринских ставова и приреза, и да је према томе Одбор још увек слободан да по свим питањима решава.

Одборник *г. Ставра Трпковић*, слаже се са гледиштем *г. г. Фирта* и *Гребенца*, и тврди да Одбор није донео одлуку, да се трошарина наплаћује само на предмете, који пролазе кроз царинарницу. Суд треба да изађе са својим предлогом и начином на који мисли наплаћивати трошарину на артикле, на које ће трошарина остати.

Претседник *г. Милан Нешић*, одговара да је тај посао у току, да је Правилник готов и да се спрема уредба. Кад то питање дође на ред при дискусији о буџету у појединостима, онда ће одбор о њему решавати. Начин наплате тако је предвиђен, да ће све бити наплаћивано, како тамо где има царинарница, тако и на местима код важнијих улаза у Београд, где их сада нема.

Одборник *г. Клементије Букавац*, моли да се прекине ова дискусија, јер нема никакве везе са записником.

Одборник *г. Д-р Сташмир Милетић*, замера што је Суд упутио писмо онакве садржине Коморама, како је то изнео *г. Фирт* и наводи да се намирнице не довозе у оној количини у Београд, као што је то раније било, јер свет очекује да трошарина буде укинута, па да онда слободно довози. Износи да су сељаци пре неки дан изударали једнога стражара и просули му новац и кад није могао да пронађе тај новац, морао га је надокнадити од свога новца. Моли да судска писма садрже само одборске одлуке и тражи да се унесе исправка односно говора *г. Д-р Недељковића*.

Одборник *г. Трифун Јовановић*, замера што говори нису узети у потпуности. већ има убачених речи, због којих смисао говора добија други значај, како би *г. Министар унутрашњих послова* имао пред собом право стање ствари.

Одборник *г. Радисав Јовановић*, наглашава да би требало дати једну анонсу преко новина о томе да ће трошаринска тарифа остати на снази два три месеца, како би свет пред празнике доносио намирнице у Београд, јер се треба бојати, да београдско грађанство не остане без намирница.

Претседник *г. Милан Нешић*, одговара на замерке и каже да *г. Министар унутрашњих послова* има на расположењу све што му је потребно пре него што одобри записник. Кад год хоће он може имати и стенографске белешке одборских седница. Што се самог буџета тиче, не може се сматрати да је он одобрен самим тим, што је одобрен записник оне седнице, на којој је извршено гласање у начелу. Треба сачекати крај дискусије у појединостима, и тек тада ће *г. Министар* донети своју одлуку. Ни Суд ни *г. Министар унутрашњих послова* нису се могли сложити са коментарима који су се појавили у штампи поводом одобрења записника. Због тога је Суд по налогу *Министра Унутрашњих послова* и дао ону notiцу, која је поставила ствари на своје место, и из које се види да ствар са трошарином и са прирезом још није дефинитивна.

За овим је примљен записник XXXIII редовне седнице.

Поводом записника XXXIV редовне седнице одборник *г. Влада Петровић*, са своје стране истиче да говори нису у довољној мери уношени у записнике, те се отуда појављују примедбе. Моли *г. Претседника* да упути акт Министарству унутрашњих послова и да пита, је ли потребно да општински Одбор прво стави своје примедбе, па тек после да записници иду на одобрење, или то није потребно; а исто тако, да ли је потребно да Одбор у својој седници третира и исправља један записник, који је одобрио *г. Министар унутрашњих послова*.

Претседник *г. Милан Нешић*, прочитао је писмо одборника *г. Д-р Милорада Недељковића* које гласи: „Пошто нећу бити присутан вечерашњој седници, част ми је овим путем учинити примедбу на записник XXIX редовне седнице Одбора општине Београдске, односно мога говора из кога нису унете у записник ни најосновније мисли. Пошто су из других говора те седнице, и следећих, донети исцрпни изводи, мислим да је то требало учинити и у мојем случају.

Исто тако у записник XXXIII редовне седнице није ни споменут мој писмени предлог, а камо ли да је дословно унет у записник, како је требало да буде, јер се по том предлогу гласало и делимично поступило.

Молим да се ове моје примедбе прочитају на седници и унесу у записник, а потом ранији записници исправе у затраженом смислу”.

Затим г. Нешић додаје да се код овако великог материјала могло десити, да се при састављању записника нека важнија ствар пропусти, а нека безначајнија истакне. Суд је највише налазио потпоре за своје предлоге у говорима г. Недељковића, и кад његов говор није унет у записник, онда треба веровати да то Суд није намерно учинио. Међутим, као што је већ наглашено, Суд ће спремити за штампу у засебном издању све говоре о буџетској дискусији, и у тој књизи биће оштампани и говори г. Недељковића у целини.

За овим је примљен записник XXXIV седнице.

2.

Деловоћа Одбора саопштава да су се извинили одборници г. г. Павле Миљанић, Миљан Сокић, Шемајо де Мајо и Д-р Милорад Недељковић.

3.

На предлог Суда ОБр. 30799 Одбор је

РЕШИО:

Да се за тудоре цркве Св. Цара Константина и Царице Јелене одреде и то:

За главне тудоре Аранђел Марковић, пензионер и Тодор Петровић, пензионер, а за тудорске помоћнике Бура Арсеновић, рентнијер, Љубомир Милошевић, трговац, Арса Крстић, грађ. предузимач, Танасије Митровић, пензионер, Живојин Милекић, трг., Ранко Божић, трг., Светислав Панчић, трг. и Драгослав Стојановић, бифеција.

4.

Код тачке дневног реда: „Избор комисија за израду дефинитивног плана за уређење Теразијске терасе“, Претседник г. Нешић образложио је предлог Суда, и напоменуо да је Суд у ову комисију предложио ону г. г. одборнике, које Суд намерава да предложи доцније за стални технички одбор.

Одборник г. Мисирлић, сматра да питање израде Теразијске терасе није хитно, у толико пре, што Суд још није дефинитивно решио питање места за Општински Дом. Треба образовати што пре техничку секцију, а ово питање треба повући с дневног реда, јер није прешно.

Одборник г. Страшимир Милетић, напомиње да Суд има намеру да на тераси уступи један део земљишта Београдској Берзи за подизање њеног дома. Налази да Теразијску терасу треба или затворити или изградити и једну и другу страну, а никако не треба радити на парче.

Одборник г. Бранко Поповић, износи да питање Теразијске терасе није ново и да је Суд добро учинио, што је пошао овим путем у решавању тога питања.

За овим је на предлог Суда ОБр. 30998 Одбор

РЕШИО:

Да у комисију за дефинитивну израду планова Теразијске терасе уђу одборници г. г. Бранко Поповић, Бура Бајаловић, Клементије Букавац, Јован Мисирлић и Д-р М. Недељковић и г. г. Бранко Таназевић, Пера Поповић и Ђорђе Мијовић, професори Универзитета.

Ова ће комисија на основу до сада израђених планова саставити и утврдити један план, који ће се поднети општинском Одбору на одобрење.

5.

На предлог Суда ОБр. 31124 Одбор је

РЕШИО:

Да се Јелисавети, удови Јована Замфировића, чистача пруге Дирекције трамваја и осветлења одреди привремена месечна помоћ у износу од 600 динара до одређивања редовне пензије, рачунајући од 1 децембра 1930. године.

Издатак пада на терет партије 34. позиције 2. буџета за 1930. годину.

6.

На предлог Суда ОБр. 31130 Одбор је

РЕШИО:

Да се за процениоца имања г. Драгутина Крстића на Дедињу одреди г. Јосиф Гранжан на место г. Глигорија Вукчевића, који је на путу.

7.

На предлог Суда ОБр. 30770, 30966 и 29396 Одбор је

РЕШИО:

1) Да се Милица Догмановић ослободи дужне кирије за стан у улици Старине Новака бр. 15, а за време од 15 октобра до 15 новембра 1930 год., у укупном износу од динара 140, због тога што је отишла незнано куд, и није се могла пронаћи преко полицијске власти.

2) Да се Божићар Здравковић, бивши скретничар Управе трамваја и осветлења, ослободи дужне кирије за општински стан у улици Старине Новака бр. 33, а за време до 1 децембра 1930. године, у укупном износу од динара 2.264, због тога што је болестан — шлоглан и неспособан ма за какав посао, а уз то оптерећен ситном децом и сиромашног је стања, за доказ чега је поднео уверење о немаштини с тим, да од 1 децембра 1930. године има уредно полагати одређену кирију.

3) Да се дужна кирија у суми од динара 625,05 коју је остао дужан Омер Целебић, бив. закупца општинског земљишта, у продужењу Дубровачке улице, у површини 100 м², а за месеце фебруар, март и април 1930. год., отпише, пошто је Целебић оти-

шао незнано куд и није се могао пронаћи преко полицијске власти.

8.

На предлог Суда Обр. 30685 Одбор је

РЕШИО:

1) Да се усвоји протокол колаудације о изради гробница у парцелама 1, 1а и 2а на Новом гробљу, које је израдио предузимач Таса Милојевић, према коме вредност свих радова износи суму од динара 772.314.11.

2) Да се одобри накнадни кредит у суми од 9.771,10 динара и исплати предузимачу остатак у суми од 266.229,80 динара по кредиту парт. 41. поз. 1. буџета за 1930. годину.

9.

Код тачке дневнога реда: „Предлог правилника о продавницама и продаји хлеба у Београду“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. *Ставра Трпковић*, истакао да он као члан комисије није добио позив ни за једну седницу, и да према томе није упознат са радом комисије.

Потпретседник *Д-р Стојадиновић*, изјављује да ће се извидети до кога је кривица што г. Трпковићу није достављен позив и моли да се предлог прими пошто је ствар хитна.

Одборник г. *Фирт*, предлаже да се предлог прими пошто је хитан, а да г. Трпковић буде позван на идуће седнице ове комисије.

За овим је на предлог Суда Обр. 31299 Одбор

РЕШИО:

Да се усвоји Правилник о продавницама и продаји хлеба у Београду, како је израђен од стране комисије, а који гласи:

Чл. 1.

Продаја хлеба у Београду вршиће се у продавницама и на начин како је прописано овим правилником.

Чл. 2.

Продавница мора бити одвојена зидом од осталих просторија и не сме бити у комуникацији ни са спаваћом собом ни са приватним просторијама.

Чл. 3.

Забрањује се продаја хлеба у неозиданим просторијама, баракама, капијама, на тезгама и отвореним трговима. Продаја хлеба не сме се вршити по радњама које нису пекарске, или у којима се не продају пекарски производи.

Чл. 4.

Продавница мора имати довољно слободне површине и бити приступачна потрошачима. Ако је продавница уз пећ, излог мора бити затворен стаклом. Излог не сме бити отворен нити се кроз излог сме вршити продаја хлеба купцу који се налази на улици.

Чл. 5.

Зид у продавници у висини најмање од 1,60 м. од пода мора бити обојен белом мањом бојом.

Чл. 6.

Тезге за продају хлеба морају бити од тврдог дрвета. Тезге морају увек бити уредне, чисте и свакодневно опране.

Чл. 7.

Лица која продају хлеб морају бити увек чисто одевена и имати увек чисте руке.

Преко одела продавци морају увек носити, док су у продавници, бели мантил, чија дужина мора бити до испод колена.

Чл. 8.

Хлеб се има продавати само прописно увијен у чисту белу провидну хартију.

Чл. 9.

У свакој продавници мора бити на видном месту истакнут ценовник хлеба са означавањем квалитета, тежине и цене по килограму.

Чл. 10.

Хлеб се продаје на килограм. Свако продато парче хлеба, пре него што се уручи купцу, мора бити измерено на вази, која се налази на тезги. Забрањује се продаја неизмереног хлеба.

Хлеб се продаје у комадима од $\frac{1}{4}$ и $\frac{1}{2}$ килограма и на више у килограмима.

Код печеног хлеба може бити разлика од прописане и стварне тежине, код свежег хлеба највише 3% а код старог хлеба 5%.

Чл. 11.

Хлеб и остало пециво има се држати у чистим дрвеним рафовима или на тезги. Незавијено пециво мора бити смештено у стакленом орману или у застакленим кутијама на тезги.

Чл. 12.

Не сме се продавати хлеб који је непечен, прегорео или плесив.

Чл. 13.

Квасац и маја за хлеб, која се продаје, мора се држати у чистим судовима, у хладњаци, где нема влаге.

Забрањује се продаја квасца као и маје и његова употреба за производњу хлеба ако је квасац плесив, ако је почео трулити, ако се налази у стању превирања, или је непријатног мириса или укуса.

Чл. 14.

Хлеб и друго пециво преноси се превозним сретствима и мора бити заштићено од прашине. Забрањује се употреба ученика (шегрта) за пренос хлеба у већим количинама од 15 кг. и на леђима у непокривеном и неопшивеном кошу.

Чл. 15.

Забрањује се држање резервног брашна, које није намењено дневној изради, у радионици, у ходнику или у дворишту, под стрехом и томе слично.

Мешање брашна не сме се обављати на поду, него у сандуцима или коритима.

Чл. 16.

Брашно се држи у магацину у џаковима или сандуцима који морају бити поклопцима покривени. Ако се брашно држи у џаковима под ове се има ставити дрво, да џакови не буду у директној вези са бетоном.

У магацину мора владати примерна чистоћа. У њему не сме бити инсеката, мишева, пацова и других штеточина.

Чл. 17.

Нечисто, плесниво и укварено брашно мора се одмах уклонити из магацина, а од таквог брашна не сме се продавати хлеб нити друго пециво.

Чл. 18.

Ко противно поступи казниће се по § 22 закона о надзору над намирницама за живот затвором до месец дана или новчано до 10.000.— динара.

10.

Код тачке дневног реда: „Предлог буџета за 1931. годину“, настављена је дискусија и претрес буџета у појединостима.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Административног отсека.

Прочитани су лични и материјални расходи Персоналног отсека, па се развила дискусија у којој је г. Д-р Страшимир Милетић предлагао да се избере једна комисија, која ће утврдити начелно смањење буџета, јер ће се буџет у току даље дискусије без ове начелне одлуке само повећавати.

Претседник г. Нешић, одговара да за то нема бојазни јер се буџет може и повећати за 1—2.000.000 дин. па ће Суд ипак наћи излаз. Због тога предложеној комисији од стране г. Милетића не треба бирати.

Одборник г. Петар Гребенац, истиче да се код сваке буџетске позиције треба руководити штедњом и где год се може уштедети, макар то била и најмања сума. Предлаже да се позиција 2. брише и на тај начин уштеди 33.000.— динара.

Претседник г. Нешић, одговара да је у позицији 2. предвиђена плата за једног помоћног секретара, који је у V степену основне плате и који према томе има више од дванаест година признате општинске службе, те се та позиција не може брисати.

Одборници г. г. Светозар Гођевац и Ставра Триковић стављају примедбу да се готово код сваког отсека појављују материјални издаци и предлаже, да се сконцентрише набавка материјала на једном месту.

Претседник г. Нешић, одговара да се све набавке материјала врше преко Економата, а материјални расходи су стављани уз поједине отсеке, да би се имала тачна евиденција, колико поједини отсеци коштају.

За овим је примљен део личних и материјалних расхода Персоналног отсека.

Прочитани су лични и материјални расходи Правног отсека, са додатком поз. 2-а којом је предвиђен функциони додатак за правног референта у суми од 9.600.— динара годишње.

Одборник г. Јован Мисирлић, поводом плате општинског адвоката предлаже, да Општина не плаћа сталног адвоката, већ да има више адвоката, који ће је заступати у разним парницама, и које би Општина требало добро да плаћа, према важности и резултату парнице. Налази да би се тако вођени спорови повољније свршавали по Општину, и не би стално губила парнице.

Потпретседник г. Крстић, одговара г. Мисирлићу и каже да Општину може заступати пред судом само онај адвокат, који има пуномоћије Општинског одбора. Остали правници без нарочито издатог пуномоћија од стране Одбора не би могли заступати Општину у споровима. Затим објашњава функције Правног отсека, како су оне Статутом предвиђене. Налази да више адвоката не би боље свршавали послове, него што то сада чине два општинска пуномоћника, а издаци на њихове награде били би далеко већи.

Одборник г. Д-р Страшимир Милетић, наглашава да је ранијих година Правни отсек био састављен од најбољих правника и да су кроз њега пролазили најзамршенији предмети. Требало би обратити пажњу на његов састав, да се примају добри правници, како млађи тако и старији, који су прошли кроз судове и имају искуства.

За овим су примљени лични и материјални расходи Правног отсека.

Прочитани су лични и материјални расходи Статистичког отсека.

Потпретседник Д-р Милослав Стојадиновић, предлаже да се повећа поз. 12. са још 77.400.— динара, због тога што ће у току идуче године бити државни попис становништва, па је потребно имати довољан број чиновника за тај посао.

Одборник г. Д-р Страшимир Милетић, критикује рад Статистичког отсека и резултате прошлог пописа, који није дао оно, што се од њега очекивало. Статистика је наука из које треба свака друга наука да црпи податке, а последњи попис је вршен на такав начин, да се ти подаци не могу давати.

Одборник г. Петар Гребенац истиче, да се и код Статистичког отсека појављује сума за штампање, а раније је већ одобрена сума за штампање општинских новина, па пред-

лаже да се образује једна стална комисија од стручних људи, за све штампарске ствари, јер може бити велике диференције код цена хартије и осталих трошкова.

Претседник г. Милан Нешић одговара да се сви штампарски послови врше путем лиценцијације преко Економата, и да с тога није потребно бирати сталну комисију.

За овим су примљени лични и материјални расходи Статистичког отсека са допуном г. Д-р Стојадиновића.

Прочитани су и примљени лични и материјални расходи Војног отсека, као и лични расходи служитеља.

Седница је закључена у 9.15 часова увече.

Оверавају:

Деловођа,
Бож. Л. Павловић с. р.

Претседник,
Београдске Општине
Милан Нешић с. р.

СЛУЖБЕНЕ ВЕСТИ:**НАРЕДБА О УПОТРЕБИ ОПШТИНСКИХ
АУТОМОБИЛА И КОЛА**

Пошто су се и после моје наредбе О. Бр. 19535 појавили случајеви неправилне употребе општинских аутомобила и кола, а да би се у будуће завео ред у употреби службених кола, то на основу чл. 103. Закона о општинама:

Наређујем:

Да сви директори и шефови одељења и отсека, којима су превозна сретства дата за службену употребу, иста могу и смеју употребљавати само у Београду, за који је вршење службе везано, и само у часовима службе, а никако изван Београда, па ма то било и најближе место, изузев у случају мога личног одобрења.

Сваки ко прекрши ову наредбу биће строго кажњен.

Општинска возила: аутомобили и кола која се налазе у Возном парку и другим општинским установама служе искључиво службеној употреби и не смеју се ни за какве друге послове и ствари употребљавати, јер се тиме општина излаже великим трошковима око потрошње бензина, кварења кола, гума и т. д.

Ову наредбу доставити свима директорима и шефовима отсека којима су дата кола за службену употребу и саопштити је свима општинским чиновницима.

Претседник Београдске Општине,
Инж. Милан Нешић, с. р.

**ЗАХВАЛНОСТ ДОМА СТАРАЦА И СТАРИЦА
У БЕОГРАДУ**

Дом старца и старица у Београду, у Делиградској ул. бр. 27, искрено захваљује добрим и племенитим душама које се о Бадњем Вечеру и о Божићу сетише наших сиротих и изнемоглих прикупљених пред крај свога живота у овом Дому. Та хришћанска пажња дубоко је коснула сва њихова срца и зато се овим путем захваљује: Његовом Величанству Краљу Александру I, на Краљевском одзиву, пославиши неколико сандука јабука, смокава, урми и 12 торти, 100 кутија цигарета и аков вина; Његовој Светлости Патријарху Варнави који уз свој благослов подари и 500 динара; Председништву Краљевске Владе које поклони 1.000 динара и Гђи Љубици А. Алексић, ташти Др. Ђ. Нешића, која за спокој душе својих умрлих родитеља, поклони 100 динара, затим гђи Персиди удови рано преминулога Веље Вукићевића, која за покој душе свога доброг и заслуженог супруга подари 1 очишћено прасе и

уз то литар вина и ракије; тако исто и г. Брани Ђ. Тодоровићу, директору Трговачке школе у Београду, који такође посла једно прасе; господину Дифранку који посла 80 комада паштета и великој колонијалној београдској фирми Дингарац, Стојановић и Голочевац који послаше 100 мандарина; увиђавном господину М. Коцићу, хотелијеру „Балкан“ који посла 20 литара вина; гђи Н.Н. која лично дође и подели цигарете и г.г. добрим друговима поч. племенитог Благоја Ст. Динића, трговца који га се сетише о његовој слави Св. Стевана и за покој његове душе послаше Дому 1000 цигарета. А дубока захвалност и са сузним очима и овом приликом захваљује се примерним чланицама наше Хришћанске Заједнице, нарочито госпођи Ситерс и госпођи Јовичићкој које лично дођоше и с другим поштованим гостима на Бадњи Дан у вече; том приликом лепо приказаше филм из Христовог живота, поделише поклоне свима штићеницима али тако, да им је Управник Дома морао пред свима захвалити и објаснивши штићеницима њихову данашњу апостолску службу, проговорио и о значају Бадњег Дана и свима честитао сутрашњи највећи хришћански празник пожелевши им слогу, мир и љубав тако да је готово цео Дом одјекивао у радосним усклицима Његовом Величанству Краљу и осталим племенитим душама. Нарочито се захваљује и свима досадањим и будућим приложницима за већ намештени радио са звучником који преносом Божије службе из Саборне Цркве врши једну благотворну улогу и затим у току дана колико толико открепљује већ изгубљена срца и душе домских прибраника. Имена приложника за радио остаће у Дому нарочито истакнута. Дом и овом приликом моли све племените људе да га се сете и посете о празницима, као и четвртком по подне када се могу разгледати све Домске просторије

Из управе Дома
стараца и старица

**ПОЗИВ ГРАЂАНСТВУ ЗА НАПЛАТУ ТАКСА
КОД ТАКСЕНО-ПРИВРЕДНОГ ОТСЕКА ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА.** (Југовићева улица бр. 1.)

Поједина лица запремају улице и уличне тротоаре: столовима, грађевинским материјалом, робом и другим непријављујући за то запремање Таксено-привредном отсеку Општине града Београда, ради разреза и наплате таксе по ТБр. 396. и 397. таксене тарифе.

Поред тога, дешава се још и то, да хотелијери, ресторатери и закупци осталих локала држе музичке групе, приређују концерте, забаве, преставе, часове играња, хрвачке, боксерске утакмице и друге без претходне при-

јаве, неуплативши предвиђену таксу по ТБр. 407. таксене тарифе.

Приређивање претстава, забава и друго сопственици односно закупци хотела, ресторана, кафана и механа не смеју дозвољавати никоме, док приређивачи не покажу признацицу о уплаћеној такси код овога отсека; у противном случају наплата ове таксе тражиће се од сопственика, односно закупца локала у коме буде приређен на који од горе поменутих концерата, забава, претстава и томе слично.

Како се овакав поступак — непријављивање противи постојећим законским одредбама, и, на тај начин, очигледно штете интереси Општине, која за регулисање својих обавеза за потребе грађанства и уређење Београда готово највећим делом црпи своје приходе путем наплате таксе, то се овим скреће пажња свима лицима, која су позвана сама законским прописима на пријаву и уплату општинске таксе да за сваки напред наведени случај благовремено подносе пријаве ради разреза и наплате таксе. Тако исто се позивају да подносе потребне одјаве о престанку било заузећа или музике, како би се отворене партије могле затворити, да се не би разрезана такса и даље водила на дугу и на тај начин излагали излишни трошкови.

Све напред наведено важи и за таксене обвезнике за истицање и држање фирми по ТБр. 404. таксене тарифе, с тим, да су они дужни поред пријаве о истицању фирме, подносити и одјаве на случај престанка фирме, као извештај о свакој промени, на случај пресељавања радње из једног у други локал и уступања радње другоме лицу.

За непријаву, одјаву и неблаговремено плаћање ма које од напред означених такса поред редовне таксе, дотично лице осудиће се на односу чл. 52. закона о таксама и на плаћање казнене таксе поред редовне таксе, па се с тога препоручује свима, да одређену таксу благовремено положи да не би без потребе били изложени новчаним казнама.

Позивају се сви сопственици паса, да одмах пријаве своје псе и одређену таксу у динара 100.— на основи ТБр. 406. таксене тарифе положи благајни овога отсека; у противном биће кажњени поред редовне још и троструком казном таксом, ако пријаву и уплату не буду извршили најдаље до 15. децембра тек. год. Скреће се пажња, да сва она лица, која воде псе на ланчићу улицама, да увек уза се носе и признанице о уплаћеној такси и на захтев контролора имају показати, у противном ако немају и нису таксу платили биће троструко кажњени поред редовне таксе и пас ће им се одузети.

У исто време саопштава се свима, да је Суд донео одлуку под Обр. 6195 од 17-III-1930 године, да се потказивачима за лица, која имају псе, а нису их пријавили и таксу упла-

тили даје по 15% на име награде од редовне пријављене и наплаћене таксе од сваког пса.

Хотелијери, каферије, механције и сопственици, односно закупци хотела, кафана, механа и јавних домова, који служе за преноћиште путника таксу наплаћену по ТБр. 409. таксене тарифе полагаће на време благајни овог отсека по истеку сваких 10 дана, у противном случају, одговорност и накнаду сносиће исти у смислу тачке в. III става напред поменутог члана као и тродуплу казнену таксу од редовне у смислу члана 52. Закона о таксама.

Сва лица која су истакла и истичу рекламе било сталне или несталне, позивају се, ако до сада нису уплатили таксу одговарајућу по ТБр. 405 и 405а таксене тарифе да своје рекламе одмах пријаве и општинску таксу уплате, како не би били изложени и плаћању казнене таксе поред редовне.

Таксе за рекламе имају се полагати само овлашћеним општинским органима, а никако другим приватним лицима.

Најзад обавештавају се и сва она лица која буду добили налоге како за уплату дугованих такса, тако и за уплату редовних текућих такса да исту одмах исплате, како се не би вршила наплата егзекутивним путем на основи члана 32. Закона о таксама.

Наплату такса врше инкасанти снабдевени са уредним легитимацијама, на којима мора бити и фотографија, и које су дотична лица дужна сама показати чим се јаве за наплату.

Из Таксено-привредног отсека Општине града Београда 27-X-1930. године Бр. 11.126.

ПОЗИВ ДУЖНИКА ЗА ВОДУ И ОСТАЛЕ ВОДОВОДНЕ ТАКСЕ

Управа водовода Општине београдске позива све оне грађане који нису измирили своја плаћања на име водоводних и осталих такса за ову и прошле године да исти измире у року од десет дана од данас.

Ко у овом року не ликвидира своја дуговања, вода ће му се затворити а наплата дуга извршити егзекутивним путем.

25. децембра 1930 године.

ЛИЦИТАЦИЈА ЗА НАБАВКУ 200.000 КГР. БЕНЗИНА

Извештавају се заинтересовани, да ће се на дан 7 фебруара 1931 године у 11 часова пре подне одржати у Економату Београдске општине I офертална лицитација за набавку 200.000 кгр. бензина за потребе Дирекције трамваја и осветљења.

Услови се могу добити у Економату Београдске општине Узун Миркова ул. бр. 1 сваког радног дана.

Из канцеларије Економата Београдске општине Е. Бр. 7497 од 31-XII-1930 године.

Цене животних намирница на Београдској пијаци

Н А З И В	Количина	Просечна цена у динарима				Месечна
		Недељна				
		I	II	III	IV	
		Новембра месеца				
Брашно и хлеб						
Брашно пшен. № 2.	1 кгр.	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25
„ „ № 1.	„	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75
„ „ бело	„	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25
„ кукурузно	„	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75
Хлеб пшенични црни	„	3.50	3.50	3.50	3.50	3.50
„ „ бели	„	4.50	4.50	4.50	4.50	4.50
Месо						
Говеђина	„	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Телеђина	„	23.—	23.—	23.—	23.—	23.—
Јагњеђина	„	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Свињетина	„	19.50	20.—	20.—	20.—	19.87
Слатина сирова	„	16.50	16.50	16.50	16.50	16.50
Маст свињска	„	18.—	18.—	18.—	16.75	17.69
Сало	„	18.—	18.—	18.—	17.50	17.87
Риба						
Шаран	„	18.75	19.50	21.—	18.75	19.50
Сом	„	42.50	41.25	42.50	40.25	41.62
Кечига	„	65.—	47.50	67.75	67.50	62.19
Смуђ	„	38.75	38.75	41.25	38.75	39.37
Штука	„	16.75	17.50	18.75	17.50	17.62
Млеко и млечни производи						
Млеко слатко	1 лит.	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75
Масло	1 кгр.	55.—	55.—	55.—	55.—	55.—
„ топљено	„	38.50	41.50	42.—	42.—	41.—
Кајмак	„	37.—	37.—	37.—	37.50	37.12
Сир обичан	„	17.—	17.—	17.—	17.—	17.—
Поврће						
Кромпир стари	„	1.75	1.67	1.60	1.60	1.65
„ нови	„	—	—	—	—	—
Лук црни	„	1.60	1.60	1.60	1.60	1.60
Шаргарепа	„	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5
Купус сладак	„	1.37	1.05	1.20	1.25	1.22
Кељ	„	2.62	2.75	3.12	3.50	2.99
Зелен за супу	1 киш.	2.25	2.—	2.24	2.—	2.12
Патлиџан црвени	1 кгр.	5.—	6.75	8.5	9.—	7.31
Паприка љута	100 ком.	7.—	8.—	7.5	9.—	7.87
Краставци	„	—	—	—	—	—
Воће						
Јабукe	1 кгр.	9.—	9.—	10.—	9.5	9.37
Трешње	„	—	—	—	—	—
Шљиве сушене	„	11.—	11.—	11.—	11.—	11.—
Ораси	„	13.—	13.—	12.—	13.—	12.75
Лимуни	1 ком.	1.25	1.15	0.90	0.97	1.07
Наранџе	„	—	2.62	2.37	2.50	2.50
Колонијална и друга роба						
Шећер у коцкама	1 кгр.	13.5	13.5	13.5	13.5	13.5
„ ситан	„	12.—	12.—	12.—	12.—	12.—

Н А З И В	Количина	Просечна цена у динарима				
		Недељна				Месечна
		I	II	III	IV	
		Новембра месеца				
Кафа сирова	"	48.—	48.—	48.—	48.—	48.—
Пиринач	"	10.—	10.—	10.—	10.—	10.—
Макароне	1 кгр.	9.—	9.—	9.—	9.—	9.—
Зејтин за јело	1 лит.	25.—	25.—	25.—	25.—	25.—
Пасуљ	1 кгр.	6.—	6.—	6.—	6.—	6.—
Сочиво	"	13.—	13.—	13.—	13.—	13.—
Со	"	3.—	3.—	3.—	3.—	3.—
Пекмез	"	10.—	10.—	10.—	10.—	10.—
Сапун за прање	"	11.—	11.—	11.—	11.—	11.—
Живина и јаја						
Кокоши	1 ком.	21.—	20.—	19.—	19.—	19.75
Ђурке	"	50.—	51.25	51.25	56.25	52.19
Гуске	"	32.50	36.25	32.50	37.50	34.69
Патке	"	15.—	22.50	20.75	21.—	19.81
Јаја	"	1.32	1.35	1.37	1.42	1.36
Гориво и осветљење						
Дрва	1 т ³	148.—	148.—	148.—	148.—	148.—
Шпиритус	1 лит.	11.—	11.—	11.—	11.—	11.—
Гас	"	7.50	7.50	7.50	7.50	7.50
Бензин	"	6.50	6.50	6.50	6.50	6.50
Месеца Децембра						
Брашно и хлеб						
Брашно пшен. № 2.	1 кгр.	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25
" " № 1.	"	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75
" " бело	"	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25
" кукурузно	"	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75
Хлеб пшенични црни	"	3.50	3.50	3.50	3.50	3.50
" " бели	"	4.50	4.50	4.50	4.50	4.50
Месо						
Говеђина	"	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Телеђина	"	23.—	23.—	23.—	23.—	23.—
Јагњећина	"	15.—	15.—	—	—	15.—
Свињетина	"	20.—	20.—	20.—	20.—	20.—
Сланина сирова	"	16.—	16.—	16.—	15.30	15.80
Маст свињска	"	16.50	16.50	16.50	16.50	16.50
Сало	"	17.50	17.50	17.50	17.50	17.50
Риба						
Шаран	"	18.50	17.25	17.25	19.90	18.20
Сом	"	42.50	41.50	40.—	45.10	42.30
Кечига	"	80.—	77.50	77.50	70.45	76.35
Смуђ	"	40.—	42.75	42.50	41.60	41.70
Штука	"	20.—	20.—	18.75	23.45	20.55
Млеко и млечни производи						
Млеко слатко	1 лит.	3.75	3.75	3.75	3.75	3.75
Масло	1 кгр.	55.—	55.—	55.—	55.—	55.—
" топљено	"	42.—	42.—	42.—	42.45	42.10
Кајмак	"	37.—	39.—	39.—	39.20	38.55
Сир обичан	"	17.—	17.—	17.—	17.—	17.—

Н А З И В	Количина	Проесчна цена у динарима				
		Недељна				Месечна
		I	II	III	IV	
		Децембра месеца				
Поврће						
Кромпир стари	1 кгр.	1.60	1.60	1.60	1.65	1.60
„ нови	„	—	—	—	—	—
Лук црни	„	1.60	1.60	1.60	1.60	1.60
Шаргарепа	„	3.50	3.50	3.50	3.70	3.55
Купус слабак	„	1.25	1.65	1.75	2.15	1.70
Кељ	„	4.50	3.30	5.—	5.45	4.60
Зелен за супу	1 киш.	2.25	2.25	2.25	2.90	2.40
Патлиџан црвени	1 кгр.	12.—	—	—	—	12.—
Паприка љута	100 ком.	9.—	9.—	—	—	9.—
Краставци	1 ком.	—	—	—	—	—
Воће						
Јабукe	1 кгр.	10.—	10.—	10.—	10.20	10.05
Трешње	„	—	—	—	—	—
Шљиве сушене	„	11.—	11.—	11.—	11.45	11.10
Ораси	„	12.—	12.—	12.—	12.10	12.75
Лимуни	1 ком.	0.90	0.90	0.90	0.90	0.90
Наранџе	„	1.75	1.60	1.50	1.60	1.60
Колонијална и друга роба						
Шећер у коцкама	1 кгр.	13.50	13.50	13.50	13.50	13.50
„ ситан	„	12.—	12.—	12.—	11.65	11.90
Кафа сирова	„	48.—	48.—	48.—	48.—	48.—
Пиринач	„	10.—	10.—	10.—	10.—	10.—
Макароне	„	9.—	9.—	9.—	9.—	9.—
Зејтин за јело	1 лит.	25.—	25.—	25.—	25.—	25.—
Пасуљ	1 кгр.	6.—	6.—	6.—	6.—	6.—
Сочиво	„	13.—	13.—	13.—	13.—	13.—
Со	„	3.—	3.—	3.—	3.—	3.—
Пекмез	„	10.50	11.—	11.—	10.15	10.65
Сапун за прање	„	11.—	11.—	11.—	11.—	11.—
Живина и јаја						
Кокоши	1 ком.	19.—	20.—	20.—	20.30	19.80
Ђурке	„	55.—	55.—	55.—	65.—	57.50
Гуске	„	37.50	37.50	37.50	36.40	37.20
Патке	„	20.—	22.50	21.—	21.70	21.35
Јаја	„	1.50	1.40	1.45	1.45	1.45
Гориво и осветљење						
Дрва	1 т ³	148.—	148.—	148.—	148.—	148.—
Шпиритус	1 лит.	11.—	11.—	11.—	11.—	11.—
Гас	„	7.50	7.50	7.50	7.50	7.50
Бензин	„	6.50	6.50	6.50	6.50	6.50

Н А З И В	Количина	Просечна цена у динарима				Месечна
		Недељна				
		I	II	III	IV	
		Јануар месец 1931				
Брашно и хлеб						
Брашно пшен. № 2.	1 кгр.	3.25	3.25	3.25		
— " " № 1.	"	3.75	3.75	3.75		
— " " бело	"	4.25	4.25	4.25		
— " кукурузно	"	2.75	2.75	2.75		
Хлеб пшенични црни	"	3.25	3.25	3.25		
— " " бели	"	4.25	4.25	4.25		
Месо						
Говеђина	1 кгр.	18.—	18.50	18.—		
Телеђина	"	23.—	23.—	23.—		
Јагњеђина	"	31.75	32.—	30.50		
Свињетина	"	19.—	20.—	20.—		
Слањина сирова	"	15.—	14.50	15.—		
Маст свињска	"	16.50	16.50	16.60		
Сало	"	16.75	16.25	16.75		
Риба						
Шаран	1 кгр.	18.25	18.75	18.75		
Сом	"	42.50	41.25	37.50		
Кечига	"	70.—	72.50	67.50		
Смуђ	"	41.25	41.25	38.75		
Штука	"	22.50	22.50	22.50		
Млеко и млечни производи						
Млеко слатко	1 лит.	3.75	3.75	3.75		
Масло	1 кгр.	55.—	55.—	55.—		
— топљено	"	40.75	39.50	39.75		
Кајмак	"	37.50	38.50	38.—		
Сир обичан	"	17.—	17.—	17.—		
Поврће						
Кромпир стари	1 кгр.	1.80	1.80	1.75		
— нови	"	—	—	—		
Лук црни	"	1.60	1.60	1.55		
Шаргарепа	"	3.50	3.50	3.50		
Купус слабак	"	2.60	2.75	3.35		
Кељ	"	5.50	5.50	5.50		
Зелен за супу	1 кишла	2.75	2.25	2.50		
Патлиџан црвени	1 кгр	—	—	—		
Паприка љута	100 ком.	—	—	—		
Краставци	100 ком.	—	—	—		
Воће						
Јабукe	1 кгр.	10.50	12.—	12.11		
Трешње	"	—	—	—		
Шљиве сушене	"	11.—	11.—	11.50		
Ораси	"	14.—	12.—	12.—		
Лимуни	1 ком.	0.90	0.90	0.80		
Наранџе	"	1.75	1.90	1.75		
Колонијална и друга роба						
Шећер у коцкама	1 кгр.	12.75	12.75	12.75		
— ситан	"	11.75	11.75	11.75		

И А З И В	Количина	Просечна цена у динарима				Месец
		Недељна				
		I	II	III	IV	
		Јануар месец 1931				
Кафа сирова	1 кгр.	53.—	53.—	52.75		
Пиринач	"	9.50	9.50	9.50		
Макароне	"	9.—	9.—	9.—		
Зејтин за јело	1 лит.	23.—	23.—	23.—		
Пасуљ	1 кгр.	6.—	6.—	6.—		
Сочиво	"	13.—	13.—	13.—		
Со	"	3.—	3.—	3.—		
Пекмез	"	10.50	10.50	10.50		
Сапун за прање	"	12.—	12.—	12.—		
Живина и јаја						
Кокоши	1 ком.	19.50	19.50	19.—		
Ђурке	"	71.25	80.—	91.25		
Гуске	"	35.—	37.50	37.50		
Патке	"	20.50	21.75	21.75		
Јаја	"	1.45	1.45	1.25		
Гориво и осветљење						
Дрва	1 м³	143.—	143.—	143.—		
Шпиритус	1 лит.	11.—	11.—	11.—		
Гас	"	7.—	7.—	7.—		
Бензин	"	7.50	7.50	7.50		

Одобрени планови зидања

од 26 децембра 1930 год. до 21 јануара 1931 год.

Редни број	Име и презиме сопственика	Улица и број	Пројектант	Каква је зграда	Примедба
1	Хорват Владимир	Косовска 12	Пауновић Вл.	Приземна	
2	Цветковић Душан	Битољска 17	Костић Војисл.		преправка и до- зиђивање
3	Путник Радомир	Црквеничка 43	Глишић Чед.	са 1 спр.	и гаража
4	Наумовић Светислав	Милешевска 30	Др.Борисављевић М	са 1 спр.	
5	Сему Самуило	Солунска 3	Анђелковић Цв.		преправка и до- зиђивање
6	Керн и Друг	Карађорђева 93	Шафарик Јанко		шупа
7	„Тара“	Ц. Уроша 76	Гранић Дујан		шупа
8	„Ла Насионал“	Кнез Михајлова— Чика Љубина	Шафарик Јанко		преправке
9	Маленић Клајн Босиљка	Ј. Веселин. 16	Стојановић Вељ.		дозидивање
10	Бранковић Оливера	Бајина	Стаменковић Р.	приземна	
11	Др. Зоре Иван	Поенкареова 33	Дујан Гранић		преправке
12	Ото Ђорђе	Н. Лазаревачка	Гранић Дујан	са 1 спр.	
13	Пејић Јелена	Ламартинова 18	Др.Борисављевић М		преправка

Из Отсека за контролу зидања

Општинска Штедионица

Угао Васине и Добрачине улице број 1

Рад отпочео од 1. октобра 1929

Капитал 30,000.000.— Динара

Даје зајмове *свима грађанима* града Београда по *есконту и на залоге* разних хартија од вредности и драгоцености под најповољнијим условима. Прима *улоге на штедњу* и плаћа најповољнију камату. Обавља и све остале *банкарске послове* осим спекулативних. Ово је новчани завод *свих грађана* града Београда. Београђани, уложите вашу уштеду у овај *свој* новчани завод и користите се њиме. *За улоге на штедњу гарантује Београдска општина.* Штедионица је потпуно самостална и аутономна установа. Врши исплате и наплате као и све остале банкарске послове осим спекулативних.

Опште Грађевинско

АКЦ. ДРУШТВО

Израђује улице и путеве по свима модерним системима. Пројектује и израђује све радове грађев. струке

ФАБРИКЕ АСФАЛТА:
у Београду, Царинска
ул. бр. 59а. Тел. 57:43
у Земуну, Привозна
Цеста. Телефон број 96.

МАЈДАН ГРАНИТА:
у Брњици код Голупца
на Дунаву.

Канцеларија Дирекције:
улица Краља Петра 60

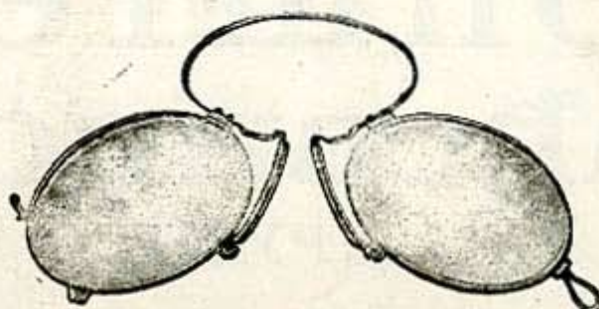
Телефони Дирекције:
број 54:08 и 61:11.

С. ШАЈНЕСОНОВ

**К р а љ.
Дворски
Оптичар**

**СОПСТВЕНА
РАДИОНИЦА**

**Београд,
Терезије 32
Тел. 24-33**

**ФИЛИЈАЛА
КНЕЗ МИХ. 30.**

Једина специјална оптичарска радња — Велики избор цвикера, наочара, лорњона у никлу, дубле и рогу. — Савесна израда по лекарском рецепту. — Велики избор барометара, термометара и ареометара — „Zeiss - Punktal“ стакла, фото-апарате и материјал.

РАДИО - АПАРАТЕ, ДЕТЕКТОРЕ И ПРИБОРА

Санаториум

Д-ра Милутина Р. Живковића, основан 1911

Београд, Крунска 57 - Телефон 7-39 и 48-28

Две операционе сале. - 75 постеља. - Сала за поражње. - Лифт.

Централно грејање. - Радио концерти Европе по собама.

Гинеколошко и Акушерско одељење прима на поражње, лечење и оперисање свих женских болести.

Хируршко одељење прима на лечење и оперисање болесника **оба пола** за сва хируршка оболења, као и за све веће операције мокраћних органа, ортопедске и области уха, носа и т. д.

Рентген за дијагнозу и лечење (дубоку терапију).

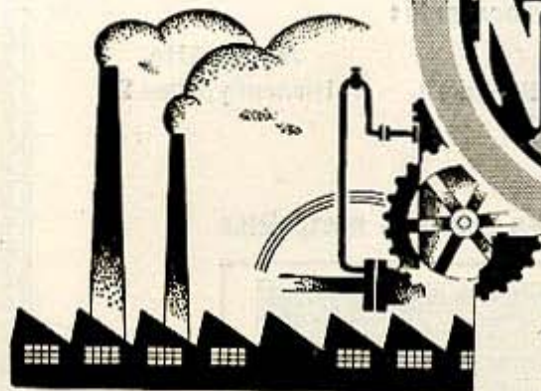
Лечење **електризацјом** (диатермија, пантостат, солукс и кварц лампе).

За **децу** специјалан дечји лекар. Деца рођена у Санаторијуму прегледавају се два пута месечно и лече до године дана бесплатно.

За **интерне** болести сталан домаћи специјалиста. У Санаторијуму станују и ординирају лекари специјалисте.

Преглед болесника врши се преко целог дана, а примање у Санаторијуму у свако доба. У свако доба дана и ноћи може се телефонски добити лекар специјалиста за порођај и за помоћ у хитним случајевима код куће.

SOCONY
MOTORNA ULJA
sastavni dio
svakog stroja

Standard Oil Company
of Jugoslavia

Beograd
Akademija nauka
Telefon 859, 2198, 1473

Zagreb
Kumičićeva 5
4651, 4652, 4519

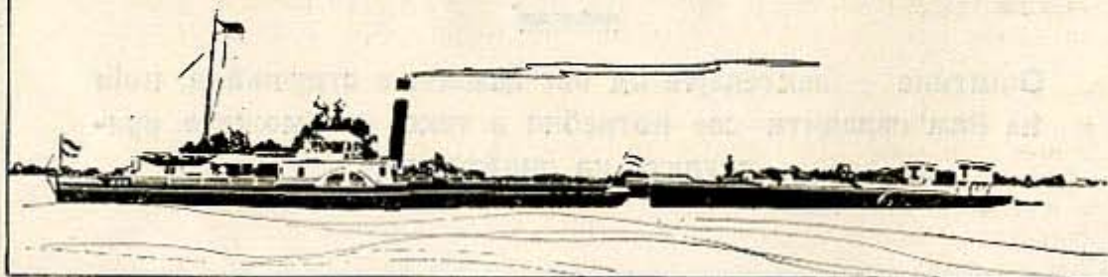
БРОДАРСТВО
РУДНИКА „КОСТОЛАЦ“
— Ћ. ВАЈФЕРТ А. Д. — БЕОГРАД
ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 3/III — БЕОГРАД

Врши реморнажу пунотеретних шлепова, дрварица и др. објеката, како својих тако и туђих и превлачи сваковрсну робу по специјалним условима на Дунаву, Сави, кавалима и притокама. На линији Голубац, Београд, Нови-Сад и Вел. Бечкерек чини изузетне повољне тарифе, пошто на овим линијама одржава редован саобраћај.

ЗА ОБАВЕШТЕЊА ОБРАТИТИ СЕ КАНЦЕЛАРИЈИ

Вука Караџића ул. бр. 3/III. — БЕОГРАД — Телефон Бр. 61-71.

**Акционарско Друштво пређе Шкодина Фабрика
у Плзњу генерална и Комерцијална Дирекција у Прагу**

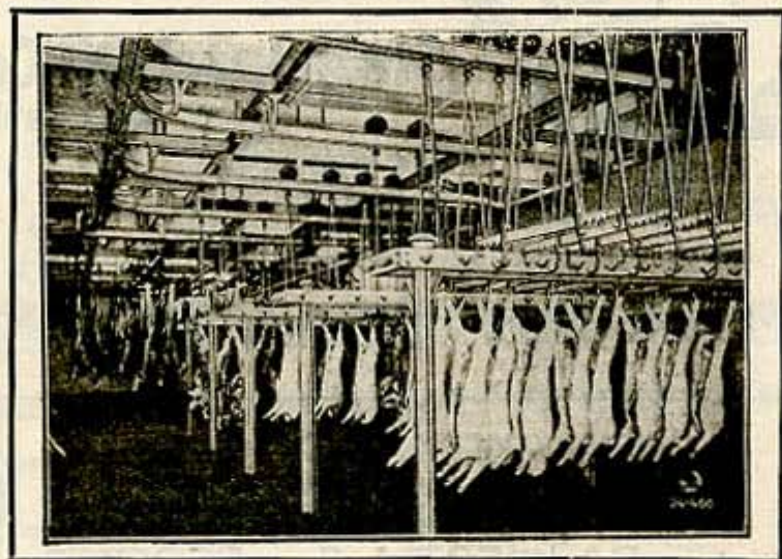
Заступништва у Југославији:

ЗАГРЕБ
Трг Бурзе

БЕОГРАД
Кнез Михаилов Венац 13
Телефон 5-78

ЉУБЉАНА
Шеленбургова 2

Израђује и монтира комплетна кланична постројења

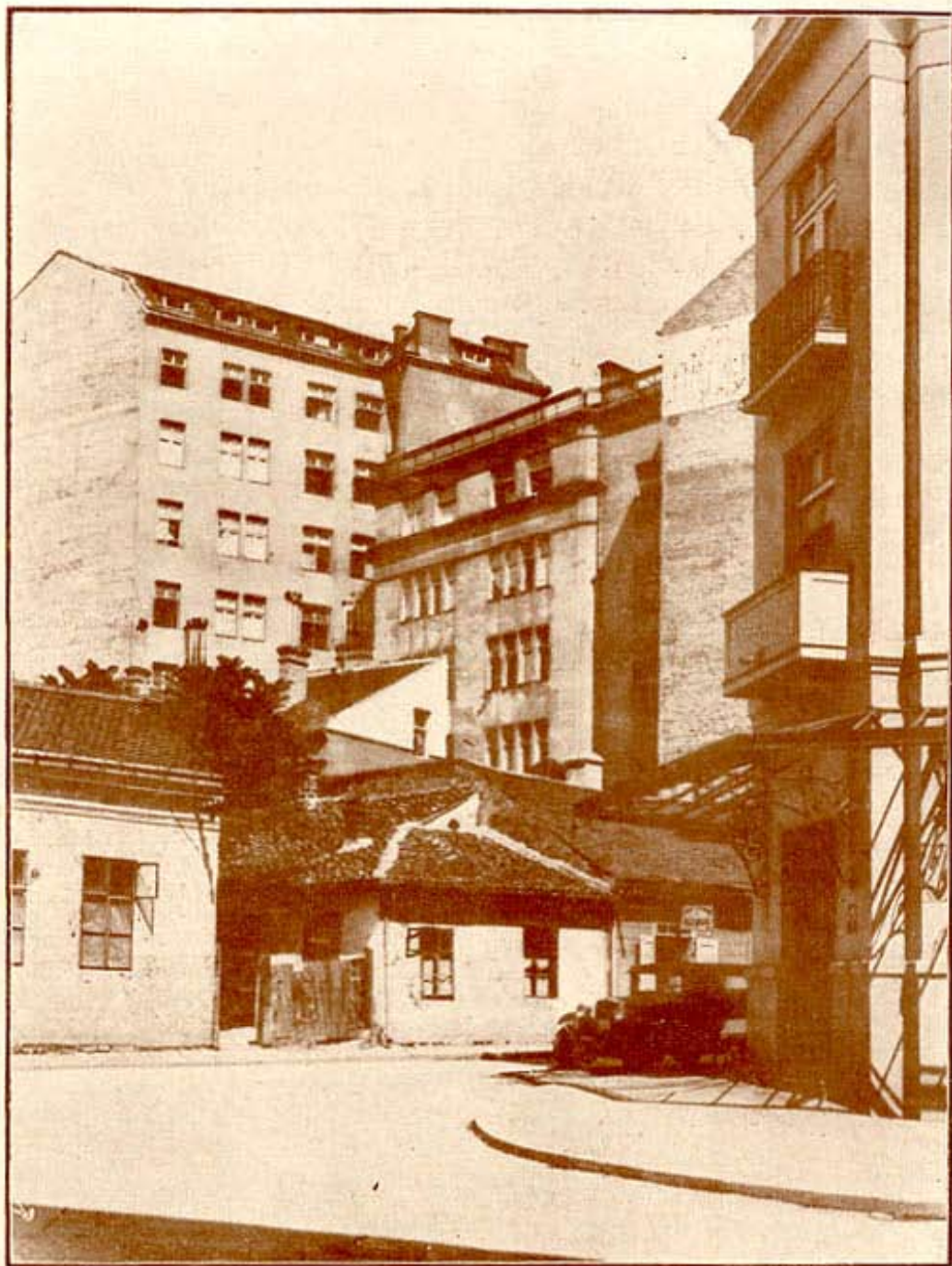

Кланица у Љубљани: Претхладњача

Израђује савршене модерне пројекте увек према локалним приликама и потребама, шаље у ту сврху на захтев своје стручне инжењере.

Општине — захтевајте од нас изаслање стручњака, који ће Вам израдити све потребно и тако, да можете приступити ка лицитацији

БЕОГРАД НА ПРЕЛОМУ

Угао Царице Милице и Космајске улице

Снимак фото-архива „Београдских општ. Новина“

БЕОГРАД НА ПРЕЛОМУ

Из Цара Лазара улице